T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

ORTODOKSLUKTA SAKRAMENTLER: MAKEDON ORTODOKS KİLİSESİ ÖRNEĞİ

(DOKTORA TEZİ)

Şenol AMEDOV

BURSA - 2022

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

ORTODOKSLUKTA SAKRAMENTLER:

MAKEDON ORTODOKS KİLİSESİ ÖRNEĞİ

(DOKTORA TEZİ)

Şenol AMEDOV

Danışman:
Prof. Dr. Muhammet TARAKCI

BURSA - 2022

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı'nda 711121022 numaralı Şenol Amedov'un hazırladığı "Ortodokslukta Sakramentler: Makedon Ortodoks Kilisesi Örneği" konulu Doktora Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, …/…/2022, ……. Günü, ……saatleri arasında yapılmıştır. Sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin … (başarılı / başarısız) olduğuna … (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı
Prof. Dr. Muhammet TARAKCI
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Ahmet GÜÇ
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Abdullah Karahan
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Dr.Öğr.Üyesi Zekiye Sönmez
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Üye
Dr.Öğr.Üyesi İlir Rruga
Trakya Üniversitesi

DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

…/06/2022

Tez Başlığı / Konusu: **Ortodokslukta Sakramentler: Makedon Ortodoks Kilisesi Örneği**
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 231 sayfalık kısmına ilişkin, 30.06.2022 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından (Turnitin) aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %9'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kaynakça hariç

2- Alıntılar hariç

3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı:	Şenol Amedov
Öğrenci No:	711121022
Anabilim Dalı:	FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ
Programı:	Doktora
Statüsü:	☐ Y. Lisans ☒ Doktora

Danışman
Prof. Dr. Muhammet TARAKCI
30.06.2022

YEMİN METNİ

Yemin Metni

Doktora tezi olarak sunduğum “Ortodokslukta Sakramentler: Makedon Ortodoks Kilisesi Örneği” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Şenol Amedov

Öğrenci No : 711121022

Anabilim Dalı : Dinler Tarihi

Programı : Doktora

Statüsü **:** Yüksek Lisans ☐ Doktora ■

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Şenol Amedov
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı	: Dinler Tarihi
Tezin Niteliği	: Doktora Tezi
Mezuniyet Tarihi	: //
Tez Danışman(lar)ı	: Prof. Dr. Muhammet TARAKÇI

Ortodokslukta Sakramentler: Makedon Ortodoks Kilisesi Örneği

Bu çalışmada Makedon Ortodoks Kilisesi'nde sakramentler konusu incelenmesi hedeflenmektedir. Makedon Ortodoks Kilisesi, VI. yüzyılda bölgedeki Justiniana Prima adlı şehirde kurulan piskoposluktan sonra XII. yüzyılda kurulan Ohri Başpiskoposluğu'nun bir devamı şeklinde günümüze kadar gelmiştir. Ancak günümüzde bağımsız Kuzey Makedonya Devleti kurulmuş olmasına rağmen, Makedon Ortodoks Kilisesi'nin otosefalliği 2022 yılına kadar tartışmalı bir mesele iken Sırp Ortodoks Kilisesi'nin Makedon Ortodoks Kilisesini tanıması ve İstanbul Patrikhanesinden alınan karar ile 9 Mayıs 2022 tarihinde tanınması sonucunda otosefalliği resmileşmiş oldu. Günümüzde Makedon Ortodoks Kilisesi otosefalliğini ilan etmiş bir kilise konumundadır ve kendi içerisinde hiçbir yere bağlı olmadan faaliyetlerini yerine getirmektedir. Makedon Ortodoks Kilisesi yedi sakrament kabul etmektedir. Bunlar: Vaftiz, Evharistiya, Konfirmasyon, Günah İtirafı, Evlilik, Rahip Takdisi, Hastaları Yağlama. Bu çalışmada zikredilen sakramentlerin her biri; anlamı, tarihi süreçleri, sakramentleri kabul etmeden önce aranan şartlar ve ayin uygulamaları ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Dinler Tarihi, Makedon Otodoks Kilisesi, Sakrament, Ayin, İbadet

ABSTRACT

Name and Surname : Şenol Amedov

University : Bursa Uludag University

Institution : Social Science Institution

Field : Philosophy and Religious Sciences

Branch : The History of Religions

Degree Awarded : PhD

Degree Date : …./…/…

Supervisor (s) : Prof. Dr. Muhammet TARAKÇI

Sacraments in Orthodoxy: The Example of the Macedonian Orthodox Church

This study aims to examine the sacraments in the Macedonian Orthodox Church. After the Macedonian Orthodox Church was established as a bishopric in the city of Justiniana Prima in the fourth century, it has survived to the present day as a continuation of the Archdiocese of Ohrid, which was established in the twelfth century. However, the autocephaly of the Macedonian Orthodox Church was a controversial issue until 2022 although the independent State of North Macedonia had already been established. Today, the Macedonian Orthodox Church has declared its autocephaly and carries out its activities independently, without being attached to any place. The Macedonian Orthodox Church accepts seven sacraments. These are: Baptism, Eucharist, Confirmation, Confession of Sin, Marriage, Priest Consecration, Lubrication of the Sick. Bu çalışmada sakramentlerin her biri ayrı ayrı ele alınmakta ve anlamları, tarihsel süreçleri, alınma ön koşulları ve ritüel uygulamaları ayrıntılı olarak incelenmektedir.

Keywords: The History of Religions, Macedonian Orthodox Church, Sacraments, Rite, Worship

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Makedon Ortodoks Kilisesi'nde sakramentler konusu incelenmesi hedeflenmektedir. Makedon Ortodoks Kilisesi bölgedeki Justiniana Prima adlı şehirde XII. yüzyılda kurulan Ohri Başpiskoposluğu'nun bir devamı şeklinde günümüze kadar geldiğini iddia etmektedir. Buradan hareketle Makedon Ortodoks Kilisesi kendini tarihî köken olarak XIII. yüzyıla dayandırmaktadır. Ancak 1991 yılında bağımsız Makedonya Devleti kurulmuş olmasına rağmen, Makedon Ortodoks Kilisesi'nin otosefalliği 2022 yılına kadar tartışmalı bir mesele iken Sırp Ortodoks Kilisesi'nin Makedon Ortodoks Kilisesi'ni tanıması ve İstanbul Patrikhanesinden alınan karar ile 9 Mayıs 2022 tarihinde tanınması sonucunda otosefalliği resmileşmiş oldu. Günümüzde Makedon Ortodoks Kilisesi otosefalliğini ilan etmiş bir kilise konumundadır ve kendi içerisinde hiçbir yere bağlı olmadan faaliyetlerini yerine getirmektedir.

Sakramentler aslında ayin olmakla birlikte, doğrudan inançla da ilişkili bir konudur. Tezimizde hem yaşananı aktarmaya hem de inanılanı yazmaya çalıştık. Ancak yaşanana ve inanılana objektif kalmaya özen göstererek kendi penceremizden bakıp görebildiğimiz kadarını aktardık. Bunu yaparken de gözlem ve görüşmelerle çalışmayı destekledik. Temel kaynakları kullanmanın yanı sıra uygulanan sakramentlere bizzat katılarak pek çok kilise papazıyla konuyla alakalı görüşmeler gerçekleştirdik.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş'te, konunun önemi, amacı, kapsamı, sınırları ve araştırmaya esas teşkil eden temel kaynaklar üzerinde durulmuştur. Ardından Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi isimli kısımda, ilgili kilisenin geçmişten günümüze kadar farklı yönetimler altında hangi statülerde varlığını devam ettirdiği konusunda bilgi verilmiştir. Akabinde Sakramentler başlığı ile sakramentlerin anlamı ve Makedon Ortodoks Kilisesi'nde sakramentlerin sayısı ve içerikleri hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci Bölüm'de Makedon Ortodoks Kilisesi'nde vaftiz, İkinci Bölüm'de evharistiya, ve Üçüncü Bölüm'de de diğer sakramentler başlığı altında konfirmasyon, tövbe/günah itirafı, evlilik, rahip takdisi ve hastaları yağlama sakramentlerine yer verilmiştir. Sakraramentleri bu şekilde tasnif etmemizin sebebi vaftiz ve evharistiya sakramentlerinin kaynaklarda daha geniş bir şekilde ele alınması ve dualarının daha uzun olmasıdır. Geri kalan sakramentleri ise tek bir başlık altında toplamayı uygun gördük. Sakramentler

anlatılırken önce genel bilgiler verdik, ardından Makedon Ortodoks Kilisesi'nde bunların anlamı, tarihsel süreçleri ve uygulanış şekillerini ele aldık.

Üçüncü Bölüm'den sonra Sonuç ve Ekler yer almaktadır. Sonuç'ta çalışmada elde edilen bulgular ışığında genel değerlendirilmeler yapılmıştır. Ekler'de ise, Makedon Ortodoks Kilisesi'nde vaftiz ve evlenme belgelerinin yanı sıra evharistiya sakramentlerinde kullanılan nesnelerin resimleri verilmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında ve oluşmasında görüşme yaptığımız din görevlileri önemli katkılar sunmuşlardır. Özellikle Makedon Ortodoks Kilisesi'nde papazlık görevi yapan Papaz Daniel'e, Papaz Branko Bogdanov'a, Makedon Ortodoks Kilisesi Teoloji Fakültesi emekli hocalarından Dedo Pero'ya, Ortodoks Teoloji Fakültesi mezunu, İlkokul Din Kültürü hocası Nikola Maystorski'ye katkıları dolayısıyla teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca Teoloji Fakültesi kütüphane sorumlusu Cvetanka Karulovska'ya kitapları temin etmede sağladığı kolaylık dolayısıyla teşekkür ederim.

Gerek araştırma konusunun seçiminde ve gerekse bu çalışmanın sonuna kadar her aşamasında yardımlarını esirgemeyen sayın Prof. Dr. Muhammet Tarakçı Hocam'a çok teşekkür ederim. Tez İzleme Komitesi'nde yer alan ve süreç boyunca tezin daha iyi olması için katkılar sağlayan Prof. Dr. Ahmet Güç ve Prof. Dr. Abdullah Karahan hocalarıma müteşekkirim. Okuma ve düzeltme noktasında Doç. Dr. Fatih Tok, Dr. Öğr. Üyesi Fatma Seda Şengül, Öğr. Gör. Nehri Aydinçe ve Arş. Gör. Talha Fortacı hocalarıma da çok teşekkür ederim. Ayrıca tezi Sosyal Bilimlere teslim etme sürecinde sağladığı katkılarından dolayı Arş. Gör. Mahmud Sami Şengül hocama da çok teşekkür ederim. Son olarak, bu zor ve sabır isteyen yolda varlıklarıyla destekçilerim olan sevgili eşim Allma Amedova ve çocuklarım Miraç, Mahir ve Miray'a çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI ..... **ii**
DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU ..... **iii**
YEMİN METNİ ..... **iv**
ÖZET ..... **v**
ABSTRACT ..... **vi**
ÖNSÖZ ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **ix**
KISALTMALAR ..... **xii**
GİRİŞ **1**
1) KONU KAPSAM VE KAYNAKLAR 1
1.1) Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi 1
1.2) Araştırmanın Metedolojisi, Kapsamı ve Sınırları 2
1.3) Araştırmanın Kaynakları ve Literatür Değerlendirmesi 4
2) MAKEDON ORTODOKS KİLİSESİ TARİHİ 6
3) SAKRAMENTLER 21
4) MAKEDON ORTODOKS KİLİSESİNDE SAKRAMENTLER 22

BİRİNCİ BÖLÜM:
VAFTİZ (KIRŞTENİE)

1.1) VAFTİZİN KELİME VE TERİM ANLAMI 24
1.2) YENİ AHİT'TE VAFTİZ 24
1.3) VAFTİZİN TARİHSEL GELİŞİMİ 27
1.4) MAKEDON ORTODOKS KİLİSESİ'NDE VAFTİZ 30
1.4.1) Diğer Din ve Mezheplere Mensup Kimselerin Vaftizi 31
1.4.2) Vaftizde Suyun Önemi ve Değeri 31
1.4.3) Vaftizin Görünen Yüzü 33
1.4.4) Vaftizin Anlamı ve Faydası 35
1.4.5) Vaftizin Uygulayıcıları 37
1.4.6) Bebek Vaftizi 39
1.4.7) Yetişkinlerin Vaftizi ve Aranan Özellikler 42
1.4.8) Vaftizin Yeri ve Zamanı 43

1.4.9) Vaftiz Anne-Babası....45
1.4.10) Vaftiz İsmi....49
1.4.11) Vaftiz Edilenlerin Kaydı....50
1.4.12) Rahibin Ebeye Karşı Görevleri....51
1.4.13) Vaftiz Suyunun Hazırlanması....52
1.4.14) Vaftiz Sakramentinin Uygulanışı....52

İKİNCİ BÖLÜM:
EVHARİSTİYA (PRİÇEST)

2.1) EVHARİSTİYANIN KELİME VE TERİM ANLAMI....62
2.2) YENİ AHİT'TE EVHARİSTİYA....63
2.3) EVHARİSTİYANIN TARİHSEL GELİŞİMİ....67
2.4) MAKEDON ORTODOKS KİLİSESİ'NDE EVHARİSTİYA....72
2.4.1) Evharistiyanın Anlamı....72
2.4.2) Ekmek ve Şarabın İsa Mesih'in Gerçek Eti ve Kanına Dönüşmesi....74
2.4.3) Evharistiyanın Görünen Yüzü....76
2.4.4) Evharistiyanın Uygulayıcıları....76
2.4.5) Evharistiyayı Kimler Alabilir?....78
2.4.6) Evharistiyayı Alacaklarda Aranan Özellikler/Şartlar....80
2.4.7) Evharistiyanın Uygulanma Zamanı....81
2.4.8) Evharisiyayı Uygulanma Sıklığı....83
2.4.9) Evharistiyanın Mekânı....85
2.4.10) Ekmek ve Şarabın Hazırlanması....86
2.4.11) Evharistiya İçin Yapılan Hazırlık....88
2.4.12) Hazırlıksız Bir Şekilde Bu Sakramenti Almak....93
2.4.12) Kutsal Nesneler....95
2.4.13) Evharistiya Ayininin Uygulanışı....97

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:
DİĞER SAKRAMENTLER

3.1) KONFİRMASYON/KUVVETLENDİRME (MİROPOMAZENİE)....127
3.1.1) Konfirmasyonun Kelime ve Terim Anlamı....127
3.1.2) Yeni Ahit'te Konfirmasyon....127
3.1.3) Konfirmasyonun Tarihsel Gelişimi....128

3.1.4) Makedon Ortodoks Kilisesi'nde Konfirmasyon 129
3.2) TÖVBE/GÜNAH İTİRAFI (POKAJANİJE) 143
3.2.1) Günah İtirafının Kelime ve Terim Anlamı 143
3.2.2) Yeni Ahit'te Günah İtirafı 144
3.2.3) Günah İtirafının Tarihi Gelişimi 147
3.2.4) Makedon Ortodoks Kilisesi'nde Günah İtirafı 149
3.3) EVLİLİK (BRAK) 165
3.3.1) Evliliğin Kelime ve Terim Anlamı 165
3.3.2) Yeni Ahit'te Evlilik 165
3.3.3) Hıristiyanlıkta Evliliğin Tarihçesi 168
3.3.4) Hıristiyan Mezhepleri Arasındaki Farklar 172
3.3.5) Hıristiyanlıkta Aile Yapısı 173
3.3.6) Hıristiyanlıkta Evliliğin Gayesi 175
3.3.7) Hıristiyanlıkta Kadın Erkek Eşitliği 175
3.3.8) Makedon Ortodoks Kilisesi'nde Nikâh Sakramenti 179
3.4) RAHİP TAKDİSİ (SVEŞTENSTVO - RAKOPOLAGANJE) 205
3.4.1) Rahip Takdisi'nin Kelime ve Terim Anlamı 205
3.4.2) Yeni Ahit'te Rahip Takdisi 206
3.4.3) Rahip Takdisinin Tarihçesi 209
3.4.4) Hıristiyan Mezhepler Arasındaki Farklar 212
3.4.5) Makedon Ortodoks Kilisesinde Rahip Takdisi 213
3.5) HASTALARI YAĞLAMA (ELEOSVEŞTENİE) 233
3.5.1) Hastaları Yağlamanın Kelime ve Terim Anlamı 233
3.5.2) Yeni Ahit'te Hastaları Yağlama 234
3.5.3) Hastaları Yağlama Sakramentinin Tarihçesi 236
3.5.4) Hastaları Yağlamada Hıristiyan Mezhepler Arasındaki Farklar 237
3.5.5) Makedon Ortodoks Kilisesi'nde Hastaları Yağlama Sakramenti 238

SONUÇ 265
KAYNAKÇA 270
EKLER 276
ÖZGEÇMİŞ 287

KISALTMALAR

Bibliyografik Bilgiler	Uluslararası	Türkçe
Bakınız	See	Bk.
Sayfa/sayfalar	p. / pp.	s.
Sayfalar arası	pp.	ss.
Editör	ed.	ed.
Basım tarihi yok	no date	t.y.
Basım yeri yok	no place	y.y.

GİRİŞ

1) KONU KAPSAM VE KAYNAKLAR

1.1) Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

527-565 yılları arasında hüküm sürmüş olan Bizans İmparatoru Justinian Scupi'ye yakın bir yerde Justiniana Prima adında bir şehir kurmuştur. Buradaki kilise de 14.04.535 tarihinde Scupi Piskoposluğu'nun devamı olarak otosefal derecesine yükseltilmiş; Roma, İstanbul, Kudüs, Antakya ve İskenderiye kilise merkezlerinden sonra ilk otosefal kilise olmuştur. 545 yılında Justiniana Prima Roma'ya bağlanmış ve VII. yüzyılın başlarına kadar varlığını böyle devam ettirmiştir.[1]

Makedon Ortodoks Kilisesi, bölgedeki Justiniana Prima adlı şehirde XII. yüzyılda kurulan Ohri Başpiskoposluğu'nun bir devamı şeklinde günümüze kadar gelmiştir.[2] 1991 yılında Kuzey Makedonya Devleti[3] kurulmuş olmasına rağmen, Makedon Ortodoks Kilisesi'nin otosefalliği 2022 yılına kadar tartışmalı bir mesele olarak gelmiştir. Ancak günümüzde Sırp Ortodoks Kilisesi'nin Makedon Ortodoks Kilisesi'ni tanıması ve İstanbul Patrikhanesinden alınan karar ile 9 Mayıs 2022 tarihinde tanınması sonucunda otosefalliği resmileşmiş oldu.[4] Günümüzde Makedon Ortodoks Kilisesi otosefalliğini ilan

---

1 Gone İlievski, *Avtokefalnosta na Makedonskata Pravoslavna Crkva* (Skopye: Nova Makedoniya, 1972), 8-9; Slavko Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek* (Skopye: Fakultet "Sv. Kliment Ohridski", 1979), 107; Tomislav Dimitrovski (ed.), *Crkvi i Manastri vo Makedoniya* (Skopye: Trimaks, 2012), 11; Nasir Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003), 8-10; Basil Chulev, *Macedonian Autocephalous Apostolic Church (Tracing the Origins of the First Christian Community in Europe)* (Skopye, 2017), 22.

2 Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 10-12.

3 1991 yılında Yugoslavya'dan barışçıl bir şekilde ayrılarak "Makedonya Cumhuriyeti" adıyla bağımsızlık ilan etti ve kısa ad olarak hâlen resmî olmayan kaynaklarda kullanılmakta olan "Makedonya" adını kullanmaya başladı. Birleşmiş Milletler tarafından 1993 yılında tanınan ülke, Yunanistan'ın itirazı sonucu Birleşmiş Milletler'e "Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti" adıyla üye olabildi. Makedon ve Yunan hükûmetleri, Haziran 2018'de ülkenin adının "Kuzey Makedonya Cumhuriyeti" olarak değiştirilmesi konusunda anlaşmaya vardı. Bu ad Şubat 2019'da kullanılmaya başladı.

4 "Серадосно благовестие од Цариград: Вселенската Патријаршија ја призна нашата древна и возобновена Охридска Архиепископија за канонска" (Erişim 05 Temmuz 2022), https://bigorski.org.mk/vesti/nastani/seradosno-blagovestie-od-carigrad-vselenskata-patrijarshija-ja-prizna-nashata-drevna-i-vozobnovena-ohridska-arhiepiskopija-za-kanonska/.

etmiş bir kilise konumundadır ve kendi içerisinde hiçbir yere bağlı olmadan faaliyetlerini yerine getirmektedir.

Bu çalışmada Makedon Ortodoks Kilisesi'nde sakramentler konusu incelenmesi hedeflenmektedir. Çalışma birincil kaynaklardan istifade edilerek hazırlanmış ve teorik bilgilerin yanı sıra, yerinde gözlem yaparak sakramentlerin nasıl icra edildiğine ilişkin pratik bilgi ve uygulamalardan yararlanılmıştır. Ayrıca konuların anlaşılması ve doğru bir şekilde aktarılması için gerekli görülen akademik ve dini şahıslarla da görüşmeler yaptık. Çalışmamızda sakramentlerin ayinsel uygulamalarının tamamı her bir sakrament sonunda ayin uygulaması başlığı altında verilmiştir. Ayinlerde okunan dualaların pek çoğunu papazların ellerinde bulunulan dua kitaplarından, bir kısmını da episkoposların ellerinde bulunulan dua kitaplarından, ilgililerle şahsî irtibatlar kurarak temin ettik. Bu açıdan bakıldığında çalışmamız, Makedon Ortodoks Kilisesi'ndeki sakramentlere odaklanması açısından bu konuda ülkemizde yapılan önceki çalışmalardan farklılaşmaktadır. Ayrıca bu konuyla ilgili ülkemizde yapılan çalışmalar daha ziyade teorik bir perspektifle kaleme alındığı göz önünde bulundurulursa, çalışmamız sakramentlerin pratikte nasıl uygulandığı hususunda da bir boşluğu doldurmaktadır.

1.2) Araştırmanın Metedolojisi, Kapsamı ve Sınırları

Giriş'te tarihsel ve karşılaştırmalı metodlar kullanılarak Hıristiyanlığın Balkanlara yayılması ve Makedon Ortodoks Kilisesi'nin tarihi kökeni günümüze kadar varlığı ele alınmıştır. Akabinde tezin ana konusu olan sakramentler başlığı diğer mezheplerle karşılaştırmalı bir şekilde genel hatlarla incelenmiştir.

Çalışmamızın ana konusunu oluşturan birinci, ikinci ve üçüncü bölümde ise nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırmak istenene olgu ve olaylara ilişkin yazılı belge/kayıtlar ayrıntılı ve sistematik olarak incelemeyi hedeflemektedir.[5] Bu yöntem uygulanırken öncelikle hangi dokümanların inceleneceğini belirleyen bir kriter ihdas edilmekte ve kritere uygun dokümanlara ulaşılmaktadır. Elde edilen dokümanların orijinalliği kontrol edildikten sonra, dokümanlar okunup analiz edilmekte ve analiz aşamasından elde edilen

[5] Hasan Şimşek - Ali Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Seçkin Yayıncılık, 2013), 189; Bilgen Kiral, "Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Döküman Analizi", *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/15 (2020), 173.

bulgulara temel analiz alanları belirlenmektedir.[6] Bu metodun işleyişi gereği çalışmamızda öncelikle araştırmaya konu edilecek dokümanlar için bir ölçüt belirlenmiş ve Hıristiyanlıkta sakramentler, özel olarak ise, Makedon Ortodoks Kilisesi'nde sakramentler konusuyla alakalı Üsküp'te bulunan Ortodoks İlahiyat Fakültesine gidilerek kütüphanesinden konu ile alakalı eserler, yapılmış tezler ve yazılmış makalelere ulaşılmıştır. Ayrıca Makedonya da bulunan diğer kütüphanelere gidilmiş oralardan da bulduğumuz kaynaklardan istifade edilmiştir. Bu eserlerin pek çoğu Makedonca bir kısmı da Sırpçadır. Ulaşılan kaynaklar okunarak temel analiz kategorileri oluşturulmuştur.

Sonraki aşamada çalışmamızda kullanılacak ikinci araştırma yöntemi olan içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizinde daha önce yapılmış olan analiz işlemi derinleştirilir ve olay ve olgular arasında tematik analiz kategorileri oluşturulur. Belirlenen temalar içerisinde ilgili veriler kodlanarak anlamlı bir bütüne ulaşılır. Bu aşamada ortaya çıkan bulgular yorumlanır ve sonuçlar çıkarılır.[7] Çalışmamızın gövdesini oluşturan Makedon Ortodoks Kilisesi'nde sakramentler konusuna ilişkin elde ettiğimiz veriler işlenip tematik kategoriler geliştirilmiş ve elde edilen verilerle kendi içerisinde bir bütünlüğe sahip bölümler oluşturulmuştur. Her bir tematik kategoriye ait bulgular tahlil edilerek ulaşılan sonuçlar açıklanmıştır.

Zikredilen metodlar çerçevesinde Birinci Bölüm'de Makedon Ortodoks Kilisesi'nde vaftiz, İkinci Bölüm'de evharistiya, ve Üçüncü Bölüm'de de diğer sakramentler başlığı altında konfirmasyon, tövbe/günah itirafı, evlilik, rahip takdisi ve hastaları yağlama sakramentlerine yer verilmiştir. Konular işlenirken sakramentlerin anlamı, tarihsel süreçleri ve uygulanış şekilleri de verilmiştir.

Fenomenoloji, insanların belirli bir fenomen veya kavramla ilgili anlayışlarını, duygularını, bakış açıları ve algılarını ifade etmelerini sağlayan ve bu fenomeni nasıl deneyimlediklerini tanımlamak için kullanılan nitel bir araştırma yöntemidir.[8] Bu bağlamda sakramentler aslında ayin olmakla birlikte aynı zamanda bir inanç konusudur. Tezimizde hem fenomenolojik yaklaşımla sakramentlerin birer ayin olarak uygulanma şekillerini ele aldık hem de gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme yöntemleriyle

---

6 Kiral, "Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Döküman Analizi", 181.

7 Fatma Nevra Seggie - Bayyurt Yasemin (ed.), *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2017), 242-252.

8 Melike Tekindal - Şerife Uğuz Arsu, "Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme", *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi* 20/1 (2020), 156.

inanılanı ortaya koymaya çalıştık. Konuyla alakalı ilgili ve yetkililerle pek çok kez görüşmeler sağlanarak doküman ve içerik analizlerinden elde edilen bulguların test ve teyit edilmiştir. Bu görüşmelerde bazen bir konunun tamamı bazen de tek bir kelimenin anlamı konuşulmuştur.

Sonuç'ta çalışmada elde edilen bulgular ışığında genel değerlendirilmeler yapılmıştır. Ekler'de ise, Makedon Ortodoks Kilisesi'nde vaftiz ve evlenme belgelerinin yanı sıra evharistiya sakramentlerinde kullanılan nesnelerin ve rahiplik rütbelerine göre kıyafetlerin resimleri verilmiştir.

1.3) Araştırmanın Kaynakları ve Literatür Değerlendirmesi

Konunun araştırılmasında genel olarak Türkiye'de ve Makedonya'da yapılmış çalışmalardan faydalanılmıştır. Bu bağlamda Ali Erbaş'ın *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)* isimli eseri Türkiye'de genel olarak sakramentleri Katolik Kilisesi perspektifinden ele almaktadır. Bu konuda sonradan yapılmış çalışmalara rehberlik eden bu çalışmada, Hıristiyan sakramentlerini anlamları, tarihsel süreçleri, putperestliğin sakramentler üzerindeki etkisi ve Kiliseler arasındaki farklar incelenmiştir.

Türkiye'de yapılan ikinci bir çalışma olan Muhammet Tarakçı'nın *Protestanlıkta Sakramentler* eserinde diğer mezheplere de yer verilirken özel olarak Protestanlar ve kabul ettikleri sakramentler üzerinde daha çok durulmuştur. Protestanlar sadece vaftiz ve evharistiyayı sakrament olarak görmektedirler. Vaftiz ve evharistiyanın yanı sıra, Protestanların sözde sakramentler şeklinde adlandırdıkları diğer beş uygulamaya da (konfirmasyon, günah itirafı, yağlama, rahip takdisi ve nikâh) çalışmada yer verilmiştir. Bahsi geçen her bir uygulamanın anlamı, önemi ve tarihî gelişimi verildikten sonra, Protestanlar ve Katolikler arasındaki görüş farklılıklarına işaret edilmiştir.

Nihat Durak'ın *Süryani Ortodoks Kilisesi'nde İbadet* eserinde ise Süryani Ortodoks Kilisesi'nin Yahudiliğe çok benzeyen bir yapı arz etmesi üzerinde durulmuştur. Yazar, Süryanilik teriminin hem bir mezhebi hem de bir ırkı temsil etmesini ve ibadet dilinin klasik Süryanice oluşunu bu benzerliğe bir kanıt olarak göstermektedir. Öte yandan, çalışmada, Süryanilerin antik bir Ortadoğu halkı oluşu, Süryanice'nin Sami diller grubuna mensubiyeti, alfabe yazım şeklinin Arapçaya oldukça benzerlik arz etmesi, gerek Anadolu'da gerekse Arap ülkelerinde yaşayan Süryanilerin âdet ve geleneklerinin bu coğrafyayla örtüşmesi, Süryani kilisesinin Müslümanlara yakın kılan özellikleri olarak

gösterilmiştir. Bu bağlamda, çalışmada Süryani Ortodoks Kilisesi'nin, sakramentler ve diğer ibadetler bakımından diğer Hıristiyan kiliseleri arasında farklı bir konumda bulunduğu üzerinde durulmuştur.

Zikredilen eserlerin yanı sıra Canan Seyfeli'nin *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler* isimli çalışmalardan da yararlanılmıştır. Bu eser giriş ve her bir sakramentin müstakil olarak ele alındığı yedi bölümden oluşmaktadır. Çalışmada Ermeni Kilisesi açısından sakramentlerin tarihî süreçleri, gerçekte ve görünürde ne anlama geldikleri, kişilere kazandırdıkları incelenmiştir.

Bahsedilen Türkiye'deki eserlerle birlikte Makedonca ve Sırpça birincil kaynaklar da çalışmamızda kullanılmıştır. Bu çerçevede Makedonca ve Sırpça eserler arasında özellikle teorik bilgileri aktarırken Lazar Mirkovik'in *Pravoslavna Liturgika* (Ortodoks Litürjisi) isimli eseri birincil kaynak hükmündedir. Bu eserde sakramentlerin tarihî süreçleri, anlamları ve uygulanışları hakkında bilgiler bulunmaktadır. Çalışmamızda Anica Dodevska'nın *Vodiç Niz Svetite Tayni* (Kutsal Sakramentlerin Yol Göstericisi) adlı eserinden de yararlanılmıştır. Buna ek olarak, sadece vaftiz, evharistiya veya günah itirafı gibi tek bir sakramenti ele alan kitap ve makalelerden de istifade edilmiştir.

Metropolit Timotey'in *Trebnik* adlı eserinden vaftiz, evharistiya, konfirmasyon, evlilik, günah itirafı ve son yağlamanın ayin ve uygulamaları kısmında yararlandık. Aynı zamanda bu kitap papazların sürekli yanlarında bulundurdukları ve ayinler esnasında gereken yerleri okudukları bir kitaptır. Episkopos Ziçki Hrizostom'un *Çinovnik* (Arhiyereyskog Sveştenoslujenya) isimli kitabından ise diyakoz ve papaz ataması ile ilgili dualara ulaştık. Bu kitap episkoposların kullandıkları bir kitap olması hasebiyle kütüphanelerde bulunmamaktadır. Şahsi irtibatlar kurarak bu esere ulaşabildik.

Bunlara ilave olarak bu konunun uzmanları sayılan akademisyenler ve özellikle uygulama kısmında kilise papazlarıyla görüşmeler yaptık. Ayrıca tüm bu kaynaklar haricinde sakramentlere bizzat katılarak gözlemde bulunduk.

Araştırma esnasında birtakım zorluklarla karşılaşılmıştır. Bunlardan biri bizzat kendi dillerinde yazılan eserlerden yararlanmamız sebebiyle, özellikle dualar kısmının tercüme edilmesinde yaşanmıştır. Bu dualarda pek çok mecâzi ifade kullanıldığı için metni anlamak ve Türkçeye aktarmak kolay olmamıştır. Ayrıca gözlem yapabilmek için ayinlere katılım izni almak da karşılaştığımız zorluklar arasındadır. Rahip takdisi sakramentinde, diyakoz ve papazların takdisiyle ilgili uygulama bilgilerine ulaştık, fakat

pek çok görüşme yapmış olmakla birlikte episkopos takdis ayini ile ilgili duaları temin edemedik.

2) MAKEDON ORTODOKS KİLİSESİ TARİHİ

Miladi I. yüzyılda Filistin bölgesinde ortaya çıkan Hıristiyanlık, Makedonya bölgesine Havariler dönemi kadar erken bir zamanda girmiştir. Zira kendisini Hıristiyanlığı yabancılara (gentilelere), yani Yahudi olmayan putperestlere tebliğ etmeye adayan, Hıristiyanlığın mimarı ve en önemli simalarından sayılan Pavlus, bizzat Makedonya'ya[9] Hıristiyanlığı yaymak için iki defa gelmiştir. "Yeruşalim'den başlayarak İllirrikum'a[10] kadar dolaşarak Mesih'in Müjdesi'ni her yerde duyurdum"[11] ifadesi Pavlus'un buralara gittiğinin delili olarak gösterilmektedir.

Pavlus'la beraber Makedonya'ya giren Hıristiyanlık Konstantin'in 313 yılında yayınladığı ve Hıristiyanlara din hürriyeti tanıyan Milan Fermanı'nın ilanından sonra, Roma İmparatorluğu'nun diğer bölgelerinde kilise merkezleri kurulduğu gibi bugün Makedonya'da bulunan Scupi'de (Üsküp) de kilise merkezi kurulmuştur.[12] Makedon kaynaklarına dayanarak 395 yılında bu kilise Selanik Piskoposluğu'na, dolayısıyla Konstantinopolis'e bağlanmıştır. Doğu ile Batı arasındaki ilk ayrışmadan sonra 484 Scupi Piskoposluğu Selanik'ten ayrılarak Roma'ya bağlanmıştır.[13]

Bizans İmparatoru Justinian (527-565)[14] Scupi'ye yakın bir yerde Justiniana Prima adında bir şehir kurmuştur. Buradaki kilise de 14.04.535 tarihinde Scupi Piskoposluğu'nun

---

9 Bugünkü Makedonların eski (antik) Makedonlarla bir ilişkinin bulunup bulunmadığı konusunda tartışmalar vardır. Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi,* 5.

10 İllirikum sözcüğüyle Pavlus zamanında Makedonya bölgesini de kapsayan bölge anlaşılmaktaydı. Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 5; Ayrıca bk. İlir Rruga, "Aziz Pavlus'un Seyahatleri Çerçevesinde Arnavutların Hıristiyanlıkla İlk Temasları Konusundaki İddiaların Değerlendirilmesi", *Amasya İlahiyat Dergisi*, (20 Haziran 2019), 269-270.

11 Romalılar 15:19.

12 IV. yüzyılda Makedonya bölgesinde bulunan Skupi'nin (Üsküp) yanında Heraklea (Manastır), ve Astibo (İştip) kilise merkezleri de kurulmuştur. Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek,* 106.

13 İlievski, *Avtokefalnosta na Makedonskata Pravoslavna Crkva,* 7-8; Arhiepiskop Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie* (Skopye: MPC Yayınları, 1996), 6; Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek,* 106.

14 Bazı kaynaklarda isminin Iustinianos olarak da yazıldığını görmekteyiz Mehmet İnbaşı, "Üsküp", *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), 42/377.

devamı olarak otosefal derecesine yükseltilmiş; Roma, İstanbul, Kudüs, Antakya ve İskenderiye kilise merkezlerinden sonra ilk otosefal kilise olmuştur. 545 yılında Justiniana Prima Roma'ya bağlanmış ve VII. yüzyılın başlarına kadar varlığını böyle devam ettirmiştir.[15]

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre Justiniana Prima adı, XII. yüzyılda Ohri Başpiskoposluğu, daha sonra ise Makedon Ortodoks Kilisesi'yle irtibatlandırılarak günümüze kadar gelmiştir. Ayrıca Filip'in, Avrupa'da Hıristiyanlığın ilk tebliğ edildiği ve yayıldığı şehir; Makedonya halkının ise Avrupa'da Hıristiyanlığı ilk kabul eden halk unvanını taşıdığı belirtilmiştir.[16]

Balkan yarımadasına ilk Slav kabileleri Miladi IV. yüzyılda yerleşmeye başlamışlardır. Fakat bu dönemde Yunan-Latin kültürü ve Hıristiyanlık yok olmaya yüz tutmuştu. Slavların buralara yerleşmelerinden sonra buradaki yerli halkın yanında olanlar da doğudan ve batıdan gelen misyonerler tarafından Hıristiyanlaştırılmaya başlamışlardır. Fakat Slavları Hıristiyanlaştırma konusunda en büyük başarıyı Slav dilini bilen, Slav asıllı misyonerler gerçekleştirmiştir. Bunlar "Slavların havarileri" olarak ün kazanmış Selanikli Kiril ve Metodi kardeşlerdir. Onlar sayesinde Hıristiyanlık bütün Slav ülkelerine yayılmaya ve güçlenmeye başlamıştır.[17]

Bizans İmparatoru III. Mihaylo, kiliselerde Slavcanın kullanılmasına izin vermiştir. Ayrıca Kiril ve Metodi kardeşleri Slav alfabesini yazmalarını ve en önemlisi de kitapları o dile tercüme etmeleri için görevlendirmiştir.[18]

IX. yüzyılda Selanik'te aristokrat bir ailede dünyaya gelen Aziz Kiril ve Metodi, çocukluğundan itibaren dinî eğitim almışlardır. Ayrıca küçük kardeş Kiril, Hıristiyanlığın merkezlerinden biri olan İstanbul'a gelip eğitim görmüştür. İstanbul'dan Makedonya'ya dönen Kiril, kardeşi Metodi ile birlikte 845-855 yılları arasında Bregalnica (Doğu Makedonya) bölgesinde misyonerlik faaliyetlerinde bulunmuştur. Burada büyük başarılar

---

15 İlievski, *Avtokefalnosta na Makedonskata Pravoslavna Crkva*, 8-9; Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 107; Dimitrovski, *Crkvi i Manastri vo Makedoniya*, 11; Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 8-10; Chulev, *Macedonian Autocephalous Apostolic Church (Tracing the Origins of the First Christian Community in Europe)*, 22.

16 Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 5-10.

17 Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 107; Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 10-12.

18 Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 102.

elde ederek 54.000 kişiyi vaftiz ettikleri söylenir. Misyonerlik faaliyetleri yanında Kiril, Slav diline uygun bir alfabe oluşturmuştur. Daha sonra kardeşler Slav lehçesine Kutsal Kitabı ve daha pek çok dinî kitapları tercüme etmişlerdir.[19] Ancak Cermen misyonerler bu kardeşleri Papa'ya şikâyet etmişlerdir. Kardeşler Papa'nın talebi üzerine Roma'ya gittiklerinde, Roma'da yaptıkları uzun tartışmalardan sonra Slav dilini kiliselerde kullanma hakkını kazanmışlardır. Bu olay Papa tarafından Latince, Grekçe ve İbranicenin yanında Slavcanın da kilise dili olarak kabul edilmesi bakımından önem arz etmektedir.[20] Kiril 869 yılında Roma'da hastalanarak hayatını kaybettikten sonra, kardeşi Metodi öğrencilerinin de desteğini alarak Batı Slavlar (Slovenler) arasında misyonerlik faaliyetlerini devam ettirmiş ve Nitra'da[21] 885 yılında hayatını kaybetmiştir.[22]

Aziz Kiril ve Metodi kardeşlerden başka Makedon Ortodoks Kilisesi'nde önem verilen kişiler Aziz Klement[23] ve Naum'dur.[24] Klement'in önemi; 893 yılında Slav dilinde âyin yöneten ilk Slav piskoposu olmasıdır. Bu piskoposluk Makedonya'da aynı zamanda Ohri merkezli ilk Slav Piskoposluğu, Klement de ilk Slav Piskoposu olacaktır. Klement, ayrıca Kutsal Kitap ve diğer dinî kitapları Yunancadan Slavcaya tercüme etmiş, bunun yanında bir okul (Klement Üniversitesi) kurmuştur. Onun organize ettiği bu okuldan yetişen 3500 Hıristiyan din adamı Slav ırkı arasında Hıristiyanlığı yaymıştır. Hatta bazılarının Rusya'ya kadar gittiği de bilinmektedir. Naum'un önemi ise; onun isteği üzerine Ohri'de 895 yılında "Св. Пантелемон" (Aziz Pantelemon) Manastırı'nın[25] inşa edilmesidir. Ölünce de bu manastıra defnedilmiştir. Bu yüzden Aziz Klement ve Naum, Makedonya bölgesinde Hıristiyanlığın yerleşmesinde ve gelişmesinde en büyük öncüler olarak kabul edilmektedirler.[26]

---

19 Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 10; Mehmet Aydın, *Din Fenomeni* (Konya: Din Bilimleri Yayınları, 1995), 206.

20 Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 14; Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 13-14.

21 Nitra; günümüzde Slovakya'ın batı bölgesinde, başkent Bratislava'nın yaklaşık 90 km kuzeydoğusunda Nitra bölgesinde bulunan bir şehirdir.

22 Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 14.

23 Ayrıntılı bilgi için bakınız: Lyubica Stankovska, "Kon Praşanyata za Vtorata Klimentova Crkva vo Ohrid", *Glasnik* 1 (2016), 97-110.

24 Dimitrovski, *Crkvi i Manastri vo Makedoniya*, 11.

25 Günümüzde hâlâ mevcuttur.

26 Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 108; Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 22,24; Dragan Zaykovski, "Po Povod 1100 Godini od Ukinuvanjetona Sveti Kliment Ohridski", *Glasnik* 1 (2016), 10.

Ünlü Slav tarihçisi Dimitri Obolensky "Bizantium and the Slavs" adlı eserinde belirttiği gibi Aziz Klement ve onun takipçisi Aziz Naum'un çalışma ve katkılarıyla Makedonya asırlar boyu Avrupa'nın en önemli Hıristiyan merkezlerinden biri konumunda olmuş, Ohri şehri ise Slav dünyasının kültür beşiği haline gelmiştir.[27]

1967 yılında yeniden kurulan ve kendi iddialarına göre Ohri Başpiskoposluğu'nun bir devamı olan Makedon Ortodoks Kilisesi, Aziz Klement'in öneminden dolayı bu ismi taşımaktadır. Ayrıca bu, kilisenin bünyesinde faaliyet gösteren kurumlarca da en fazla kullanılan isimdir.[28] Üsküp'teki en büyük kilise de "Св. Климент Охридски" (Ohrili Aziz Klement) ismini taşımaktadır.

IX. yüzyılın sonu ve X. yüzyılın başlarında Makedonya bölgesine hâkim olan Bulgarlar Çar Samuil önderliğinde, önce Prespa'da, daha sonra ise Ohri'de merkezi olan bir devlet kurmuşlardır. Çar Samuil'in kurduğu devletin meşru olabilmesi için Roma veya İstanbul Kiliselerinden onay alması gerekiyordu. Böylece Çar Samuil Roma Kilisesi'ne başvurmuş ve olumlu cevap alınca, devletin bağımsızlığını ispatlamak için Ohri Piskoposluğu'nu patrikhane derecesine yükseltmiştir.[29] Böylece Ohri Patrikhanesi Makedonya bölgesinde, Justiniana Prima'dan sonra kurulan ikinci tam bağımsız/otosefal kilise olmuştur.[30] Çar Samuil'in 1014'te ölümünden kısa bir süre sonra 1018 yılında Bulgar Devleti'nin[31] yıkılmasıyla Makedonya ve Ohri Patrikhanesi Bizans Devleti'ne bağlanmıştır.[32]

1018 yılından sonra Bizans İmparatoru II. Vasiliy bütün Balkanlara hâkim olmuştur. Böylece Ohri Patrikhanesi'nin rütbesini/derecesini başpiskoposluk derecesine indirerek

---

27 Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 14.

28 Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 24.

29 Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 30; Mehmet Hacısalihoğlu, "Makedonya", *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003), 27/437.

30 Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 14.

31 Çar Samuil'in Bulgar Devleti'nin başında bir Makedon olduğu ve bu yüzden Ohri Patrikhanesi'ne dokunulmadığı iddia edilmiştir. Bulgar Kilisesinin yanında o da varlığını sürdürmüştür. Pek çok Slav milletini içinde barındıran bu devlet Makedon milletini daha üst dereceye taşımıştır. Bu topraklarda yaşayan Slav ırkı o güne kadar isimsizdir. Fakat o topraklarda yaşayanlara Makedon denmesi gerektiğini Çar Samoil belirtmiştir. Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 102-103.

32 Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 103; Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 17.

Yovan'ı da ilk başpiskopos tayin etmiştir. Kendisine bağlı 31 piskoposluk olduğu belirtilmektedir.[33]

XI. ve XII. yüzyıllarda Bizans'ın zayıflamaya ve içten dağılmaya başlaması Balkan yarımadasında 1176 yılında Makedonya'yı da içeren II. Bulgar Krallığı'nın kurulmasına yol açmıştır.[34] Dolayısıyla Ohri Patrikhanesi de bu Krallığın bir parçası olmuştur. Fakat ona dokunulmamış ve faaliyetlerine devam etmiştir. Sadece Yunan piskoposlar kovulup onların yerlerine Slav ırkından piskoposlar atanmıştır. II. Bulgar Krallığı'nın başında olan Kaloyan'ın ölümüyle 1207 yılında bu krallık dağılmıştır.[35]

XIV. yüzyılda Stefan Duşan (1331-1355)[36] döneminde, Sırp Devleti'nin sınırları içine Ohri ve dolayısıyla Ohrid Başpiskoposluğu da girmiştir. Hıristiyanlık dinine ve özellikle kiliseye saygılı olan Stefan Duşan, Ohri Başpiskoposluğu'na karşı büyük saygı göstermiş, onun bağımsızlığına müdahale etmemiştir.[37] Bunun yanında, Stefan Duşan zamanında Sırp Kilisesi 1219 yılında Patrikhane derecesine yükseltilmiştir.[38] Balkanların Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesiyle, 1346 yılında kurulan ve merkezi İpek'te olan Sırp Patrikhanesi, 1459 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından kapatılmış ve Ohri Başpiskoposluğu'na bağlanmıştır.[39]

Osmanlı hâkimiyetine girmiş olan Ohri Başpiskoposluğu'nun, Doğu (İstanbul) ile Batı'nın (Roma) birleşme çabalarına katılmaması devletin nezdinde otoritesini sağlamlaştırmasına ve yükselmesine sebep olmuştur. Böylece Balkanlar'daki diğer piskoposlukları kendisine bağlamıştır. Bunlar Sırbistan, Bosna, Hersegovina, Karadağ, Arnavutluk, Moldovya ve Bulgaristan'daki piskoposluklarıdır.[40] Ayrıca Osmanlı Devleti

---

33 Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 109; Dragan Zaykovski, "Po Povod 250 Godini od Ukinuvanyeto na Ohridskata Arhiepiskopiya (1707-2017) i 50 Godini od Proglasuvanyeto na Avtokefalna Makedonska Pravoslavna Crkva (1917-2017)", *Ogledalo* 8/9 (2017), 32.

34 Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 103.

35 Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 34; Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 110.

36 Hacısalihoğlu, "Makedonya", 27/439.

37 Aleksandar Atanasovski, "Ohridskata Arhiepiskopiya vo XIV Vek", *Godişen Zbornik (Filozofski Fakultet)* 18 (2012), 35.

38 Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 40.

39 Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 110-111; Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 19-20.

40 Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 20-21.

Ortodoksluğun koruyucusu olarak Roma Katolik Kilisesi'yle yüzyıllar boyunca mücadele etmiştir.[41]

Zamanla Ohri Başpiskoposluğu'nun içişlerine müdahale etmeye başlayan İstanbul Patrikhanesi'nin, Başpiskoposluğa atadığı başpiskoposları yerel halkın istememesi, sadece 1691-1718 yılları arasında on beş başpiskoposun değişmesine neden olmuştur.[42] Ardından Ohri Başpiskoposu Roma'ya gitmiş ve Roma'yla birleşme konusunda anlaştıklarını belirtmiştir. İstanbul Patrikhanesi de bu durumu Osmanlı Devleti'ne şikâyet etmiş, Osmanlı Padişahı III. Mustafa 1767 yılında Ohri Patrikhanesi'ni kapatarak İstanbul Patrikhanesi'ne ilhak etmiştir.[43]

Bulgaristan'ın İstanbul Patrikhanesi'ndeki ağırlık kazanmasıyla, Sultan Abdülaziz 1870 yılında Bulgar Eksarhanesi adı altında Bulgar Kilisesi'nin kurulmasına ilişkin bir ferman yayınlamıştır.[44] Fermanın 11. Maddesine göre Makedonya'da ve Trakya'daki kiliselere İstanbul Patrikhanesi ve Bulgar Eksarhanesi arasında tercih yapma hakkı tanınmıştır. Böylece Makedonya'daki Slavlar genelde Bulgar Eksarhanesini tercih etmiştir. Çünkü İstanbul Patrikhanesi artık Grek propagandası yapmakta ve diğer ulusları yok etmeye çalışmıştır. Buna ilaveten, Yunanca dışındaki dillerin kullanılmasını yasaklamış, ayrıca Yunanca dışındaki kitaplar da Grek din adamları tarafından yakılmıştır. Makedonya'daki Slavların Bulgar Eksarhanesi'ni tercih etmelerinin nedeni konuştukları dilin Bulgarcaya çok yakın olmasıdır.[45]

Kısa bir zaman sonra Bulgar Eksarhanesi'nin de İstanbul Patrikhanesi'nden çok farkının olmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle Ohri Başpiskoposluğu'nun Makedonların bağımsız kilisesi olma çabaları daha da artmıştır.[46] Hemen ardından 1871 yılında Üsküp metropoliti

---

41 H.Kemal Karpat, "Balkanlar", *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1992), 5/29.

42 İlievski, *Avtokefalnosta na Makedonskata Pravoslavna Crkva*, 44-50; Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 54; Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 112.

43 Dimitrovski, *Crkvi i Manastri vo Makedoniya*, 12; Yovan Belçovski, "Hronoloşki Spisok na Poglavarite na Ohridskata Arhiepiskopiya - Patriyarşiya", *Godişen Zbornik, Bogoslovski Fakultet Sveti Kiliment Ohridski* 8 (2002), 53; "Istorija na Makedonskata Pravoslavna Crkva" (Erişim 04 Temmuz 2022), http://www.mpc.org.mk/mpc/istorija.asp.

44 Hacısalihoğlu, "Makedonya", 27/440.

45 Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 90; Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 26-27.

46 Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 113-114.

Teodosiy Gologanov buna karşı çıkmış ve İstanbul Patrikhanesi'yle görüşmeler gerçekleştirmiştir. Fakat Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan'daki millî ve dinî hareketler, Ohri Başpiskoposluğu'nun bağımsızlığını geri alacağını düşünmüş ve bunu engellemişlerdir. Öte yandan farklı entelektüeller de Ohri Başpiskoposluğu'nun yenilenmesini, yani Makedon milletinin bağımsız kilisesi olmasını istemişlerdir.[47]

1912-1913 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu Balkan Savaşları'nda Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan ve Karadağ karşısında mağlup olunca, 500 yıldan beri Osmanlı hâkimiyeti altındaki Makedonya da Osmanlı'dan ayrılmıştır. Ancak galip gelen Balkan devletleri Makedonya'ya bağımsızlığını verecekleri yerde onu kendi aralarında (Yunanistan, Sırbistan ve Bulgaristan) paylaşmışlardır. Ege bölgesi Yunanistan'a, Pirin bölgesi Bulgaristan'a ve Vardar bölgesi Sırbistan'a verilen Makedonya, II. Dünya Savaşı'na kadar üçe bölünmüş olarak yaşamak zorunda kalmış, buradaki piskoposluklar da bu üç devlet arasında paylaşılmıştır.[48]

Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileyişinin Rum ve Balkan Ortodoksluğu'nu tehlikeye sokması sebebiyle XVIII. yüzyıl Ortodoks Kilisesi için bir can çekişme devri olarak görülür. XVIII. yüzyıldan sonra ulusal bağımsızlık hareketleri ile Osmanlı'dan kopan Balkan ülkelerinde yeni milli kiliseler kurulmuş ve Ortodoks Kilisesi tarihinde yeni bir süreç başlamıştır. Mesela, 1833 yılında Yunan Kilisesi bağımsızlığını ilan etmiş ve 1850'de İstanbul Patrikliği tarafından resmen kabul edilmiştir. Sırp Kilisesi de 1879 yılında İstanbul'daki Patriklik tarafından otosefal olarak kabul edilmiş, daha sonra Yugoslavya Ortodoks cemaatleriyle de birleşmesinin ardından 1922'de Patriklik seviyesine yükseltilmiştir. Romanya Kilisesi ise 1815'de Fener Patrikhanesi'nin itirazına rağmen otosefal olmuştur. Bulgar Kilisesi de 1860'da kendisinin otosefal olduğunu iddia etmişse de, ancak 1945 yılında İstanbul Patrikliği tarafından onaylanmıştır.[49]

Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'nın 1918 yılında yenilenmesinin ardından, Makedonya'nın Vardar bölgesinde olan piskoposlukların, İstanbul Patrikhanesi'nden

---

47 Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 94-96.

48 Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 115; Mitropolit G. Yosif, "Proglasuvanyeto na Avtokefalnosta na Makedonskata Pravoslavna Crkva na Tretiot Makedonski Crkoven Sobor (Ohrid, 17-19 Yuli 1967)", *Ogledalo* 8/9 (2017), 10; Violeta Açkovska, "Asnomska Makedoniya i Crkovnoto Praşanye (1943-1945)", *Ogledalo* 8/9 (2017), 23.

49 Sead Paqarizi, "Balkanlarda Ortodoks Kiliseler", *Balkan Araştırmaları Dergisi* 1/2 (Bursa 2010), 180.

satın alındığı belirtilmiştir.[50] I. Dünya Savaşı'ndan sonra Vardar Makedonya'sındaki kiliseler, 1919 yılında kurulan Sırp-Hırvat ve Sloven Krallığı'nın otosefal Sırp Kilisesi'ne bağlanmıştır. 1920 yılında da İstanbul Patrikhanesi'nden izin alarak "Bağımsız Birleşmiş Sırp Ortodoks Kiliseleri" adı altında birleşmelerine karar verilmiştir. Vardar Makedonyası da Kuzey Sırbistan adıyla anılmaya başlanmıştır.[51]

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sırp-Hırvat Krallığı'nın dağılmasıyla Makedonya'nın büyük çoğunluğu Bulgaristan askerleri tarafından işgal edilmiştir. Az bir bölümü, yani Arnavutluk sınır hattına yakın olan şehirleri de İtalyan askerleri tarafından işgal edilmiştir. Ayrıca, Sırp Ortodoks Kilisesi temsilcileri de bu bölgeyi terk etmiştir. Böylece Bulgar askerleri tarafından işgal edilen ve Makedonya'nın büyük çoğunluğunu oluşturan bu bölge 1941 yılında Bulgar Ortodoks Kilisesi'nin; geri kalan ve İtalyan askerleri tarafından işgal edilen bölgedeki kiliseler de Arnavut Ortodoks Kilisesi'nin yönetimi altına girmiştir.[52]

Bu işgalden kurtulmak için 1941 yılında başlayan kurtuluş savaşı devam ederken Bosna'nın Jajce şehrinde 1943 yılında ikinci Avnoj Meclisi toplanmış ve Demokrat Federatif Yugoslavya'nın kurulmasına karar verilmiştir. Bu mecliste Makedonya Yugoslavya'nın bir birimi, Makedon halkı da Yugoslavya'yı oluşturan uluslar arasında sayılmış[53] ve Yugoslavya'nın diğer uluslarıyla eşit haklara sahip ulus olarak kabul edilmiştir. Böylece "bağımsız devlette bağımsız kilise" ilkesinden hareket ederek Makedonya Cumhuriyeti'nin Milli Makedon Ortodoks Kilisesi'ni kurma çalışmaları

---

50 Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 98.

51 Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 116; Chulev, *Macedonian Autocephalous Apostolic Church (Tracing the Origins of the First Christian Community in Europe)*, 67.

52 Borçe İlievski, *Makedonsko -Srpskite Crkovni Odnosi 1944-1970* (Skopye: Univerzitet Sv. Kiril i Metodiy, 2011), 17.

53 Bununla beraber Makedon devleti ve Makedon ulusu bugüne kadar büyük sorunlarla karşılaşmıştır. Komşu ülkelerden Yunanistan adını, Bulgaristan dilini, Sırbistan ise Makedon Milli Kilisesi'ni kabul etmiyorlar.

başlamıştır.[54] Bu arada 1944 yılında Bulgar askerleri ile birlikte, Bulgar Ortodoks Kilisesi de bölgeden çekilmiştir.[55]

Üsküp'te 1-5 Nisan 1945 yılında delegelerden ve din adamlarından 300 kişinin katıldığı ilk milli kilise meclisi yapılmış[56] ve şu kararlar alınmıştır:[57]

1) Hiçbir yerel millî kiliseye bağlı olmayan Makedon Millî Kilisesi olarak Ohri Başpiskoposluğu'nun ihya edilmesi,

2) Makedon halkının karakterine dikkat etmek ve halka daha yakın olabilmek için piskoposlar ve din adamlarının halktan olması,

3) İlk Makedon Başpiskoposunun unvanının "Ohri Başpiskoposu" Millî Makedon Ortodoks Kilisesi'nin adının ise "Aziz Klement'in Ohri Başpiskoposluğu" olması,

4) Eğer Demokrat Federal Yugoslavya'nın içinde bütün Ortodoks kiliselerini kapsayacak federatif bir Yugoslav Ortodoks Patrikhanesi kurulacak ise Millî Makedon Ortodoks Kilisesi'nin onun bir birimi olarak yer alması.

Sırp Ortodoks Kilisesi'nin Kutsal Arhierey Sinodu,[58] 22 Eylül 1945 yılında yaptığı meclis toplantısında Makedonya'daki Makedon Ortodoks Kilisesi'ni kurma teşebbüslerini kınadığını ve kurulmasına müsaade etmeyeceğini belirtmiştir.[59]

Daha sonra yine Üsküp'te 200 Makedon din adamıyla toplanan mecliste otosefal (bağımsız) kilise talebi yerine Yugoslav Kilisesi içinde, diğer kiliselerle aynı statüde olacak otonom (özerk) Millî Makedon Ortodoks Kilisesi talebinde bulunması kararı

---

54 Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 116; Miodar Perik, "İstorisko - Pravnite Aspekti na Odnosite Pomegu Srpskata Pravoslavna Crkva i Makedonskata Pravoslavna Crkva", çev. Gligor Stoykovski, *Misla*, (Skopye 1998), 196; Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 30.

55 Kiril Çepov, *Sozdavanyeto na Makedonskata Drzava i Poyavata na Makedonskoto Crkovno Praşanye 1943-1946 Godina* (Skopye: Sv.Kiril ve Metodiy, Yüksek Lisans, 2018), 49.

56 Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 117.

57 Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 108; Çepov, *Sozdavanyeto na Makedonskata Drzava i Poyavata na Makedonskoto Crkovno Praşanye 1943-1946 Godina*, 78; İlievski, *Makedonsko -Srpskite Crkovni Odnosi 1944-1970*, 44-45.

58 Bir piskoposluk bölgesindeki temsilcilerin oluşturduğu kurulun piskoposun davetiyle yapılan toplantısıdır. Ömer Faruk Harman, "Konsil", *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2002), 26/177.

59 İlievski, *Makedonsko -Srpskite Crkovni Odnosi 1944-1970*, 49; Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 32.

alınmıştır. Fakat Sırp tarafı bu teklife de sıcak bakmamış ve kendi tutumunu sürdürmeye devam ettirmiştir.[60]

İki kilise arasında ilk başarısız görüşme 1951 yılında gerçekleşmiştir. Daha sonra Makedon Ortodoks Kilisesi biraz yumuşayarak Sırp Ortodoks Kilisesi'nin yönetimini de kabul edip şu şartlarla anlaşmaya hazır olduğunu bildirmiştir:[61]

1) Makedonya Cumhuriyeti'ndeki piskoposların ve diğer din adamlarının sadece Makedonyalılardan tayin edilmesi ve iç işlerinde bağımsız olması,
2) Yönetim ve diğer idari işlerde Makedonca kullanılması,
3) Makedonya'daki kilise belediyeleri için Sırp Ortodoks Belediyesi yerine Ortodoks Kilisesi Belediyesi unvanı kullanılması vb.

Bunun üzerine Patrik Vikantiye, aslen Makedonyalı olan Piskopos Dositey'i Makedonya'ya göndermiş, orada bazı sözler verilerek yumuşamalar olmuştur. Fakat kısa bir süre sonra Sırp Kilisesi verdiği sözde durmayarak Makedon Kilisesi Mütevelli Heyeti tarafından önerilen piskopos adaylar listesini reddedip, sadece Piskopos Dositey'in adaylığını kabul etmiş, fakat onu da seçmemiştir.[62]

İki kilise arasında ikinci görüşme Patrik Vikentiye'nin ölümünden sonra 1958 yılında patrik seçilen German ile başlamıştır. Makedon Mütevelli heyeti ile Sırp Ortodoks Kilisesi 4-6 Ekim 1958'de Ohri'de bir araya gelerek sorunu tekrardan değerlendirmiş ve şu kararlar alınmıştır: Makedon Ortodoks Kilisesi'nin Ohri Başpiskoposu unvanıyla ilk başpiskoposu olarak Piskopos Dositey, Makedonya'da bulunan Manastır Piskoposluğu'na Nikola Traykovski, Zletova-Ustrumca Piskoposluğu'na ise Tome Dimovski seçilmiştir. Böylece Milli Makedon Ortodoks Kilisesi, Sırp Ortodoks Kilisesi'yle kanonik birliğin devamını kabul etmiştir.[63]

---

60 Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 110-112; Aco Girevski, "Za İstoriyata na Makedonskata Pravoslavna Crkva- Ohridsak Arhiepiskopiya", *Godişen Zbornik, Bogoslovski Fakultet Sveti Kliment Ohridski*, 18 (2012), 53.

61 İlievski, *Avtokefalnosta na Makedonskata Pravoslavna Crkva*, 132; Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 112.

62 Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 35-36; İlievski, *Makedonsko -Srpskite Crkovni Odnosi 1944-1970*, 72-73.

63 İlievski, *Avtokefalnosta na Makedonskata Pravoslavna Crkva*, 135; Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 114; Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 119-120.

Bu mecliste ayrıca çok önemli ve ileride üzerinde büyük tartışmaların yaşanacağı bir karar alınmıştır. Bu karara göre, Sırp Ortodoks Kilisesi'nin anayasası Makedonya Cumhuriyeti'ndeki piskoposlar için artık geçerli olmayacaktı. Sırp Patriği German'ın bu sözleri de şu kararı destekler mahiyettedir: "Makedon Ortodoks Kilisesi bağımsızdır; çünkü ne ben ne de Sırp Ortodoks Kilisesi'nin yetkilileri onun işlerine karışamaz."[64]

Makedon Ortodoks Kilisesi Makedonya sınırları dışında Makedonya adını kullanarak ilk kilisesini Melburn'de kurmuştur. İstanbul Patriği Atinagora bunun üzerine Makedon Kilisesi'nin, diasporada Makedon adını kullanmasından dolayı Sırp Kilisesi'ni kınamış; Sırp Kilisesi'nin Makedon Ortodoks Kilisesi'nin statüsü hakkında açıklama yapmasını istemiştir. Sırp Patriği German da cevap olarak gönderdiği mektupta Makedon Ortodoks Kilisesi'nin otonom bir kilise olduğunu belirtmiştir. Halbuki daha önceki anlaşmada "bağımsız" anlamına gelen "samostoyna" sözcüğü kullanılmıştı. Böylece iki kilise arasındaki gerginlik tekrardan eski haline dönmüştür.[65] Hemen ardından 17 Temmuz 1967 yılında Ohri'de toplanan Sen Arhierey Sinodu'nda Makedon Ortodoks Kilisesi tek taraflı olarak otosefalliğini ilan etmiş ve bunu 19 Temmuz 1967 Ohri'nin Aziz Klement Kilisesi'nde yapılan litürjide duyurmuştur. Böylece Makedon Ortodoks Kilisesi, Osmanlı Sultanı III Mustafa tarafından tam bağımsızlığının 1767 yılında alınmasından 200 yıl sonra bir kez daha bağımsızlığını ilan etmiştir. Buna göre, Ohri Başpiskoposluğu'nun devamı olan Makedon Ortodoks Kilisesi otosefal kilisedir.[66] Makedon Ortodoks Kilisesi'nin burada almış olduğu kararlarından bazıları şunlardır:[67]

1) Makedon Ortodoks Kilisesi Ohri Başpiskoposluğu'nun bir devamı ve yenilenmiş hali olup bağımsızlığını ilan etmiştir.

---

64 Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 41.

65 Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 134.

66 Dimitrovski, *Crkvi i Manastri vo Makedoniya*, 14; Dimevski, *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*, 120.

67 Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 134-138; Chulev, *Macedonian Autocephalous Apostolic Church (Tracing the Origins of the First Christian Community in Europe)*, 71; Yosif, "Proglasuvanyeto na Avtokefalnosta na Makedonskata Pravoslavna Crkva na Tretiot Makedonski Crkoven Sobor (Ohrid, 17-19 Yuli 1967)", 17-18.

2) Makedon Ortodoks Kilisesi'nin başında başpiskopos bulunacak; Ohri ve Makedon başpiskoposu unvanıyla ilk Başpiskopos Dositey[68] olacaktır.[69]

3) Bağımsız Makedon Ortodoks Kilisesi'nin piskoposluk bölgesi Makedon milli devletinin sınırlarıyla örtüşür.

4) Bu kararlar hemen yürürlüğe konacaktır.

Bunun üzerine Sırp Ortodoks Kilisesi'nin yapmış olduğu açıklamada Makedon Ortodoks Kilisesi, Sırp Ortodoks Kilisesi'nden ayrılmış bir skizma[70] teşkilatı olarak ilan edilmiştir. Ayrıca onların eleştirdikleri husus, Makedon Ortodoks Kilisesi'nin otosefalliğinin kendi sinodu tarafından verilmiş olmasıdır. Makedon Ortodoks Kilisesi'nin, Ohri Başpiskoposluğu'nun ve Justiniana Prima'nın devamı sayılmasına da karşı çıkılıyordu. Ayrıca bağımsız bir kilisenin ancak bağımsız bir devlette kurulabileceği, Makedonya'nın da tam bağımsız olmadığı ve Federativ Yugoslavya'ya bağlı olduğu üzerinde durulmuştur.[71]

Sırp Patriği German ve onun iş arkadaşları, Makedon Ortodoks Kilisesi'nin çalışmalarını engellemek için Yugoslavya'da dinlerden sorumlu olan yetkililerden de yardım istemiş, ama hiç kimseden destek bulamamışlardır. Bilakis, dinî meselelerden sorumlu komisyon birliği başkanı Yoviçeviç Makedon milletinin kendi milli kilisesini kurma hakkına sahip olduğunu belirtmiş ve iki kilise arasındaki bu problemin sadece dinî bir problem değil aynı zamanda siyasi bir problem olduğunu vurgulayarak Sırp Kilisesi'ni bu gerçeği kabul

---

68 Dositey 7 Aralık 1906'da Sederevo'da doğmuş 20 Mayıs 1981'de Üsküp'te ölmüştür. Borçe İlievski, "Ulogata na Topliçkiot Episkop Dositey vo Rasreşuvanye na Makedonsko Crkovno Praşanye 1951-1958 Godina: Prilog Kon Biografiyata na Poglavarot na MPC po Povod !10 Godini od Raganyeto", *Glasnik* 1 (2016), 252-253.

69 Dositey II 1975-1981 yıllar arasında başpiskoposluk görevi icra etmiş, ondan sonra Angelariy 1981-1986, Gavril II 1986-1993 ve Mihail II 1993-1999 yıllarında görev yapmıştır. 1999'dan beri Stefan bu görevi üstlenmektedir. Belçovski, "Hronoloşki Spisok na Poglavarite na Ohridskata Arhiepiskopiya - Patriyarşiya", s. 77.

70 Skizma (Schisma); Yunanca "schisma" ayrılma anlamında, Hıristiyan ana mezheplerden ayrılma anlamına gelmektedir. Özellikle Doğu (Bizans/Ortodoks) ve Batı (Roma/Katolik) kiliselerinin birbirinden ayrılmasını ifade etmektedir. (Burada ise Sırp Ortodoks Kilisesi'nden ayrılma anlamında kullanılmaktadır.) Everett Ferguson, Rowan A. Greer, "Encyclopedia of Early Christianity", Schism, United States of America, 2004, s. 1040.

71 Qani Nesimi, *Ortodoks Arnavutlar* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2011), 36.

etmeye çağırmıştır.[72] Bütün bunların yanında iki kiliseyi uzlaştırmak için Mart 1977, Mayıs 1978 ve Eylül 1979 yıllarında iki kilise ve devlet temsilcilerinin katıldığı toplantılar düzenlenmiştir. Fakat hiçbir toplantıdan kesin bir sonuç çıkmamıştır. Yugoslavya'nın günden güne ekonomik ve politik krize girmesi iki kilisenin arasını daha da açmıştır.[73]

Yugoslavya'nın çöküşüyle Makedonya halkı 1991'de bağımsızlığını ilan etti ve böylece tarihte ilk kez bağımsız bir Makedonya Devleti kurulmuş oldu. Bundan sonra Makedonya Devleti'nin dış politikasının en önemli konularından biri Makedon Ortodoks Kilisesi'nin otosefalliğini kazanmasını sağlamak olmuştur. Sırp ve Makedon kiliseler arasında ilk görüşme 3 Mart 1992'de Belgrad'ta yapılmış ve bu toplantıya İstanbul Patriği Bartolomey de katılarak iki kilise arasında yapılacak olan anlaşmayı kendisinin de onaylayacağını belirtmişse de tam bir anlaşma sağlanamamıştır.[74]

2002 yılına gelindiğinde iki kilise arasında yeni görüşmeler başlamıştır. Niş şehrinde yapılan görüşmelerde 17 Mayıs 2002'de bir anlaşmaya varılmıştır. Anlaşmaya göre Makedon Ortodoks Kilisesi otosefallik değil, otonomluk kazanacak ve ismi Otonom Ortodoks Ohri Başpiskoposluğu olacaktır. İç işlerinde bağımsız fakat dışarıda Sırp Ortodoks Kilisesi'nin bir piskoposluğu olarak kalacaktır.[75]

Bu anlaşmadan sonra Makedonya'nın her tarafından gelen ağır eleştirilerden dolayı, Makedon Ortodoks Kilisesi'nin Sinodu 24 Mayıs 2002'de toplanan olağan üstü meclisinde bu anlaşmayı kabul etmediğini açıklamıştır; zira anlaşmada ne Makedon ismi zikredilmiş ne de Makedon Kilisesi'ne otosefallik hakkı tanınmıştır. Sinod, anlaşmaya imza atan üç piskopostan imzalarını geri çekmelerini istemiş, ancak Yovan imzasına sadık kalacağını açıklayınca sert tartışmalar yaşanmıştır. Bu olaydan sonra Makedon

---

72 Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 50; Borçe İlievski, "Analiza i Sogleduvanye na Komisiyata za Verski Praşanya na CR Makedoniya za Priznavanyeto na Avtokefalnost na MPC vo Sedumdesetite Godini od XX Vek", *İstoriya* 1 (2016 2015), 315.

73 İlievski, "Analiza i Sogleduvanye na Komisiyata za Verski Praşanya na CR Makedoniya za Priznavanyeto na Avtokefalnost na MPC vo Sedumdesetite Godini od XX Vek", 315-319.

74 Lyupço Ristevski, *Priznavanyeto Avtokefalnost na Makedonskata Pravsolavna Crkva Kako Praşanye na Makedonskiot Nacionalen İdentitet* (Skopye: Etno Antropo Zum, 2016), 170; Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 52.

75 Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 54.

Kilisesi'nin Sırp Kilisesi'yle olan çekişmeleri derinleşmiş ve kendi kurumunun içindeki huzur da bozulmuştur.[76]

Bugüne baktığımızda Makedon Ortodoks Kilisesi'ne bağlı sekizi Makedonya Cumhuriyeti sınırları içerisinde, dördü de diasporada olup toplam on iki piskoposluk bulunmaktadır. Makedonya sınırları içerisinde; Skopye (Üsküp) – G.Stefan, Bitola (Manastır) – Petar, Ştip (İştip) – İlarion, Tetovo (Kalkandelen) – Yosif, Kumanovo (Kumanova) – G.Yosif, Ohri – Timotey, Veles (Köprülü) – Agatangel, Strumica (Usrtumca) – Naum episkoposlukları; Makedonya dışında ise; Kanada – Metodiy (Amerika), Sidney – Timotey (Avustralya), Yeni Zelanda – Petar (Avustralya), Avrupa – Pimen Makedon piskoposlukları[77] bulunmaktadır.[78] Bunların başında on piskopos vardır ve kendilerine 500'den fazla aktif rahip yardım etmektedir. Bu piskoposlukların yönetimi altında 2000'den fazla kilise bulunmaktadır. Bunun yanında 20'den fazla manastırda 100'den fazla rahip ve rahibe kalmaktadır.[79]

Yunan Ortodoks Kilisesi 1833 yılında kendi otosefalliğini ilan etmiş, İstanbul Patrikhanesi onları tam 27 yıl sonra 1850 yılında tanımış; Romen Ortodoks Kilisesi de 1864 yılında otosefalliğini ilan ederken İstanbul Patrikhanesi onu tam 21 yıl sonra 1885 yılında tanımıştır. Diğer milli Ortodoks kiliseler de böyledir. Tabi ki bu arada bu kiliseler tanınana kadar faaliyetlerini icra etmişlerdir. Makedonlar kendi kiliselerinin de er ya da geç tanınacağını, İstanbul Patrikhanesi'nden alacağı "tomos"[80] ile bağımsızlığını ilan edeceğini umarak gerek ülke içerisinde gerek ülke dışında faaliyetlerine devam etmiştir.

Ancak günümüzde bağımsız Kuzey Makedonya Devletinde Makedon Ortodoks Kilisesi'nin otosefalliği 2022 yılında Sırp Ortodoks Kilisesi'nin Makedon Ortodoks Kilisesini tanıması ve İstanbul Patrikhanesinden alınan karar ile 9 Mayıs 2022 tarihinde

---

76 Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 54.

77 Bu piskoposluğun sınırları içinde Makedonya hariç Avrupa'daki Makedon Kiliseleri yer almaktadır.

78 Deyan Borisov, "Makedonskata Pravoslavna Crkva - Ohridska Arhiepiskopiya", *Ogledalo* 8/9 (2017), 45.

79 Aco Girevski, "Pedeset Godini Vozobnovena Makedonskata Pravoslavna Crkva - Ohridska Arhiepsikopiya", *İstoriya* 1 (2016 2015), 392; Todor Cepreganov vd., "The Macedonian Orthodoks Church", *Eastern Christianity And Politics in Twenty - First Century* (Routledge, 2014), 343-346; "Kratok istorijat na crkovnoto prashanje vo R. Makedonija" (Erişim 05 Temmuz 2022), http://www.mpc.org.mk/mpc/kratokistorijat.asp.

80 Tomos; Fener Patrikhanesi tarafından, Ortodoksluk bünyesinde ortaya çıkan yeni milli Ortodoks kiliselerine verilen uzlaşma kararına denilmektedir. Nesimi, *Ortodoks Arnavutlar*, 29.

tanınması sonucunda otosefalliği resmileşmiş oldu.[81] Yetkililerle yaptığımız görüşmede Bulgar Ortodoks Kilisesi ve Yunan Ortodoks Kilisesi tarafındana da bu süreçte tanınmış olduğu yönündedir.

Makedon Ortodoks Kilisesi'nin Faaliyetleri

1) Yayın

Makedon Ortodoks Kilisesi'nin ilk resmi yayını iki ayda bir yayınlanan "Весник" (Vesnik) dergisidir. 1980'de üç aylık "Воскресение" (Voskresenie) dergisi daha sonraki yıllarda aylık yayınlanan "Црковен живот" (Crkoven Jivot) çıkmıştır. Bunun dışında "Домострој" (Domostroy) adında bir başka dergi de yayınlanmaya başlamıştır. Makedon Ortodoks Kilisesi öğrencileri "Pravoslaven Blagovesnik" dergisini, fakülte ise "Godişen Zbornik" dergisini çıkartmaktadır.[82]

Yaklaşık elli yıl önce Edebi Makedoncaya tercüme edilen *Yeni Ahit* günümüzde farklı yayınevlerinden basılmış halde mevcuttur. 1990 yılında ise *Eski Ahit* Edebi Makedoncaya tercüme edilmiş ve *Yeni Ahit'*le beraber "Свето Писмо" *Kutsal Kitap* adı altında yayınlanmıştır. Kutsal Kitabın tercümesini ilk olarak Aziz Kiril ve Metodi kardeşler ve onların öğrencileri Aziz Klement ve Naum yapmışsa da günümüzde Edebi Makedoncaya da ayrıca tercüme edilmiştir.[83]

2) Okullar

1967 yılında Makedon Ortodoks Kilisesi otosefalliğini ilan ettikten sonra, Makedon Ortodoks Kilisesi Sinodu 26 Eylül 1967 yılında dinî lise açma kararı almıştır. Aynı yıl, Üsküp'te "Makedonska Pravoslavna Bogosloviya Sv. Kliment Ohridski" adı altında ilk lisesi açılmıştır. Günümüzde bu lise halen faaliyettedir. On yıl sonra 1977 yılında Makedonya'da "Pravoslaven Bogoslovski Fakultet Sveti Kliment Ohridski" Ortodoks İlahiyat Fakultesi açılmıştır. Bu okulda toplam sekiz dönem yani dört yıllık bir eğitim verilmektedir.[84]

---

81 "Серадосно благовестие од Цариград", https://bigorski.org.mk/vesti/nastani/seradosno-blagovestie-od-carigrad-vselenskata-patrijarshija-ja-prizna-nashata-drevna-i-vozobnovena-ohridska-arhiepiskopija-za-kanonska/.

82 Girevski, "Za İstoriyata na Makedonskata Pravoslavna Crkva- Ohridsak Arhiepiskopiya", 57.

83 Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 178-180; Girevski, "Za İstoriyata na Makedonskata Pravoslavna Crkva- Ohridsak Arhiepiskopiya", 57.

84 Mihail, *Naşeto Sveto Pravoslavie*, 188-190; Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 64; Girevski, "Za İstoriyata na Makedonskata Pravoslavna Crkva- Ohridsak Arhiepiskopiya", 56.

3) SAKRAMENTLER

Latincede "and, yemin, bağ" anlamında *sacramentum*'dan gelen *sacrament* "dinî ayin"[85] veya "kutsal şey" anlamına gelmektedir. Kilise, mensuplarına, İsa tarafından konulduğunu açıkladığı yedi "sakrament" bildirmiş ve onlardan buna uymalarını istemiştir.[86]

Sakrament kelimesini ilk kullanan kişi, 201 yılı civarında Tertullian (ö. 220) olmuştur. Evharistiya ve vaftizin yanı sıra, yardımseverliği ve şehitliği de sakrament olarak adlandıran Tertullian, kişiyi kutsallaştıran her türlü davranış ve nesneyi sakrament olarak kabul etmiştir.[87]

Başlangıçta bütün Hıristiyan ayinleri, sakrament olarak değerlendirilmekteydi. Bu terimin, Mesih tarafından kurulduğuna inanılan yedi ayine ad olarak tahsis edilmesi ancak XII. yüzyıldan sonra olmuştur. XII yüzyıl boyunca Kilise'de kutsal dinî ayinleri ifade etmek üzere sakrament diye bir terim kullanılmamaktaydı, aynı zamanda bunlar için belli bir sayı da tahsis edilmemişti. Sakramentleri yedi sayısıyla sınırlandıran XII. yüzyılda Kilise olmuştur. Önceleri Hıristiyanların dinî hayatını ilgilendiren her şey, bir çeşit sakrament, yani Tanrı'nın alameti olarak kabul edilmişse de daha sonra bu terim sadece aktivite ifade eden kutsal ayinler (yedi sakrament) için kullanılır olmuş ve bu yüzden diğer birçok kutsal alametler Hıristiyan hayatında izole edilerek unutulmaya terk edilmiştir.[88]

Örneğin Atinalı Simeon (ö. 1429) XV. yüzyılda yedi sakramentin yanında rahip tarafından saçların kesilmesinin de sakrament olarak kabul edildiğini belirtmiştir. Efesli İoasaf (Joan Vladinter) (ö. 1438) ise aynı yüzyılda yedi sakramentin yanında rahip tarafından saçların kesilmesi, cenaze töreni ve kilisenin kutsanmasının da sakrament sayıldığını aktarmıştır.[89]

---

85 Mehmet Aydın, "Hırıstiyanlık (V. Mâbed ve İbadet)", *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998), 17/349; Muhammet Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler* (Bursa: Emin Yayınları, 2013), 19.

86 Abdurrahman Küçük, Günay Tümer, Mehmet Alparslan Küçük, Dinler Tarihi, 4. bsk., Ankara: Berikan Yayınevi, 2014, s. 438.

87 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 23.

88 Ali Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)* (Nun Yayıncılık, 1998), 35.

89 İeromonah (Alfeev) İlarion, *Tainstvo Veri* (Moskva- Klin: Bratstva Svyatitelya Tihona Yayınları, 1996), 144.

II. Vatikan Konsili'nin "Kutsal İbadetler Yasası"nda; "Sakramentlerin amacının insanı kutsallaştırmak olduğu açıklanmıştır. Sakramentler, bizzat Hz. İsa tarafından tesis edilen kurumlara ve onun yaşamış olduğu tecrübelere kilise aracılığıyla katılmak anlamına gelir ve iman etmenin işareti sayılır." Ortodoks ve Katoliklere göre sakramentler vaftiz, konfirmasyon (kutsal yağlama, kuvvetlendirme), evharistiya (ekmek şarap ayini, kutsal komünyon), evlilik (nikâh töreni), rahip takdisi (ruhbanlık sırrı, rahip ataması), günah itirafı (tövbe), son yağlama (hasta takdisi) olmak üzere yedi adettir. Protestanlar ise sadece vaftiz ve evharistiya'yı sakrament kabul ederler.[90] Bunlar dışında Gregoryen Ermeniler altı sakrament benimserken, Uniteryenler ile Kuveykırlar Tanrı ile insan arasında hiçbir şeyi kabul etmedikleri için bunların hepsini reddederler.[91]

Ortodoks Kilisesi sakramentler konusunda Kilise Babalarının mirasını muhafaza ettiğini görmekteyiz. Katolik Kilisesi ise, Kilise Babalarının görüşlerini benimsemekle birlikte sakramentlerin uygulanma tarzı ve teolojisi bakımından yeni gelişmelere de sıcak bakmıştır.[92]

4) MAKEDON ORTODOKS KİLİSESİNDE SAKRAMENTLER

Makedon Ortodoks Kilisesi sakramentler için "Kutsal Sırlar" anlamına gelen "Sveti Tayni" (Свети Тајни) kelimesi kullanılır. "Sveti Tayni" kelimesi gizli, mistik ve başkası için ulaşılmayan bir şey anlamına gelmektedir. Onların inancına göre bu kelime Hıristiyanlığın ilk yıllarından beri bugüne kadar aynı anlamı taşımaktadır. Bütün Ortodoks Kiliseler gibi Makedon Ortodoks Kilisesi de yedi sakrament kabul etmektedir.

Sakramentler insan tarafından değil Tanrı tarafından kurulmuştur. Sakramentlerin kaynağı ve Tanrısal lütfun sahibi sadece Tanrı'dır. İsa öğrencilerine: *"Göklerin egemenliğinin sırlarını bilme ayrıcalığı size verildi"*[93] demiş olmakla birlikte, onlar kendileri için *"Mesih'in hizmetkârları ve Tanrı'nın sırlarının kâhyaları"*[94], uygulayıcıları olduklarını belirtmişlerdir.[95]

---

90 Aydın, "Hıristiyanlık (V. Mâbed ve İbadet)", 17/349.

91 Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 438.

92 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 24.

93 Matta 13:11.

94 1. Korintliler 4:1.

95 Olivera Grumbarova, *Pravoslaven Pogled na Svetata Tayna Elenosveştenie* (Skopje, Yüksek Lisans Tezi, ts.), 2.

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre sakramentlerin sayısının yedi olarak belirlenmesi ne bir tesadüf ne de yeni bir şeydir. Sakramentlerin kökenleri Mesih'e dayandırılmakta ve İnciller'de geçmektedir. Onların sayıları ne çoğaltılabilir ne de azaltılabilir.[96]

Makedon Ortodoks Kilisesi bütün bu sakramentlerle insanın Tanrısal lütuf kazandığına inanmaktadır. Bu Tanrısal lütuf ona Hıristiyanlıktaki nihai hedefine ulaşması için bütün hayatı boyunca gereklidir. Her insanın kabul etmesi gereken ilk sakrament vaftizdir. Aynı zamanda vaftiz İsa'daki hayatın başlangıcı ve ruhani doğum anlamına gelmektedir.[97]

Sakramentler şöyle tasnif edilmektedir:

Zorunlu	**Zorunlu Değil**	**Tekrarlanabilen**	**Tekrarlanamayan**
1) Vaftiz 2) Konfirmasyon 3) Evharistiya 4) Hastaları Yağlama 5) Tövbe	1) Rahip Takdisi 2) Nikâh	1) Tövbe 2) Evharistiya 3) Hastaları Yağlama 4) Nikâh[98]	1) Vaftiz 2) Konfirmasyon 3) Rahip Takdisi

Bütün sakramentlerin görünen ve görünmeyen tarafları vardır. Fakat onları doğru uygulanması için; muhatap kişi/kişilerin, uygulayanın ve uygulanacağı bir yerin olması gerekir.[99] İnsan görünen beden ve görünmeyen ruhtan oluştuğu gibi her sakramentin de görünen ve görünmeyen tarafları vardır. Görünen tarafı rahibin eylemi, sözleri, duaları ve kullanılan malzemeler; görünmeyen tarafı da Tanrısal lütuftur.[100]

---

96 Grumbarova, *Pravoslaven Pogled na Svetata Tayna Elenosveştenie*, 3.

97 Grumbarova, *Pravoslaven Pogled na Svetata Tayna Elenosveştenie*, 3.

98 Evlilik (nikâh) bazı özel koşullara göre tekrarlanabilen bir sakramenttir. Ayrıntılı bir şekilde evlilik başlığı altında incelenmektedir.

99 İlarion, *Tainstvo Veri*, 144.

100 Yustina Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve* (Beograd, 1978), 562; Rudolf Brayçiç, *Temelne Misli o Sakramentima* (Zagreb: Filozofsko - Teoloşki İnstitut Yayınları, 1970), 9-10.

BİRİNCİ BÖLÜM:
VAFTİZ (KIRŞTENİE)

1.1) VAFTİZİN KELİME VE TERİM ANLAMI

Vaftiz, Hıristiyanlıkta cemaate katılımın göstergesi olarak kişinin suya daldırılması ya da üzerine su dökülmesi şeklinde icra edilen dinî bir merasimdir. Sözlükte vaftiz "suya daldırma, yıkama" anlamında Grekçe "bapt" kökünden gelmektedir. Kelime isim (baptismos, baptisma) ve fiil (bapto, baptizo) halleriyle Yeni Ahit'te sıkça geçer.[101] Eski Ahit'in Grekçe tercümesinde ise yalnız fiil[102] şeklinde yer almaktadır.[103]

Vaftiz Yeni Ahit'te; yeniden doğuş ve yenilenme,[104] günahlardan temizlenme,[105] aklanma ve kutsal kılınma,[106] aydınlatılma,[107] suyla yıkama[108] gibi farklı anlamlarda kullanılmıştır. Terim olarak vaftiz, "Hıristiyanlıkta dine girmek, aslî günahtan (ilk günahtan) ve kirli geçmişten temizlenmek, kutsal hayat tarzına kavuşmak amacıyla belli usullere riayet etmek suretiyle su ile yapılan bir sakramenttir."[109] Vaftiz Hıristiyan olmanın ilk şartıdır. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına yapılan vaftizin, İsa tarafından konulduğu kabul edilir.[110]

1.2) YENİ AHİT'TE VAFTİZ

Vaftiz uygulamasına Yeni Ahit metinlerinde en açık şekliyle Yahya ile ilişkili olarak rastlanmaktadır. İsa, Yahya tarafından vaftiz edilmek için memleketini terk ederek Şeria Irmağı'na doğru yola çıkmıştır: *"Bu sırada İsa, Yahya tarafından vaftiz edilmek üzere*

---

101 Matta 3:7; Markos 1:4; Luka 3:3; Yuhanna 1:25; Elçilerin İşleri 1:22; İbraniler 9:l0.

102 Levililer 4:6; 2. Krallar 5:14.

103 Salime Leyla Gürkan, "Vaftiz", *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), 42/424; Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler),* 69.

104 Titus 3:4-6

105 Elçilerin İşleri 22:16.

106 1. Korintliler 6:11.

107 İbraniler 6:4.

108 Efesliler 5:20.

109 Mustafa Erdem, "Hıristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34/1 (1995), 133.

110 Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 438-439.

Celile'den Şeria Irmağı'na, Yahya'nın yanına geldi."[111] Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre İsa'nın Yahya tarafından vaftiz edilmesi şöyle açıklanmaktadır: Kendisine vaftizin gerekli olduğu için vaftiz yapılmamıştır, zira İsa'nın günahı yoktu ve etrafındaki kötülüklere rağmen o bir günaha bulaşmamıştır. İsa, inananların onu takip ederek vaftiz olması ve bir örneklik teşkil etmesi için vaftiz olmuştur.[112] Başka bir ifadeyle, o kendisi için değil, insanlığın kurtuluşu için vaftiz olmuştur. İsa'nın vaftiz olmasının diğer bir sebebi ise onun herkese tanıtılmasıdır.[113] İsa vaftiz olduğu sırada otuz yaşında olduğu Luka İncili'nde belirtilmektedir.[114]

Yahya, vaftiz için gelen İsa'yı görünce onu gerçek kimliğiyle tanıdığını belirtmiştir: *"Ben O'nu tanımıyordum. Ama suyla vaftiz etmek için beni gönderen, 'Ruh'un kimin üzerine inip durduğunu görürsen, Kutsal Ruh'la vaftiz eden O'dur' dedi. Ben de gördüm ve 'Tanrı'nın Oğlu budur' diye tanıklık ettim."*[115] İsa vaftiz olmak isteyince Yahya onu vaftiz etmek istememiştir; çünkü o ana kadar icra ettiği bu kutsal görevi süresince vaftiz ettikleri arasında hiç kimsede böyle temizlik (günahsızlık) görmemişti.[116] *"Ne var ki Yahya, "Benim senin tarafından vaftiz edilmem gerekirken sen mi bana geliyorsun?"* diyerek O'na engel olmak istedi. İsa ona şu karşılığı verdi: "*Şimdilik buna razı ol! Çünkü doğru olan her şeyi bu şekilde yerine getirmemiz gerekir." "O zaman Yahya O'nun dediğine razı oldu. İsa vaftiz olur olmaz sudan çıktı. O anda gökler açıldı ve İsa, Tanrı'nın Ruhu'nun güvercin gibi inip üzerine konduğunu gördü. Göklerden gelen bir ses, 'Sevgili Oğlum budur, O'ndan hoşnudum' dedi."*[117]

Yahya'nın yapmış olduğu vaftiz günahlar için "tövbe vaftizi" anlamına gelmekteydi. O, insanları suyla vaftiz ettiğini ve Mesih'in yolunu hazırladığını söylüyordu: *"Gerçi ben sizi tövbe için suyla vaftiz ediyorum. Ama benden sonra gelecek olan benden daha güçlüdür."*[118] Buna mukabil İsa, "*Sana doğrusunu söyleyeyim, bir kimse sudan (vaftiz olmazsa) ve Ruh'tan doğmadıkça Tanrı'nın Egemenliği'ne giremez."*[119] diyerek, suyla

---

111 Matta 3:13.

112 Nikola Tasevski, *Hristos Vistinska Misiya* (Üsküp: Goce Delçev, 1999), 23.

113 Timotej Yovanovski, *Krştenie Gospodovo*, çev. Yovan Belçovski (Ohrid: Kaneo, 2001), 9-45.

114 Luka 3:23.

115 Yuhanna 1:33-34.

116 Tasevski, *Hristos Vistinska Misiya*, 25.

117 Matta 3:14-15-16-17.

118 Matta 3:11.

119 Yuhana 3:5.

vaftizin önemini vurgulamıştır. Böylece İsa havarilere kendi emirlerini öğretmiş ve onlardan da bu emirleri insanlara öğretmelerini istemiştir. Bunu yaparken de insanları su ile vaftiz etmelerini emretmiştir:[120]

"Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin; size buyurduğum her şeye uymayı onlara öğretin. İşte ben, dünyanın sonuna dek her an sizinle birlikteyim".[121] *"İsa onlara şöyle buyurdu: "Dünyanın her yanına gidin, Müjde'yi bütün yaratılmışlara duyurun. İman edip vaftiz olan kurtulacak, iman etmeyen ise hüküm giyecek."*[122]

Hıristiyanlara göre Yahya'nın yaptığı vaftiz, İsa'yı keşfeden/ifşa eden ve ona giden yolu hazırlayan bir vaftizdir. Onun yaptığı vaftizde, Kutsal Ruh, ilahî lütuf, günahkârların yararlandığı semavî rahmet bulunmuyordu. Bu vaftizin sadece bir su vaftizi olarak nitelenmesi İsa'nın ve onun öğretilerini benimseyenlerin yaptığı vaftizin gerçek olduğunu ima etmektedir.[123]

İncillerdeki bazı ifadelerden yola çıkılarak günümüzde Hıristiyanların uyguladığı vaftizin Yahya'nın vafizi mi yoksa İsa'nın vaftizi mi olduğu konusunda farklı yorumlar yapılmıştır. Matta'ya göre İsa, Yahya tarafından vaftiz edilmiştir ve geçerli olan vaftiz de "su ile vaftiz"dir. Ancak Yahya'nın: *"Gerçi ben sizi tövbe için suyla vaftiz ediyorum, ama benden sonra gelen benden daha güçlüdür. Ben O'nun çarıklarını çıkarmaya bile layık değilim. O sizi Kutsal Ruh'la ve ateşle vaftiz edecek."*[124] şeklindeki sözü, İsa'nın yaptığı vaftizde ve daha sonra Hıristiyanlar tarafından uygulanan vaftizde kullanılacak madde noktasında bir farklılığın olduğu düşüncesine yol açmaktadır. Buna göre Hıristiyanların uyguladığı vaftizin sanki İsa'nın vaftizinin değil de Yahya'nın vaftizinin bir devamı olduğu ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle Yahya'nın vaftizi Hıristiyanlıktaki vaftizinin ilk modeli olma özelliğine sahiptir.[125]

Burada aslında vaftizler arasında değil, vaftizi yapanlar arasında bir ayırım yapıldığı anlaşılmaktadır. Yahya, kendi durumunu Mesih ile karşılaştırmakta ve Mesih'i yüceltmektedir. Yahya suyun rahibi gibidir; Mesih ise Kutsal Ruh'u insanlara verecek

---

120 Tasevski, *Hristos Vistinska Misiya*, 26.

121 Matta 28:19-20

122 Markos 16:15-16

123 Erdem, "Hıristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma", 138.

124 Matta 3:11.

125 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 81-81.

olan kişidir. Yahya'nın bu öngörüsünün, havarilerin, ateşten diller şeklinde Kutsal Ruh'u[126] aldıklarında gerçekleştiği kabul edilmektedir.[127]

Yukarıda kısaca işaret ettiğimiz üzere, İsa'nın vaftiz edilmesinin gerekçesi üzerine farklı yorumlar yapılabilmektedir. İlk olarak, İsa Mesih'in en yüce Tanrı olarak aslında vaftiz edilmesine gerek olmadığı; onun vaftiz olmasının, günahkâr olan diğer insanların günahlarına bir kefaret olması ve onlara bir örneklik teşkil etmesi amacına matuf olduğu ifade edilmektedir. Zira vaftiz olmadan kurtuluş düşünülemez. İkinci olarak, İsa Mesih'in vaftiz olması, suların kutsanması ve onları iblislerden temizlemesi olarak yorumlanmıştır. Böylece suların, kurtuluş suyu olarak hazırlaması mümkün olmuştur. Üçüncü olarak ise, İsa'nın, Üçlü Birliği insanlara duyurmak için vaftiz olduğu söylenmiştir. Hıristiyan kutsal kitabının anlatımına göre, Şeria Irmağı'nda İsa Mesih vaftiz olduğunda, Baba Tanrı kendi sesiyle, *"Sevgili Oğlum budur, O'ndan hoşnudum"*[128] diye seslenmiş ve Kutsal Ruh bir güvercin gibi İsa Mesih'in üzerine inmiştir.[129] İsa vaftiz edilirken Hıristiyanlar Üçlü Birliği bedenî/çıplak gözle görmüşlerdir. Şu anda dinin gözüyle görebiliyorlar. O zaman insanlar bedenî gözle İsa Mesih'i görmüşlerdir şimdi ise ruh ve düşünceyle onu görebiliyorlar. O zaman Kutsal Ruh insana bir güvercin gibi görünmüştür, şimdi ise Hıristiyanlar onu tanrısal güç olarak içlerinde hissediyorlar. O zaman Tanrı sesiyle kendini göstermiş, şimdi ise O, Oğluyla birlikte inananlara vaftiz aracılığıyla gelmektedir.[130]

1.3) VAFTİZİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Vaftizle ilgili tarihsel sürece baktığımızda, vaftizin İnciller ile başladığı görülmektedir. Eski Ahit metinlerinde vaftiz kelimesi geçmemektedir. Ayrıca vaftizin yapılışı, uygulaması ile alakalı açık bir bilgi de yoktur. Ancak vaftizin bazı anlamlarına ilişkin işaretler bulmak mümkündür. Eski Ahit metinlerinde bu anlamda vaftizin temel objesi

---

126 Elçilerin İşleri 2:3-4.

127 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 58.

128 Matta 3:17.

129 Yovanovski, *Krştenie Gospodovo*, 74.

130 Yovanovski, *Krştenie Gospodovo*, 10.

"su" ve temel anlamı "arındırma" ile ilişkili olarak *"Üzerinize temiz su dökeceğim, arınacaksınız"*[131] ibaresi bir örnek olarak gösterilmektedir.[132]

Yine Eski Ahit'te Harun ve oğullarının ellerini ve ayaklarını yıkamaları için buluşma çadırı ile sunak arasında bir kazan içerisine su konması emredilmiş ve bu daimi bir kural olarak belirtilmiştir.[133] Ancak bunlar, vaftiz uygulamasının ilk örneklerini ve başlangıcını açık bir şekilde ifade etmemektedir.

Eski din ve medeniyetlerde de Hıristiyanlıktaki vaftize benzer, suyla temizlenme ritüelleri bulunmaktadır.[134] Günümüzde ise vaftiz uygulaması en belirgin bir şekilde Sâbiilerde/ Mandenlerde görülmektedir.[135]

Hıristiyanlık öncesinde yaygın olan şekli ile vaftiz, sünnet olduktan sonra, Kutsal Mabed'e (Süleyman Mabedi) girecek ve evlenecek olanlara yapılmaktaydı. Yahudilikte vaftiz, başlangıçta temiz su birikintilerinden yararlanarak yapılırken sonradan günahtan arınma amacıyla Ürdün nehrinin sularıyla icra edilen ve Mabed'e hasredilen bir merasime dönüşmüştür. Yahya vaftize yeni bir anlam yükleyerek Ürdün nehrinde insanları rahatlatmak için vaftiz etmiştir. Hıristiyanlar Yahya'nın insanları günahlarından temizlenmeleri amacıyla vaftiz ettiğini kabul etmektedirler.[136]

Hıristiyanlık tarihsel süreçte biçimlenmiş, zamanla inanç ve uygulamalarla ilgili hususlar sistemli biçimde açıklanmıştır. Nitekim vaftizle ilgili inançların ve uygulamaların sistemli ve kendisine has bir yapıya kavuşması da tarihsel bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir. Hıristiyanlığın çeşitli coğrafi alanlarda yayılması kültürel, sosyal ve siyasal farklılıklarla bağımsız kiliselerin ve bu arada vaftizle ilgili farklı inanç ve uygulamaların oluşumuna katkı sağlamıştır.[137]

Tarihsel süreçte vaftizle ilgili ilk bilgiler/deliller Yeni Ahit'te bulunmakla birlikte, uygulamanın tüm teferruatı açıkça ifade edilmemektedir. II. yüzyıl başlarından itibaren

---

131 Hezekiel 36:25.

132 Canan Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2015), 90.

133 Çıkış 30:17-21.

134 Bk. Gürkan, "Vaftiz", 42/424-425; Erdem, "Hıristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma", 134.

135 Bk. Şinasi Gündüz (ed.), *Yaşayan Dünya Dinleri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 471-492; Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 192-195.

136 Erdem, "Hıristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma", 137.

137 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 85.

vaftizin yanı sıra, Hıristiyan imanı ve diğer dinî uygulamalara ait verileri barındıran temel kaynaklar Kilise Babalarına ait eserlerdir. Vaftiz, Evharistiya, Paskalya, Pentekost gibi uygulamalar da kurumsal özelliklerine tarihsel süreçte kavuşmuşlardır. Başka bir ifadeyle bu uygulamalar Yeni Ahit metinlerinde en basit şekliyle ve genel hatlarıyla geçmektedir. İsa ve daha sonra elçilerde örnekleri görülmektedir. Vaftiz uygulamasında da ayrıntıların netleşmesi sonraki süreçte, özellikle Kilise Babalarının metinlerinde ortaya çıkmıştır.[138]

Zaman içerisinde uygulanışta bazı farklılıklar meydana gelmiştir. Vaftiz sakramentinde XIV. yüzyılda vücudu suya sokmanın yerini başa su dökme almıştır. Reform süreciyle birlikte bebek vaftizi sorgulanmaya başlamış ve Anabaptistler yetişkinliğe ulaşınca vaftizin yenilenmesini gerekli görmüşlerdir. Ayrıca ilk reformist teologlardan Martin Luther ve Ulrich Zwingli vaftizin ilk günahı silme etkisini reddetmişlerdir. Zwingli, vaftizi tıpkı Yahudilerin sünneti gibi kişiyi yeni ahde (kiliseye) dâhil eden zahiri bir işaret şeklinde yorumlamıştır. John Calvin ise vaftizin kurtarıcı özelliğinin sadece seçilmişler üzerinde etkili olduğunu ileri sürmüştür. Katolik, Ortodoks ve çoğu Anglikan Hıristiyan için kurtuluş Hıristiyan cemaatine katılmakla elde edilmekte, vaftiz de bunun işareti olmaktadır. Bu manada vaftiz Tanrı'nın lütfunun kişiye geçmesini sağlamaktadır. Hıristiyanlıkta vaftiz, etkisi açısından çıkması ve değişmesi imkânsız bir nevi damga şeklinde algılanmıştır.[139]

Ortodokslarda ve diğer Doğu Kiliselerinde vaftiz bebeklere (kırk veya seksen günlükken) üç defa bütün vücudu suya sokma şeklinde uygulanmaktadır.[140] Ortodokslarda vaftiz, konfirmasyon ve evharistiya ayini birleştirilerek yerine getirilir. Çocuklara hem vaftiz hem de evharistiya ayini bir arada yapılır.[141] Protestanlar vaftiz sakramentini kabul etseler de Calvinci ve Zwinglici çevrelerde vaftizin önemi azalmış, Quakerler'de ise tamamen reddedilmiştir.[142]

---

138 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 104-108.

139 Gürkan, "Vaftiz", 42/425-426.

140 Gürkan, "Vaftiz", 42/426.

141 Kürşat Demirci, *Bir Hırıstiyan Mezhebi Olarak Ortodoksluğun Teolojisi* (İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2005), 54.

142 Aydın, "Hırıstiyanlık (V. Mâbed ve İbadet)", 17/349.

1.4) MAKEDON ORTODOKS KİLİSESİ'NDE VAFTİZ

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde vaftiz için, kutsal suyla yıkama anlamına gelen "kırştenie" (крштение) kelimesi kullanılmakta ve vaftizin Yahudiler tarafından uygulanan eski bir gelenek olduğu belirtilmektedir. Bu anlamda ilk defa Hz.Musa'nın kardeşi Harun ve onun oğulları din adamı olurken kutsanmışlardır. Aynı zamanda Yahudi olmayan bir kimse Yahudiliğe geçerken suyla yıkanır ve böylelikle bütün gizli günahlarından ve kötülüklerinden temizlendiğine inanılırdı. Vaftizci Yahya da tövbe niyetiyle insanları vaftiz edip Yahudileri Mesih'in krallığı için hazırlardı. Fakat Hıristiyanlara göre bütün bu vaftizler sadece birer işaretti/yoldu ve gerçek anlamda günahları affetmiyordu. Bizzat Yahya kendisinin yaptığı vaftiz ile Mesih'in vaftizi arasında kesin bir ayırım gözetmiştir.[143] Bunun içindir ki Yahya tarafından vaftiz olanların tümü daha sonra İsa'nın vaftizi ile tekrar vaftiz olmuşlardır.[144]

İsa Mesih su ve Kutsal Ruh ile yapılan vaftizin kurtuluş için zorunlu olduğunu açıklamıştır.[145] Yeni Ahit'e göre, çarmıhta öldükten sonra dirilen İsa Mesih, havarilerine, *"Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına"*[146] insanları vaftiz etme görevini vermiştir. Markos İncili'nde aynı olay anlatılırken iman etmenin de kurtuluş için gerekli olduğu vurgulanır: *"İman edip vaftiz olan kurtulacak, iman etmeyen ise hüküm giyecek."*[147] Elçilerin İşleri'nde ise, İsa Mesih'in, insanları vaftiz etmeleri yönündeki buyruğunu yerine getirmeye çalışan havarilerin yaptıkları vaftizler anlatılmaktadır.[148]

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre vaftiz edilecek kişi suya üç defa daldırılarak Baba, Oğul ve Kusal Ruh'un adıyla vaftiz edilir. Böylece her türlü günahtan temizlenir ve yeni bir insan olur, bağışlanır ve yücelir; çünkü vaftiz sakramenti su ve Ruh'la yeniden bir doğuşu ifade eder. Bu sakrament sayesinde aslî günahın yanı sıra kişinin vaftize kadar

---

143 Lazar Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, çev. Deyan Borisov (Ohrid: Kaneo, 2002), 15.

144 Dimitriye Stanoloye, *Pravoslavna Dogmatika III*, çev. Episkop Mitrofan (Sremski Karlovci, 1997), 7.

145 Yuhanna 3:3,5.

146 Matta 28/19-20.

147 Markos 28:19

148 Elçilerin İşleri 2:38 vd. ; 8:12-13; 36-39; 9:18-19; 10:45-48; 19:3-7.

işlemiş olan bütün günahları da affedilir. Aynı zamanda insan vaftizle İsa'nın kilisesinin devamlı üyesi ve göklerin krallığının halefi olur.[149]

1.4.1) Diğer Din ve Mezheplere Mensup Kimselerin Vaftizi

Makedon Ortodoks Kilisesi, Hıristiyanlığın diğer mezhep ve akımlarını ve diğer din mensuplarını da kendi kilisesinde vaftiz olmalarını bazı şartlar dâhilinde kabul etmektedir. Mesela bir kimse Hıristiyan bir akımdan Ortodoksluğa geçiyorsa, bu kişi acaba doğru vaftiz edilmiş mi, yani Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz edilmiş mi diye araştırılır. Eğer doğru bir şekilde vaftiz olmadıysa bu durumda vaftiz tekrar edilir. Fakat doğru vaftiz edilmişse bu durumda tekrar vaftiz edilmesine gerek yoktur. Eğer vaftiz olmuş fakat yağlanmamışsa sadece yağlanır. Eğer yağlama da gerçekleşmişse bu durumda sadece alnına yağlama yapılır. Aynı şekilde Ortodoks bir Hıristiyanken Ortodoksluktan ayrılan daha sonra pişman olup tekrar Ortodoksluğu kabul etmek isteyen kişiye de bir daha vaftiz ve yağlama yapılmaz, sadece alnı yağlanır.[150]

Yahudi veya Müslüman biri Makedon Ortodoks Kilisesi'ne geçmek isterse, önce bu kişinin eski dininden gerçekten vazgeçip vazgeçmediği, ardından da kararını kendi isteğiyle alıp almadığı ve Ortodoksluk hakkında bildikleri sorulur. Daha sonra da kilisenin belirttiği şekilde vaftiz edilir.[151]

1.4.2) Vaftizde Suyun Önemi ve Değeri

Ortodoks Kilisesi ilk zamandan beri vaftizin ana maddesi olan suyun doğal ve temiz (nehir, deniz, kar ve buz, yağmur vb.)[152] olması gerektiğini belirtmiştir.[153] Bunun yanında suyun başka hiçbir şeyle karışmamış olması gerekmektedir.[154]Havarilerin vaftiz suyu hakkındaki görüşleri şöyledir: *"Akan suda, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz et.*

---

149 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 16.

150 Suzana Saneva, Liturgisko Kanpnski Pogled na Sveta Tayna Krştenie, (Yüksek Lisans Tezi), Skopje: Sveti Kliment Ohridski, t.y., s. 32; G. Agatangel, Crkovno Pravo, (Prv, Opşt Del), Skopye: Makedonska Pravoslavna Bogosloviya Sveti Kliment Ohridski, 2004, s. 32.

151 Saneva, *Liturgisko Kanpnski Pogled na Sveta Tayna Krştenie*, 33.

152 Elçilerin İşleri 8:36-38; 10:47-49.

153 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 17; Gospodin Agatangel, *Crkovno Pravo, (Prv, Opşt Del)* (Skopye: Makedonska Pravoslavna Bogosloviya Sveti Kliment Ohridski, 2004), 31.

154 Yuhanna 3:5.

Eğer böyle bir su bulamazsan o zaman başka suda vaftiz et. Soğuk su bulamazsan sıcak suda, her ikisini de bulamazsan o zaman vaftiz olacak kişinin başı üzerine üç defa su dök (serp), ardından Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına onu vaftiz et. Eğer hava çok soğuksa, vaftiz esnasında kullanılan su biraz ısıtılabilir veya biraz sıcak su ilave edilebilir."[155]

Hıristiyanlara göre vaftiz esnasında su kullanılmasının pek çok sebebi vardır. Bunlardan ilki vaftiz için önemli bir madde olan suyun her yerde ve kolayca ulaşılabilir olmasıdır. Ayrıca, diğer maddelere nazaran suda vaftizin etkileri en mükemmel şekilde sembolize edilmektedir. Suyla elbisenin ve bedenin kiri temizlendiği gibi, insan ruhu da vaftiz aracılığıyla günahtan temizlenmiş (arınmış) olur. Toprak suyla nasıl hayat buluyorsa, insan ruhu da vaftiz aracılığıyla verimli hale gelir; zira kişi, vaftiz aracılığıyla İsa'nın sonsuz meyvesini kazanır ve Tanrı'nın yolundan gideceğine söz verir. Nasıl ki suyla ateş söndürülüyorsa, vaftiz aracılığıyla verilen lütufla da insanın içindeki kötülükler söndürülür.[156]

Hıristiyanlar görünürde suya girerek vaftiz olurken, görünmez bir şekilde manevi olarak İsa Mesih'in ölümünde, kanında ve Kutsal Ruh'un lütfunda vaftiz olurlar. Böylece sudan çıkınca tekrardan doğduklarına ve yeniden var olmaya başladıklarına inanırlar.[157]

Şmeman, "Su bize burada bir kurtuluş aracı olarak görünüyor, su, bedeni ve ruhu temizleyen bir madde gibi, yücelmek için bağları çözüyor, hataları affediyor, ruhları yüceltiyor; yeniden doğduran bir su, ruh yenileme, evlat edinme hediyesi, solmayan elbise, hayat kaynağı, evet biz böyle bir suda vaftiz oluyoruz." der.[158] Su, vaftiz esnasında kullanılan bir madde olarak, Eski Ahit'te Nuh'un gemisini[159] ve Kızıldeniz'den geçenleri de sembolize etmektedir.[160]

Suyun takdisi, onun aracılığıyla insanların kutsanması içindir. Her Hıristiyan rûhanî doğumunda, yani vaftiz esnasında Şeria Irmağı'nda kutsanmış olur; zira Şeria Irmağı'nın

---

155 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 17; Saneva, *Liturgisko Kanpnski Pogled na Sveta Tayna Krştenie*, 5.

156 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 18.

157 Yovanovski, *Krştenie Gospodovo*, 25.

158 Saneva, *Liturgisko Kanpnski Pogled na Sveta Tayna Krştenie*, 5; Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 17.

159 1. Petrus 3:20.

160 1. Korintliler 10:1.

sularının kutsanmasıyla vaftiz esnasında kullanılan tüm suların kutsandığına inanılmaktadır.[161]

Tertullian'a göre; "Canlı yaratıkları üretmesi için ilk önce suya emredildiği ve hayat olan her şeyi ilk önce su ürettiği için, su vaftiz esnasında adeta bir hayat yaratmış olmaktadır. Nitekim Tanrı da bizzat insanı yaratırken, eserini tamamlamak için su kullanmıştır. Demek ki her doğal su, kökeninde şereflendirildiği eski imtiyazı sayesinde, Tanrı'ya yakarılması halinde kutsama özelliğine kavuşmaktadır."[162]

Bugün Makedon Ortodoks Kilisesi'nin 19 Ocak'ta "Bogoyavlenie" veya "Vodici" adını verdiği ve İsa'nın Şeria Irmağı'nda vaftiz olduğu güne atfen kutladıkları bir bayramı vardır. Bu bayramın tarihi de 19 Ocak'a denk gelmektedir. Ayrıca "dünyadaki tüm suların kutsandığı gün" diye de ifade edilmektedir. İsa'nın vaftiz olduğu suda, yani Şeria Irmağı'nda vaftiz olmak da gerekli değildir; zira İsa Mesih neredeyse, Şeria Irmağı da oradadır.[163]

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde günümüzde vaftiz için kullanılan su çeşme suyudur. Eğer hava çok soğuksa içerisine biraz sıcak su ilave edilir ve çocuğun yıkanabileceği bir ısıya getirilerek hazırlanır. Ardından kutsanarak vaftizde kullanılabilir bir su haline gelir.

Vaftiz esnasında kullanılan su kutsal kabul edildiğinden dolayı üzerine basılmayacak bir yere dökülmesi gerekir. Özellikle çokça gezilen bir yer olmasından dolayı erik bahçesine dökülmemesine de dikkat edilmektedir.[164]

1.4.3) Vaftizin Görünen Yüzü

Hıristiyan inancına göre İsa ölümü kabul etmiş, fakat üçüncü gün ölüler arasından dirilmiştir. Tanrı, İsa'da insanla bütünleşmiştir ve İsa'ya (Tanrı Oğlu'na) inananların yeni bir hayat ve yeni doğuma kavuşması için bir lütuf bahşetmiştir. İsa, bu lütfun görünür bir işareti olarak vaftiz sakramentini oluşturmuştur.[165]

---

161 Yovanovski, *Krştenie Gospodovo*, 32.

162 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 111.

163 Yovanovski, *Krştenie Gospodovo*, 10-43.

164 Anica Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni* (Bitola: Sv. Jovan Bogoslov, 2006), 31.

165 Aleksandar Şmeman, *Liturgiya i Zivot*, çev. Slave Proykovski (Skopje: Mitropoliya Prespansko - Pelagonska, 1994), 228.

Vaftizin görünen tarafı, vaftiz olacak kişiyi suya üç defa daldırmaktan ibarettir. Matta'da geçen ve vaftiz esnasında söylenen *"Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz et."*[166] formülüne, kilise, uygulamalarında söylenenlerin tasdiki anlamına gelmek üzere *"Âmin"* kelimesini eklemiştir: "Vaftizi Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına gerçekleştiriyoruz. Âmin." Vaftizin bugünkü uygulaması XV. ve XVI. yüzyıldan itibaren bazı kitaplarda görünmeye başlamış, XVII. yüzyıldan itibaren ise artık bütün kitaplarda yer almıştır.[167]

Vaftiz sakramentindeki cümlelerinin şu şekilde söylenmesi gerekmektedir: *"Tanrı'nın kölesi (adayın ismi) vaftiz ediliyor, Baba Âmin, Oğul Âmin ve Kutsal Ruh adına Âmin."* Bunu Havarilerin 49. Kanunu şöyle belirtmiştir: Piskopos veya rahip Tanrı'nın evinde bizi Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz eder. İsa'nın bu sözlerinin yanında kilise her bir üçlemenin ardından *"Âmin"* kelimesini ilave eder. Bu kelime ondan önce gelenleri doğrular niteliktedir. Daha sonra şu kelimeler de ilave edilmiştir: *"Şimdi, her zaman ve sonsuza kadar".* Bununla da gerçekleştirilen vaftizin silinmemesi ve bir daha gerçekleştirilemeyeceği ifade edilir.[168]

Daha önce de belirttiğimiz gibi, vaftizde asıl olan suya üç defa daldırarak uygulamaktır. Fakat eskiden bazı durumlarda vaftiz başa üç kere su dökmek (serpmek) suretiyle de uygulanmıştır. Bu şekildeki bir uygulama, üçleme formülü doğru söylendiği takdirde, suya tamamen daldırarak yapılan vaftizle eş değer kabul edilmiştir. Bu uygulamanın tam olarak ne zaman başladığı bilinmemektedir. Havarilerin öğretileri, yeterince su bulunamadığı takdirde vaftizin bu şekilde uygulanabileceğini ifade etmektedir. Bugün kilise bu uygulamayı ağır hasta olanlara ve su bulunamadığı zamanlarda uygulamaktadır. Batıda suya tamamen daldırarak yapılan vaftiz XIII. yüzyıldan itibaren kaybolmaya ve onun yerine vaftiz olacak kişinin üzerine su serpilmesine başlanmış; XVII. yüzyıldan itibaren ise artık tamamen bu uygulamaya geçilmiştir.[169]

İncillerde, İsa vaftiz olurken "*sudan çıktığına"* [170] ve "*sudan çıkarken*" [171] göklerin yarıldığına ilişkin ifadeleri delil olarak alan Ortodokslar, vaftizin suya tamamen daldırmakla gerçekleşmesi gerektiğine inanmaktadırlar.

---

166 Matta 28:19-20

167 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 20.

168 Saneva, *Liturgisko Kanpnski Pogled na Sveta Tayna Krştenie*, 6.

169 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 21.

170 Matta 3:16.

171 Markos 1:10.

Kısaca ifade edilecek olursa, Makedon Ortodoks Kilisesi de diğer Ortodoks Kiliseler gibi eski uygulamayı devam ettirmiş ve vaftiz yaparken tamamen suya daldırma metodunu benimsemiştir. Bununla birlikte, kişinin çok hasta olması veya buna benzer durumlarda başına su serpmeye müsaade etmiştir. Böylesi durumlarda bile su kullanılması ve vaftiz edilecek kişinin vücudunun büyük bir bölümüne suyun ulaşması gerekmektedir. Ayrıca bu vaftizin geçerli olması için suya daldırarak yapılan vaftiz esnasında okunan bütün dualar da eksiksiz okunmalıdır.[172]

Papazlarla yapmış olduğunuz görüşme ve izlenimlerimizden elde etmiş olduğumuz bilgilere göre, Makedon Ortodoks Kilisesi'nde günümüzde vaftiz, çocukları tamamen suya daldırmak yerine, çocuğu bir eliyle tutup üzerine su dökerek, çocuğun vücudunun büyük bir bölümünün ıslatmak şeklinde uygulanmaktadır.

1.4.4) Vaftizin Anlamı ve Faydası

Vaftiz sakrament olarak ruhî canlanma anlamına gelir ki, bu da, bedenî doğuş ve hayatı ifade eder. Bunun için ölülere vaftiz yapılmaz.[173]

Vaftizle elde edilen en önemli fayda günahlardan kurtulmaktır. Bedenin banyo ile temizlenmesi gibi, günahlar da vaftiz suyuyla temizlenir.[174] Anica Dodevska'ya göre, vaftiz öyle bir kapıdır ki, kişi o kapıdan girerek İsa ile birlikte hayata katılır. Âdem hataya düşmüş ve böylece gerçek hayattan, var olmaktan, yani Tanrı'dan uzaklaşmıştır. Bunun sonucunda ruhânî ölüm gerçekleşmiş ve böylece bütün kötü sonuçlar insanın üzerine yüklenmiştir. Bundan sonra insan mutsuzluğu, ahlaksızlığı, günah işleme isteğini ve bedeni ölümü tanımaya ve öğrenmeye başlamıştır. Bu sebeple vaftiz ilk günahı silmekten çok bu bozuk doğadan, gerçekliğe doğru yeni bir doğumdur.[175] Vaftiz sakramenti vasıtasıyla İsa'nın kilisesine girmek, yani İsa'nın Tanrı Oğlu olduğuna ve dünyanın kurtarıcısı olduğuna inanan bir topluluğa girmek, İsa'nın kurduğu ve başı olan bir topluluğa girmek mümkün olmaktadır.[176]

---

172 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 22.

173 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 25.

174 1. Korintliler 6:11.

175 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 23.

176 Saneva, *Liturgisko Kanpnski Pogled na Sveta Tayna Krştenie*, 32.

Vaftizin, Tanrı'nın krallığına açılan kapının anahtarı anlamına geldiği düşünülmektedir. Yeni vaftiz olan kişi İsa'nın kilisesinin ve Tanrı'nın mucizelerinin bir üyesi olmuş olur. Ayrıca Tanrı'nın, ona bir koruyucu ve kollayıcı melek armağan ettiğine, meleğin onu görünür ve görünmez kötülüklerden koruduğuna ve kurtuluş yolunda ona bir kılavuz olduğuna inanılmaktadır.[177]

Yeni Ahit'te geçen ifadelere göre vaftiz yeniden doğuşu ifade etmektedir. İnsan bozuk bir doğadan doğduğu ve ölüme mahkûm olduğu için, vaftizle insan tekrardan doğar. Bu yeni doğumda, insan kan ve bedenden ya da erkek şehvetinden değil, Tanrı'dan doğmaktadır.[178] Bu doğumla yaratılıştaki aslî güzelliğe ve gerçek varlığa dönülmüş olur.[179]

Vaftizle insan İsa'ya bürünmektedir: *"Vaftiz'de Mesih'le birleşenlerinizin hepsi Mesih'i giyindi."*[180] Bu sözler günümüzde vaftiz sakramenti esnasında, vaftiz kurnası etrafında dönerken söylenmektedir.[181] Vaftiz sayesinde İsa Mesih'e bürünmekle, günahkâr eski insan iyileştirilmiş olmaktadır. Yani vaftizle insanda günah ve suç ölmekte, böylece insan kutsallık ve dürüstlüğe bürünmektedir.[182]

Vaftiz, aynı zamanda, ruhanî bir nikâhın başlangıcıdır. Burada ruh İsa'nın gelini olur, Tanrısal güzelliklerle süslenir ve damat tarafından beklenilen bir varlık olur ki bu damat onun için sonsuz bir aşkla kendini ölüme feda etmiştir. Başka bir deyişle, vaftiz yeni bir hayata giriştir.[183]

Vaftizle insan kilise ile ve Tanrı'nın yeni halkıyla birleşir ve adeta şarap üzümü gibi olur.[184] İsa'nın bedeninin bir parçası haline gelir. Bütün bunların yanında insan vaftiz sakramentini kabul etmekle ve kutsallara dâhil olmakla, diğer Tanrısal sakramentleri kabul etmeye ve onlarda yaşamaya layık olur.[185]

---

177 Saneva, *Liturgisko Kanpnski Pogled na Sveta Tayna Krştenie*, 32.
178 Yuhanna 1:13.
179 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 24.
180 Galatyalılar 3:27.
181 İlarion, *Tainstvo Veri*, 145.
182 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 24.
183 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 24.
184 Yuhanna 15:5.
185 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 24-30.

İncil'in müjdesine inanan ve vaftiz olan herkes vaftiz aracılığıyla tüm günahlarından arınarak yeni bir hayata kavuşur. Bu yeni hayata "Lütuf Hayatı" denir. Böylelikle Tanrı'nın evlâdı olan kişi Tanrı'ya Baba diyebilir. O artık Mesih'in kardeşi olup, Havariler gibi İsa ile birlikte aynı sofraya oturmaya hak kazanmıştır. Tanrı'nın halkına bağlı olan kimselerin sonsuza dek O'nun hükümdarlığında yaşayacaklarına inanılır.[186]

İnsan, vaftiz sakramentini bir kurtuluş aracı olarak almaya hiçbir şekilde lâyık değildir; aksine bu sakrament ona Tanrı'nın merhametinin bir lütfudur ve bu lütfu reddeden büyük günah işlemiş olur.[187]

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre vaftiz sakramenti gelenek, görenek veya büyü değil; bir temizlenme, bedenin ve ruhun kutsanması, sonsuz yaşamın doğuşudur ve bu da su ve Kutsal Ruh aracılığıyla gerçekleşir.[188]

Vaftiz olduktan sonra kiliseden dışarıya çıkan kişi ilk defa Tanrı'nın dünyasında belirmekte ve artık yaşayanlar kitabında adı geçen bir kişi olmaktadır.[189]

Özetleyecek olursak vaftiz sayesinde insanların hem ilk günahları hem de sonradan vaftize kadar işlemiş oldukları günahları affedilir. Vaftiz, insanı yenilediği için, yeni bir doğum veya manevi doğum olarak görülmektedir. Vaftizle insan Hıristiyan dünyasına girer ve Hıristiyan bedeninin bir üyesi olarak Tanrı'yla birleşir. Bu aşamada onun için göklerin krallığının kapıları açılır. Bunun yanında Tanrı'nın vaftizle insanı evlat edinmiş olduğuna inanılır.[190]

1.4.5) Vaftizin Uygulayıcıları

İsa havarilerine şöyle buyurmuştur: *"Gidin bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin."*[191] Böylece İsa havarilere vaftizi icra edebilmeleri için izin vermiştir. Onlardan sonra V. ve VI. yüzyıla kadar yetişebildikleri sürece sadece piskoposlar vaftiz etmiştir. Fakat Hıristiyanlığın çok hızlı

---

186 P. Luigi İannitto, *Hıristiyan Dininin Esasları* (İstanbul: Kazancı Matbaacılık Sanayi, 1982), 147.

187 Lazar Milan, *Crkvata i Sektite*, çev. Stoyçe Ristovski (Skopye: Gakoniya, 1999), 352.

188 Episkop Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, çev. Olivera Pavlovik (Bitola: Mitropilitska Biblioteka Sv. Yovan Bogoslov, 2006), 15.

189 Yovanovski, *Krştenie Gospodovo,* 61.

190 Yovanovski, *Krştenie Gospodovo,* 80-85.

191 Matta 28:19-20.

yayılması, piskoposların her yerdeki vaftizi yapmaya yetişmelerinin mümkün olmaması sebebiyle papaz ve diyakozların da vaftiz ettikleri görülmüştür.[192]

Havariler vaftizi kimlerin icra edebileceğinden bahsederken sadece piskopos ve papazlardan söz ederler. Tertullian ise diyakozların da vaftizi uygulayabileceklerini aktarmıştır. Fakat yine de genel olarak vaftizi sadece piskopos ve papazların yapabilecekleri vurgulanmıştır. Bazı istisnai durumlarda örneğin piskopos ve papaz yoksa ve çocuk ölmek üzereyse o zaman diyakoz da vaftiz edebilir. Böyle istisnai bir durumda diyakoz da yoksa vaftizin formülünü doğru bir şekilde bilmeleri şartıyla, Ortodoks bir erkek veya kadın, hatta çocuğun ailesi de vaftiz edebilir.[193]

Başka hiçbir sakramentte görülmeyen bu iznin sadece vaftiz sakrementinde verilmesinin nedeni, bu sakramentin kurtuluş için çok önemli olmasıdır. Bu konu bizzat İsa tarafından şöyle ifade edilmiş: *"Bir kimse sudan ve Ruh'tan doğmadıkça Tanrı'nın egemenliğine giremez."*[194] Mademki bir insan vaftizsiz kurtulamıyor, o zaman bir insan ölmeden önce vaftiz edilmiş olsun diye bazı durumlara izin verilmiştir. Ortodoks bir Hıristiyan eğer ölmek üzere olan bir çocuğu üç defa suya sokup Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz ederse bu vaftiz doğru kabul edilir ve bir daha tekrarlanmaz; çünkü insan bir defa doğar. Eğer çocuk ölmez de sağ kalırsa vaftizden sonra kuvvetlendirme sakramentini papaz tamamlar ve bu şekilde her iki sakrament de tamamlanmış olur.[195]

Eğer vaftiz olmadan bir çocuk ölürse ve bunun suçlusu olarak rahip gösterilirse, bu durumda görevinden uzaklaştırılması gerekir. Şayet bunun suçlusu laik bir Ortodoks Hıristiyan ise bu durumda ekmek şarap ayinine üç yıl katılmama yasağı konulur.[196]

Kısaca ifade edecek olursak, olursak, Makedon Ortodoks Kilisesi'nde vaftizi piskopos ve papaz icra eder.. Bunlar yoksa diyakoz ve hatta herhangi bir Ortodoks Hırıstiyan da bu ayini icra edebilir.

---

192 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 22.

193 Nikodim Milaş, *Pravoslavno Crkovno Pravo* (Beograd: İstina, 2004), 585; Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 25; Agatangel, *Crkovno Pravo, (Prv, Opşt Del)*, 31.

194 Yuhanna 3:5

195 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 17.

196 Agatangel, *Crkovno Pravo, (Prv, Opşt Del)*, 31; Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 24-25.

1.4.6) Bebek Vaftizi

Hıristiyanlar, İsa Mesih'in vaftizle ilgili sözlerine istinaden,[197]milliyeti, cinsiyeti ve yaşı ne olursa olsun her insan için vaftiz sakramentinin gerekli olduğuna inanmaktadırlar. [198]

Hıristiyanlığın ilk yıllarında daha çok yetişkinler Hıristiyanlığa geçerek vaftiz edilirdi. Ancak çocuklar da bu uygulamanın dışında bırakılmamış, onlar da vaftiz edilmiştir. Hatta bazı ailelerin Hıristiyanlığı kabul ederek ailece vaftiz edildiği görülmektedir. Bazı kaynaklarda II. ve III. yüzyıllarda çocukların vaftiz edildiği aktarılır. IV. ve V. yüzyıldan sonra ise olgun insanları vaftiz etmenin azaldığı, çocukları vaftiz etmenin ise arttığı ifade edilir. Ayrıca VI. yüzyıldan itibaren ise artık çocukları vaftiz etmenin emredildiği bir döneme geçildiği ifade edilmektedir.[199]

Kartacalı Cyprien'ın çocukların vaftizi konusunda şöyle dediği aktarılmaktadır: "Uzun zaman büyük günah işlemiş kimseler bile dine döndükleri zaman affedilir. Vaftiz ve ilahi lütuf hiç kimseden esirgenmez. Bu sebepten dolayı çocukların vaftizi bunun dışında bırakılamaz; çünkü onlar dünyaya daha yeni gelmiş ve günah işlememişlerdir hatta günah işlemeye fırsatları bile olmamıştır. Âdem'in yolu üzerine doğmuşlardır ve doğumdan sonra ölüme de mahkûmdurlar. Bunun için çocukların günahları daha kolay affedilir." Ayrıca bu husus, Kartaca Konsili'nin 100. Kanununda; "Çocuklar günahlardan arınmak için vaftiz edilir. Çocukların vaftizlerine karşı gelenler aforoz edilmesi gerekir" diye karara bağlanmıştır.[200] Origen ise çocukları vaftiz etmenin havarilerden kalma bir gelenek olduğunu düşünmektedir.[201]

Vaftizin hangi yaşta uygulanması gerektiğine kilise kendi tecrübesine dayanarak karar verir; çünkü bilir ki vaftiz kurtuluş için herkese gereklidir. Yine de vaftiz esnasında okunan metinlerin olgun insanlar için hazırlandığı hemen anlaşılabilir.[202]

Bazı Hıristiyan gruplar yetişkin kişilerin vaftizinin öncelikli olduğunu belirtmişlerdir. Yetişkinler Hıristiyanlık hakkında önce bir şeyler öğrenir, ardından kendi isteğiyle tövbe eder ve vaftiz sakramentiyle de bunu taçlandırırlar. Ortodoks kiliseler, bu düşüncenin

---

197 Yuhanna 3:5; Markos 16:16.

198 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 25.

199 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 25.

200 Saneva, *Liturgisko Kanpnski Pogled na Sveta Tayna Krştenie*, 11.

201 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 26.

202 Milan, *Crkvata i Sektite*, 254.

doğru olmadığına ve bunun Anabaptistler gibi bazı Hıristiyan mezhepleri ve heretiklerine ait bir düşünce olduğuna inanmaktadırlar. Tüm iddialarına rağmen yine de buradan çocukların vaftiz edilemeyeceği sonucu çıkarılamayacağı vurgulanmaktadır.[203]

Lazar Milan'a göre bazı Hıristiyan mezheplerinin, İncil'in hiçbir yerinde bebek vaftizinin emredilmediğini ve bu sebeple bebek vaftizini kabul etmediklerini belirttikten sonra İncillerin hiçbir yerinde bebek vaftizinin yasaklandığına dair bir ifade olmadığını ve bu sebeple Kutsal Kitab'a karşı herhangi bir suç işlenmediğini ifade etmektedir. Bebek vaftizine karşı çıkan Hıristiyan gruplar, bebek vaftizinin gerekli olmadığını iddia ederken de onların her türlü günahtan uzak, masum ve tertemiz olduklarını ileri sürmektedirler. Lazar Milan'a göre bu görüşler kendi içerisinde çelişkilidir; çünkü kişi Tanrısal lütuf ve tövbe ile günahlarından temizlendikten sonra vaftiz olur. Yetişkin insan günahlarından temizlendikten sonra vaftiz olabiliyorsa, neden tertemiz ve günahsız olan bebeklerin elinden bu hak alınsın. Bu şekilde onların kendi düşüncelerinin tutarsızlığı ortaya konmaya çalışılmıştır.[204]

Ayrıca Lazar Milan bebeklerin vaftiz edilemeyeceğini öne sürenlere karşı şu örneği vermektedir: "Bazı Hıristiyan gruplar bebek vaftizinin olamayacağını çünkü bebeğin kendi dinini itiraf edemeyeceğini iddia ederler. Peki acaba sağır (dilsiz) olanlar vaftiz edilebilir mi? Bu kişinin sadece doğumdan önce ilk günahı değil, doğumdan sonra işlediği kendi günahları da var. Din adamlarının vaazını duyamadığı, ayrıca konuşamadığı ve bu sebeple dinini de itiraf edemediği için bu kişinin vaftiz edilmemesi mi gerekir? İncillere göre acaba bu doğru mu? Eğer vaftiz kurtuluşu ifade ediyorsa bu durumda böyle insanları vaftizsiz bırakmak insan dışı bir davranış olacaktır. Çocukların durumu da buna benzemektedir."[205]

Anabaptistler Havarilerin bebekleri vaftiz etmediğini iddia etmektedirler; çünkü İnciller'de Havarilerin bebekleri vaftiz ettiklerine dair bir delil yoktur. Ancak Makedon Ortodoks Kilisesi, Havarilerin her yapıp ettikleri yazıya geçirilmediği için, hiçbir bebek vaftiz edilmedi demenin doğru olmadığına inanır; çünkü bize ulaşan bilgiler Luka'nın, Elçilerin İşleri bölümünde bize aktardıklarından ibarettir.[206]

---

203 Milan, *Crkvata i Sektite*, 354.
204 Milan, *Crkvata i Sektite*, 354-356.
205 Milan, *Crkvata i Sektite*, 358-359.
206 Milan, *Crkvata i Sektite*, 360.

İncillere bakıldığında Pavlus'un Lidya adında bir kadını ve ailesini,[207] İstefanas'ı ve ev halkını[208] ve Filipi kentindeki zindancıyı ve ailesini[209] vaftiz ettiği görülmektedir. İncillerde anlatılan bu üç olayda da ailenin tamamının vaftiz edildiği ifade edilmektedir. Burada bir bebek var mıydı bilinmiyor. Anabaptistlere göre yoktu, fakat burada ailenin tamamı vaftiz edilmiştir denilmektedir ve bir bebeğin/çocuğun olma ihtimali daha yüksektir; çünkü bu üç ailenin hiçbirinde bebek/çocuk olmaması düşük bir ihtimaldir.[210]

Bebek vaftizi esnasında dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Rahibin, bebeğin daha önce biri tarafından vaftiz edilip edilmediğini sorması gerekir. Eğer vaftiz edilmediyse vaftiz eder. Eğer Ortodoks bir Hıristiyan veya bebeğin ebesi tarafından vaftiz edilmişse, vaftiz edenlere sorar. Eğer çocuğu üç kez suya sokup çıkardıysa ve üçleme formülünü doğru söylediyse tekrar vaftiz etmeye gerek kalmaz. Sadece vaftizden sonra okunan dualar tamamlanır. Fakat yanlış yapıldıysa, yani çocuğu bir defa suya sokup çıkarmışlarsa bu sefer vaftiz hiç yapılmamış gibi baştan yapılır. Bir bebeğin vaftiz olup olmadığı bilinmiyorsa, şahit de yoksa bu durumda da vaftiz edilir.[211]

Anne karnındaki bebek vaftiz edilemez. Ancak bebeğin doğumdan hemen sonra ölme riski varsa, ebe başına su dökerek vaftiz eder. Daha sonra rahip geriye kalan duaları tamamlar. Fakat bu yapılamayıp bebek ölürse vaftiz edilmez.[212]

Doğan bir bebeğin vücudunda bazı eksiklikler varsa ve insana benzemiyorsa vaftiz edilmez. Eğer başı var ve insana benziyorsa vaftiz edilir. Vaftize şöyle başlanır: *"Eğer bu insansa…"*. Eğer iki başlı bir bebek dünyaya gelirse fakat vücudu bir ise, veya bitişik iki baş, iki ayrı akciğer ve iki ayrı midesi var fakat tam olarak ayrı değilse, bu durumda önce bir baş sonra öbür baş vaftiz edilir. Şöyle başlanır: *"Eğer bu vaftiz edilmediyse ve eğer bu bedende başka cansa…"* Üç başlı ve üç ayrı bedenli dünyaya gelirse bu durumda hepsi ayrı değerlendirilir ve ayrı ayrı vaftiz edilirler.[213]

---

207 Elçilerin İşleri 16:15.

208 1. Korintliler 1:16.

209 Elçilerin İşleri 16:33.

210 Milan, *Crkvata i Sektite*, 361.

211 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 29-30.

212 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 30.

213 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 31; Saneva, *Liturgisko Kanpnski Pogled na Sveta Tayna Krştenie*, 14.

1.4.7) Yetişkinlerin Vaftizi ve Aranan Özellikler

Yetişkinlerden aranan ilk özellik kişinin inançlı olmasıdır. Bu husus İsa'nın havarilerine buyurduğu şu cümlelere dayandırılır: *"Dünyanın her yanına gidin, Müjde'yi bütün yaratılışa duyurun."*[214] Bunun için havariler insanlara önce dine inanmayı öğretmiş, daha sonra da onları vaftiz etmişlerdir.[215]

İkinci aranan özellik ise tövbedir ve Pavlus'un şu sözlerine dayandırılır: "Tövbe edin, her biriniz İsa Mesih adıyla vaftiz olun. Böylece günahlarınız bağışlanacak ve Kutsal Ruh armağanını alacaksınız."[216] Bu durumda şöyle bir sorun ortaya çıkmaktadır. Küçük çocuklar veya bebekler ne dini anlayabilecek durumdalar ne de tövbe edebilirler. Bunun için onlar, aileleri ve vaftiz anne-babalarının dini üzerinden vaftiz olurlar. Bu kişiler çocuk için dinî itiraf ederler, şeytanı ve onun kötülüklerini reddederler. Çocuğun dindeki ilerleyişine destek olurlar. Böylece çocuğun yapamayacağı şeyleri vaftiz anne-babası onun adına yapar.[217]

Herhangi biri mensubu olduğu dininden vazgeçip Hıristiyan olmak isterse hemen vaftiz edilmez. Önce Hıristiyanlık hakkında temel bazı bilgileri öğrenmesi, ardından piskopos veya papazın önünde öğrendiklerini tekrarlaması istenir.[218] Genellikle her haftanın 5. günü piskoposun veya papazın önünde öğrendiklerini aktarması gerekir. Ondan sonra vaftiz edilir.[219] Fakat kişi bu yola girmiş ve öğrenmesi gerekenleri tamamlayamadan ölüm döşeğine düşerse bu durumda niyetine bakılarak bu kişi vaftiz edilir.[220]

Yetişkin fakat aklî dengesi yerinde olmayanlar vaftiz edilmez. Ancak bu kişi doğuştan öyle ise, bu durumda hâlâ çocuk sayılır ve ailesinin ve vaftiz babasının dini üzerine vaftiz edilir. Ancak aklî dengesi yerinde olmayıp vaftiz olmayanlar daha sonradan aklî dengesi yerine gelir ve vaftiz olmak isterlerse bu durumda vaftiz edilirler.[221]

---

214 Markos 16/15

215 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 27; Saneva, *Liturgisko Kanpnski Pogled na Sveta Tayna Krştenie*, 11.

216 Elçilerin İşleri 2:38.

217 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 27.

218 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 28.

219 Saneva, *Liturgisko Kanpnski Pogled na Sveta Tayna Krştenie*, 12.

220 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 28.

221 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 28.

Günümüzde yetişkin kişilerin vaftizi Makedon Ortodoks Kilisesi'nde çok nadir uygulanmaktadır. Günümüz Ortodoks dünyasına baktığımızda ise sadece Afrika ve Uzak Doğuda yetişkin vaftizi daha sık rastlanan bir uygulamadır ve Ortodoks Kilisesi'nin belirlediği kurallara göre vaftiz edilirler. Yetişkinlerin vaftizi özel havuzlarda, eğer yoksa deniz, göl veya nehirlerde gerçekleştirilir. Rahip, kişinin başının üzerinden tutar ve kişinin üç kez suya girip çıkmasıyla vaftizi gerçekleştirir.[222] Bu gün Makedon Ortodoks Kilisesi'nde yetişkin vaftizi için özel olarak yapılmış büyük havuzların olmaması sebebiyle, onların vaftizi başlarının üzerine su serperek gerçekleştirilir.

1.4.8) Vaftizin Yeri ve Zamanı

Vaftizin belirli bir mekânı yoktur. Tertullian'ın da belirttiği gibi, eskiden bu sakrament suyun bulunduğu her yerde yapılırdı. Konstantin zamanında ise Hıristiyan mabedleri yapılmaya başlayınca, mabedlerin yanına vaftiz bölümleri de yapılmıştır. Bunlar genellikle daha merkezi ve öneme sahip mabetler konumundaydı. Bu yapıların içerisinde vaftiz için su kaynağı bulunan ve genellikle yuvarlak, altıgen veya sekizgen şeklinde taştan veya mermerden havuzlar bulunurdu. Havuzda bir akıntı oluşturulur ve böylece canlı bir su haline getirilirdi. Bu havuzların iki tarafında iniş ve çıkış için üçer merdiven, bu üç merdivenin sonunda da rahip veya vaftiz anne-babalarının durup vaftiz olacak kişileri tutabilmeleri için düz bir mermer bulunurdu.[223]

VII. ve VIII. yüzyılda vaftiz havuzları mabetlerin içinde görülürken, VIII. yüzyıldan sonra mabetlerin yanında yapılan havuzlar kalkmış ve vaftiz artık Hıristiyan mabetlerinin içerisinde icra edilmeye başlanmıştır. Bunun sebebi de kutsal bir ayini icra ederken yerin de kutsal olmasının daha güzel olacağının düşünülmesidir.[224] Kilisenin içinden daha kutsal bir yer olamayacağı inancıyla kiliselerin içi tercih edilmiştir. Sadece bazı durumlarda şahsî evlerde de vaftiz icra edilmiştir.[225] Düşüncemize göre muhtemel sebeplerden bir diğeri yetişkin vaftizinin sona ermesidir. Bebeklerin vaftizi için kilise içerisinde küçük bir kurna yeterliydi.

---

222 Yoanis Fundulis, *Liturgika I (Uvod u Svetu Bogosluzenye)*, çev. Kosta Simiç (Kralyevo: İnterklima-Grafika, 2004), 237-238.

223 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 36.

224 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 36.

225 Agatangel, *Crkovno Pravo, (Prv, Opşt Del)*, 31.

Anica Dodevska'ya göre, en azından büyük şehirlerdeki büyük kiliselerde eski geleneğin devam edilmesi sebebiyle vaftiz için ayrı mekânlar inşa edilmesi iyi olurdu. Bu kiliselerin aynı zamanda vaftiz için gereken her şeyle donanımlı olması gerekir. Böylece vaftiz onurlu ve değerli bir şekilde gerçekleştirilir.[226] Üsküp Ortodoks Fakültesi Kilisesi'nde görev yapan papaz Goran ile yapılan mülakatta o şöyle demiştir: "Şu anda bir yetişkin vaftiz olmak istediğinde bizim onu tamamen suya daldırabileceğimiz havuzumuz yok. Aslında olsa iyi olurdu. Bu yüzden yetişkin biri vaftiz olmak istediğinde sadece başına su serperek veya dökerek vaftizi icra etmek durumunda kalıyoruz."

Bugün Makedon Ortodoks Kilisesi'nde vaftiz uygulaması kilisenin içerisinde, oraya getirilen "kupel" (Bk. Ek 1) ismini verdikleri, genellikle bakırdan yapılan ve üzerinde Hıristiyan sembolleri işlenmiş bir nevi küçük küvette yapılır. Kimi zaman da vaftiz, kilisenin yanında bulunan yapıların içerisinde mermer veya benzeri malzemelerden yapılmış olan "sabit küvetlerde" (Bk. Ek 2) icra edilmektedir.

Hıristiyanlığın ilk yıllarında şartlar el verdiği sürece vaftiz her vakitte yapılırdı. Fakat daha sonraki yıllarda vaftiz daha resmi bir karakter kazansın diye bazı özel zamanlar ve günler tahsis edilmiştir. Örneğin "pasha (paskalya) ve pedesetnici (Kül Çarşambası)"[227] günleri vaftiz için en güzel günler kabul edilirdi. Tertullian da vaftiz için en güzel günün "pasha" olduğunu sölemiştir çünkü bu günde İsa'nın işkencesi tamamlanmıştır. Pasha'dan sonra vaftiz için en uygun gün ise "pedesetnici"dir. Bu özel günlerde vaftizin uygulanmasının iç ve dış sebepleri vardır. İç sebepler "pasha" gününde yapılan vaftizle insanın İsa'yla beraber mezara girdiğine, ardından İsa'nın göğe yükselişi gibi hayatının yenilendiğine ve yeni bir şekle girdiğine inanılmaktadır. Dış sebeplerine baktığımızda eskiden Hıristiyanlığa girmeden önce din hakkında bazı şeyler öğreniliyor daha sonra bu günlere denk getirilerek vaftiz gerçekleştiriliyordu.[228]

Bazı kiliselerde vaftiz, o kilisenin kutsandığı yıl dönümünde yapılırdı. Tertullian'a göre ise; *"Her gün Tanrı'nın günü, her saat da vaftiz için uygun ve güzeldir."* VIII. yüzyılda

---

226 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 31.

227 Kül Çarşambası, Paskalya'dan yedi hafta önce Çarşamba gününe verilen addır. Bu günde kiliseye gelenlerin alınlarına insanın topraktan gelip yine toprağa gideceğini veya tutulan matemi ifade etmek üzere kutsanmış kül ile haç işareti yapılmaktadır. Mehmet Katar, "Hıristiyan Bayramları Üzerine Bir Çalışma", *Dini Araştırmalar* 3/9 (2001), 17-18; Mehmet Katar, *Hıristiyanlıkta Paskalya* (Ankara, 2003), 82-84.

228 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 32.

özel ve belirli günlerde vaftiz yapılması uygulamasından yavaş yavaş vazgeçilmiş, XI. yüzyıldan itibaren ise ihtiyaca göre her zaman diliminde vaftiz yapılmaya başlanmıştır. Eskiden vaftizin gece vakti de yapıldığı belirtilmektedir. Bunun sebebi olarak insanın vaftiz aracılığıyla karanlıktan aydınlığa geçmesi gösterilmiştir. Günümüzde ise vaftiz genellikle öğleden önce uygulanmakta yani evharistiyadan önce veya sonra icra edilmektedir.[229]

Uygulamaya baktığımızda ise bugün çocukların vaftiz oldukları belirli bir gün ve saat yoktur. Yani senenin herhangi bir gününde icrası mümkündür. Bazıları doğumunun sekizinci gününde bazıları ise onuncu gününde vaftiz edilir. Fakat çocuğun ölme tehlikesi varsa daha önce,[230] hatta doğumdan hemen sonra vaftiz edilebilir.[231]

Bugün Makedon Ortodoks Kilisesi'nde ise bir tehlike görülmediği sürece rahip çocuğun ne zaman kiliseye getirileceğini çocuğun ailesiyle belirler. Kendisiyle yapmış olduğumuz görüşmede, Papaz Branko ailelerin genellikle bebeğin doğumundan kırk gün sonra vaftiz yaptırdıklarını söylemiştir. Bunun sebebi olarak kırk güne kadar annenin temiz sayılmadığı için kiliseye girememesi gösterilmiştir. Annenin de bu ayinde bulunmak istemesi sebebiyle kırk gün sonunda kiliseye müracat edilir, bir gün belirlenir ve bebek vaftiz edilir. Fakat genellikle vaftizin, insanların izinli olmaları sebebiyle pazar günü veya önemli dinî günlerde yapılması papaz tarafından tavsiye edilir.

1.4.9) Vaftiz Anne-Babası

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde vaftiz esnasında vaftiz olacak kişinin ailesi tarafından davet edilen şahitler bulunur. Bu şahitlere eskiden "vospriemnik" = "восприемник" denilirdi; günümüzde ise vaftiz anne-babaları için "kum" = "кум" ismi kullanılmaktadır. Vaftiz edilen çocuğa vaftiz anne-babası tarafından "kumaşin" = "кумашин" denmektedir.[232]

---

229 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 33-35.

230 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 34.

231 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 29.

232 "Vospriemnik" onu kabul eden anlamına gelmektedir. "Kum" kelimesi ise muhtemelen ilk kullanılmaya başlandığı yıllarda daha uzun bir kelimenin kısaltılmış hali olup günümüzde vaftiz anne-babası anlamı taşımaktadır. "Kumaşin" ise vaftiz oğlu/kızı anlamına gelmektedir. Bk. Petar M. Petrovski, Kumstvoto vo Crkvata (Skopye: Makedonika, 2016), s. 6.

Tarihsel olarak vaftiz anne-babalarının vaftize ne zaman dâhil edildikleri konusunda kesin bir açıklama bulunmamaktadır. Bu kanuda ileri sürülen iddialardan biri, vaftiz anne-babalarının İsa Mesih haricinde Hıristiyanlığın ilk yıllarından itibaren zorunlu olarak bu sakramente dâhil edilmiş oldukları yönündedir. Diğer bir görüşe göre, kişinin Hıristiyan olmasına vesile olanlar aynı zamanda onun Hıristiyanlığı gerçekten isteyip istemediğinin şahitliğini yaparlardı. Daha sonraları bu kişilerin şahitliği zorunlu olarak devam etmiş ve vaftizlerini vaftiz anne-babası şeklinde sürdürmüşlerdir.[233]

Vaftiz anne-babalarının Yahudilikten kalma bir gelenek olduğu da öne sürülmektedir; çünkü Yahudilikte sünnet yapılırken şahitlerin bulunması zorunluydu. Bazıları ise Roma Hukukundan kalma bir gelenek olduğunu öne sürmüşlerdir; çünkü vaftize bir tür antlaşma gözüyle bakılabilir ve antlaşmada şahitlerin bulunması zorunludur. Diğer bir düşünceye göre vaftiz anne-babalarına Hıristiyanların zulme uğradıkları, Hıristiyanlık dininden ve vaftizden vazgeçtikleri zamanda ihtiyaç duyulmuştur. Bazıları ise vaftiz anne-babalarının vaftize dâhil edilmelerinin, çocukların vaftiz edilmeye başlanmasıyla beraber doğduğunu iddia etmektedirler; çünkü vaftiz esnasında söylenmesi gereken zorunlu sözler vardır. Bu görüşün en doğru düşünce olduğu kabul edilmekte ise de, bütün şüpheleri ortadan kaldırmamaktadır; çünkü bu durumda "Olgun yaşta olanlar ve kendisi vaftiz esnasında gerekenleri söyleyebilecek yaşta olanların neden vaftiz anne-babaları vardır?" sorusu gündeme gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında vaftiz anne-babalarının vaftize dâhil edilmelerinin başka sebepleri bulunmalıdır. Öne sürülen tüm bu iddialara rağmen Hıristiyanlar vaftiz anne-babalarının Hıristiyanlara özgü olduğuna inanmaktadırlar. Hıristiyanlığa geçiş, iman itirafı, şeytandan vazgeçmek ve İsa'yla bütünleşmek için vaftiz esnasında şahitlerin bulunması zorunludur. Çocuklar vaftiz olmaya başlayınca onlar bu işi beceremediği için onlar adına bunu vaftiz anne-babaları yapmıştır. Büyüklerin ise vaftiz anne-babaları genelde bu dine girmeye sebep olan öğretmenleri olmuştur. Bu konuda günümüze ulaşan ilk bilgi III. yüzyıla aittir. VI. yüzyıldan gelen uygulamalara bakıldığında artık vaftiz anne-babalarının, çocuk vaftizi uygulamasına kesin olarak dâhil edilmiş olduğu görülmektedir.[234]

---

233 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 6.

234 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 37-38.

Vaftiz anne-babasının dinin sembolünü[235] söyleyip şeytanı lanetlemeyi ve İsa'yı kabulü sesli bir şekilde ifade etmesi gerekir. Vaftizle beraber vaftiz anne-babası ile vaftiz olan kişi arasında, baba oğul ilişkisi gibi bir bağ kurulur. Bunun için vaftiz anne-bananın çocukları vaftiz olanala, onun çocukları ve ebeveyinleri ile evlenemeyeceği gibi onu ataları ve torunları ile de evlenemez.[236]

Vaftiz anne-babaları vaftizin gerçekleştiğine şahitlik eden kişilerdir. Onlar, Tanrı ve kilise önünde vaftiz olanın kabul ettiği dinde ve verdiği sözlerde sadık olacağına şahitlik ederler. Vaftiz anne-babaları aynı zamanda vaftiz olanın manevî ailesidir; çünkü onlar, söyleyemeyecek durumda olanlar adına vaftizde söz verir ve dinin sembolünü söylerler. Aynı zamanda çocuğun büyüyüp yetişmesi, din eğitimini alması ve vaftiz esnasında verilmiş sözleri yerine getirmesi onların sorumluluğundadır. [237] Ayrıca ahlakî yükümlülükleri üzerlerine alarak çocuğu Hıristiyan dini üzerine yetiştireceklerine dair söz vermektedirler.[238]

Vaftiz anne-babaların sayısı kilise kanunuyla belirlenmiş değildir. Fakat bu bir ilkeye dönüşmüş ve "vaftiz olacak kişinin sadece bir vaftiz anne-babası olabilir" denmiştir.[239] Bunun sebebi olarak, ruhî doğumun dağılmaması gösterilmiştir. Genel olarak vaftiz anne-babaları daha faydalı olacağına inanıldığı için vaftiz olan kişinin hemcinsi olurlar. Rahip ayini yönettiği için aynı zamanda vaftiz babası olamaz. Çok istisnaî durumlarda vaftiz anne-babasız da vaftiz yapılabilir. Bu durumda vaftiz babasına düşen görevleri rahip

---

235 İnanırım Bir Tanrı'ya her şeye gücü yeten Baba'ya göğün ve yerin tüm görünen ve görünmeyenlerin Yaradan'ına. Tek Rab İsa Mesih'e, Tanrı'nın Oğluna, Tek doğana, tüm çağlardan önce Baba'dan doğana, Işık'tan Işık, Gerçek Tanrı'dan Gerçek Tanrı'ya, Doğan'a, yaratılmayana, Baba ile aynı özde olana, tüm şeylerin O'nunla yaratıldığına. Biz insanlar için ve bizim kurtuluşumuz için, göklerden aşağıya inene ve Kutsal Ruh'la bakire Meryem'den beden alana ve insan olana. Üstelik bizler için Pontius Pilatus zamanında çarmıha gerilene, acı çekene ve gömülene. Kutsal Yazılara göre üçüncü gün dirilene. Göklere yükselene ve Baba'nın sağında oturana, görkemle dirileri ve ölüleri yargılamaya yine gelecek olana. O'nun Krallığının sonu olmayacak. Ve Kutsal Ruh'a, yaşam veren Rabb'e, Baba'dan çıkana, Baba ve Oğul ile birlikte onurlandırılana ve tapılana, Peygamberler aracılığıyla konuşmuş olana. Bir, kutsal, evrensel ve Elçisel (Apostolik) Kiliseye. Günahların bağışlanması için tek vaftizi onaylarım. Ölülerin dirilişini ve gelecek çağın yaşamını beklerim. Amin. Mitropolit Timotey, *Trebnik* (Skopye: İris, 1997), 30-31.

236 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 27.

237 Petrovski, *Kumstvoto vo Crkvata*, 7.

238 Milan, *Crkvata i Sektite*, 359.

239 Patriyarh Pavle, *Da Nam Budu Yasnia - Neka Pitayus Naşe Vere - I* (Beograd, 1998), 312.

üstlenir. Vaftiz anne-babası çocuğun vaftiz olduğu suya ellerini sokamaz, ancak rahibin ellerinden çocuğu almak zorundadır.[240]

Makedon Ortodoks Kilisesi mensuplarıyla yapmış olduğumuz görüşmelerde vaftiz anne-babası konusunda şu bilgilere ulaşmış bulunmaktayız: Vaftiz anne-babasının her zaman, kız çocuğuna bir kadın, oğlan çocuğuna da bir erkek olarak belirlenmemektedir. Her ailenin eski bir vaftiz anne veya babası (kum'u) bulunur ve genelde o kişiye bu görev verlir. Fakat çoğu insan, çok fazla yükümlülüğü olmasından dolayı vaftiz anne-babası olmaktan kaçınmaktadır; çünkü bu görevi kabul edenlerin, dinî görevi ve sorumlulukları dışında, çocuğun isim günü (imenden), çocuğun doğum günü ve benzeri özel günlerde çocuğa hediye almaları bir gelenek haline gelmiştir.

Kilise vaftiz anne-babalarına çok büyük önem atfeder. Bu yüzden rahip vaftizden önce veya sonra insanları bu konunun önemi ve görevleri hakkında bilgilendirir. Çocuğun vaftiz anne-babasına vaftiz esnasında aldığı sorumluluğu yerine getirmesi için ona hatırlatmalarda bulunur.[241]

Vaftiz anne-babaları kişinin yakın zamanda veya gelecekte işleyecekleri günahlarında sorumlu tutulmazlar. Tanrı'nın karşısında sadece kendi günahlarından sorumludurlar. Vaftiz anne-babaları, sadece, vaftiz olacak kişinin vaftiz sakramentini kabul etmeye hazır ve layık olduğuna dair şahitlik ederler.[242] Genelde Hıristiyanlar ne zaman vaftiz olduklarını hatırlamazlar; çünkü bu olay hayatlarının en erken dönemlerinde gerçekleşir. Her ne kadar vaftizlerini hatırlamasalar da onlar gerçekten vaftiz olduklarını bilirler. Bunun için de yazılı kayıtlar ve vaftiz anne-babalarının şahitliği mevcuttur. Bunu bilmenin hatırlamak kadar önemli olduğu ifade edilmektedir.[243]

Vaftiz anne-babalarında şu özellikler aranır:

1) Ortodoksluk: Vaftiz anne-babası olacak kişide aranan ilk özellik Ortodoks bir Hıristiyan olmasıdır. Vaftiz anne-babaları dinsiz veya heretik olamaz. Dinin gereklerini bildiğini rahibin sorgulaması gerekir. Vaftiz anne-babası olarak dinsiz

---

240 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 40; Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 16.

241 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 40.

242 Mirko Tomaçoviç, *Tayna İstoçnika Novoga Zivota* (Beograd: Pravoslavni Bogoslovski Fakultet, 2001), 204.

243 Yovanovski, *Krştenie Gospodovo*, 58.

veya heretiğin reddedilemediği durumlarda onun yanına Ortodoks bir Hıristiyan da verilir, burada asıl vaftiz anne-babası o Ortodoks Hıristiyan olur, öbürü semboliktir.

2) Temiz bir yaşantıya sahip olmak: Eğer böyle olmazsa bu kişiler vaftiz olacak kişiye karşı görevlerini icra edemez ve Hıristiyan öğretisine göre çocuğu eğitemezler.

3) Bedenî ve ruhî olgunluk: Bedenen hâlâ büyümekte olan ve hâlâ başkalarından eğitim alanlar[244] vaftiz anne-babalığı yapamaz.

4) Bedenî sağlık: Vaftiz anne-babası kendi ihtiyaçlarını görebilecek durumda olmalıdır.

5) Keşişler bu görevi yapamaz.

6) Vaftiz olacak kişinin anne babası vaftiz anne-babası olamaz.

7) Herkes tarafından kötü ve ahlaksız olarak tanınan ve alenen günah işleyenler vaftiz anne-babası olamazlar.

8) Büyük suçlardan dolayı hüküm giymiş olanlar bu görevi yapamazlar.

9) Bir de istisnai bir durum olarak papazlar vaftizini icra ettiği çocuğun vaftiz babası olamazlar; ancak başka bir papazın yaptığı vaftizde vaftiz babası olabilirler.[245]

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde bugünkü uygulamalara baktığımızda vaftiz anne-babası olmak gerçek anlamını yitirmiştir ve bir nevi formalite olarak yaşatılmaktadır. Bunun sebebi, ailelerin ve vaftiz anne-babalarının da bu görevin sorumluluklarını genel olarak bilmemeleridir. Bu sebeple insanlar çocuklarına vaftiz anne-babası seçerken kilisenin yararını düşünmek yerine, daha ziyade ekonomik durumu iyi olanları tercih etmektedirler. Zengin biri aranırken çoğu kez dinsiz veya yeni dinî hareketlere üye olan veya çocuk yaştakiler de tercih edilebilmektedir; çünkü vaftiz anne-babası seçilirken kilisenin herhangi bir müdahalesi olmamakta, aileler tamamen kendi istediklerini seçmektedirler.[246]

1.4.10) Vaftiz İsmi

Hıristiyanlıkta vaftiz olanlara yeni isim vermek eski bir âdettir. Bu, havariler zamanında görünen bir uygulama olmayıp, III. yüzyıldan itibaren uygulanmaya başlamıştır. Zamanla

---

244 Kız çocuklarının 13, erkek çocuklarının 15 yaşından küçük olmaması gerekir. Bk. Agatangel, Crkovno Pravo, (Prv, Opşt Del), s. 32.

245 Petrovski, *Kumstvoto vo Crkvata*, 7; Milaş, *Pravoslavno Crkovno Pravo*, 589.

246 Petrovski, *Kumstvoto vo Crkvata*, 14.

bir gelenek haline gelen bu uygulamada IV. yüzyıldan sonra, doğan çocuklara sadece Hıristiyan isimler verilmiştir. Böylece vaftiz esnasında çocuklara en çok havarilerin isimlerini, İncil'de geçen isimleri Hıristiyanlık için hayatlarını feda etmiş şahısların isimlerini ve buna benzer güzel anlamlar ifade eden isimler vermek, ailesine düşen önemli bir görev olarak görülmüştür.[247]

Bugün vaftiz esnasında çocuklara en çok azizlerin isimleri verilmektedir. İlk zamanlarda çocuklara rahip ve vaftiz babası isim vermekteydi. Fakat yine de bu hak en çok anne babaya düşmektedir. Bununla birlikte, kötü anlama gelen veya anlamsız bir isim konmaması için son kararı rahip vermektedir. Olgun yaşta vaftiz olanlar daha çok isimlerini kendileri belirler. Tanrı'nın ismi, Mesih İsa'nın ismi (Исус/İsus) ve İsa'nın annesinin ismi (Марија/Mariya) ismi Tanrısallıktan ve saygıdan dolayı çocuklara verilmez. "Марија" (Mariya) ismi İsa'nın annesi Meryem'in anısına değil de aynı adı taşıyan tarihteki diğer Meryem'lerin anısına kız çocuklarına verilebilir. Bir de yabancı kökenli isimlerin, çok seyrek görünen ve uyduruk isimlerin de konmaması gerektiği belirtilmektedir.[248]

Bugün Makedon milletinde en çok millî kahramanların ve azizlerin Makedoncaya tercüme edilmiş isimleri kullanılmaktadır. Yapmış olduğumuz görüşmeler sonucunda Makedon Ortodoks Kilisesi papaz ve din görevliler bu konuyu şu şekilde izah etmektedirler: Halk eskiden daha çok azizlerin ve millî kahramanlarının isimlerini tercih ederken günümüzde buna pek riayet edilmemektedir. Bununla birlikte ailelerin çocuklarına koymuş oldukları yabancı isimleri rahiplerin değiştirme veya herhangi bir müdahalede bulunma imkânları da olmamaktadır; zira çocuk vaftize geldiğinde zaten ismi çoktan konmuş olmaktadır.

1.4.11) Vaftiz Edilenlerin Kaydı

Her kilisede bir rahibin vaftiz olanların kaydını tutmakla görevlendirilmesi gerekir. Onun, vaftiz olanların isimlerini, vaftiz sakramentini icra eden kişiyi, vaftiz olanın ailesini ve vaftiz anne-babasını, vaftizin gerçekleştiği yeri ve zamanı, doğum yeri ve zamanını kayıt altına alması gerekir. Bu işle görevli olan rahibin altı ayda bir kayıtların bir kopyasını

---

247 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 41.

248 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 16.

piskoposluğa götürüp vermesi görevleri arasındadır.[249] Kilise papazları günümüzde böyle bir uygulamanın olmadığını, kayıtların kiliselerde tutulduğunu ifade etmektedirler.

Kiliselerde kayıt tutulmasının haricinde vaftiz olan çocuğa vaftiz belgesi verilmektedir (Bk. Ek 3, Ek 4). Bu belgeyi ailesi saklar; çünkü bu belge çocuğun vaftiz olduğunun ve kiliseye kaydedildiğinin delilidir. Bu belge kaybolursa, kiliseye gidip talep eder ve tekrardan aynı belge kendisine verilir. Kilise, bu belge olmadan nikâh töreni yapmamaktadır. Ayrıca papazlar belgesi olmayanların yani vaftiz olmayanların cenaze merasimlerini de icra etmemektedirler.

Bir kişi vaftiz olduğunu iddia ediyor; ama herhangi bir kaydı veya belgesi bulunmuyorsa, vaftizin gerçekleştiğine dair iki şahit ya da sadece vaftizi gerçekleştiren rahibin şahitliği yeterlidir.[250]

1.4.12) Rahibin Ebeye Karşı Görevleri

Geleneksel uygulamaya göre, bebeklerin vaftiz olmadan ölmemeleri için bazı uygulamalar geliştirilmiş ve yeni doğan bebekler doğum odasında ebeler tarafından vaftiz edilmeye başlanmıştır. Bu yüzden ebelerin vaftizi doğru bir şekilde icra etmeleri konusunda rahibe bazı görevler düşmektedir. Ebeler çok sık çocukları vaftiz yapabilme durumu ile karşı karşıya kalabildikleri için rahibin bu konuda onları eğitmesi ve bilgilendirmesi gerekir.[251]

Öncelikle ebenin kendi işini iyi ve gönülden yapması ve herkese eşit şekilde yardımcı olması gerekir. Şahit olduğu bazı zorlu durumlarda hamile anneyi doğumdan önce korkutmamalarıdır. Doğacak çocuğun hayatî tehlikesi varsa onu nasıl vaftiz edeceği konusunda rahip ebeyi eğitir. Bunu yaptıktan sonra çocuk hâlâ yaşıyorsa onu kiliseye götürüp geri kalan konfirmasyon sakramenti tamamlanır. Bu eğitimin ara ara ebelere verilmesi gerektiği belirtilmektedir.[252]

Günümüzde ise papazlar tarafından ebelere vaftizle alakalı herhangi bir eğitim verilmemektedir. Eskiden ebeler doğumları evlerde yaptıkları ve ölümlerin o dönemlerde çok olması sebebiyle ebelere böyle bir eğitim verilmesi gerekli görülmüştür. Fakat şu

---

249 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 31.

250 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 32.

251 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 42-43.

252 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 42-43.

anda doğumların daha çok hastanelerde yapılması ve doğum esnasında ölen çocukların çok az olması bu eğitimi gereksiz kılmıştır.

1.4.13) Vaftiz Suyunun Hazırlanması

Vaftiz sakramenti suyun kutsanması ile başlar; çünkü kilise suda kötü ruhların barındığına inanmaktadır. Tanrı'nın nimetinin ve lütfunun olmadığı yer şeytanın evi sayıldığı için su kutsanmaktadır. Yeniden doğum için kullanılan suyun ise Tanrı'nın evi olması gerekir.[253]

Vaftiz sakramenti için hazırlanan su takdisi şu kelimelerle başlar: *"Baba, Oğul ve Kutsal Ruhun'un Kutsal Krallığı…"* (Çünkü vaftiz üçleme adına gerçekleşir.) Bununla vaftizin gerçekten Tanrı Krallığının sakramenti olduğu açıklanır. Böylece insan yeni hayata ve Kutsal Ruh'a katılır.[254] Ardından büyük ayin başlar: *"Barış içinde Tanrı'ya dua edelim"*. Bununla suyun kutsanması ve suya batırılacak olanın dönüşümü için dua edilir. Bundan sonra rahip sessizce bir dua okur. Bu duada Tanrı'ya şöyle yalvarılır*: "Kalpleri ve yürekleri sorguya çeken, insanların sırlarını yegâne bilen, insanların günahlarını bağışla, onların bedenî ve ruhî kirliliklerini yıka, günahın kölesi olmasın diye, onları en mükemmel görünmez güçle kutsa."* Daha sonra rahip üç defa şunu der: *"Tanrım çok büyüksün, senin yaptıkların da çok büyük, senin mucizelerini yüceltecek yeterli kelime yok."* Rahip bu duaları yaptıktan sonra, suya üç defa parmaklarını daldırır ve üç defa haç şeklinde suya üfler. Sonunda orada İblis saklanmış olabilir diye ve o su kurtuluş suyu olsun, kutsama suyu olsun, günahları affetsin ve yeniden doğum banyosu olsun diye rahip suya dua okur.[255] Böylece suyun kutsanması tamamlanır.

1.4.14) Vaftiz Sakramentinin Uygulanışı

1.4.14.1) Hazırlık Safhası

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne üye olmak isteyen yetişkin biri önce piskoposun veya rahibin önüne gelip isimlerini söyler; daha sonra piskopos veya rahip bu adayı tanıyanlara sorar, hayatı, ahlakı ve alışkanlıkları hakkında bilgi sahibi olur ve edinilen bilgilere göre

---

253 Saneva, *Liturgisko Kanpnski Pogled na Sveta Tayna Krştenie*, 23.

254 Saneva, *Liturgisko Kanpnski Pogled na Sveta Tayna Krştenie*, 23.

255 Saneva, *Liturgisko Kanpnski Pogled na Sveta Tayna Krştenie*, 23-24.

vafiz edilip edilmeyeceğine karar verilir. Eğer aday yabancı biriyse ve hayatı hakkında hiçbir şahidi yoksa o kişi hemen vaftiz edilmez.[256] Bu kişinin dinin sembolünü, Tanrı'nın ve Kilise'nin buyruklarını, duaları ve en önemlisi vaftiz esnasında sorulan soruların cevabını bilmesi gerekir. Yetişkin biri veya yedi yaşından büyük ise vaftiz olmak istediğinde kilise onu hemen vaftiz etmeyip önce bu kişinin gerçekten eski inancından ve Hıristiyanlığa göre yanlış inanışlarından vazgeçerek Ortodoksluğa girmek isteyip istemediğini sorgular. Ardından İsa'nın dini hakkında bu kişiyi bilgilendirir ve ancak bundan sonra vaftiz edilir. Bu uygulama, çocukların vaftizine gelindiğinde değişmekte ve çocuğun yerine onun dini hakkında şahitlik yapan vaftiz anne-babaları gereken cevabı vermektedirler.[257]

Eğer vaftiz olacak olan bir bebekse bu durumda doğumdan hemen sonra babaannenin veya başka birinin kiliseye gelmesi ve doğumu kiliseye bildirmesi gerekir. Papaz burada "mala molitva" (küçük dua) ismini taşıyan duayı bir şişe suya okur; böylece su kutsanmış olur. Doğum yapan kadın kiliseden alınan okunmuş sudan birkaç damla yıkanacağı suyun içine damlatarak kırk gün günde bir kez olmak üzere yıkanır. Bunun amacının temizlenmek olduğu söylenmektedir. Bu süreçte kadın kiliseye giremez. Eğer çocuk bu süreçte vaftiz edilmek istenirse anne olmadan vaftiz edilir. Vaftiz kırkıncı gün veya daha sonrasına da bırakılabilir. "Golema molitva" (büyük dua) okunur ve anne artık temiz sayıldığı için kiliseye gelebilir. Bu sebeple genellikle bebek vaftizleri kırkıncı günden sonra gerçekleşmektedir.

1.4.14.2) Ayin

Papaz öncelikle kendi hazırlıklarını yapar. Ardından vaftiz olacak kişinin, vaftiz anne-babasının ve velilerin orada bulunup bulunmadıklarını sorar. Herkes geldiyse ayine başlar (Bk. Ek 5).

Papaz: "Kutludur Tanrımız, Rab bize Merhamet eyle, Tanrım bizim günahlarımızı bağışla. Bizim hatalarımızı ve günahlarımızı affet. Rab merhamet eyle (üç defa) Senin adın parlasın, senin krallığın gelsin, gökyüzünde olduğu gibi yeryüzünde de senin istediğin olsun. Bu ekmek aracılığıyla bugün bizim günahlarımızı bağışla. Bizim diğer insanları affettiğimiz gibi sen de bizi affet. Ve bizi günaha düşmekten ve şeytanın

---

256 Saneva, *Liturgisko Kanpnski Pogled na Sveta Tayna Krştenie*, 21.

257 Saneva, *Liturgisko Kanpnski Pogled na Sveta Tayna Krştenie*, 22.

kötülüklerinden koru. Çünkü krallık ve güç senindir. Baba'nın, Oğul'un ve Kutsal Ruh'un şanıyla. Şimdi, hem zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Rabbe dua edelim: Merhamet eyle ya Rab (çocuğa doğru dönüp haç çıkartır). Ey doğruluğun Tanrısı olan Rabbim, senin ve biricik Oğlu'nun ve Kutsal Ruhunun adı ile elimi kulun (isim) üzerine koyuyorum."

Papaz sol elini çocuğun başının üzerine koyar. Ve çocuğu tutan vaftiz anne-babasına da çocuğu sol elleri üzerlerine almalarını söyler: "O ki senin kutsal adına sığınmayı ve kanatların altında korunmayı hak etti. Eski aldatılmışlığı ondan uzaklaştır ve onu Sana olan iman, ümit ve sevgin ile doldur ki, gerçek Tanrı'nın, yalnız Sen ve biricik Oğlun Rabbimiz İsa Mesih ve Kutsal Ruh olduğunu bilsin. Senin bütün emirlerinde yürümeyi ve Seni hoşnut eden her şeyi yerine getirmeyi ona lutfet; çünkü bir kişi böyle yaparak onlarda yaşam bulur. Onu yaşam defterine yaz ve Senin mirasının sürüsüyle birleştir; öyle ki Senin kutsal adın, sevgili Oğlun Rabbimiz İsa Mesih'in adı ve yaşam veren Ruhunun adı onda yüceltilsin. Rabbimiz İsa Mesih senin gözlerin onlara karşı her zaman merhametinle baksın. Kulakların onun yakarışlarının sesine her zaman açık olsun. Ellerinin eserleriyle ve soyuyla mutlu olmasını sağla; öyle ki yüce ve en üstün ismine secde edip onu yücelterek Seni ikrar etsin ve yaşamının tüm günlerinde sonsuza kadar Seni övsün; çünkü bütün göksel güçler Sana ilahi söyler ve Senindir yücelik; Baba'nın, Oğul'un ve Kutsal Ruh'un adıyla; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

Orada bulunanalar 3 kez haç çıkartır ve şu dua yapılır:

"Rabbe dua edelim. Sensin ey Rab ve Efendi; insanı Kendi suretinde ve benzerliğinde yaratmış ve ona sonsuz yaşam gücünü vermiş olan. Günah yüzünden düştüğünde bile onu görmezden gelmedin; ancak Mesih'inin beden alması sayesinde dünyanın kurtuluşunu sağladın. Düşmanın boyunduruğundan kurtardığın bu yarattığını da göksel krallığına kabul et. İncilinin ışığı onun üzerinde güneş gibi doğsun diye onun anlayış gözünü aç. Onu düşmanın her tuzağından, kötülük ile karşılaşmaktan, gün ortası iblisinden ve kötü yanılgılardan kurtarmak için onun yaşamına bir ışık meleği ekle"

Papaz, vaftiz edilecek kişinin üzerine üç kez üfleyip onun alnına, ağzına ve göğsüne haç işareti çizer ve şöyle der: "Onun kalbinde gizlenen ve yuvalanmış her kötü ve kirli ruhu ondan kov (3 kez okuyup her birinde çocuğun yüzüne doğru üfler); Şeytan uyarınca işleyen hile ruhunu, kötülük ruhunu, putperestlik ve her tür açgözlülük ruhunu, yalan ve her tür ahlaksızlık ruhunu. Onu Mesih'inin kutsal sürüsünün akıl ve sağduyu bahşedilmiş bir kuzusu, Senin Kilise'nin şerefli bir üyesi, kutlu bir araç, ışığın çocuğu ve Senin

krallığının mirasçısı yap. Öyle ki yaşamını Senin emirlerine göre sürdürmüş ve mührü kırılmadan korumuş ve giysisini lekelendirmemiş olarak krallığında azizlerinin mertebesine erişebilsin. Birlikte yüce olduğun biricik Oğlu'nun kayrası, merhameti ve insanlık için sevgisi ve yine Senin pek kutsal, iyi ve yaşam veren Kutsal Ruh'un aracılığıyla (papaz üç kez haç çıkartır): şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

Papaz, vaftiz anne-babasından ellerinde çocukla birlikte batıya dönmelerini ve her sorduğu soruya cevap vermelerini ister: "Şeytan'dan ve onun tüm işlerinden ve ona yapılan kulluktan ve onun tüm gösterişinden vazgeçiyor musun?"

Vaftiz anne-babası: "Evet, vazgeçiyorum."

Papaz: "Ondan vazgeçtin mi?"

Vaftiz anne-babası: "Evet, vazgeçtim." (Vaftiz anne-babası çocukların yüzlerine doğru üç defa üfler.)

Papaz: "Öyleyse üfle ve ona tükür. "

Vaftiz anne-baba ellerinde çocuklarla beraber öne doğru eğilir ve tükürüksüz tükürürler. Sağ ayaklarıyla önlerindeki yeri ezerler. Ardından tekrardan doğuya doğru dönerler ve papaz şöyle sorar: "Mesih'e bağlanıyor (birleşiyor) musun?"

Vaftiz anne-babası: "Evet, bağlanıyorum."

Papaz: "Mesih'e bağlandın mı?"

Vaftiz anne-babası: "Evet, bağlandım."

Papaz: "Ve O'na inanıyor musun?"

Vaftiz anne-babası: "Ona Kral ve Tanrı olarak inanıyorum."

Ardından vaftiz anne-babası, eğer vaftiz olan kişi yetişkin ise kendisi, dinin sembölünü okur. Böylece o Ortodoks Hıristiyanlığı ilan etmiş olur:

"İnanırım Bir Tanrı'ya her şeye gücü yeten Baba'ya göğün ve yerin tüm görünen ve görünmeyenlerin Yaradan'ına. Tek Rab İsa Mesih'e, Tanrı'nın Oğluna, Tek doğana, tüm çağlardan önce Baba'dan doğana, Işık'tan Işık, Gerçek Tanrı'dan Gerçek Tanrı'ya, Doğan'a, yaratılmayana, Baba ile aynı özde olana, tüm şeylerin O'nunla yaratıldığına. Biz insanlar için ve bizim kurtuluşumuz için, göklerden aşağıya inene ve Kutsal Ruh'la bakire Meryem'den beden alana ve insan olana. Üstelik bizler için Pontius Pilatus zamanında çarmıha gerilene, acı çekene ve gömülene. Kutsal Yazılara göre üçüncü gün dirilene. Göklere yükselene ve Baba'nın sağında oturana, görkemle dirileri ve ölüleri

yargılamaya yine gelecek olana. O'nun Krallığının sonu olmayacak. Ve Kutsal Ruh'a, yaşam veren Rabb'e, Baba'dan çıkana, Baba ve Oğul ile birlikte onurlandırılana ve tapılana, Peygamberler aracılığıyla konuşmuş olana. Bir, kutsal, evrensel ve Elçisel (Apostolik) Kiliseye. Günahların bağışlanması için tek vaftizi onaylarım. Ölülerin dirilişini ve gelecek çağın yaşamını beklerim. Âmin."

Devamında papaz, çocuğun üzerindeki kıyafetleri çıkarmalarını söyler. Çocuk çıplak bir şekilde kalınca papaz çocuğu alır ve suyu kutsama duasını okur: "Rabb'e dua edelim. Rab merhamet eyle. Tüm dünyada barış, Tanrı'nın kutsal Kiliselerinin istikrarı ve hepsinin birliği için Rabb'e dua edelim. Rabb'e dua edelim. Rab merhamet eyle. Bu suyun kutsanması için; Kutsal Ruh'un kudreti, işleyişi ve inişiyle kutsal kılınsın diye, Rabb'e dua edelim. Rab merhamet eyle. Bu sular için; En Yüce varlık olan Üçlemenin arındırıcı işleyişi onların üzerine gelsin diye, onun üzerine kurtuluş kayrası ve Ürdün Nehri'nin kutsaması gönderilsin diye Rabb'e dua edelim. Rabb'e dua edelim. Rab merhamet eyle. Bu su Rabbimizin kulu (ismi) için bir vaftiz suyu olması için hizmet etsin. Tanrımız Rabb'in ona sağlık ve kurtuluş vermesi için dua edelim, burada bulunan herkese iyilik ve kurtuluş vermesi için dua edelim; çünkü her türlü övgü, yücelik ve tapınma Sana yakışır. Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

Bu esnada Rahip elinde tuttuğu haçı suyun üzerinde üç kez haç işareti yaptıktan sonra kendi üzerinde haç çıkartarak şu duayı yapar: "Yücesin Sen, ey Rab, muhteşemdir Senin eserlerin. Harikalarına övgüler söylemek için hiçbir sözcük yeterli değildir (3 kez). Senin yanağının işareti senin haçın altında, tüm düşman güçler toplansın. Rab merhamet eyle. Tüm dünyada barış."

Papaz, yağ kabını alıp ondan vaftiz kurnasına/kabına dökerek üç defa haç yapar ve her defasında şöyle der: "Dünyaya gelen her insanı aydınlatan ve kutsayan Tanrı kutludur; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar."

Ardından papaz yağ kabından bir çubuk yardımıyla çocuğa yağ sürer ve şu duaları okur.

Alnına: "Tanrı'nın kulu (isim), mutluluk yağı ile yağlanıyor. Baba'nın ve Oğul'un ve Kutsal Ruh'un adıyla. Âmin."

Kulaklarına: "İmanı duyabilmesi için."

Kişinin göğsüne haç mührünü çizer: "Ruhun ve bedenin şifası için."

Ellerine: "Senin ellerin beni yarattı ve oluşturdu."

Dizlerine ve ayaklarının altlarına: “Senin yolunda yürüyebilsin diye.”

Ellerine çocuğu alır ve vaftiz kurnasını üzerine getirerek çocuğu havaya kaldırıp şu duayı okuyarak haç işareti yapar: “Kutludur Baba’nın, Oğul’un ve Kutsal Ruh’un krallığı; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin.”

Çocuğu vaftiz ederken “Tanrı’nın kulu (isim) Baba’nın (Âmin) ve Oğul’un (Âmin) ve Kutsal Ruh’un (Âmin), adıyla vaftiz ediliyor” der. Hem papaz hem vaftiz anne-babası “Âmin” der. Papaz, sol elinde çocuğu tutar, sağ eliyle başının üzerinden avucuna aldığı suyu döker. Bu hareketi çocuğun vücudunun tamamına yakını ıslatılana kadar devam eder. Çocuğu suya sokup çıkarmaz. Bu arada ellerinde açık duran havlu ile vaftiz anne-babası hazır bir halde bekler. Ardından şu dua eşliğinde kutsal yağ ile yağlanır: “Tanrı’nın kulu (isim) Baba’nın (Âmin), Oğul’un (Âmin) ve Kutsal Ruh’un (Âmin), adıyla kutsal yağ ile yağlanıyor. Kutsal Ruh Armağanının Mührü. Âmin.”

Bu dua için üç defa diye geçiyor yalnız yağ sürme işlemi bitene kadar daha fazla da tekrarlanabilir. Her okuduğunda papazla beraber vaftiz anne-babası da “Âmin” der. Papaz bu duayı okurken vaftiz olmuş kişinin alnına, gözlerine, burun deliklerine, ağzına, kulaklarına, göğsüne, ellerine ve ayaklarına kutsanmış yağ sürüp haç işareti çizer.

Vaftiz edilmiş kişinin başından bir tutam saçı haç şeklinde kesip şöyle der: “Tanrı’nın kulunun (isim) başındaki saçtan kesiliyor: Baba’nın, Oğul’un ve Kutsal Ruh’un adıyla; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Tanrının kulu giyiniyor.”

Ardından yeni kıyafetler giydirilir. Eğer vaftiz olan bir önceki çocuk erkek bir sonraki kız ise su değiştirilir ve kutsanır. Haç işareti yaparak 3 kez şu dua okunur: “Senin haçın şeklinin işareti altında tüm karşı olan kuvvetler ezilsin. Dünyaya gelen her insanı aydınlatan ve kutsayan Tanrı kutludur; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin.”

Papaz, vaftiz edilmiş kişiye yeni bir giysi giydirirken şöyle der: “Tanrı’nın kulu (isim), doğruluk giysisini kuşanıyor; Baba’nın ve Oğul’un ve Kutsal Ruh’un adıyla. Âmin.” “Işıktan bir giysi bahşettin bana, ey ışığı bir giysi gibi kuşanmış olan, ey en merhametli Mesih Tanrımız. Kutsal İncili dinleyelim. Hepinize esenlik olsun. Aziz Matta’ya göre İncil’den sözler. Dikkat edelim. On bir öğrenci Celile’ye, İsa’nın kendilerine bildirdiği dağa gittiler. İsa’yı gördükleri zaman O’na tapındılar. Ama bazıları kuşku içindeydi. İsa yanlarına gelip kendilerine şunları söyledi: ‘Gökte ve yeryüzünde bütün yetki bana verildi. Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin. Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’un adıyla vaftiz edin. Size buyurduğum her şeye uymayı onlara öğretin.

İşte ben, dünyanın sonuna dek her an sizinle birlikteyim.' Hepinize esenlik olsun. Rabbe dua edelim."

Bu arada vaftiz anne-babası çocuğu giydirip ellerine alırlar. Bebeği kuruladıkları havluyla çocuğu dolamış bir şekilde ayakta vaftiz kurnasının yanında dururlar.

Papaz: "Bu kuluna vaftiz aracılığıyla günahlarının affını veren ve ona yeni bir yaşam bahşeden Sen, ey Rab ve Efendi! Yüzünün ışığının her zaman onun kalbinde parlamasından hoşnut ol; düşmanların tasarılarına karşı onun imanının kalkanını koru; onu giymiş olduğu çürümezlik giysisinde lekesiz ve bozulmamış halde koru; kayranla onun içindeki ruhsal mührü kırılmamış şekilde koru. Ona ve bizlere şefkatinin çokluğu uyarınca merhamet et. Çünkü kutludur ve yücedir Senin en saygın ve görkemli ismin: Baba'nın ve Oğul'un ve Kutsal Ruh'un; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin." "Hepinize esenlik olsun. Başlarımızı Rabb'in önünde eğelim. Ya Rab. Rabb'e dua edelim. Rab, merhamet eyle." "Ey Tanrımız Mesih, Seni giyinmiş olan, bizimle birlikte başını Sana eğiyor: Sen onu koru ki ona ve bizlere boşuna düşmanlık besleyenlere karşı yenilmez bir asker olarak kalabilsin ve çürüme bilmez tacınla hepimizi sonsuza kadar zafer kazanmış ilan et. Çünkü Sensin merhamet gösteren ve kurtaran ve Sana yücelik sunarız: sonsuz Baban ve Senin tamamen kutsal, iyi ve yaşam veren Ruhun ile birlikte; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

Papaz, eline tütsüyü alır ve vaftiz kurnasının çevresini buhurlar. Elinde bebekle beraber vaftiz anne-babası da çocukla beraber vaftiz kurnasının etrafında döner ve dört tarafında papazın eğildiği anda onlar da hafifçe eğilir.

Papaz: "Mesih'te vaftiz olanlarınızın hepsi Mesih'i giyindi. Ha ha ha, hi hi hi, hu hu hu, yaa (3 kez). Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a yücelik olsun; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Mesih'te vaftiz olanlarınızın hepsi, Mesih'i giyindiniz. Ha ha ha, hi hi hi, hu hu hu, yaa."

Bunu söyledikten sonra vaftiz kurnasının yanında bulunan iki adet mum alır, yakar ve vaftiz anne-babasına verir. Elindeki bitkiyi (bosilok) vaftiz suyuyla yıkar. Ardından çocuğun yüzüne doğru su serper ve haç işareti yaparak şu duayı okur: "Sen aklandın, aydınlandın ve kutsandın, yıkandın Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına. Vaftiz edildin, aydınlandın, kutsal yağla yağlandın, kutsal kılından ve suyla yıkanıp temizlendin. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

Ve elinde tuttuğu bitkiyi havlu ile sarılan çocuğun koynuna koyar: "Ey Rab, Sana inananları iyiliğinle ve vaftiz kurnası aracılığıyla kutsayan Tanrımız, buradaki bu kişiyi (çocuğu) kutsa ve Senin kutsaman onun başı üzerine gelsin. Peygamberin Samuel aracılığıyla Davut'u kutsadığın gibi, kulun (isim) başını da (papaz, vaftiz olmuş kişinin başı üzerine elini koyar); günahkâr olmama rağmen benim elim (o anda elini aşağıya doğru salıverir) aracılığıyla kutsa ve ona Kutsal Ruh'unu indir. Öyle ki yaşça ilerledikçe ve yaşlılıkta beyaz saçlara sahip olunca Yeruşalim'in iyi şeylerini yaşamının tüm günlerinde görüp Sana yücelik sunabilsin. Çünkü Sana yaraşır tüm yücelik, onur ve tapınma: Baba'ya ve Oğul'a ve Kutsal Ruh'a; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Bize merhamet et, ey Tanrı, yüce merhametin uyarınca; Sana yalvarıyoruz, bizi duy ve bize merhamet eyle." (Papaz bu duayı okurken kendine haç çıkartır). "Bütün inançlı Hıristiyanlar için Tanrı'ya dua edelim. Pek değerli baş piskoposumuz (adı anılır) için Tanrı'ya dua edelim. Yine Tanrı'nın kulları, yeni aydınlanmış olan (isim), vaftiz anne/babası ve buradaki herkes için merhamet, yaşam, esenlik, sağlık ve kurtuluş dileyerek dua edelim. Çünkü Sen merhametli bir Tanrısın ve insanlığı seversin ve Sana yücelik sunarız: Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Yücelikler Sana, Tanrımız, yücelikler Sana, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'a: şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Rab, merhamet eyle (3 kez)." "Kurtuluşumuz için alçakgönüllülük gösterip Ürdün Nehri'nde Yuhanna tarafından vaftiz edilmiş olan gerçek Tanrımız Mesih; pek kutsal Annesinin, yüce Peygamber ve Yol Hazırlayıcı Vaftizci Yahya'nın, kutsal ve şerefli Elçilerinin ve tüm azizlerinin duaları sayesinde bize acısın ve bizi kurtarsın; çünkü iyidir ve merhametlidir. Kutsal babalarımızın duaları sayesinde Tanrımız Rab İsa Mesih bize acısın ve bizi kurtarsın. Âmin."

Papaz vaftiz anne-babasına hayırlı olmasını, aileye vaftiz anne-babasının hayırlı olmasını ve vaftiz olan için de vaftizin hayırlı olmasını diler. Sağlıklı ve uzun ömürlü olmasını, okumuş olmasını diler. Ardından vaftiz anne-babasının ellerindeki mumları alır ve onları söndürür. Vaftiz anne-babası çocuğu ailesine teslim ederken "çocuğu senden vaftizsiz aldım vaftizli veriyorum" cümlesini 3 kez tekrarlar ve çocuğu aileye teslim eder.

Kilisenin girişinde Papaz şu duayı okur:

"Yüce Tanrımız. Merhamet eyle ya Rab, günahlarımızı bağışla. Kutludur Tanrımız, Rab bize Merhamet eyle, Tanrım bizim günahlarımızı bağışla. Bizim hatalarımızı ve günahlarımızı affet. Rab merhamet eyle (3 kez). Senin adın parlasın, senin krallığın

gelsin, Gökyüzünde olduğu gibi yeryüzünde de senin istediğin olsun. Bu ekmek aracılığıyla bugün bizim günahlarımızı bağışla. Bizim diğer insanları affettiğimiz gibi sen de bizi affet. Ve bizi günaha düşmekten ve şeytanın kötülüklerinden koru. Senin krallığın, gücün ve şanın Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'a olsun. Çünkü krallık ve güç senindir. Baba'nın, Oğul'un ve Kutsal Ruh'un şanıyla; şimdi, hem zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Rabb'e dua edelim. Merhamet eyle ya Rab (3 kez). İsa Mesih Tanrımız bizim, 40. gününde bir damat gibi Eski Mabede getirildi. Senin yüce annen Meryem, daima bakire kalan, onun kollarında Simeon'un önüne getirildin. Kendini belirtmesi ve ifade etmesi için senin önüne getirilen bu çocuğu kutsa. Tüm düşmanlık ve tehditlere karşı onu koru; çünkü çocukları koruyan sensin Tanrımız. Çünkü sana aittir yücelik, kudret ve tapınma; sonsuz Baban ve Senin tamamen kutsal, iyi ve yaşam veren Ruhun ile birlikte; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Hepinize esenlik olsun. Başlarınızı Rabb'in önünde eğin. Senin ve biricik Oğul'un ve tamamen kutsal, iyi ve yaşam veren ruhunun yüceliği için; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Tanrım, çocukları koruyorsun, bu çocuğu da, onun ailesi ve vaftiz anne-babası ile beraber kutsa; çünkü sen bizim düşüncelerimizdesin ve alçakgönüllü olanları görüyorsun. Bütün teşekkürler sana gelsin. Başlangıcı olmayan Baban ile (Papaz üç defa haç çıkarır). En kutsal, en sevimli ve fedakâr olan Oğul ile şimdi her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

Ardından papaz çocuğu ellerine alır ve kilisenin içine sokar. Annesi iki mum alarak haç çıkartır ve mumları yakar. Papazın ardından kilisenin içine girilir. Papaz şöyle der: "Tanrı'nın çocuğu kilisenin içine sokuluyor. Baba'nın ve Oğul'un ve Kutsal Ruh'un adıyla."

Ellerinde çocukla beraber haç çıkartır. Sonra çocuğu sola, sağa, yukarı aşağı doğru kaldırır. Bir nevi çocukla haç çıkartmış olur. Ve şöyle der: "Kutsal tapınağa girecek."

Çocuğun annesi kürsünün sağında bulunan İsa'nın tablosunun önünde üç defa haç çıkartır. Üç defa önünde eğilir ve bir defa tablodaki elini öper. Ardından solda bulunan Meryem'in tablosunun önünde üç defa haç çıkartır, üç defa önünde eğilir ve elini öper.

Papaz çocuğu iç tarafa, yani altara sokar. Buraya başka hiç kimse girmez: Tanrı'nın çocuğu kilisenin içine sokuluyor. "Baba'nın ve Oğul'un ve Kutsal Ruh'un adıyla. Âmin."[258]

---

[258] Timotey, *Trebnik*, 30-44.

Ardından çocuğu çıkartır. Papaz çocuğu ön kısımda yere bırakır. Bırakırken sessiz bir dua okur. Anne çocuğun önünde üç defa eğilir ve çocuğu kucağına alıp kiliseden çıkarlar.

Özetle ifade edilecek olursa, Katolik, Ortodoks ve Protestan kiliseleri arasında iman ve liturji noktasında pek çok farklılıklar olmasına rağmen üzerinde en çok ittifak edilen ya da ortak paydaları en fazla olan hususların başında vaftiz gelmektedir. Bu sebeple vaftiz için adeta "birlik sakramenti, kardeşlik sakramenti" gibi vasıflandırmalar bulunmaktadır.[259]

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde de tüm Ortodoks Kiliseleri'nde olduğu gibi vaftiz sakramenti tekrarlanmaz. Makedon Ortodoks Kilisesi ve Makedon halkının en çok önemsedikleri sakramentlerden biri vaftizdir, zira vaftiz olmadan diğer hiçbir sakramenti yapmak mümkün değildir.

[259] Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 123.

İKİNCİ BÖLÜM:
EVHARİSTİYA (PRİÇEST)

2.1) EVHARİSTİYANIN KELİME VE TERİM ANLAMI

Grekçe "eucharistia" (evharistiya) kelimesiyle ifade edilen bu sakrament "komünyon" (kutsal sofra) ismiyle de anılmaktadır.[260] "Eucharistia" kelimesi şükretmek,[261] şükran[262], Tanrı'ya şükür duasında bulunmak[263] ve bağışlamak[264] anlamlarına gelmektedir. Bu sakrament ayrıca son akşam yemeği, mass,[265] ekmek-şarap ayini,[266] komünyon (birlik),[267] missa,[268] kutsal ayin, kurban, Rabb'in son akşam yemeği[269] olarak da adlandırılır. Evharistiya Hıristiyanlar için yedi sırdan biri olmakla kalmaz, Hıristiyan inancının ve ibadetinin temel taşını oluşturur.

Evharistiya sakramenti İsa Mesih'in havarilerle birlikte yediği son akşam yemeğinin hatırasına kutlanmaktadır. Bu sakrament, insanların kurtuluşu için ölen ve dirilen Oğul İsa Mesih'in fedakârlığını ifade etmektedir. Bu fedakârlık İsa Mesih tarafından tüm insanlığın lehine yapılmış ve yapılmaya de devam etmektedir. Son akşam yemeğini anmak için yapılan evharistiya ayininde kilise sadece Mesih'in, *"Bu benim bedenimdir, bu benim kanımdır"*[270] sözünü tekrar etmekle kalmaz, aynı zamanda onun takdim ettiği faaliyete de katılır. Kiliselerin büyük bölümü evharistiya ayininde Kutsal Ruh'un etkisi altında İsa'nın sözlerini tekrar etmekle, ekmek ve şarabın, ölmüş ve dirilmiş olan

---

260 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 165.

261 Thomas Michel, *Hıristiyan Tanrı Bilimine Giriş* (İstanbul: Orhan Basımevi, 1992), 94; Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 258.

262 Schimmel, Dinler Tarihine Giriş, s.228.

263 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 165.

264 Besnard, Les Religion, s.176.

265 Ahmet Güç, *Dinlerde Mabed ve İbadet* (Düşünce Kitabevi, 2011), 203.

266 Günay Tümer, "Âyin", *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), 4/249.

267 Michel, *Hıristiyan Tanrı Bilimine Giriş*, 94; Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi* (Fakülte Kitabevi, 2002), 294.

268 Schimmel, s. 240; Sarıkçıoğlu, s. 295.

269 Günay Tümer, "Günümüzde Doğu Ortodoksluğu", s. 133.

270 Matta 26:26-29; Markos 14:22-25; Luka 22:14-20.

Mesih'in bedeni ve kanına dönüştüğüne; bunları almaları durumunda inananların imanlarını ve aşklarını doyurduğuna inanmaktadır.[271]

Bugün Hıristiyanların yaptığı bu sakrament, İsa Mesih'in havarilerle birlikte yediği son akşam yemeğini yâdetmek üzere rahibin kutsadığı şarabı ve ekmeği litürjik yemekte bulunanlara vermesi ve böylece temsili bir yemek yenilmesinden ibarettir.[272] Ayrıca bu sakramentte Hıristiyanlar İsa'nın ölümünün sürekliliğini canlandırırlar ve böylece Hıristiyanların kurban anlayışı da bu ayinde kendini gösterir. İsa asli günahı gidermek ve bütün insanlığı kurtarmak için kendini feda etmiştir. İşte ekmek şarap ayini ile hem İsa'nın son akşam yemeğinin hâtırası canlı tutulmakta, hem de onun, *"Bu benim bedenimdir, bu benim kanımdır"*[273] dediği ekmek ve şarabı alan Hıristiyanların, onunla bütünleşmiş olduklarına inanılmaktadır.[274]

2.2) YENİ AHİT'TE EVHARİSTİYA

İlk Hıristiyanların evharistiya ayini oluşmadan önce de Mabet'te bir ayara gelip toplandıkları, kendi evlerinde de ekmek bölüp Tanrı'yı övdükleri aktarılır:[275] *"Her gün tapınakta toplanmaya devam eden imanlılar, kendi evlerinde de ekmek bölüp içten bir sevinç ve sadelikle yemek yiyor ve Tanrı'yı övüyorlardı…"*[276]

Evharistiyanın dayandığı son akşam yemeği ve bu yemekte meydana gelen bütün bu gelişmelerden, İsa'nın kaçınılmaz olana doğru gittiği ve bu geceye çok önem verdiği anlaşılmaktadır. Luka, bu esnada İsa'nın, *"Ben acı çekmeden önce bu Fısıh yemeğini sizinle birlikte yemeyi çok arzulamıştım. Size şunu söyleyeyim, Fısıh yemeğini, Tanrı'nın Egemenliği'nde yetkinliğe erişeceği zamana dek, bir daha yemeyeceğim."*[277] dediğini aktarmaktadır.

"Bu olay Yahudi geleneğinde Fısıh Kuzusu'nun yendiği Cuma gecesi gerçekleşmiştir. Tutuklama, yargılama, çarmıha germe ve mezara yerleştirme olayları Cuma gündüzü bitmeden, yani cumartesi yasağı başlamadan çok hızlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu

---

271 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 165-166.
272 Aydın, "Hırıstiyanlık (V. Mâbed ve İbadet)", 17/349.
273 Matta 26:26-29; Markos 14:22-25; Luka 22:14-20.
274 Tümer, "Âyin", 4/250.
275 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 167.
276 Elçilerin İşleri 2:46-47.
277 Luka 22:15-16

olayların gerçekleştiği üçüncü, yani pazar günü sabahı ise İsa diri olarak görülmüştür. Bu olay Hıristiyan ayinlerinin, öncelikli olarak paskalya ve evharistiyanın şekillenmesinde önemli bir faktör olmuştur."[278]

Fısıh yemeği, İsa ve on iki elçisi arasında yaşanmıştır. Bu yemeğe damgasını vuran temel olay İsa'nın kendisini çarmıhta kurban olmaya adaması, bunu ilan etmesi ve yeni antlaşmanın kanını vurgulamasıdır. Bu temel gelişme içerisinde ise kendisine ihanet edecek olanı ilan etmesi ve çarmıha göndermeyi içeren ekmek bölme ve kâseyi paylaşma olayı ayrıca önemli bir yere sahiptir. Evharistiya ayinini doğrudan ilgilendiren bu ikinci olay İncillerde farklı şekillerde ifade edilmektedir.[279]

İsa'nın son akşam yemeği iki unsuru ihtiva etmektedir: Birincisi ekmeği bölerek havarilerine kendi bedeni olarak takdim etmesi, ikincisi ise, kendi kanı niyetiyle onlara şarap takdim etmesidir. Bu yemek boyunca yenmiş olacak olan paskalya kuzu eti, ekmek ve şarabın evharistik armağanı yerine kullanılmıştır. İsa ekmeği alır, kutsama duasını okur, ekmeği böler ve öğrencilere verir. Bu hadise dört İncil'de ve Pavlus'un Korintlilere 1. Mektubu'nda birbirine çok yakın ifadelerle aktarılmaktadır:[280] *"Mayasız Ekmek Bayramı'nın ilk günü öğrenciler İsa'nın yanına gelerek," "Fısıh yemeğini yemen için nerede hazırlık yapmamızı istersin?" diye sordular. İsa onlara, "Kente varıp o adamın evine gidin" dedi. "Ona şöyle deyin: 'Öğretmen diyor ki, zamanım yaklaştı. Fısıh Bayramı'nı, öğrencilerimle birlikte senin evinde kutlayacağım.' "Öğrenciler, İsa'nın buyruğunu yerine getirerek Fısıh yemeği için hazırlık yaptılar. Akşam olunca İsa on iki öğrencisiyle yemeğe oturdu." Yemek yerlerken, "Size doğrusunu söyleyeyim, sizden biri bana ihanet edecek" dedi. Bu söz onları kedere boğdu. Teker teker, "Ya Rab, beni demek istemedin ya?" diye sormaya başladılar. O da, "Bana ihanet edecek olan" dedi, "Elindeki ekmeği benimle birlikte sahana batırandır. İnsanoğlu, kendisi için yazılmış olduğu gibi gidiyor, ama İnsanoğlu'na ihanet edenin vay haline! O adam hiç doğmamış olsaydı, kendisi için daha iyi olurdu." O'na ihanet edecek olan Yahuda, "Rabbî, yoksa beni mi demek istedin?" diye sordu. İsa ona, "Söylediğin gibidir" karşılığını verdi. "Yemek sırasında İsa eline ekmek aldı, şükredip ekmeği böldü ve öğrencilerine verdi." "Alın, yiyin" dedi, "Bu benim bedenimdir." Sonra bir kâse alıp şükretti ve bunu*

---

278 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 261-262.

279 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 261-262.

280 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 167.

öğrencilerine vererek, "Hepiniz bundan için" dedi. "Çünkü bu benim kanımdır, günahların bağışlanması için birçokları uğruna akıtılan antlaşma kanıdır. Size şunu söyleyeyim, Babam'ın egemenliğinde sizinle birlikte yenisini içeceğim o güne dek, asmanın bu ürününden bir daha içmeyeceğim." İlahi söyledikten sonra dışarı çıkıp Zeytin Dağı'na doğru gittiler."[281] Son akşam yemeğinin İsa'nın havarilerle birlikte yenmesinden dolayı bu sakramentin toplu olarak kutlanması gerektiği ifade edilmektedir.[282]

Evharistiyanın bir ayine dönüşmesine en büyük delil ise aşağıdaki bölümde geçen, "beni anmak için böyle yapın" ifadesidir. *"Size ilettiğimi ben Rab'den öğrendim. Ele verildiği gece Rab İsa eline ekmek aldı, şükredip ekmeği böldü ve şöyle dedi: 'Bu sizin uğrunuza feda edilen bedenimdir. Beni anmak için böyle yapın.' Aynı biçimde yemekten sonra kâseyi alıp şöyle dedi: 'Bu kâse kanımla gerçekleşen yeni antlaşmadır. Her içtiğinizde beni anmak için böyle yapın.' Bu ekmeği her yediğinizde ve bu kâseden her içtiğinizde, Rabb'in gelişine dek Rabb'in ölümünü ilan etmiş olursunuz."*[283]

Yeni Ahit'te son akşam yemeği haricinde İsa'nın ekmeği bölüp paylaşması konusu çok sık geçmektedir.[284] Bunların en meşhuru, İsa'nın beş ekmek ve iki balığı bölüp beş bin kadar kişiyi doyurması hadisesidir.[285]

İsa Mesih'in kendisini "yaşam ekmeği" olarak sunması, onun bedeninden yiyen kimsenin sonsuza dek yaşayacağını ifade etmektedir. Ayrıca kendisini çölde Musa'ya verilen men ile karşılaştırmaktadır. Ondan yiyenin ölmeyeceği konusundaki ifadeleri ise şu şekildedir: *"İsa onlara dedi ki, "Size doğrusunu söyleyeyim, gökten ekmeği size Musa vermedi, gökten size gerçek ekmeği Babam verir; çünkü Tanrı'nın ekmeği, gökten inen ve dünyaya yaşam verendir." Onlar da, "Efendimiz, bizlere her zaman bu ekmeği ver!" dediler. İsa, "Yaşam ekmeği Ben'im. Bana gelen asla acıkmaz, bana iman eden hiçbir zaman susamaz" dedi. "Ama ben size dedim ki, 'Beni gördünüz, yine de iman etmiyorsunuz.' Baba'nın bana verdiklerinin hepsi bana gelecek ve bana geleni asla kovmam; çünkü kendi isteğimi değil, beni gönderenin isteğini yerine getirmek için gökten indim. Beni gönderenin isteği, bana verdiklerinden hiçbirini yitirmemem, son gün hepsini*

---

281 Matta 26:17-30; ayrıca bk. Markos 14:22-26, Luka 22:7-34; Yuhanna 13:1-35.

282 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 168.

283 1. Korintliler 11:23-26

284 Luka 24:30-31; Yuhanna 21:12-13.

285 Markos 6:39-44.

diriltmemdir; çünkü Babam'ın isteği, Oğul'u gören ve O'na iman eden herkesin sonsuz yaşama kavuşmasıdır. Ben de böylelerini son günde dirilteceğim." "Gökten inmiş olan ekmek Ben'im" dediği için Yahudiler O'na karşı söylenmeye başladılar. "Yusuf oğlu İsa değil mi bu?" diyorlardı. "Annesini de, babasını da tanıyoruz. Şimdi nasıl oluyor da, 'Gökten indim' diyor?" İsa, "Aranızda söylenmeyin" dedi. "Beni gönderen Baba bir kimseyi bana çekmedikçe, o kimse bana gelemez. Bana geleni de son günde dirilteceğim. Peygamberlerin yazdığı gibi, 'Tanrı onların hepsine kendi yollarını öğretecektir.' Baba'yı işiten ve O'ndan öğrenen herkes bana gelir. Bu, bir kimsenin Baba'yı gördüğü anlamına gelmez. Baba'yı sadece Tanrı'dan gelen görmüştür. Size doğrusunu söyleyeyim, iman edenin sonsuz yaşamı vardır. Yaşam ekmeği Ben'im. Atalarınız çölde man yediler, yine de öldüler. Gökten inen öyle bir ekmek var ki, ondan yiyen ölmeyecek. Gökten inmiş olan diri ekmek Ben'im. Bu ekmekten yiyen sonsuza dek yaşayacak. Dünyanın yaşamı uğruna vereceğim ekmek de benim bedenimdir." Bunun üzerine Yahudiler, "Bu adam yememiz için bedenini bize nasıl verebilir?" diyerek birbirleriyle çekişmeye başladılar. İsa onlara şöyle dedi: "Size doğrusunu söyleyeyim, İnsanoğlu'nun bedenini yiyip kanını içmedikçe, sizde yaşam olmaz. Bedenimi yiyenin, kanımı içenin sonsuz yaşamı vardır ve ben onu son günde dirilteceğim; çünkü bedenim gerçek yiyecek, kanım gerçek içecektir. Bedenimi yiyip kanımı içen bende yaşar, ben de onda. Yaşayan Baba beni gönderdiği ve ben Baba'nın aracılığıyla yaşadığım gibi, bedenimi yiyen de benim aracılığımla yaşayacak. İşte gökten inmiş olan ekmek budur. Atalarınızın yedikleri man (men) gibi değildir. Atalarınız öldüler. Oysa bu ekmeği yiyen sonsuza dek yaşar."[286]

Yuhanna, İsa'nın ekmek ve şarap takdimesinden sonra sarf ettiği sözlerini aktarmaktadır. Bunları almanın önemli olduğunu pek çok örnekle aktarmaya çalıştığı görülmektedir: *"Ben gerçek asmayım ve Babam bağcıdır. Bende meyve vermeyen her çubuğu kesip atar, meyve veren her çubuğu ise daha çok meyve versin diye budayıp temizler. Size söylediğim sözle siz şimdiden temizsiniz. Bende kalın, ben de sizde kalayım. Çubuk asmada kalmazsa kendiliğinden meyve veremez. Bunun gibi, siz de bende kalmazsanız meyve veremezsiniz. Ben asmayım, siz çubuklarsınız. Bende kalan ve benim kendisinde kaldığım kişi çok meyve verir. Bensiz hiçbir şey yapamazsınız. Bir kimse bende kalmazsa, çubuk gibi dışarı atılır ve kurur. Böylelerini toplar, ateşe atıp yakarlar. Eğer bende kalırsanız ve sözlerim sizde*

[286] Yuhanna 6:32-58.

kalırsa, ne isterseniz dileyin, size verilecektir. Babam çok meyve vermenizle yüceltilir. Böylelikle öğrencilerim olursunuz."[287]

İlk Hıristiyan toplumunun tasviri metinlerinin gösterdiğine göre, komünyon terimi başlangıçtan beri evharistiya ile birleşmiştir. Bu sakramentte Tanrı'nın armağanlarını alan kişi sadece kişisel bir armağan almış değildir. Bununla, inanan kişi Rab ile birleşir:[288] *"Kim İsa'nın Tanrı'nın Oğlu olduğunu açıkça kabul ederse, Tanrı onda yaşar, o da Tanrı'da yaşar. Tanrı'nın bize olan sevgisini tanıdık ve buna inandık. Tanrı sevgidir. Sevgide yaşayan Tanrı'da yaşar, Tanrı da onda yaşar."*[289]

2.3) EVHARİSTİYANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Evharistiyanın tarihini doğru bir şekilde ortaya koymak için Hıristiyanların temel kaynaklarına inmek gerekir ki bunlar da Yeni Ahit metinleridir. Burada açıkça evharistiyanın İsa tarafından son akşam yemeğinde oluşturulduğu görülmektedir. Fakat uygulamanın gelişimi ve bir litürji halini alması İsa sonrası dönemde gerçekleşmiştir.

Hıristiyan ayinleri Yahudi geleneği içerisinde şekillenmiştir. İsa ve havarileri Yahudi idi ve Yahudi geleneğini iyi biliyor ve bu dinin kurallarına göre bir yaşam sürüyorlardı. Son akşam yemeği diye bildiğimiz Fısıh yemeği için toplandıkları sırada, mayasız ekmek bölünüp şarap içildiği fakat bunun manasının İsa Mesih tarafından değiştirildiği anlaşılmaktadır. İsa Mesih, Yahudi geleneğinde öğrenim görmüş ve yetişmiştir. Evharistiya da bu bağlamda yeni Fısıh yemeği olmuştur. Yani Fısıh yemeğindeki kuzu İsa Mesih'le değiştirilerek yeni Fısıh kuzusu olmuştur. Artık bu ibadetin Eski Ahit'tekine göre daha yeni ve daha güçlü bir emir olduğu ifade edilmiştir. Pavlus bu ayırımı şöyle ifade etmektedir: *"Yeni bir hamur olabilmek için eski mayadan arınıp temizlenin. Zaten mayasızsınız; çünkü Fısıh kuzumuz Mesih kurban edildi. Bunun için eski mayayla -kin ve kötülük mayasıyla- değil, içtenliğin ve dürüstlüğün mayasız ekmeğiyle bayram edelim."*[290] Böylece zamanla Yahudi kavramları ve uygulamaları değişime uğramıştır. Bu, ilk

---

287 Yuhanna 15:1-8.

288 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 170.

289 1. Yuhanna 4:15-16.

290 1. Korintliler 5:7-8.

dönemde evharistiya sakramentinde okunan dualar için belirli bir formül bulunmuyordu, ancak zamanla litürjiler gelişmiş ve daha sonra bunlar tüm dünyaya yayılmıştır.[291]

Hıristiyanlar, bu sakramentin, İsa'nın havarileriyle yediği son akşam yemeğinde onlara bir parça ekmek ve şarap vererek ekmeğin kendi bedeni, şarabın da kendi kanı[292] olduğunu söylemesiyle ortaya çıktığına inanmaktadırlar. Fakat İsa Mesih'in bu ekmeği nasıl kutsadığı ve elinde kadehi tutarak onu kime nasıl sunduğu kousunda herhangi bir bilgi yoktur. Bu konuda havarilerden de ayrıntılı bir bilgi günümüze ulaşmamıştır. Bu konuya şu şekilde açıklık getirmektedirler: "Havariler ve onlardan sonra gelen nesil için bu bilgiler o kadar iyi biliniyordu ki, yazıya geçirmelerine bile gerek duymadılar. Daha sonraki asırlarda bu sakramentin ayrıntılarını ve açıklamalarını yapmaya ve yazıya geçirmeye başladılar."[293]

Evharistiya'nın, "İsa'nın son yemeğini hatırlama" yönü olduğu gibi, bir de kurban yönü vardır. Böylece o, ekmek ve şarabın takdisi ile haç üzerinde ölen İsa Mesih'in kurban oluşuna bağlanır. Hem Tanrı'ya hamd hem de insanın ruhî gıdası olan evharistiya ayininin, bir de sır yönü vardır ki, bunu insanların kavraması mümkün görülmemiştir.[294]

İncil'de kurbanla ve İsa'nın çarmıha gerilmesi ile ilgili temel felsefe İsa'nın kendisini, insanlık ve onun günahları için kurban etmesi üzerine kuruludur. O, son kurbandır. Bu yüzden, Hıristiyanlıkta kanlı kurban yoktur. İncil, somut anlamda kanlı kurban ritüeli içermez ve hiçbir türünü önermez. Tam tersine, kurban sunma ile arınılamayacağını vurgular; çünkü boğaların ve ergeçlerin (erkek keçi veya teke) kanı günahları kaldırmaz.[295] İsa'nın çarmıha gerilmesi ve öncesindeki ekmek-şarap olayı, İncil'in öğretisi adına, Tanrı ile Yahuda halkı arasında yeni bir sözleşmeyi ve şükran göstergesi olarak son kurban ritüelini simgelemektedir.[296]

---

291 Vlado Nedevski, "Vostanovuvanye na Svetata Tayna Evharistiya vo Konteks na Yudeyskata Tradiciya", *Godişen Zbornik, Bogoslovski Fakultet Sveti Kiliment Ohridski* 18 (2012), 127-140.

292 Matta 26:26-29; Markos 14:22-25; Luka 22:14-20.

293 Uspenski Nikolay Dmitriyeviç, *Anafora (Pokuşay İstoriysko - Liturgiçke Analize)*, çev. Kseniya Konçareviç (Vrşaç, 2002), 5.

294 Arhimandrit Kipriyan, *Evharistiya*, çev. Nikola Hristovski (Ohrid: İris, 2013), 18-19.

295 İbraniler 10:4.

296 Gürbüz Erginer, *Kurban (Kurbanın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri)* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997), 105-106.

Ekmek ve şarabın bir sır haline gelmesi ise Pavlus'un açıklamaları hâkim olduktan sonra gerçekleşmiştir. Bunlar yenildiğinde Rabb'in varlığına katılmaya mazhar olunduğuna ve yemeden önce, yapılması gelen hazırlık yapılmadığı takdirde ise kişiyi tehlikeli bir akıbet beklediğine inanılmaya başlanmıştır.[297]

Havariler Kudüs'teki mabede devam eder ve oradaki ibadet dışında merasim bilmezlerdi. Vaftizle gerçekleşen dinî temizlenmeye önem veriyorlardı. Fakat onların "ekmek kırıntıları" ile Mesih arasında bir bağ kurduklarına dair en ufak bir delil yoktur. Pavlus'un İsa'nın haç üzerinde kendini feda ettiğini söylemesi üzerine farklı bir anlam ortaya çıkmıştır: *"Size ilettiğimi ben Rab'den öğrendim. Ele verildiği gece Rab İsa eline ekmek aldı, şükredip ekmeği böldü ve şöyle dedi: 'Bu sizin uğrunuza feda edilen bedenimdir. Beni anmak için böyle yapın.' Aynı biçimde yemekten sonra kâseyi alıp şöyle dedi: 'Bu kâse kanımla gerçekleşen yeni antlaşmadır. Her içtiğinizde beni anmak için böyle yapın. Bu ekmeği her yediğinizde ve bu kâseden her içtiğinizde, Rabb'in gelişine dek Rabb'in ölümünü ilan etmiş olursunuz.' Bu nedenle kim uygun olmayan biçimde ekmeği yer ya da Rabb'in kâsesinden içerse, Rabb'in bedenine ve kanına karşı suç işlemiş olur. Kişi önce kendini sınasın, sonra ekmekten yiyip kâseden içsin; çünkü bedeni farketmeden yiyip içen, böyle yiyip içmekle kendi kendini mahkûm eder."*[298]

Görüldüğü üzere Kudüs cemaatinde, İsa'nın son akşam yemeğinin hatırası devam ettirilmiştir. Pavlus Hıristiyanlığa girdiğinde bunu hazır bulmuş, bununla birlikte ona kendisi yeni bir anlam kazandırmıştır. Evharistiya ayinindeki ekmeği, İsa'nın gerçek bedeni, şarabı da gerçek kanı olarak izah edip ayine katılan kimsenin manen olduğu gibi maddeten de İsa ile birleştiğini iddia etmiştir. Hâlbuki havarilerce bu sadece bir hatıra yemeğinden ibaretti.[299]

Günümüzde Hıristiyanlar, Hıristiyan ayinleri olan sakramentlerin İsa Mesih tarafından kurulduğunu kabul etmektedirler. Bunun yanında evharistiya Yeni Ahit metinlerinde hakkında törensel düzenlemeye işaretler barındıran tek sakramenttir. İsa'nın açık emirlerinden biri, Luka'nın aktardığı *"... Beni anmak için böyle yapın"*[300] emridir.

---

297 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 171.

298 1. Korintliler 11:23-29.

299 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 174; Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 218.

300 1. Korintliler 11:23-24.

Hıristiyan inancında pazar günü, İsa Mesih'e ve O'nun dirilişine işaret etmektedir. Buradan hareketle Yahudi geleneğindeki cumartesinin Hıristiyanlıkta pazara dönüştüğü görülmektedir. Pazarın anlamı ise, Mesih'in dirilişine yoğunlaşmaktadır. Böylece Rabb'in günü ifadesi, İsa Mesih'in diriliş günü olan pazar anlamına dönüşmüştür.[301]

Tertullian, "sacrament" kelimesini evharistiya için kullanan ilk kişidir ve onu "evharistiya sakramenti" şeklinde isimlendirmiştir. Evharistiya sakramenti, bu dönemde artık tam bir kutlamaya dönüşmüştür ve evharistiyanın kurumsal anlamları tartışılır hale gelmiştir. Tertullian, evharistiyanın şartlarını açıklarken, bu ayinin tan vakti öncesinde kutlandığını, ayini idare edenlerce elle dokunulabileceğini ve ayine iştirak eden herkesin bu sakramenti alabileceğini ifade etmiştir. Tertullian, evharistiyayı Mesih'in ve kilisenin büyük sırrı diye tanımlarken hem onu sır diye ifade edilen diğer uygulamalardan ayırmış hem de evharistiyanın Mesih sırrı olduğunu belirginleştirmiştir. Ayrıca Tertullian evharistiya ekmeğinin anlamını açıklarken, Mesih'in bedeni olan ekmeğin mecazî olarak anlaşılması gerektiğini de belirtmiştir.[302]

Ayini yöneten, ekmeği ve şarabı kutsarken, İsa'nın son akşam yemeği esnasındaki sözlerini tekrarlayıp hatırlatır. Katolik ve Ortodoks Kiliseleri'nde evharistiya ayinini kutlayan topluluğun başında daima bir piskopos veya piskoposu temsilen bir papaz bulunur. Katolik ve Ortodokslar tarafından uygulanan evharistiya, Mesih'in Baba Tanrı'ya takdimini ifade eden kurbandır. Ayinde okumalar, komünyon haricindeki ilahiler, rica ve şükran duaları, kutsal kitap metinlerinden parçalar ve içinde Hıristiyanların gündelik hayatlarındaki uygulamaları ile ilgili bir vaaz ve barış selamı da yer almaktadır.[303]

Zamanla evharistiya kutlaması için her kilise kendine özgü ayinler oluşturmuştur. Böylece aralarında bazı farklılıklar meydana gelmiştir. Ancak iki ana unsur tüm törenlerde daima mevcuttur. Bunlardan ilki, Kutsal Kitap'tan okunan parçalar, ikincisi de birlik (Komünyon) yemeğidir. Kiliseler arasındaki farklılıklar, herhangi bir mezhebe bağlı bir Hırıstiyanın, başka bir mezhebin evharistik uygulamasına katılmasına mani

---

301 Episkopos İnokantiye, *Zaşto Hrişçani Praznuyu Nedelyu a ne Subotu*, çev. Anat Longinov (Skopye: Biblioteka Hrişçanskog Dela, 1940), 109-110.

302 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 276-277.

303 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 171-172; Nihat Durak, *Süryani Ortodoks Kilisesi'nde İbadet* (Rağbet Yayınları, 2011), 205.

olmaktadır. Katolik Kilisesi evharistiya ayini esnasında gerçekleşen ekmek ve şarabın töz dönüşümünü açıklamıştır. O bunu yapmak için cevherle ilgili felsefî düşünceye başvurmuştur. Katolik Kilisesi ekmek ve şarabın kendi fizikî tabiatını muhafaza ederek, Mesih'in bedeni ve kanı olmak için bir cevher değişikliğine uğradığını öğretmektedir. Trente Konsili bu sırrı açıklamak için "transsubstantiation" (töz dönüşümü)[304] terimine başvurmuştur. Ortodoks Kilisesi evharistik iman noktasında Katolik Kilisesi'yle aynı düşünceleri paylaşmalarına rağmen, "transsubstantiation" ifadesini benimsemez. Ermeniler evharistiyada ekmeğe maya, şaraba su katmazlar ve hepsinin saf ve temiz olmasını gerekli görürler. Onlar ekmek ve şarabın İsa'nın bedeni ve kanına dönüştüğü inancını kabul etmezler.[305] Protestanlar ise, evharistiyaya "İsa'nın son yemeği" hatırasına yapılan bir kutlama gözüyle bakmaktadırlar.[306]

Ortodoks Kilisesi; "İsa Mesih'in haça gerilmesi kadar, enkarnasyon ve yeniden dirilmenin de bu ayin usulünün özünde yer aldığına ve bunun kurtuluş vesilesi olduğuna inanır. Ortodoks teologlar, sakramentte İsa Mesih'in yüceltilmiş ve şereflendirilmiş bedeninin hazır bulunduğunu iddia ederler."[307]

Günümüzde Ortodokslukta muhtelif evharistiya ayin usulleri vardır. Bunların üçü büyük önem taşır: Aziz Büyük Basil (St. Basil The Great, 330-379) Ayin Usulü, Aziz Chrysostom (345-407) Ayin Usulü ve Pre-Sanctified (Günahtan Ön-Temizlenme, ön kutsanma, ön takdis) Ayin Usulü. İlk ikisi oldukça benzerdir; hatta ikincisi ilkinin kısa bir versiyonudur ve şimdilerde Ortodoks Hıristiyanlar arasında kullanımı yaygınlaşmış ve genelleşmiştir. Üçüncüsü ise, sadece Paskalya öncesi Büyük Oruç'un çarşamba ve cuma günleri icra edilmektedir.[308]

---

304 "Transsubstantiation" (töz dönüşümü): Madde dönüşümü anlamına gelen bu kelime, evharistiya ayininde ekmekle şarabın Mesih'in bedeni ve kanına dönüşmesini ifade etmektedir. Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 148.

305 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 175; Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 280.

306 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 175.

307 Günay Tümer, *"Günümüzde Doğu Hıristiyanlığı" Asrımızda Hıristiyan-Müslüman Münasebetleri* (İstanbul: İlmî Neşriyat, 1993), 132-133.

308 Durak, *Süryani Ortodoks Kilisesi'nde İbadet*, 207-208.

2.4) MAKEDON ORTODOKS KİLİSESİ'NDE EVHARİSTİYA

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde evharistiya kelimesinin yanında daha yaygın olarak "priçest" (причест) kelimesi bu sakramenti ifade etmektedir. Bu ifade "Tanrı'ya şükür duasında bulunma" manasına gelmektedir. Diğer kiliselerde olduğu gibi Mesih'in Havarilerle birlikte yediği son akşam yemeğinin anısına ve Mesih'le birleşmek niyetiyle kutlanılan bir sakramenttir.

Evharistiya Sakramenti Makedon Ortodoks Kilisesi'nde sırların sırrı veya Kilise'nin sırrı olarak düşünülmektedir. Sakramentlerin gizem derecesine göre evharistiya sakramentinin tüm diğer sakramnetleri geçtiği ifade edilmektedir. Evharistiyada ekmek ve şarabın mucizevî bir şekilde İsa'nın gerçek bedeni ve kanına dönüştüğüne inanılmaktadır. O kilise hayatının kalbi, kilise öğretiminin kaynağı ve hedefidir. Bu sebeple onsuz Hıristiyanlık düşünülemez. Bu sakrament, en üst sevgi derecesini ve Tanrı ile insan arasındaki birliği sağlar.[309]

Mesih'le bütünleşmek amacıyla, Hıristiyanlığın ortaya çıkışından beri uygulanan bu ayinde yer alan unsurlar hakkında, erken dönemlerden itibaren Hıristiyanlar arasında belirgin görüş farklılıkları olagelmiştir. Kiliseler arasındaki bu farklılıklar, herhangi bir mezhebe bağlı bir Hıristiyanın, başka bir mezhebin evharistiya ayinine katılmasına mani olmaktadır.[310] Bu uygulama Makedon Ortodoks Kilisesi için de geçerlidir. Kilisenin evharistik uygulamalarına sadece Ortodoks inanırlar kabul edilir.[311] Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre evharistiya ayininde yer alan ekmek Oğul İsa Mesih'in gerçek bedenine, şarap ise gerçek kanına dönüşmüştür.[312]

2.4.1) Evharistiyanın Anlamı

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre, evharistiya sakramenti Tanrı'nın bir sofrasıdır. İsa Mesih bu sofrada kendini inananlar için kansız bir kurban olarak gerçek bir yiyecek ve içecek şeklinde sunmuştur. Aynı şekilde kendini kurban etmesi haç üzerinde de devam

---

309 Spase Stefanovski, *Patot do Veçniot Zivot* (Ohrid: İris, 2003), 52; Episkop Danilo, "Mistagoşki Znaçay Svete Tayne Evharistiye", *Svete Tayne i Zivot Parohiye* (Beograd: Pravoslavlje, 1981), 58.

310 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 174.

311 Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 84.

312 Şmeman, *Liturgiya i Zivot*, 171.

eder. Dünyanın kurtuluşu ve her türlü günahın temizliği için kendini bir kuzu olarak sunmuş ve kendi onurlu kanını akıtmıştır.[313]

Kilise evharistiya ayini için toplanmayı en açık bir şekilde İsa'nın bedeni olarak tahayyül etmektedir. Evharistiya kiliseyi formüle eder ve onun üyelerini birleştirir; ayrıca onları hayatla besler. Bu sebeple evhristiya ayini bir topluluk, bir birlik ve birbirine bağlılık sakramentdir.[314] *"Ekmek bir olduğu gibi, biz de çok olduğumuz halde bir bedeniz; çünkü hepimiz bir ekmeği paylaşıyoruz."*[315]

İnsanın İsa ve onun yaşamı ile birleşmesi, bütünleşmesi bu sakramentle gerçekleşir: *"Bedenimi yiyip kanımı içen bende yaşar, ben de onda."*[316] Bu birlik ve İsa ile bütünleşme insana sonsuz bir yaşam verir: *"Bedenimi yiyenin, kanımı içenin sonsuz yaşamı vardır ve ben onu son günde dirilteceğim."*[317] Bu sakramentin insanı Tanrı'nın doğasına katılımcı kılması ise; *"O'nun yüceliği ve erdemi sayesinde bize çok büyük ve değerli vaatler verildi. Öyle ki, dünyada kötü arzuların yol açtığı yozlaşmadan kurtulmuş olarak, bu vaatler aracılığıyla tanrısal özyapıya ortak olasınız."*[318] şeklinde açıklanmaktadır.[319] Ayrıca Tanrı İsa Mesih'in tertemiz kanı ve bedeniyle kurtuluş yemeği ve içeceği birleşir ve böylece yaşamın kaynağı (pınarı) ile birleşmiş olduğuna inanılır.[320]

Evharistiya sakramenti esnasında İsa Mesih'in de orada bulunduğuna inanılır. Bu sakrament Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un krallığının bir tezahürü olarak tanımlanır; çünkü İsa Mesih'in varlığı Tanrı'nın Krallığıdır.[321] Tanrı vücut bulana kadar gök yerden ne kadar uzaksa, onun krallığı insanlara o kadar uzaktır. Tanrı'nın vücut bulmasıyla Tanrı Krallığının kapıları da açılmış oldu. Evharistiyayla inananların o kapıdan girerek O'nun iyiliklerini tattıklarına inanılır.[322]

---

313 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 43.

314 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 44; Yovan Zizyulas, *Eklisiološke Teme*, çev. S. Yakşiç (Novi Sad: Beseda, 2001), 41.

315 1. Korintliler 10:17

316 Yuhanna 6:56

317 Yuhanna 6:54

318 2. Petrus 1:4.

319 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 44.

320 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 104.

321 Eromonah Grigoriy Svetogorec, *Tolkuvanje na Svetata Liturgiya*, çev. Katerina Velyanovska (Skopye: Biblioteka Kluç, 2008), 15.

322 Svetogorec, *Tolkuvanje na Svetata Liturgiya*, 16.

İnananlar, günah ve şeytana boyun eğmeden dolayı Tanrı ile olan birliklerini kaybetmişlerdir. İnananların, içlerinde olan ve onları Tanrı ile olan birliklerinden koparan şeyleri atıp temizlemesi gerekir. Böylece Tanrı onları kendisiyle birleştirecektir: *"Yalnız onlar için değil, onların sözüyle bana iman edenler için de istekte bulunuyorum, hepsi bir olsunlar. Baba, senin bende olduğun ve benim sende olduğum gibi, onlar da bizde olsunlar. Dünya da beni senin gönderdiğine iman etsin."*[323] Buradan hareketle bu sakramentin amacının Tanrı ile bütünleşmek olduğu ifade edilmektedir.[324]

Günah itirafında bulunan kişi İsa Mesih'teki hayatının başlangıcındadır. Bu yüzden gerçek anlamda yaşamak isteyenin, İsa Mesih'in hayat meyve sularını alması gerekir. Yaşamda kalması için onlardan beslenmesi gerekir ki, bu da evharistiya ayininde gerçekleşir. Yani burada Hıristiyanlar Tanrı'yla bir ve bütün olurlar.[325]

Günah itirafında bulunup, kurallara uygun bir şekilde evharistiya sakramentine katılan kişinin tüm günahlarından temizlendiğine inanılmaktadır. Hatta vaftizden sonra işlemiş olduğu günahları da temizlenmiş olur.[326] İsa Mesih'in bedeni ve kanı vaftiz olan ve Kutsal Ruh'un mührü ile mühürlenmiş olan herkes için gıdadır. Bu sebeple inananların bunun farkında olmaları ve hiçbir durumda evharistiyaya gelmemezlik yapmamaları gerekli görülmüştür.[327]

2.4.2) Ekmek ve Şarabın İsa Mesih'in Gerçek Eti ve Kanına Dönüşmesi

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre evharistiya sakramentinin kutsal armağanlarıyla kutsanmak, İsa'nın kanı ve bedenine dâhil olmak anlamı taşımaktadır. Ekmek ve şarabın, Kutsal Ruh'un çağrılması ve onun görünmez bir şekilde inişiyle, gerçek bir şekilde İsa'nın eti ve kanına dönüştüğüne inanılmaktadır.[328] Bu konu ile ilgili Yeni Ahit'te geçen şu cümleler delil olarak ileri sürülmektedir: *"Tanrı'ya şükrettiğimiz şükran kâsesiyle*

---

323 Yuhanna 17:20-21

324 Gospodin Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, çev. Jaklina Trayçev (Skopye: Gakoniya, 2002), 34.

325 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 47.

326 Gospodin Agatangel, *Pokayanie, İspoved, Priçest* (Veles: Povardarska Eparhiya Pri Makedonska Pravoslavna Crkva, ts.), 21.

327 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 53.

328 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 44; Nikolay Afanasiev, *Gospodovata Trpeza* (Kumanovo: Kumanovsko - Osogovska Eparhiya, 2014), 128.

Mesih'in kanına paydaş olmuyor muyuz? Bölüp yediğimiz ekmekle Mesih'in bedenine paydaş olmuyor muyuz?"[329]

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre evharistiya sakramentinde dağıtılan ekmek şekilsel olarak yine ekmek olarak kalır, fakat Tanrı'nın gücüyle o İsa Mesih'in gerçek bedenine dönüşür. Burada ekmekle şarabı İsa Mesih'in eti ve kanına dönüştüren kişi rahip değildir, onu dönüştüren Kutsal Ruh'tur. Rahipler burada sadece Kutsal Ruh'un gönderilmesi ve Kutsal armağanların İsa Mesih'in bedeni ve kanına dönüştürülmeleri için Tanrı'ya dua ederler. Bunun yanında Kutsal Ruh'un rahiplere verdiği özel bir güç de bulunur. Bu gücün gökteki meleklerde ve diğer insanlarda olmayıp sadece rahiplerde bulunduğuna inanılır.[330]

Dağıtılan ekmek ve şarabın en küçük parçasının bile İsa Mesih'in eti ve kanını temsil ettiğine inanılır. Dünyanın pek çok kilisesinde aynı anda bu sakrament uygulanır olmasına rağmen İsa Mesih tektir. Bütün bu kiliselerde onun bedeni ve kanı tektir.[331] Bu sakramentin gerçeği kırılan ve dağılmayan bir Tanrı'dır, her zaman yenilen ve sürekli var olandır. Onu kendine alanları kutsayandır. O, Tanrısal bir ekmektir ve tüm dünyanın yiyeceğidir.[332]

Ekmeğin bölünmesi ve bunun İsa Mesih'in bedenini temsil ediyor olmasına rağmen, İsa Mesih nasıl olur da dünyanın pek çok farklı yerinde ve farklı kiliselerinde bulunabilir? Bunu bir örnekle şu şekilde izah etmeye çalışmaktadırlar: "Üçlü Birlik hakkında bir kitap yazıldığını ve onu bin veya daha fazla basıldığını düşünün. Bu kitapların hepsinde aynı ruh, aynı harfler ve aynı görüntü vardır. Evharistiya sakramentinde İsa Mesih'in bedeninin sunulması da aynı şekildedir. Yeryüzündeki sayısız kiliselerde ve bütün Ortodoks Hıristiyanların sunaklarında Üçlü Birliğin etkisi aynıdır ve bütün kadehlerde bir tek İsa Mesih ve onun Ruh'u mevcuttur."[333]

Selanikli Aziz Simeon, evharistiya sakramentinde ekmeğin bölünmesi konusunu şöyle izah etmeye çalışmıştır: "Ayrılmayan, bölünmeyen İsa Mesih herkes onun bedeninden

---

329 1.Korintliler 10:16

330 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 63,136.

331 Mitropolit İoanikiy, *Za Dostoynoto Priemane na Svetoto Priçestie Spored Sv.Otci* (Sliven: Pokrov Bogorodiçen, 2001), 10.

332 Arhimandrit Vasiliy Gondikakis, *Svetata Liturgiya*, çev. Protoyerey Mitre Popovski (Ohrid: Kaneo, 2002), 91.

333 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 33.

yiyebilsin diye inananlar için pek çok parçaya bölünür. O aslında bölünmezdir, inananlar için bölünmüş olur. Böylece inananları kendisinde birleştirir ve onları bir yapar."[334]

2.4.3) Evharistiyanın Görünen Yüzü

Evharistiyanın görünen yüzü, ilk olarak bu ayinde kullanılan madde, ardından onun uygulanması esnasında söylenen sözler ve son olarak ayinin uygulanması şeklinde üçe ayrılmaktadır. Bu sakramentin görünen yüzü bağlamında ilk unsuru veya maddesi olan ekmek ve şarap Hıristiyan inancına göre insan organizmasının ihtiyaç duyduğu yiyeceklerdir. Ekmek ve şarap insan bedenini sadece korumaz, onu güçlendirir ve ona haz verir. Onun göksel şeyleri görmede en büyük mutluluğu hissetmesini sağlar. Ekmek ve şarap fizikî eksiklikleri giderdiği gibi, kişi İsa'nın etini yiyip kanını içmekle gündelik zorluklar karşısında ruhunun sıkıntılarını ve kusurlarını da gidermiş olur. Buna ilaveten günahlarını temizlemiş olduğuna da inanılır.[335]

Evharistiya sakramentinin ikinci ve en önemli unsuru İsa Mesih'in bu sakramenti oluştururken söylediği sözlerdir: "Yemek sırasında İsa eline ekmek aldı, şükredip ekmeği böldü ve öğrencilerine verdi. 'Alın, yiyin' dedi, 'benim bedenimdir.' Sonra bir kâse alıp şükretti ve bunu öğrencilerine vererek, 'Hepiniz bundan için' dedi. Çünkü bu benim kanımdır, günahların bağışlanması için birçokları uğruna akıtılan antlaşma kanıdır."[336] Ardından Kutsal Ruh'u çağırma yer almaktadır. Kutsal Ruh'un çağırılması evharistiya armağanlarının İsa Mesih'in eti ve kanına dönüşmesi anlamını taşımaktadır. Bu görevi rahipler üstlenir. Kutsal Ruh'un inmesi ve etkisi ile liturjide ekmek ve şarabın İsa Mesih'in eti ve kanına dönüştüğüne inanılmaktadır.[337]

Üçüncüsü ise ayinin uygulanması bölümüdür. Bu bölüm ayin başlığı altında ayrıntılı bir şekilde verilecektir.

2.4.4) Evharistiyanın Uygulayıcıları

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre evharistiya sakramentini sadece piskopos ve papazlar uygulayabilir. Hiçbir durumda bu sakramenti rahiplik ünvanı olmayan biri uygulayamaz.

---

334 Svetogorec, *Tolkuvanje na Svetata Liturgiya*, 118.

335 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 105.

336 Matta 26:26-29

337 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 105-106.

Rahibin de kilise tarafından herhangi bir yasağı bulunmaması gerekir. Ayrıca belirli bir kilisede sürekli veya geçici olarak görevlendirilmiş olması gerekir. Görevli olduğu kilise dışında bu sakramenti uygulaması ancak bölge piskoposunun izniyle mümkün olabilir.[338] Ruhban sınıfına ait hiçbir kimse, orada bir piskopos bulunuyorsa evharistiya sakramentinin kutsal armağanlarını kendi kendilerine takdim edemezler; aksine piskopos orada bulunan herkese takdim eder. Eğer buna uymayan bir ruhban çıkar ve kendine kutsal armağanları takdim ederse, bu durum karşısında bir haftalığına aforoz edilir. Eğer evharistiya uygulaması esnasında hepsi papaz rütbesindeyse, bu durumda herkes kendi kutsal armağanlarını alır. Sadece orada diyakoz varsa, ona papaz takdim eder. Eski uygulamalarda diyakozların bu sakramentin uygulanması esnasında ekmek ve şarabı sunduklarından ve orada bulunamayanlara yani hasta olup da gelemeyenlere götürdüklerinden bahsedilmektedir.[339] Fakat diyakozların ekmek ve şarabı sunmaları, gönderildikleri bir kilisede veya hasta evinde, ancak kutsal armağanların bir piskopos tarafından kutsanmasından sonra mümkün olmaktadır.[340] Günümüzde ise, böyle bir uygulamadan bahsedilmemektedir.

Bugünkü uygulamada evharistiya sakramentini sadece piskoposlar ve papazlar icra edebilirler. Diyakozlar onun uygulanması esnasında sadece liturjinin belirli kurallarına riayet ederek yardımcı olabilirler.[341] Rahiplerin, evharistiya sakramentine başlamadan önce, gerekli kıyafetlerini giymeleri gerekir. Bu kıyafetler altarda (veya oltar) yani sunak kısmında bulunmaktadır. Her kilisede görevli olan rahipler için özel dolaplar ve bu dolapların içerisinde her bir rahibe ait özel kıyafetler bulunmaktadır; çünkü her rahibin rütbesine göre giyebileceği kıyafetler farklıdır ve onları oradan çıkartıp dualarla giymektedirler.

---

338 Kipriyan, *Evharistiya*, 123.

339 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 106-107; Trayan Mitrevski, *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna* (Skopye: Prosveta, 1989), 23.

340 Afanasiev, *Gospodovata Trpeza*, 46.

341 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 45.

2.4.5) Evharistiyayı Kimler Alabilir?

2.4.5.1) Yetişkinler

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne bağlı olup vaftiz olmuş ve kutsal yağla yağlanmış olan her Hıristiyan bu sakramente katılma hakkına sahiptir.[342] Aslında sadece vaftiz olup yağlanmak bu sakramenti almak için tek başına yeterli değildir. Aynı zamanda Hıristiyanlıktan uzaklaşmamış veya irtibatını kesmemiş olması gerekir.[343]

Vaftiz aracılığıyla kiliseye dâhil olmayanlar, onun üyesi olmayanlar, inançsız olanlar (inanmayanlar), Yahudi ve Müslümanlar bu ayine katılamaz. Ayrıca, vaftiz olmuş fakat daha sonra kiliseden ayrılmış olanlar, sapkınlığa düşenler veya farklı bir Hıristiyan grubuna dâhil olanlar ve kilise tarafından bir yasağı bulunanlar da bu sakramente katılamazlar.[344]

2.4.5.2) Çocuklar

İlk evharistiya sakramenti çocuklara vaftiz ve konfirmasyondan hemen sonra veya sonraki ilk ayinde verilir. Yılda bir kez bir evharistiya ayininin tertip edilmesinin, çocuklar için faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu ayine katılmadan önce çocukların rahip veya vaftiz anne-babası tarafından hazırlanmaları gerekir. Bunun sebebi evharistiyanın manasını ve kendi hayatları için önemini kavramalarıdır. Böyle bir ayine katılacak çocuklar için en ideal yaş yedidir. Fakat eğer yedi yaşından çok az büyük çocuklar da isterlerse katılabilirler. Bunun organize edilmesi için en ideal zaman ise Paskalya'dan sonraki dört haftadır. Bu olay çocukların aileleri ve diğer yakınları için bir sevinç anlamı taşımalıdır.[345] Yaptığımız görüşmelerde bugün Makedon Ortodoks Kilisesi'nde öğrenciler için organize edilen bir evharistiya sakramentinden bahsedilmiştir. Bu ayinin amacı küçük çocukların kiliseye alışmalarını sağlamaktır.

Batıda, daha pek çok olayda olduğu gibi çocukların ekmek şarabı almaları konusunda da farklılıklar mevcuttur. Çocuklar sıradan ekmekle Mesih'in bedeni arasındaki farkı anlayana kadar onlara bu sakramentin verilmemesi gerektiğine inanılmaktadır. Böylece

---

342 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 10; Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 45.
343 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 107.
344 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 109.
345 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 54.

eski Hıristiyan geleneğinden vazgeçilmiş olmaktadır. Batıda aslında rasyonel bir düşünce tarzı görülür. Hâlbuki doğuda bu sakramenti anlamak hiçbir zaman önemli olmamıştır. Daha çok bu ayinde gerçekleşen mistik eylem ve şifa üzerinde durulmuştur. Bir de çocuklara özellikle yeni doğanlara kutsal armağanlar verilirken kadehten sadece şarap alınıp verilir; yutmaları zor olacağı için ekmek parçalarından verilmez.[346] Şarap da verilemiyorsa onu, bebeğin dudağına dokundurmakla yetinilir.

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre, vaftiz olmuş ve kutsal yağla yağlanmış olan çocuklar, bu sakramente istedikleri zaman katılabilir ve kutsal armağanları alabilirler. Yedi yaşına kadar olan çocukların imkânlar elveriyorsa her hafta katılmaları tercih edilir. Yapmış olduğumuz görüşmelerde çocukların yedi yaşına kadar, istedikleri zaman bu sakramente katılabildikleri ve herhangi bir hazırlık yapmalarına gerek olmadığı söylenmiştir. Fakat yedi yaşını doldurmuş bir çocuğun ilk önce günah itirafında bulunması, ardından ekmek şarap ayinine katılması gerekir.[347]

2.4.5.3) Hastalar

Ağır hastalık sebebiyle kiliseye gelemeyecekler için, özel bir ayinle takdis edilmiş ekmek ve şarap hazırlanır. Bu özel ayinde eve götürülecek olan ekmek parçaları kilisede kurutulup hazırlanır ve daha sonra kullanılmak üzere özel dolap ve bölümlerde saklanır.[348]

Rahip kutsal armağanları bir torbaya koyar ve bu torbayı göğsünde taşır. Bugün bunu "pribor" adını verdikleri özel bir kaba koyup götürmektedirler. Rahip kutsal armağanları yanlarında taşırken hiç kimseyle konuşmaz ve onlarla başka hiçbir eve giremez. Yani kiliseden hasta olanın evine oradan da tekrar kiliseye döner. Rahip bununla birlikte yanında bir de haç taşır. Kutsal armağanları masanın üzerine koyar ve onların önünde eğilir. Ardından kadehe biraz şarap dökerek kutsal armağanları sunar. Rahip dualar okuduktan sonra, hastanın günah itirafında bulunması için, orada bulunanlardan dışarı çıkmalarını ister. Bütün bunlara özenle dikkat edilmesi gerekir.[349] Bu arada belirtilmesi gerekir ki, sağlıklı inananlar için günah itirafı ile birlikte oruç tutmaları da istenirken hasta olanlardan oruç tutmaları istenmemektedir.[350]

---

346 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 124.

347 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 138; Stefanovski, *Patot do Veçniot Zivot*, 57.

348 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 118-120.

349 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 121-123.

350 Mitrevski, *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna*, 20.

Günümüzde günah itirafı hastalara uygulandığı zaman yukarıda belirttiğimiz kurallar dışında dikkat edilmesi gereken diğer bir husus hastanın konuşabilmesidir. Zira bu durum hastanın günah itirafında bulunabilmesi için gereklidir. Ayrıca, kutsal armağanları yiyebilmesi için hastanın yiyecekleri yutabilmesi gerekir.

2.4.6) Evharistiyayı Alacaklarda Aranan Özellikler/Şartlar

Bunları maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

1) Evharistiya sakramentini kabul edecek olan kişi, bu sakramenti alabilecek durumda olması gerekir; yani aklen ve bedenen buna hazır olmalıdır. Aklen hazır olmak, evharistiya sakramentindeki yiyecekleri diğer sıradan yiyeceklerden ayırabilmek ve Hıristiyanlık hakkında bilgi sahibi olmaktır. Bu iki şartı taşımayanın evharistiya sakramentini alması mümkün değildir. Bu durumdan çocuklar istisna tutulur. Her ne kadar onlar bunun farkında olmasalar veya aklen yeterli olmasalar da eski geleneğin uygulamalarına bakılarak vaftizden hemen sonra evharistiya sakramentine katılabilirler.
2) Akıl hastası ve akılsız (deli) olanlar, hatta ölüm döşeğinde olanlar da bu sakramenti alamazlar. Bunlar kendilerine gelip iyileşirlerse bu durumda ekmek ve şarap bu kişilere verilir. Daha önce aklî dengesi yerinde iken evharistiyanın anlamını bilip ona karşı saygılı olanlar, daha sonradan aklî melekelerini yitirdiklerinde bu sakramente kabul edilebilirler. Aynı şekilde aklî melekeleri zayıflayanlar da daha önceden bu konuların bilincinde iseler, aynı şekilde istisna tutulup bu sakramente kabul edilebilir.
3) Yetişkin fakat Hıristiyanlık hakkında hiçbir bilgisi olmayan kişiler de Hıristiyanlık hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olana kadar evharistiya sakramentine kabul edilmezler.
4) İşitme engelli olanlar belirli bir olgunluğa ulaştıklarında, yani iyi ve kötüyü ayırt edebilme olgunluğuna ulaştıklarında kendilerine Hıristiyanlığın en önemli konularının öğretilmesi gerekir. Bunu gerçekleştirdikten sonra onlar da evharistiya sakramentine kabul edilirler.
5) Evharistiya sakramentinde asıl olan kişinin ekmek ve şarabı yutabilmesi ve onu kendisinde tutabilmesidir. Bu yüzden hasta sürekli yediğini kusuyorsa, kan tükürüyorsa veya sürekli öksürüyorsa bu durumda ekmek şarap ona verilmez. Kişinin

iyileştiğinden emin olunamıyorsa, kusması iki veya üç saat durup durmadığına bakılır, durmuyorsa bu kişiye ekmek şarap verilmez.[351]

2.4.7) Evharistiyanın Uygulanma Zamanı

Zamansal olarak bakıldığında İsa bu sakramenti oluşturduğunda gece vakti idi. İsa'dan sonra havariler de bu sakramenti akşam saatlerinde icra etmeye devam etmişlerdir. Fakat erken Hıristiyan kayıtları II. ve III. yüzyıllarda artık bu sakramentin sabah saatlerinde icra edilmeye başlandığını aktarmaktadır.[352] Günümüzde bu sakramet genellikle sabah uygulanır, ancak ihtiyaç duyulduğunda gece vakti de icra edilebilir. Bununla birlikte, piskoposun önceden haberdar edilmesi ve izin vermiş olması gerekir.[353]

Evharistiya sakramenti bir kilisede tek bir günde sadece bir kez uygulanabilir.[354] Bir kilisede bir günde birden fazla kez uygulanmasına izin verilmemektedir. Bunun gerekçesi şu şekilde izah edilmektedir: "İsa tektir, kurban tektir ve kilise de tektir". Rahip için de aynı şey geçerli, o da bir günde sadece bir kez evharistiya sakramentini icra edebilir. Yine de, geçerli bir sebebi varsa piskopostan izin almak şartıyla aynı kilisede veya başka bir kilesede ikinci bir ayin daha icra edebilir. Örneğin bir kilisede rahip yoksa buradaki inananların İsa'nın kanı ve bedeninden mahrum kalmamaları için orada da icra edebilir. Bu durumda rahip kutsal armağanları alır, diğer kiliseye götürür ve orada bu sakramenti uygular. Bir rahip kendi kilisesinin dışında farklı bir kilisede bu sakramenti icra edecekse o kilisenin rahibinin de yanında bulunması ve o bölge piskoposundan da bu konuda izin alınmış olması gerekir. Ayrıca, başka bir kilisede bu sakramenti icra edilebilmesi için kendi bölgesindeki sorumlulardan da izin alması gerekir. Normal şartlarda rahibin Ortodoks Kilisesi dışında bu sakramenti uygulaması yasaktır. Fakat gerek duyulduğunda, mesela o bölgede yerel Ortodoks Kilisesi yoksa Ortodoks Kilisesi dışında da bu sakramenti yapabilir. Yine aynı şekilde kendi bölgesindeki sorumlulardan bunun için izin

---

351 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 110-111.

352 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 45; Svetogorec, *Tolkuvanje na Svetata Liturgiya*, 6-8.

353 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 45.

354 Bunu 24 saat olarak düşünmektedirler.

alması gerekir. Böyle bir durumda, sunağın dışında bulunan özel bir masa çıkartılır. Bu masanın üzerinde kutsanmış antimis[355] serilir ve ayin burada icra edilir.[356]

Evharistiya sakramenti için en uygun günün, daha Pavlus zamanından beri haftanın ilk günü, yani pazar günü olduğu belirtilmektedir. Günümüzde pazar Tanrı'nın günü olarak kabul edilmektedir. Luka ise, haftanın ilk gününü evharistiya için toplanma günü diye tanımlamıştır; çünkü bu günde ekmeğin bölünmesi için inananlar toplanırlar.[357] Hıristiyanlara bir eleştiri olarak yöneltilen sorulardan biri de, Hıristiyanların neden cumartesi yerine pazar gününü haftalık bir ibadet günü olarak kutladıklarına ilişkindir. Hatta bu günün değişmesinin havariler döneminden itibaren olmadığı, aksine Konstantin tarafından belirlenmiş bir gün olduğunu söyleyenler olmakla beraber Hıristiyanlar bunun böyle olmadığını, pazar gününün haftalık bir ibadete dönüşmesinin havariler döneminde başladığını ifade etmektedirler. Ayrıca Yeni Ahit metinlerinde "Cumartesi gününü kutlayacaksınız" diye bir emrin olmadığı, tam tersine Cumartesi günü kurallarına bizzat İsa'nın hasta iyileştirerek uymadığı söylenmektedir.[358] Ayrıca İsa, cumartesi gününe havariler de uymadıkları halde, onları bu konuda uyarmamış veya suçlamamıştır.[359] Hıristiyanların pazar gününü haftalık ibadet günü olarak belirlemelerinin sebebi, İsa Mesih'in göğe yükseldiği gün olmasıdır.[360]

Günümüzde bu sakramentin prensip olarak saat dokuzda icra edilmesi gerekir. Bunun sebebi, Kutsal Ruh'un havarilerin üzerine bu saatte inmiş olduğuna inanılmasıdır. Ayrıca gece uygulanması gereken Paskalya, Epifani, Kutsal Perşembe ve Kutsal Cumartesi günlerinde öğle vakti icra edilmektedir.[361] Bugünkü uygulamaya baktığımızda Makedon Ortodoks Kilisesi'nde bu sakramentin sabah sekizde başladığı görülmektedir.

---

355 Antimis: Antimis takdis edilmiş bir kumaş parçası, üzerinde azizlerin kalıntıları konuyor ve evharistiya ayini onun üzerinde gerçekleşiyor (bir yerde azizlerin kalıntıları dikilmiş olmaktadır). Bunun her Evharistiya sakramenti esnasında kullanılması gerekir. Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 48.

356 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 47.

357 Afanasiev, *Gospodovata Trpeza*, 30.

358 Matta 12:10

359 Matta 12:1-2.

360 İnokantiye, *Zaşto Hrişçani Praznuyu Nedelyu a ne Subotu*, 132-133.

361 Kipriyan, *Evharistiya*, 125; Aleksandar Şmeman, *Evharistisko Bogoslovie*, çev. Nikola Hristovski (Ohrid: İris, 2014), 64-66.

2.4.8) Evharisiyayı Uygulanma Sıklığı

İsa şöyle diyerek kendi öğrencilerinden bu sakramenti sık sık uygulamalarını istemiştir. "Beni anmak için böyle yapın."[362] "Bu ekmeği her yediğinizde ve bu kâseden her içtiğinizde, Rabb'in gelişine dek Rabb'in ölümünü ilan etmiş olursunuz."[363] İlk Hıristiyanların ekmek ve şarabı her gün aldıkları fakat daha sonraki asırlarda bunun giderek azaldığı belirtilmektedir. Hıristiyanlara göre, ilk Hıristiyanlar Tanrı'nın istediği gibi bir hayat sürdürdükleri için onların ruhları her zaman bu armağanları almaya hazırdı. Fakat daha sonraki asırlarda yaşayanlar bu armağanları almaya her zaman layık olmadıkları ve bunun için bir hazırlık gerekmesi sebebiyle uygulanma sıklığı giderek azalmıştır.[364]

Hıristiyanlar için bu sakrament sonsuz yaşam sağlayan bir yiyecektir.[365] Bu sebeple, Hıristiyanların ilk üç asırda liturjiye katıldıkları her seferde ekmek ve şarabı aldıkları belirtilir. Bu uygulama her gün mü yoksa haftanın belirli günlerinde mi gerçekleştirildiğihususu tam olarak bilinmemektedir. Fakat her cumartesi ve pazar düzenli olarak icra edilmiş olduğu bilinmektedir. Ayrıca inananlar, kiliseye gelemedikleri veya liturji icra edilmediği zamanlar yiyebilmek için katıldıkları cumartesi ve pazar litürjisinde kutsal ekmek ve şaraptan yanlarına aldıkları da bilinmektedir.[366]

II, III ve IV. yüzyıllarda yaşamış bazı azizlerin, hayatları boyunca çok sıkı oruç tutmuş olmalarına rağmen, bir veya iki kez evharistiya sakramentine katıldıkları, daha doğrusu kutsal ekmek ve şarabı aldıkları belirtilmektedir. IV. yüzyılda bazı Hıristiyanların yılda bir kez, bazılarının iki kez, bazılarının ise daha sık bu sakramente katıldıkları ifade edilmektedir.[367] VI. yüzyıldan sonra ise inananların en azından haftada bir kez bu sakramente katıldıkları kaynaklarda aktarılmaktadır. Fakat buna rağmen VIII. yüzyıla kadar bazı bölgelerde her gün ekmek ve şarap takdim edildiğine dair bilgiler de bulunmaktadır.[368]

---

362 Luka 22:19

363 1. Korintliler 11:26

364 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 33.

365 Yuhanna 6:54

366 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 113-115.

367 Mitrevski, *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna*, 8.

368 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 113-115.

Aziz Büyük Basileius'un (Basil) tavsiyesine göre bu ayinin haftanın her gününde uygulanması iyi ve faydalı olur. Fakat onun döneminde de evharistiya cumartesi, pazar, çarşamba ve cuma olmak üzere haftanın dört gününde uygulanmıştır. Bu günlerin dışında azizlere atfedilen günlerde de bu ayin uygulanmıştır.[369]

Günümüz Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre ruhban sınıfından olmayan sıradan insanların yılda en az bir kez evharistiya sakramentine katılmaları gerekir. Fakat bunun yüzeysel ve bir bakıma sahte bir dindarlık olacağı düşüncesiyle insanın aslında kendini tartması ve ona göre İsa'nın eti ve kanını yılda kaç kez alabileceğini belirlemesi gerektiği vurgulanmaktadır.[370] Havari Petrus bu konuda şöyle demiştir: "*Kişi önce kendini sınasın, sonra ekmekten yiyip kâseden içsin; çünkü bedeni farketmeden yiyip içen, böyle yiyip içmekle kendi kendini mahkûm eder. İşte bu yüzden birçoğunuz zayıf ve hastadır, bazılarınız da ölmüştür. "*[371]

Makedon Ortodoks Kilisesi bugün bu sakramenti pazar günü ve dinî günlerde (bayramlarda) uygulamakta ve[372] inananların yılda en az dört kez, özellikle oruç zamanlarında bu sakramente katılmalarını talep etmektedir. Fakat kilisenin bundan daha fazlasını arzu ettiği de ifade edilir. Kilisenin tavrı burada bir annenin çocuğuna yönelik tavrına benzetilmektedir. Anne çocuğunun isteksizlikten, kapristen veya ağrıdan dolayı yemediğini gördüğünde onun yemesi için yalvarır, en azından çok az bir şey yemesi veya yemeğin tadına bakmasını ister. Yemeğin güzel tadıyla onun iştahını açacağını ve böylece daha sık ve daha fazla yiyeceğini ümit etmektedir. Aynı şekilde Kilise de inananların; yani kiliseden soğuduklarını hissedince, endişeli bir anne sesi gibi inananların kurtuluşu için İsa Mesih'in hazırlamış olduğu Tanrı hazinesinden en azından yılda bir kez yemesini istemektedir. Kilise böylece en azında yılda bir kez İsa Mesih'in bedeni ve kanını almış olanların burada büyük manevi duygu hissetmiş olmasından dolayı tekrardan bunu almayı isteyeceklerini ümit etmektedir. Aynı zamanda kilise onların sadece oruç zamanında değil her ay, hatta her hafta katılmaları için sürekli dua etmektedir.[373]

---

369 Con Mayendorf, *Vizantiysko Bogoslovlye* (Kraguyevac: Kalenik, 1985), 246; Mitrevski, *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna*, 12.

370 Şmeman, *Liturgiya i Zivot*, 182.

371 1. Korintliler 11:28-29

372 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 45.

373 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 68.

Geç dönemlerde bir gelenek haline gelmiş olan yılda dört kez evharistiya ayinine katılma özellikle dört oruç zamanında uygulanmaktadır.[374] İnananlar arasında daha dindar olanlar daha fazla bu ayinine katılırlar. Fakat daha önce de belirttiğimiz gibi bunu için hazır olmaları gerekir.[375]

Selanikli Simeon ise bu konuda şunları belirtmiştir: "Tanrı'dan korkan ve onu sevenlerin bu sakramente katılma aralığının kırk günü geçmemesi gerekir. Ayrıca ne kadar sıklıkla katılabilirlerse, o kadar katılsınlar. İmkânları varsa her hafta katılsınlar."[376] Ayrıca yaşlı ve hasta olanlar eğer kanonik bir yasakları yoksa daha sık ve özellikle büyük bayramlarda ekmek şarap ayinine katılmaları gerekir.[377]

Sonuç olarak kesin ve zorunlu bir katılma sıklığı hiçbir yerde belirtilmiş değildir. Daha çok tavsiyelerden ibaret bilgiler karşımıza çıkmaktadır. Her insan ayrı bir kişiliktir ve her bir insan kişisel olarak Tanrı'yla ilişki kurar. Fakat kişinin kendisi bile ne kadar sıklıkla bu sakramente katılması gerektiğini bilemez. Bu yüzden Makedon Ortodoks Kilisesi her inananın kendi manevî hayatı için bir manevî rahibi olması gerektiğini düşünür. Bu manevî rahip, inananın bu sakramenti ne zaman alması gerektiğine karar verir veya ona bu konuda yardımcı olur. Fakat manevî rahibin yardımcı olabilmesi için öncelikle kişinin yerine getirmesi gereken şartlar vardır: Manevi rahibe güveninin tam olması, ona karşı açık ve doğru olması ve onun sözünü dinlemesi gerekir. Ancak bu durumda kişiye doğru bir şekilde yardımcı olunabileceğine inanılmaktadır.[378]

2.4.9) Evharistiyanın Mekânı

Evharistiya sakramentinin uygulandığı yer piskopos tarafından kutsanmış kilisedir. Bu kilisede Antimins[379] örtüsünün bulunması gerekir. Kilisenin olmadığı durumlarda uygun

---

374 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 115; Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 133.

375 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 133.

376 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 115.

377 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 138.

378 Agatangel, *Pokayanie, İspoved, Priçest*, 24-26.

379 Yunanaca asıllı olan bu kelime masa veya ayin hizmeti için harteketli bir masa anlamı taşımaktadır. Azizlerin kalıntılarının üzerinde dikili olduğu ve genellikle de ipekten yapılmış olan kare bir kumaştır ve üzerinde İsa'nın gömülmesini andıran resim bulunur. Kipriyan, *Evharistiya*, 125.

bir evde, hatta açık havada da icra edilebilir fakat her halükârda, Antmins örtüsünün bulunması şarttır.[380]

Ortodoks Kilisesi'ndeki Tanrı'nın kutsal armağanları Ortodoks Kilisesi'ne mensup olanlara aittir. Bu sebeple, Ortodoks inananların, mensubu oldukları kiliselerde evharistiya sakramentini ve diğer sakramentleri almaları onlar için en uygun olanıdır. Fakat eğer Ortodoks Kilisesi veya Ortodoks rahip yoksa bu durumda Havari (Apostolik) kiliselerinden birine gidebilir. Bu durumda rahibin haberi olması ve piskoposun da onaylaması gerekir. Fakat o bölgede Ortodoks Kilisesi'nin olmaması, inanan için bir bahane teşkil etmez. Bu yüzden inananlara sürekli Ortodoks Kilisesi arayışı içerisinde olması gerektiği konusunda uyarılarda bulunulur.[381]

Evharistiya sakramenti kilisede ve kilisenin üyesi olan tüm cemaate uygulanır. Bireyler üzerinde tek tek veya bazı bireylere özel olarak uygulanmaz; çünkü bu ayin kilise meclisinin bir ayinidir. İsa adına iki üç kişi bir kilisede toplanabildiyse İsa Mesih de onların arasındadır. Buradan hareketle iki üç kişiyle de bu ayin yapılabilir sonucu çıkarılmaması gerekir.[382] Rahip de bu sakramenti inanan bir toplulukla icra edebilir. Onu tek başına hiçbir durumda icra edemez; çünkü bu sakramentte inananlar, İsa'nın bedenini sembolize etmektedirler. O yüzden evharistiya sakramenti tek bir şahsa ya da bir aileye değil, tüm kiliseye aittir.[383]

2.4.10) Ekmek ve Şarabın Hazırlanması

Evharistiya esnasında kullanılan ekmeğin zaruri olarak temiz buğday ununda yapılması gerekir. Bu ekmeğin yapımında maya haricinde başka hiçbir şey karıştırılmamalıdır. Ekmek zorunlu olarak mayayla mayalanmalıdır; çünkü mayasız bir şekilde olması mümkün değildir. Bu bir gelenek olarak havarilerden günümüze kadar gelmiştir. Havariler bu ekmeğe "mayalı ekmek" anlamına gelen "artos" ismini vermişlerdir. Bu sebeple mayalı ekmek kullanımı bugün de bir gelenek olarak devam ettirilmektedir.[384] Makedon Ortodoks Kilisesi hazırlanan ekmeğe "prosvora" ismini vermektedir. Yapmış

---

380 Kipriyan, *Evharistiya*, 125.

381 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 54-55.

382 Afanasiev, *Gospodovata Trpeza*, 17,20,35.

383 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 45.

384 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 48; Stefanovski, *Patot do Veçniot Zivot*, 53.

olduğumuz görüşmede ekmeğe maya katarak hazırladıkları gibi sadece tuz ve un kattıkları da ifade edilmiştir. Bu ekmeğin iyi pişmiş olması, basık, yanmış, acı ve çok yumuşak olmaması gerekir. Günümüzde genellikle özel olarak belirlenen dul kadınlar tarafından hazırlanmakta ve üzerine "İsa Mesih kazanır" veya "İsa Mesih Muzafferdir" şeklinde tercüme edilebilecek "IC XC NI KA" yazısı (Bk.Ek 14) bulunan mühür konmaktadır.[385]

Ekmeğin hazırlanmasında en doğru yerin, rahibin evi veya inananların evi olduğu ifade edilir.[386] Yapmış olduğumuz görüşmelerde bugün Makedon Ortodoks Kilisesi'nde ekmek, papazların belirlemiş olduğu cemaattenbir kadına, kendi evinde hazırlatılmaktadır. Papaz ona malzemeleri hazırlamakta ve yaptığı iş için de bir miktar para vermektedir. Bu ekmeği hazırlama esnasında kullandığı tepsi ve üzerlerini örttüğü havlu sadece bunların yapımında kullanılmaktadır. Kadın ekmekleri tek tek yapıp vermemekte, bir seferde birden fazla yapıp onları papaza teslim etmektedir. Papaz da bu ekmekleri evinde derin dondurucuda saklamakta, ayinden önce çıkartıp ayin esnasında kullanmaktadır.

Şarap ise doğal üzümden elde edilmelidir. Üzümün haricinde aroma veya benzeri başka hiçbir şeyle karıştırılmamış olması gerekir.[387] Bu şarap bugün genel olarak hazır alınmakta ve özellikle bilindik markalar tercih edilmektedir. Ayinden önce özel bir kapta su ısıtılıp kâsedeki şaraba ilave edilir. Bu suyun kutsal kadehe dökülmesi Kutsal Ruh'un kiliseye inişini simgelemektedir.[388] İlave edilen bu suya Makedon Ortodoks Kilisesi tarafından sıcak su manasına gelen "toplota" (топлота) ismi verilmektedir.

Evharistiya sakramentinde kullanılan şaraba "toplota" (sıcak su) katmanın, insanları işaret ettiği de ifade edilmektedir. Bu konu hakkında Vahiy kitabındaki şu ifadeyi delil olarak göstermektedirler: "*Bundan sonra melek bana," "Şu gördüğün sular – fahişenin kenarında oturduğu sular – halklar, toplumlar, uluslar ve dillerdir" dedi."*[389] Evharistiya sakramentinde İsa Mesih insanların günahlarını üstlenerek, inananların tümünü kendine almıştır. Bu açıdan su insanları, şarap ise İsa Mesih'in kanını işaret etmektedir. Kadehte

---

385 Kipriyan, *Evharistiya*, 126.

386 Stefanovski, *Patot do Veçniot Zivot*, 53.

387 Stefanovski, *Patot do Veçniot Zivot*, 53; Kipriyan, *Evharistiya*, 127.

388 Nikola Kavasila, *Tolkuvanye na Svetata Liturgiya*, çev. Mitropolit Timotey (Ohrid: Kaneo, 2008), 102.

389 Vahiy 17:15.

suyun şarapla karıştırılması, insanların İsa Mesih'le birleşmesi anlamına gelir. Suyun şarapla karışmasından sonra, insanlar, İsa Mesih'le bütünleşir ve artık onları birbirinden ayırmak mümkün değildir. Ayrıca hiç kimse İsa Mesih'ten kiliseyi, yani kiliseyi oluşturan insanları, dinle bütünleşmiş olanları ve ona ayrılmaz bir aşkla bağlı olanları ayıramaz. Bu yüzden Tanrı'nın kadehinden sadece su veya sadece şarap getirilmesi yasaktır. Sadece şarap getirilirse, İsa Mesih'in kanı, müminsiz kalmış olur. Sadece su getirilirse bu durumda insanlar İsa Mesih'siz kalırlar. Bundan dolayı ayrılmaz bir bütün olarak su ve şarap beraber sunulur. Tanrı'nın kadehini ne sadece su ne de sadece şarap oluşturabilir. Nasıl ki İsa Mesih'in bedeni sadece un veya sadece su olamazsa, bunların her ikisinin birleşmesinden ekmek meydana gelebiliyorsa, aynı şekilde kadeh de buna benzetilmektedir. Pek çok buğday tanesinin toplanıp bir araya getirilmesi, öğütülmesi ve yoğrulmasından bir ekmek meydana geliyorsa, aynı şekilde pek çok insanın İsa Mesih'te birleşmesi ile göksel ekmek bir ve aynı gövdeyi oluşturmaktadır.[390]

Tanrı'nın kadehinden şarap içen insanlar, normal şarap içen sarhoşlar gibi olmazlar. Şarabın, Tanrı'nın kadehinden içenleri daha da ayık yaptığı ifade edilir. Tanrı'nın kadehi onların zihinlerini manevî düşüncelere yönlendirir. Dünya işleri ve meşgaleleri yerine onların düşüncelerini bir olan Tanrı'ya yönlendirir. Nasıl ki normal şarap içildiğinde, insanın aklı daha serbest hissediyor ve bütün dertlerini unutturuyorsa, aynı şekilde İsa'nın kanını kurtuluş kadehinden içenlerin eski düşünceleri silinir, önceki tüm günahkâr hayatını unutturur. Ve Tanrı'nın lütfu olarak insanın günahlarından dolayı zorluk ve huzursuzlukla sıkışan kalbinin, mutlu bir his doğurduğuna inanılır.[391]

2.4.11) Evharistiya İçin Yapılan Hazırlık

Evharistiya sakramentine katılıp kutsal armağanları almak isteyenlerin onun için hazırlanması gerekir. Pavlus'un şu sözleri bu konuda delil olarak gösterilmektedir: *"Bu nedenle kim uygun olmayan biçimde ekmeği yer ya da Rabb'in kâsesinden içerse, Rabb'in bedenine ve kanına karşı suç işlemiş olur. Kişi önce kendini sınasın, sonra ekmekten yiyip kâseden içsin; çünkü bedeni farketmeden yiyip içen, böyle yiyip içmekle kendi kendini mahkûm eder."*[392]

---

390 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 13-14.

391 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 12.

392 1. Korintliler 11:27-29.

Ortodoks bir Hıristiyanın evharistiya sakramentine katılıp kusal armağanları alması için kilise çizgisinde olması ve büyük günah işlememesi gerekir. Bu yüzden sakramentten önce liturji esnasında sesli bir şekilde insanlardan af dilemesi istenir. Günah itirafı sakramentinde günahlarından affedilmeleri gerekir. Affedilmeyenlere evharistiya sakramentine katılma hakkı verilmez. Böylece bu şartları yerine getirenler evharistiya sakramentini alma hakkına sahip olurlar.[393]

Aziz Justin bu konuda şöyle demiştir:"Bizim öğretimimizin gerçek olduğuna inanan, canlanma suyunda günahları affedilmiş olanlar ve Hıristiyan emirlerine göre yaşayan kişiler bu armağanları alabilir." Dionisiy Aleksandriyski ise, "Kim bedenen ve ruhen temiz değilse bu kutsal sakramentten vazgeçmesi gerekir."[394] demiştir. Burada kastedilen, kutsal ekmek ve şarabı almaması, yani ondan vazgeçmesidir. Öte yandan kişi kutsal ekmek ve şarabı alacak hazırlığı yapmadıysa bile, litürjiye katılmasının, dua etmesinin kendisi için iyi olacağı da ifade edilmektedir.[395]

Günümüz Makedon Ortodoks Kilisesi'nde evharistiya sakramenti için yapılacak hazırlıktan genel olarak bir hafta oruç anlaşılır olmuştur. Orucu da ruhî ve bedenî olmak üzere ikiye ayırırlar. Birincisi olan bedenî oruçtan anlaşılan yağlı yiyeceklerden uzak durmaktır. İkincisi olan ruhî oruç ise her türlü günahtan ve kötülükten uzak durmaktır. Ruhî oruç bedenî oruca göre daha fazla öneme sahiptir; çünkü kişi yağlı yiyeceklerden uzak durarak sadece bedenî oruç tutarsa bu oruç onun evharistiyaya katılması için yeterli değildir.[396] İnananlar hazırlandıktan sonra evharistiyaya pazar ve bayram günlerinde katılabilir ve kutsal armağanları kabul edebilirler.

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre her ne kadar yılda bir kez evharistiya sakramentine katılma gelenek haline gelmiş olsa da inananlar hiçbir zaman, İsa'nın bedeni ve kanını yılda bir kez almanın yeterli olduğunu düşünmemelidir. Nitekim eskiden düzenli bir şekilde bu sakramente katılmanın önemi üzerinde çok daha fazla durulur, hatta üç hafta art arda ve Paskalya'da bu sakramente katılmayı reddedenler aforoz edilirlerdi.[397]

---

393 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 108; Mitrevski, *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna*, 6.

394 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 109.

395 Mitrevski, *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna*, 22.

396 Agatangel, *Pokayanie, İspoved, Priçest*, 24.

397 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 50.

Bu sakramente katılan inananların hazırlanması gerektiği gibi, bu sakramenti icra edecek olan papaz ve aynı şekilde ona yardımcı olacak olan diyakozların da hem ruhen hem de bedenen hazırlık yapmaları gerekir. Ruhî hazırlıkta evharistiya ile ilgili düşüncelerini ekmek ve şarabın İsa Mesih'e dönüşmesi için kendisini Yeni Ahit'ten okuyacağı bölümlerle hazırlaması gerekir. Bedenî hazırlık ise, cinsel ilişkiden, aşırı yemek ve içmekten uzak durma, gece yarısından itibaren sabah ayini icra edeceği zamana kadar hiçbir şey yiyip içmemek şeklinde ruhban olmayanların yaptıkları hazırlık ile aynıdır.[398]

Evharistiya için yapılan hazırlığı biraz daha ayrıntılı bir şekilde maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

a) Küs Olmamak

Evharistiya sakramentini nefretsiz bir şekilde kabul etmek gerekir. Kardeşler arasında bir uzlaşma yoksa bu durum evharistiya sakramentindeki armağanları almaya engeldir. Biriyle kavga eden veya birinden nefret edenlerin, İsa'nın tertemiz bedeni ve kanını alamayacağı ifade edilir.[399] Matta İncili'nde geçen şu cümle bu konuya delil olarak gösterilmektedir: *"Bu yüzden, sunakta adak sunarken kardeşinin sana karşı bir şikâyeti olduğunu anımsarsan, adağını orada, sunağın önünde bırak, git önce kardeşinle barış; sonra gelip adağını sun."*[400]

b) Günah İtirafı

Aldanıp büyük günaha düşenlerin, mecburen günah itirafında bulunmaları gerekir. Günah itirafında bulunacak kişi alçakgönüllülükle ve pişmanlık duyarak kendi manevî rahibinin yanına gider ve onun karşısında günahlarını itiraf eder. Manevî rahibin karşısında vermiş olduğu sözlerde durması gerekir. Ancak bundan sonra evharistiya sakramentine katılabilir ve kutsal armağanları alabilir.[401]

Günah itirafı ile birlikte insan tekrardan doğar. O yüzden yeni hayata başlayanların yeni hayatlarının ilk saatlerinde bu yiyecekten yemeleri gerekir. Zira ilk yiyeceğin insanın karakterine etki ettiği ve daha sonra da bedenin sürekli bir ihtiyacı haline geldiği düşünülmektedir. İncillerde; *"Çünkü bedenim gerçek yiyecek, kanım gerçek içecektir."*[402]

---

398 Kipriyan, *Evharistiya*, 124.

399 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 51.

400 Matta 5:23-24.

401 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 51; Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 144.

402 Yuhanna 6:55.

denilmiştir. Bu ifadelerden İsa Mesih'in bedeni ve kanının insanlar için gerçek yiyecek ve içecek olduğu anlaşılmaktadır.[403]

c) Oruç

Evharistiya orucu, evharistiya sakramentinden önceki hazırlık orucudur. Orucun, her türlü günah ve kirden inananı temizlediğine inanılır.[404] Oruç tutmak eski bir kilise geleneği olduğu için günümüzde de devam ettirilmektedir. Bu oruç bir önceki günün gece yarısından evharistiya sakramentinin gerçekleşmesine kadar hiçbir şey yememek şeklinde tutulmaktadır. Çocuklar, yaşlılar, ilaç kullananlar ve doktorlar tarafından yazılan bazı sıvıları kullanan kişiler bu oruçtan muaftırlar. Bu ve buna benzer bazı özel durumlar için evharistiya sakramentinin uygulayıcısı olan rahipler de karar verebilir. Evharistiya sakramenti gece uygulanırsa bu durumda inananların sakramentten beş saat öncesinden yiyecek ve içecekten uzak durmaları gerekir.[405]

Gece yarısından sonra başlayan yeme içme yasağı bir damla suyun içilmesini veya ekmeğin yenilmesini, hatta sigara içmeyi de kapsamaktadır.[406] Fakat ağzını yıkarken veya banyo yaparken kişi istemeyerek biraz su içerse yine de bu sakramente katılabilir ve kutsal armağanları alabilir; zira bu tarz vesveselerle şeytan çok sık kişiyi bu sakramentten uzaklaştırmayı denemektedir.[407]

Makedon Ortodoks Kilisesi'nin kurucusu kabul ettikleri Ohrili Aziz Klement bu konuda;"Bütün kötülükleri bırakalım, sevgi ve alçakgönüllülük ile oruç günlerini geçirelim. (Bu süreyi) suçsuz ve temiz bir şekilde geçirdikten sonra İsa Mesih'in sofrasına katılalım."[408] demektedir. Bu ifadesi evharistiya öncesi yapılması gereken hazırlığa, özellike oruca işaret etmektedir. Klement'in yukarıda bahsettiğimiz gece yarısından sonra tutulması gereken orucu kastetmediği anlaşılmaktadır. O halde bu sakramete katılmadan önce tutulması gereken daha başka oruçlar da bulunmaktadır.

---

403 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 48.

404 "Biblioteka Svetosavlja" (Erişim 05 Temmuz 2022), https://svetosavlje.org/biblioteka-index/#pdfbiblioteka.

405 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 51-52; Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 112; Mitrevski, *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna*, 18.

406 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 32.

407 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 112.

408 Mitrevski, *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna*, 13.

Bu sakramenten önceki oruçlarda, öncesinde en az üç gün şarap içilmemesi, yağlı yiyecek ve ayçiçek yağı yenilmemesi gerekir. Başka bir deyişle, günah itirafında bulunmayan, bir hafta oruç tutmayan veya en az üç gün oruç tutmayan ve en az üç gün şarap içmekten uzak durmayan bir kimsenin bu ayini alamayacağı ifade edilmektedir.[409] Bununla birlikte oruç tutmak, yani yağlı yiyeceklerden, şarap ve aşırı yemekten uzak durmak yeterli olmamaktadır. Ayrıca günah işlemekten de uzak durmak gerekir. Yine, tuttuğu oruç evharistiya sonrasında da devam eden bir oruçsa onu sonuna kadar tutarak tamamlaması gerekir.[410] Çünkü evharistiya sakramenti kilisedeki uygulamasının bitmesiyle ve kiliseden ayrılmakla son bulmaz. İsa Mesih'in kanı ve bedeninin inananlarla beraber kalıp onlara hayatlarının tüm yönlerinde eşlik ettiğine inanılmaktadır.[411]

d) Bedenî Temizlik

Bu sakramente katılanlardan aranan özelliklerden biri de bedenî temizliktir. Örneğin kadınların aybaşlarında (özel günlerde) ve doğum sonrası kanamalarda bu sakramente katılmamaları gerekir. Evharistiya sakramentine katılacak olanlar oruçla birlikte cinsel ilişkiden de uzak durmalıdır. Sadece sakramentten önce değil sakramentten sonra da gün boyunca cinsel ilişkiden uzak durmak gerekir. Bedenî temizliğin yanında gün içerisinde Tanrı'nın sevgisini ve şefkatini kazanmak için aşırı yiyip içemekten de uzak durmak gerekir.[412]

e) Güzel Davranış ve Sade Kıyafet

İnananlar evharistiya sakramentine ayinin başında katılmalı ve sonuna kadar orada bulunmalıdır. Erkek ve kadınların düzgün ve mütevazi kıyafetler giymeleri gerekir.[413] *"Süsünüz, örgülü saçlar, altın takılar, güzel giysiler gibi dışla ilgili olmasın. Gizli olan iç varlığınız, sakin ve yumuşak bir ruhun solmayan güzelliğiyle süsünüz olsun. Bu, Tanrı'nın gözünde çok değerlidir."*[414]

---

409 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 138.

410 Mitrevski, *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna*, 7.

411 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 53.

412 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 112-113.

413 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 52.

414 1. Petrus 3:3-4.

2.4.12) Hazırlıksız Bir Şekilde Bu Sakramenti Almak

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre hazırlıksız bir şekilde bu sakrameti almak, yaptığı kötü fiillerinden utanmayıp bu sakramenti almak demektir. Aslında günah itirafında bulunmayan bu kişiler gittikçe daha çok ve sonunda tamamen şeytanın hâkimiyetine girerler. Tanrı utanç verici ve kirli hallerinden ve özellikle utanmazlık ve küstahlıklarından dolayı onları tamamen terk eder. Son akşam yemeğinde Yahuda hakkında, *"Yahuda lokmayı alır almaz Şeytan onun içine girdi…*" denilir. Almaya layık olmayanlara bu kutsal armağanları vermek rahip için de çok zor bir durumdur; çünkü Pavlus'un mektuplarında bir Hıristiyan inananın böyle bir kişiyle normal yemek yemesi dahi yasaklanmıştır:[415] *"Ama şimdi size şunu yazıyorum: Kardeş diye bilinirken fuhuş yapan, açgözlü, putperest, sövücü, ayyaş ya da soyguncu olanla arkadaşlık etmeyin, böyle biriyle yemek bile yemeyin."*[416]

Her şeye rağmen uygunsuz hareketleri meydana çıkmasın diye kendini gizleyip kutsal armağanları almak isteyenler bulunabilir. Bu kişiler hazır olmadıklarını bildikleri halde kutsal sakramente dâhil olurlar. Hatta bazıları onları uyarsalar bile yine de hatalarından dönmezler; aksine kendilerini uyaranlara kötü sözler de sarf ederler. Aslında onlar yaptıkları kötülüğün farkında da değillerdir. Bu kişiler yaptıkları bu hatadan dolayı İsa Mesih'in kanı önünde suçlu duruma düşerler. Onlar Yahuda ve İsa Mesih'i çarmıha gerenlerle birlikte yargılanacaklardır. Bu, kilisede bir kişinin düşebileceği en kötü durum olarak görülür ve onlar için bütün cemaatin toplanıp gözyaşlarıyla şöyle dua etmesi gerekir: *"Ben ruhça aranızdayken Rabbimiz İsa'nın gücüyle toplandığınız zaman, bedeninin yok olması için bu adamı Şeytan'a teslim edin ki, Rab İsa'nın gününde ruhu kurtulabilsin."* Tanrı bu tür bir suç işleyenlere bedenî bazı yaralar ve iyileşmeyen hastalıklar verir ki, bir an önce hatasının farkına varsın ve istemeyerek olsa da sırf acısından dolayı günah itirafında bulunsun. Günah itirafında bulunduktan sonra kutsal armağanları alır ve onda güçlü bir kuvvet ve hâkimiyet oluşur; ondaki günah kırılır ve ruhu kurtulur. Nasıl ki ateş ve su aynı kapta bulunamazlarsa, aynı şekilde bir Hıristiyan, İsa Mesih'in tertemiz bedeni ve günahın çirkinlikleriyle aynı bedende bulunamaz.[417]

---

415 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 24.

416 1. Korintliler 5:11

417 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 26.

Bazen bedenî cezalar verilmeyebilir; ancak bu, kişilerin suçlu olmadıkları anlamına gelmez, zira Tanrı hazırlıksız bir şekilde bu sakramenti kabul edenlere sadece bu dünyada ceza vermez, öldükten sonra daha ağır cezalar verir. Bu sebeple bu sakrament için yapılacak hazırlıkların ciddiye alınması gerekmektedir.[418]

Kilise Babaları, evharistiya sakramentinin kutsal armağanlarını alması yasak olan beş grup insandan bahsederler. Bunlardan birinci grup Katehumen olan ve henüz vaftiz olmamışlar. İkinci grupta olanlar, vaftiz olmuş olup daha sonra kutsal yaşamdan dönmüş olan eşcinseller, katiller, açgözlüler, gururlular, kıskançlar, kötü düşünceliler ve bu sayılan tarzda bir hayat yaşayıp Tanrı'nın düşmanı olduklarını düşünmeyenlerdir. Bu kişiler içinde bulundukları durumları yüzünden üzülmezler, günahları için ağlamaz ve pişmanlık duymazlar. Üçüncü grupta yer alanlar, Şeytanî düşünceye sahip olanlardır. Bunlar bu kutsal sakramente küfredip ona gülenlerdir. Dördüncü grupta olanlar ise, günahlarından pişman olup günah itirafında bulunmuş, fakat kendisine kilisenin dışında durmaları gereken yasak zaman dilimi daha tamamlanmamış olanlardır. Beşinci grupta olanlar ise, günah itirafında bulunmayan hâlâ kendilerini Tanrı'ya adamamış ve kalan hayatlarını temiz ve kusursuz bir şekilde İsa Mesih'te yaşamayı sürdürmeye başlamamış olanlardır. Bu beş gruptan birinde yer alan kişiler bu sakramenti almaya layık değildir.[419]

Rahiplerin, hazırlıksız bir şekilde bu sakramente katılıp kutsal armağanları almak isteyen kişilere bunları vermemesi gerekir. Bu kişi çok büyük rütbeli, hatta kral bile olsa, kutsal armağanlar ona verilmemelidir. Bu konuda şöyle bir örnek verilmektedir: *"Sen ağzı çamurlu bir koyunun, su içtiğin kuyuya doğru gittiğini görürsen onu engellemek için elinden geleni yaparsın. Halbuki yaşam pınarı olan İsa Mesih'in eti ve kanını kirletmeye gelenleri çok daha ciddi bir şekilde engellemen gerekir."* Uygunsuz bir şekilde bu armağanlara yaklaşanları engelleme yetkisi rahiplere verilmiştir. Ayrıca onların bu konuda Tanrı'dan korkmaları, insanlardan korkmamaları gerektiği ifade edilmiştir.[420]

Bu sakramenti hazırlıklı alanlarla hazırlıksız alanlar arasında şöyle bir fark vardır: Hazır bir şekilde şaraptan içen, sonsuza kadar susamaz ve ruhanî bir his ve huzur içerisinde bunu kabul eder. Tanrısal ekmek ve şarabın, yani İsa Mesih'in bedeni ve kanının, duygu ve farkındalıkla ne olduklarını idrak ve kabul eder ve böylece doğru bir şeklide bu

---

418 Mitrevski, *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna*, 6.

419 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 28.

420 Mitrevski, *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna*, 19.

sakramentin armağanlarını alır. Hazırlıksız bir şekilde armağanları alanlar, yanlış bir şekilde yiyip içtiklerini, Kutsal Ruh'un armağanlarından mahrum kalacaklarını ve böylece ruhlarını değil sadece kendi bedenlerini beslediklerini bilmelidirler.[421]

2.4.12) Kutsal Nesneler

Kutsal nesnelerle kastedilen; evharistiya sakramentinin gerçekleştirildiği yer, masa ve ekmeğin yanı sıra, şarabın hazırlanması için kullanılan araç gereçlerdir.

Oltar: "Alta", "ara" veya "vozvişen zrtvenik" (yüce sunak) gibi kelimelerle de ifade edilmektedir. Tapınağın en yüce mekânı olarak kabul edilir çünkü rahipler orada en kutsal eylemleri gerçekleştirmektedirler.[422] Evharistiya sakramenti de burada icra edilir.

Prestol: Kutsal ve onurlu taht anlamına gelmektedir. Oltar'ın en önemli parçasını oluşturur ve oltarın tam ortasında bulunur. Aynı zamanda İsa Mesih'in mezarının bir nevi resmidir. İsa Mesih'in son akşam yemeğindeki masayı ve İsa Mesih'in haça gerilişini sembolize etmektedir. Prestol'un üzerinde Yeni Ahit'e göre kansız kurban sunulmaktadır. Evharistiya esnasında İsa Mesih ekmek ve şarap şeklinde bunun üzerinde bulunur. Yeni Ahit açısından bu olay çok önemli olduğu için bunsuz bir kilise düşünülemez. Prestol'un altında bir kap içerisine İsa Mesih için savaşmış olan şehitlerin veya azizlerin kalıntıları bulunur. Bu uygulama Hıristiyanlığın ilk asırlarında kiliselerin aziz mezarları üzerine inşa edilmeye başlamasından itibaren bir gelenek olarak günümüze kadar devam ettirilmektedir.[423]

Sreçica: Diğer bir adı da "koşula" olan Sreçiça, Prestol'u örtmek için kullanılan sıradan beyaz bir örtüdür. Prestol İsa Mesih'in mezarını, beyaz örtü de, İsa Mesih'in öldüğünde bedeninin sarıldığı bezi sembolize etmektedir.[424]

Antimins: Diğer bir adı da Plaştanica'dır. Aslı Yunanca olan bu kelime masa veya ayin hizmeti için hareketli bir masa anlamı taşımaktadır. Genellikle ipekten yapılmış kare bir kumaş olan Antimins'in üzerinde azizlerin kalıntıları dikili bulunmaktadır. Ayrıca üzerinde İsa'nın gömülmesini andıran resim bulunmaktadır (Bk. Ek 6). Bu sebeple kutsal armağanlar Antimins'in üzerinde hazırlanır (Bk. Ek 7). Başpiskopos tarafından kutsanmış olması gerekir ve kutsanma esnasında üzerine güzel kokular sürülür. Üzerinde hangi tarihte ve kim tarafından kutsandığı yazılı

---

421 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 29-30.

422 Lazar Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika*, çev. Deyan Borisov - Mitre Poposki (Ohrid: Kaneo, 2004), 133.

423 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika*, 134.

424 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika*, 135.

olmalıdır. Oltar'ın içerisinde bulunur, evharistiya ayini esnasında açılır ve üzerinde kutsal armağanlar sunulduktan sonra tekrardan toplanıp yerine konulur. Sadece kilise rahiplerinin dokunabildiği Antimins'in çok dikkatlice kullanılması ve hiçbir durumda yıkanmaması gerekir.[425]

İliton: Antimins'i sarmaya yarayan ketenden örülmüş kumaştır ve İsa Mesih'in göğe yükseldikten sonra havariler tarafından tekrar görüldüğünde başını çevreleyen kumaşı sembolize etmektedir.[426]

Kivot: "Kovçeg" olarak da isimlendirilen, genellikle küçük bir kiliseyi andıran ve içerisinde hastalar ve Daha Önce Kutsanmış Armağanlar Litürjisi esnasında kullanılacak olan kutsal armağanların saklı olduğu sandıktır.[427] Buna günümüzde "pribor" ismi de verilmektedir.

Zrtvenik: Diğer bir adı da "preskomidiyarion"'dur. Prestol'un solunda bulunur ve üzerinde evharistiya ayininde kullanılacak olan ekmek ve şarap hazırlanır. Ayrıca evharistiya esnasında kullanılan diğer nesneler de üzerinde bulunur. İsa Mesih'in doğduğu ve gömüldüğü mağarayı sembolize etmektedir.[428]

Skevofilakion: Diğer bir adı da "gakonik"tir. Prestol'un sağında bulunup içerisinde rahiplerin kilise kıyafetlerinin ve bazı kilise kitaplarının bulunduğu dolaptır.[429] Evharistiya öncesinde rahipler kıyafetlerini buradaki dolaptan alıp giyerler.

Svet Putir (Sveta Çaşa): Kutsal kadeh anlamına gelir; içerisinde şarap ve ekmeğin, yani kutsal armağanların konulduğu kadehe verilen isimdir (Bk.Ek 8).

Svet Diskos: Kutsal tabak anlamına gelmektedir (Bk.Ek 9). Evharistiya ayini hazırlanma esnasında İsa Mesih'in bedenini temsil eden ekmek parçacıkların konduğu tabağa verilen isimdir. İsa Mesih'in doğduğunda konduğu yeri ve çarmığa gerildikten sonra konduğu Golgota'daki mezarını sembolize etmektedir.[430]

Guba: Svet Diskos'u silmek için kullanılan süngerdir (Bk.Ek 10).

---

425 Kipriyan, *Evharistiya*, 125.

426 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika*, 135.

427 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika*, 137.

428 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika*, 138.

429 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika*, 138.

430 Slobodan Prodiç, *Tumaçenye Pravoslaven Bogosluzenya* (Novi Sad: Dobrotolyublye Knyizara Prota Vasa, 2001), 22.

Zvezda: Yıldız anlamına gelmektedir. Üstü haç şeklinde, alta doğru uzanan ayakları bulunan bir nesne. Kutsal ekmekten çıkartılan parçacıkların üzerine konulur (Bk.Ek 11).

Kopye: Mızrak anlamına gelmektedir (Bk.Ek 12) Kutsal ekmekten gereken parçacıkları çıkartmak için işe yarayan sivri ve keskin alet. Bu İsa Mesih'in göğsüne saplanan mızrakları sembolize etmektedir.[431]

Laziçka: Evharistiya sakramentinde kutsal armağanları inananlara vermek için işe yarayan kaşıktır. Gümüş, altın veya kurşun gibi malzemelerden yapılabilir. Hiçbir durumda bronz veya ahşaptan yapılmaz.[432]

Obrus/Ublus: Evharistiya ayini esnasında inananların ve rahiplerin ağızlarını silmek için kullanılan bez/havludur. Evharistiya ayini için iki adet Ublus olur, biri rahiplerin kullanımı için diğeri ise inananların bu sakramenti alırken kullanımı içindir. Bu bezler/havlular hiçbir durumda yıkanmazlar, yıprandıklarında ise yakılırlar ve külleri kutsal sunağın altına dökülür.[433]

Prosfora: Evharistiya esnasında kullanılan ekmeğe verilen isimdir. Ayin içerisinde gereken parçacıklar çıkartıldıktan sonra da aynı isimle anılmaktadır.[434]

Peçat: Evharistiya esnasında kullanılan ekmeğin (BkEk 13), hamur halinde iken üzerine bastırılan mühürdür. Bu mühür tam ortasında "IC XC NI KA" yazısı bulunmaktadır (Bk.Ek 14).

Agnec: Prosfora'nın orta kısmına, yani mührün ortasındaki "IC, XC, NI, KA" yazısının bulunduğu yere verilen isimdir.[435]

2.4.13) Evharistiya Ayininin Uygulanışı

2.4.13.1) Evharistiya Ayini

İlk ayin usülleri veya litürjileri IV. yüzyıllardaki kayıtlarda bulunmaktadır. Bunlar; İsa'nın kardeşi havari Yakub'un liturjisi; havari Markos'un liturjisi; Büyük Basil'in (Basileius) Liturjisi; Yovan Zlatoust'un (Aziz Yannis Khrysostomos) liturjisi; Romalı

---

431 Prodiç, *Tumaçenye Pravoslaven Bogosluzenya*, 22.
432 Prodiç, *Tumaçenye Pravoslaven Bogosluzenya*, 22.
433 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 114.
434 Kipriyan, *Evharistiya*, 133.
435 Kipriyan, *Evharistiya*, 132.

Kliment'in (Klement) liturjisidir.[436] Bu gün Makedon Ortodoks Kilisesi üç farklı ayin usulüne göre bu ayini icra etmektedir. Bunlar Yovan Zlatoust'un liturjisi, Büyük Basil'in Liturjisi ve Daha Önce Kutsanmış Armağanlar Liturjisi'dir (ön kutsanma, ön takdis ayin usulüdür). Yıllık takvimde hangi liturjinin ne zaman icra edilmesi gerektiği önceden belirlenmektedir.[437]

Büyük Basil'in (379) ayin üsülü/liturjisi yılda on kez uygulanmaktadır. Bunlar, ölüm tarihi olan 14 Ocak'ta, Epifani (Teofani) arifesinde ve Epifani'de, Paskalya'dan önceki pazar hariç (Bu pazar, İsa'nın Kudüs'e zaferle girişinin birçok Hıristiyan kilisesinde palmiye yapraklarının taşındığı alaylarla kutlandığı gün), Paskalya orucundaki tüm pazarlar, Paskalya öncesi Kutsal Perşembe ve Kutsal Cumartesi günleridir.[438]

Daha Önce Kutsanmış Armağanlar Litürjisi, "Çile Haftası" diye isimlendirdikleri Paskalya'dan önceki haftanın ilk üç gününde uygulanmaktadır. Yılın geri kalan günlerinde Aziz Yovan Zlatoust'un litürjisi uygulanmaktadır. Bunun yanında yıl içerisinde bu litürjilerin hiçbirinin uygulanmadığı yasaklı günler de bulunmaktadır. Bunlar Noel orucuna denk gelen haftanın çarşamba ve cuma günleri ve Paskalya orucunun ilk haftasının pazartesi, salı ve perşembe günleri ve bir de Kutsal Cuma günüdür.[439]

Evharistiya sakramenti üç bülümden oluşmaktadır. İlki, "preskomidiya" (прескомидија) diye isimlendirdirilen ve sadece rahiplerin bulunduğu "oltarda" (sunakta) kutsal armağanların hazırlanmasıdır. İkinci bölüm, dualar eşliğinde inananların hazırlanmasıdır. Üçüncü bölüm ise kutsal armağanların verilmesinden ibarettir.[440]

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde kutsal armağanlar küçük bir kaşıkla verilir. Rahip bu küçük kaşıkla inananların ağzına armağanları bir nevi dökerek verir. Bu sırada inananın elleri göğsünde çapraz bir şekilde durması gerekir. İnanan, rahibin yanından uzaklaştıktan sonra haç çıkarır. Bu şekilde yapmasının sebebi istemeyerek elleriyle kutsal armağanları dökmemek ve bu büyük günahtan kaçınmaktır. Kutsal armağanları aldıktan sonra rahibin

---

436 Svetogorec, *Tolkuvanje na Svetata Liturgiya*, 12.

437 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 48-49.

438 Stefanovski, *Patot do Veçniot Zivot*, 190-191.

439 Kipriyan, *Evharistiya*, 124.

440 Stefanovski, *Patot do Veçniot Zivot*, 53.

eli veya kadeh öpülmez. Kadehten uzaklaştıktan sonra "nafora"[441] dağıtan rahibin elinden kutsal ekmek parçacıklarını alır ve elinde haç varsa onu öper, hafifçe eğilir ve kiliseden çıkar. Nafora'yı alan kişi bizzat kendisi onu yemesi gerekir. Eğer bir ihtiyaç varsa bunun bir kısmını ev halkına götürebilir.[442]

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde İsa Mesih'in kutsal bedeni ve kanıyla birleşmek isteyen tüm inananların dilinden düşmeyen bir dua bulunmaktadır. Bu dua İsa Mesih'in bu büyük sakramenti sayesinde kurtuluşları hakkında bilgi sahibi olmaları için okunur çünkü inananların pek çoğunun bu konuda bilgi sahibi olmadıkları düşünülmektedir. Bu dua ile onların kutsal armağanlara karşı nasıl davranmaları gerektiğini de hatırlatılmış olmaktadır. Dua şu şekildedir: *"Tanrı'nın Oğlu bugün beni senin gizli yemeğine bir katılımcı olarak kabul et, çünkü senin sırrını senin düşmanlarına söylemeyeceğim veya Yahuda gibi seni öpmeyeceğim ama bir hırsız/haydut gibi günah itirafında bulunuyorum. Tanrım beni senin krallığında kurtar."*[443]

2.4.13.2) Preskomidiya

Kutsal görevi yerine getirecek olan rahibin önceden herkesle barışmış olması ve kimseye karşı kötü bir düşünceye sahip olmaması gerekir. Mümkün olduğunca kalbini kötü düşüncelerden korumak, geceden ayini icra edeceği zamana kadar cinsel ilişkiden uzak durmak zorundadır. Zamanı geldiğinde, Tanrı'nın huzurunda eğilerek tapınağa girer ve diyakoz ile birlikte kutsal kapıların önünde üç defa daha eğilir.

Sonra diyakoz şöyle der: "Tanrım kutsa."

Rahip: "Kutludur Tanrımız, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar".

Diyakoz: "Âmin."

Rahip: "Göksel kralımız, bizi yatıştıran (avutan), gerçeğin ruhu, her yerde olan ve her şeyi dolduran, yaşam hazinesi olan, gel ve bize taşın ve bizi tüm kötülüklerden temizle ve ruhlarımızı kurtar."

---

441 Evharistiya sakramentine katılıp, ekmek-şarabı almaya hazır olmayanlara kilisenin eskiden beri verdiği kutsal ekmeğe verilen isimdir. Yani evharistiya ayini için gerekli bölümler ekmekten kesilip çıkartıldıktan sonra, geriye kalan kısımları bölünüp ayine gelenlere dağıtılan ekmeğe verilen isimdir. Mitrevski, Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna, s. 27.

442 Stefanovski, *Patot do Veçniot Zivot*, 56; Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 32.

443 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 61.

Diyakoz: “Kutsal Tanrımız, Kutsal Güçlü, Kutsal Ölümsüz, bize merhamet et (üç kere). Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’a yücelik olsun, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Kutsal Üçlü, bize merhamet et; Tanrımız, günahlarımızı temizle; Tanrım, bizim hatalarımızı affet; Kutsal, bizi ziyaret et ve bizim zayıflıklarımızı iyileştir, senin adın için. Ya Rab merhamet eyle (3 kez). Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’a yücelik olsun, şimdi her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Senin adın parlasın, senin krallığın gelsin, gökyüzünde olduğu gibi yeryüzünde de senin istediğin olsun. Bu ekmek aracılığıyla bugün bizim günahlarımızı bağışla. Bizim diğer insanları affettiğimiz gibi sen de bizi affet. Bizi günaha düşmekten ve şeytanın kötülüklerinden koru.”

Rahip: “Çünkü krallık, güç ve şan senindir. Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Diyakoz: “Âmin.”

Sonra şöyle devam ederler: “Bize merhamet et, Tanrım, bize merhamet et, çünkü biz günahkârlar için hiçbir gerekçe yoktur, bu duayı piskoposa sunduğumuz gibi sana da sunuyoruz Tanrım: bize merhamet et. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’a yücelik olsun. Tanrımız, bize merhamet et, çünkü senden umut ediyoruz; bize çok kızgın olma, bizim hatalarımızdan çok fazla bahsetme, ama şimdi merhametle bak ve bizi düşmanlarımızdan kurtar: Çünkü sen bizim Tanrımızsın ve biz senin halkınız, hepimiz senin ellerinin bir ürünüyüz ve senin ismini taşıyoruz/andırıyoruz. Şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Bize merhametin kapılarını aç, kutsanmış Tanrı doğuran (Meryem), sana güvenen bizler batmayalım, bilakis seninle kurtulalım; çünkü sen Hristiyan ırkının kurtuluşusun.

Sonra İsa Mesih’in ikonasının önüne gidip onu öperler: Hatalarımızın affı için dua ederken, senin saf görüntün önünde eğiliyoruz, Tanrımız İsa Mesih, kendi isteğinle bedeninin haça gerilmesine razı oldun, bununla yarattıklarını kölelik esaretinden kurtardın. Bu yüzden sana şükranla haykırıyoruz: Her şeyi sevinçle yerine getirdin, kurtarıcımız bizim, sen dünyayı kurtarmaya geldin.”

Sonra Meryem’in ikonasını da öperek şöyle derler: “Tanrı doğuran, merhametin, şefkatin ve haysiyetin kaynağısın, günah işleyen insanlara bak, her zaman olduğu gibi gücünü göster, sana güveniyoruz, sana umutla haykırıyoruz; sevin, bir zamanlar Başmelek Cebrail’in (Gabriel’in) yaptığı gibi.”

Sonra kutsal kapıların önünde başlarını eğerler ve rahip şöyle dua eder: “Tanrım, bulunduğun yerden ellerini bana uzat ve beni bu hizmetinde güçlendir; senin korkunç

tahtın önünde hükümsüz durabileyim ve kansız kurban ayinini gerçekleştirebileyim. Çünkü güç ve şan sonsuza kadar senindir. Âmin."

İnsanlara doğru eğilirler ve sunağa (oltara) girerek şunları söylerler: "Senin evine gireceğim, kutsal tapınağına saygı ile eğileceğim; Tanrım, bana doğruluğunla önderlik et; düşmanlarım sebebiyle önümdeki yolumu düzelt, çünkü onların ağızlarında gerçek yok, kalpleri boş, boğazları mezar gibi açık, dilleriyle yalan söylüyorlar. Onları yargıla, Tanrım; kendi düşüncelerinden sapsınlar; onların büyük inançsızlıkları için onları reddet, çünkü seni suçladılar, Tanrım. Sanden umut eden herkes sevinsin, sonsuza dek sevinsinler, sen onların içinde yaşayacaksın ve ismini seven herkes seninle övünecek; çünkü sen bizi lütfunun silahıyla birleştirdiğin gibi, doğru olanı kutsayacaksın, Tanrım."

Rahip ve diyakoz sunakta Kutsal Tahtın önünde üç defa eğilirler ve Kutsal İncil'i ve Kutsal Taht'ı öperler. Sonra herkes kendi "stihar" denen elbisesini eline alır, doğuya dönerek üç kez eğilir ve bu arada herkes kendisi için şunları söyler: "Tanrım, günahlarımı temizle ve bana merhamet et."

Daha sonra diyakoz rahibe yaklaşır ve sağ elinde "stihar" ve "orar" isimli kıyafetleri tutarak başını eğer ve şunları söyler: "Tanrım 'stihar' ve 'orar'ı kutsa."

Rahip onları kutsar ve şöyle der: "Kutludur Tanrımız, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

Diyakoz daha sonra sunağın bir tarafına gider ve şöyle dua ederek "stihar"ı giyer: "Ruhum Tanrı'da sevinecek, çünkü beni kurtuluşun ortasında giydirdi ve beni bir sevinç elbisesi ile değiştirdi; kadınlara taç koyduğun gibi beni de güzelliklerle bir gelin gibi süsledin."

Ve "orar"ı öptükten sonra, sol omzuna koyar. Sağ elinin bileğine "narakvica" denen bilekliği takarken şöyle der: "Sağ elin, ey Tanrım, güçle ünlendi; Sağ elin ey Tanrım, düşmanları yıktı ve yüceliğinin bolluğu ile karşı gelenleri yerle bir etti."

Sol elinin bileğine "narakvica" denen bilekliği takarken şöyle der: "Ellerin beni oluşturdu ve beni yarattı; beni aydınlat ki senin emirlerini öğreneyim."

Daha sonra kutsal nesnelerin bulunduğu yere gider ve ellerini yıkadıktan sonra kutsal nesneleri hazırlar, kutsal "diskos" sola, kutsal kâse sağa ve diğerlerini de yanlarına yerleştirir. Öte yandan, rahip şöyle giyinir: "Stihar"ı sol elinde alır, üç kez doğuya doğru eğilir, onu kutsar, öper ve şöyle der: "Kutludur Tanrımız, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

Ve onu giyerken şöyle der: “Ruhum Tanrı’da sevinecek, çünkü bana kurtuluşun elbisesini giydirdi ve bir sevinç elbisesi ile beni değiştirdi; kadınlara taktığın taç gibi bana da tak ve güzelliklerle bir gelin gibi süsle beni.”

Daha sonra Epitrahil’i alır, kutsar ve üzerine giyerken şöyle der: “Kutludur Tanrımız, O lütfunu kendi rahiplerine döker, kutsanmış yağın başından aşağı dökülüp sakalına doğru aktığı gibi, Aaron sakalına, onun elbiselerinin eteklerine aktığı gibi.”

Poyas”ı (kuşağı) alır, kutsar, kuşanır ve şöyle der: “Beni güçlü bir şekilde kuşatan ve kötü olan yolumu düzelten; bir geyik gibi ayaklarımı güçlendiren ve beni yükseklere yerleştiren Tanrım Kutludur.”

Ve yukarıda belirtildiği gibi “narakvica” denen bileklikleri takar. Sonra “nadbedrenik” isimli elbiseyi alır (eğer rahip onunla ödüllendirilmişse), onu kutsar, öper ve şöyle der: “Gücün, güzelliğin ve iyiliğinle, kılıcını baldırların etrafında kuşan; yayıl ve başar, gerçeklik, uysallık/sakinlik ve adalet uğruna saltanat sür, sağ elin sana mucizevi bir şekilde rehberlik edecek, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin.”

Sonra “felon”u alır, kutsar, öper ve şöyle diyerek giyer: “Senin rahiplerin, Tanrım, dürüstlükle giyinecek ve saygıdeğer olanlar seviçle büyüyecekler, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin.”

Sonra musluğun bulunduğu yere gider ve şöyle diyerek ellerini yıkar: “Masumiyette ellerimi yıkayacağım ve senin ‘Zrtvenik’in (Ekmeğin bulunduğu ve hazırlandığı yere verilen isim) etrafında döneceğim, Tanrım, senin övgünün sesini duymak ve senin tüm mucizelerini ilan etmek için. Tanrım, senin evinin güzelliğini ve senin şanının bulunduğu yeri sevdim. Benim ruhumu inanamayanlarla, hayatımı ise cellatlarla kaybetme, bunların elleri yasalara aykırı, sağ elleri ise rüşvetle doludur. Ben ise kötülüksüzlüğe gidiyordum: Tanrım beni bağışla ve bana merhamet et. Benim ayağım doğru yolda yürüdü; seni kiliselerde kutsarım, Tanrım.”

Sonra kusal nesnelerin bulunduğu yere giderler, üç kez eğilip şöyle derler: “Tanrım, günahkâr olan beni temizle ve bana merhamet et.”

Rahip: “Bizi şerefli kanınla kanunun lanetinden kurtardın; çarmıhta çivilenmiş bir mızrakla delinmiş olarak, insanlara ölümsüzlüğü döktün, kurtarıcımız, şan sana olsun.”

Diyakoz: “Tanrım, kutsa.”

Rahip: “Kutludur Tanrımız, sürekli, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Diyakoz: “Âmin.”

Daha sonra rahip, sol eliyle ekmeği ve sağ eliyle mızrağı alır ve onunla ekmeğin üzerinde üç kez haç işareti yapar ve şöyle der: “Tanrı ile Kurtarıcımız İsa Mesih anısına (üç kere).

Mızrağı hemen ekmeğin üzerindeki mührün sağ tarafına batırır ve keserek şöyle der: Bir koyunun kesime götürüldüğü gibi götürüldü.”

Sol tarafa: “Ve masum bir kuzu gibi, onu kırkanın önünde sessiz, o şekilde dudaklarını dahi açmıyor.”

Mührün üst kısmına: “Onun alçakgönüllülüğünde yargılanması gerçekleşti.”

Ve alt tarafa: “Onun soyunu kim ifade edecek” der.

Diyakoz, inançlı bir şekilde bu ayine bakar, elinde “orar”ı tutarak, her kesmede şöyle der: Rabb’e dua edelim. “Al, rahip.”

Rahip, kutsal mızrağı eğik bir şekilde batırarak, ekmeğin sağ tarafından kutsal ekmeği çıkartır ve şöyle der: “Çünkü yeryüzünden O’nun hayatı alınır.”

Kutsal ekmeği, mührün yönü aşağı doğru gelecek şekilde “Diskos”a koyar. Bu arada diyakoz şöyle der: “Kurban et, rahip.”

Rahip kurban eder, mızrakla haç şeklinde keser ve şöyle der: “Tanrının kuzusu kurban ediliyor, dünyanın günahını alıyor, dünyanın hayatı ve kurtuluşu için.”

Rahip mühürlü olan tarafı yukarıya doğru çevirir.

Diyakoz şöyle der: “Deş, rahip.”

Rahip mızrakla kutsal ekmeğin sağ tarafını deşer (IC yazısının bulunduğu yeri) ve şöyle der: “Askerlerden biri mızrakla kaburgalarını deldi ve hemen kan ve su çıktı; bunu gören tanıklık etti ve onun tanıklığı doğrudur.”

Diyakoz, diğer yandan, şarap ve su alarak, papaza doğru şöyle der: “Onu, kutsal birleşmeyi kutsa, rahip.”

Rahip şöyle diyerek kutsamayı yapar: “Senin azizlerinin birliği kutsanmıştır, sürekli, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin.”

Diyakoz, üzerlerine bir lütuf aldıktan sonra kutsal kâseye şarap ve su döker.

Rahip, ikinci ekmeği eline alır (eğer eski geleneklere göre birle değil de beş ekmekle uygulanırsa) ve şöyle der: “Kutsanmış olanın onuruna ve anısına, kutsanmış, çok şanlı hanımefendi, Tanrı doğuran ve ebediyen bakire Meryem, onun duaları ile kabul et, Tanrım, bu kurbanı senin göksel kurbanın olarak kabul et.”

Bir parçacık alarak, kutsal ekmeğin sağ tarafına koyar, ilk sıraya göre başlar ve şöyle der: "Kraliçe sağınızda durdu, altın kaplı bir "riza" (elbise) giymiş, süslenmiş."

Sonra, üçüncü ekmeği alıp ondan bir parçacığı çıkartır, kutsal ekmeğin sol tarafına koyar ve ilk sıraya göre başlayarak şöyle der: "Onuru ve anısı Yüce melekler, Mihael ve Gabriel (Mikail ve Cebrail) ve tüm göksel bedensiz güçlerin onuru ve anısına."

Sonra, ikinci parçacığı çıkarırken şöyle der: "Onurlu ve şanlı peygamber, Vaftizci Yahya'ya; kutsal ve şanlı peygamberler: Musa ve Harun, İlyas ve Elişa, Davud ve Yişay (Yesse), kutsal üç aziz (Aziz Büyük Basil, Aziz Gregorius ve John Chriysostom), peygamber Daniel ve tüm kutsal peygamberlere."

Ve sırasına göre ilk parçacığın altına koyar. Sonra hemen şöyle der: "Kutsal görkemli ve övülü havariler Peterus'a, Pavlus'a ve tüm kutsal Havarilere."

Üçüncü parçacığı ikinci parçacığın altına koyar, böylece ilk sırayı bitirmiş olur. Sonra şöyle der: "Kutsal Azizlerimiz, büyük başpiskoposlar ve büyük konsil öğretmenleri: Büyük Basil, Gregorius Bogoslov ve John Chrysostom; Athanasius ve İskenderiyeli Cyril, Aziz Nikolaos, I. Gregorius, Konstantinopolisli Fotios, Selanikli Kiril ve Methodios, Ohrili Klement ve tüm aziz öğretmenler ve kilisenin başpiskopsolarına."

Dördüncü parçacığı çıkarır, ikinci sıradan başlayarak birincisine yakın yerleştirir. Sonra tekrar söyle der: "İlk şehit ve aziz Stefan'a, aziz şehitlere: Dimitrios, Georgius, Theodor Tiron, Theodor Stratelates, Mina, Leontiy, Kratova'lı Gorgi, Strumica'lı onbeş şehit; tüm aziz şehitler ve tüm azize şehitler: Tekla ve Varvara (Barbara), Nedela (Kiriakiya), Zlata Maglenska, Akvilina, Selanikli Kirana ve tüm azize şehitlere."

Beşinci parçacığı çıkarır ve ikinci sıradaki ilk parçanın altına koyarak şöyle der: "Saygıdeğer ve Tanrı sözü taşıyan azizlerimiz: Antonyus, Efthimios, Sava, Onufriy, Athanasios Athos, Naum Ohridski, Prohor Pçinski, Yovan Rilski, Yoakim Osogovski, Gavril Lesnovski, İlarion Maglenski, Nekteniy i Agatangel Bitolski ve tüm saygıdeğer azizler ve saygıdeğer anneler Pelagiya, Theodosiya, Anastasiya, Evpraksiya, Fevroniya, Teodula, Efrosiniya, Mariya Egipetska, Paraskeva ve tüm saygıdeğer annelere."

Altıncı parçacığı çıkarır, onu ikinci sıranın altına koyar ve böylece ikinci sırayı tamamlamış olur. Sonra şöyle der: "Mucize gösteren ve ücretsiz insanları iyileştiren Aziz Kuzma ve Damyan, Kir ve Yovan (Yohn), Panteleimon ve Ermolai, Sampson ve Diomind (Diomedes) ve ücretsiz olarak insanları iyileştiren tüm azizlere."

Yedinci parçacığı çıkartır, üçüncü sıraya başlayarak onu üste koyar. Sonra şöyle der: "Adil azizlere Joachim ve Anna'ya ve aziz (tapınağın ismini taşıdığı aziz; azizin olduğu gün) ve tüm azizlere, bunların dualarıyla bizi ziyaret et, Tanrım."

Sekizinci parçacığı üçüncü sıradaki ilk parçanın altına koyarak şöyle der: "Kutsal Aziz John Chrysostom'a, Konstantinopolis Başpiskoposu (eğer onun ayinini icra edilirse). Kutsal Aziz Büyük Basil, Kapadokya Başpiskoposu (eğer onun ayini icra edilirse)."

Dokuzuncu parçacığı alarak üçüncü sıranın sonuna koyar. "Sonra dördüncü ekmeği alıp şöyle der: İnsan seven Rabb'im, Ortodoksların tüm piskoposuluklarını, Ohri ve Makedonya başpiskoposunu, bizim şerefli bölge piskoposumuz (isim), papazlık ve diyakozluk ve tüm rahiplik rütbelerini, (eğer bir manastır ise: 'archimandrit', veya 'igumen') kardeşlerimiz ve hizmetkârlarımız, topluluğuna çağırdığın tüm kardeşlerimizi senin merhametine göre hatırla ey Rabb'im."

Ve parçacığı çıkarıp kutsal ekmeğin altına koyar. Daha sonra hayatta olanlardan istediğinin adını anar ve her bir isimde bir parçacık çıkarır ve şöyle der: "Onları hatırla, Tanrım, sağlığı ve kurtuluşu için, çocuklarınız (isimler)."

Böylece parçacıkları çıkarır ve kutsal ekmeğin altına koyar. Sonra, beşinci ekmeği alarak şunları der: "Aziz patriyark, başpiskopos, piskopos, Ortodoks ve dindar yöneticilerin ve bu kutsal tapınağın (veya kilisenin) kıymetli kurucularının hatırası ve günahların affı için.

Sonra onu atayan veya üzerine el koyana piskoposun (ölmüşse) ve isteğine göre başka ölmüş kimselerin adını anar, bir parçacık çıkarır ve şunları söyler: Onu hatırla, Tanrım, (isim)."

Ve sonunda şöyle der: "İnsan sevgisiyle dolu Tanrım, tüm Ortodoks azizleri ve ölmüş olan tüm kardeşlerimizi, ebedi hayatta dirilişi ümit eden ve sizinle iletişim kuranları hatırlayın."

Ve bir parçacığı çıkarır. Diyakoz, rahip parçacıkları çıkarttığı sırada aynı şekilde, hayatta olanlardan istediği ve sevdiği kişilerin isimlerini söyler. Rahip sonunda şöyle der: "Onu hatırla Tanrım, benim değersizliğimi ve isteyerek veya istemeyerek işlediğim her günahı affet."

Daha sonra "guba"yı (süngeri) alır ve sonra "diskos"un üzerindeki ve kutsal ekmeğin altındaki tüm parçacıkları toplar (böylece hiçbir şeyin düşmediğinden emin olurlar). Diyakoz buhurdanlığı alır, tütsü koyar ve rahibe doğru şunları söyler: "Buhurdanlığı kutsa rahip. Rabb'e dua edelim."

Rahip, kutsayarak, buhurdanlığın üzerinde şu duayı okur: “Buhurdanlık sana manevi bir koku için, İsa Mesih’i sunuyoruz, onu senin göksel kurbanına al ve bize senin en kutsal ruhunun lütfunu yolla.”

Diyakoz: “Rabb’e dua edelim.”

Rahip “Zvezdiçka”yı (yıldızcık) buhurlar, onu kutsal ekmeğin üzerine yerleştirerek şunları söyler: “Ve yıldız geldiğinde, çocuğun/bebeğin olduğu yerde durdu.”

Diyakoz: “Rabb’e dua edelim.”

Rahip ilk örtüyü buhurlar, kutsal ekmeği örter ve şunları söyler: “Rab krallaştı, güzelliği giyindi, Rab güce giyindi ve kuşağını bağladı çünkü evreni belirledi ve o hareket etmeyecek, senin evine övgü yakışır, tüm zamanlarda ya Rab.”

Diyakoz: Rabb’e dua edelim. Ört rahip.

Rahip ikinci örtüyü buhurlar, kutsal kâseyi örter ve şöyle der: “Senin iyiliğin, Mesih, gökleri örttü ve senin övgünle yeryüzü doldu.”

Diyakoz: “Rabb’e dua edelim. Ört rahip.”

Rahip üçüncü örtüyü buhurlar ve her iki kabı da örter, şöyle der: “Bizi ört ey Rabbimiz, senin kanatlarının altında, her türlü düşmanı ve bize karşı olanı bizden kov; bizim hayatımızı sakinleştir; bize ve senin dünyana merhamet et, nazik ve insancıl olarak ruhlarımızı kurtar.”

Rahip buhurdanlığı alır, kutsal nesnelerin bulunduğu yeri buhurlar ve üç kez şöyle der: “Kutludur Tanrımız, o öyle kutludur ki; şan onadır.”

Diyakoz, diğer taraftan, her birine ekler: “Sürekli, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin.”

Her ikisi de, kolları göğsünde çapraz halde eğilirler. Diyakoz, buhurdanlığı aldıktan sonra şunları söyler: “Sunulan kutsal armağanların/hediyelerin üstünde, Rabb’e dua edelim.”

Rahip sessizce şöyle der: (Armağanların üzerine dua) “Rabb’imiz, Tanrımız, göksel ekmeği gönderdin, tüm dünyanın yiyeceği, Rabbimiz ve Tanrımız İsa Mesih, kurtarıcı ve hayırsever, bizi nimetlendiren ve kutsayan. Sen bu armağanları kutsa ve onu senin göksel kurbanına al, nazik ve sevecen bir şekilde onları kurtar. Bunu size sunanları, sunulacak olanları ve biz mahkemeden geçmeyenleri senin kutsal sakramentlerini icra etme esnasında bizi koru. Çünkü şanlı ve yüce adın kutsanıyor, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin.”

Rahip sonra şöyle diyerek bu ayinden çıkış yapar: "Şan sanadır, Rab İsa Mesih, umudumuz, şan sanadır."

Diyakoz: "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'a yücelik olsun, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Ya Rab merhamet et. Ya Rab merhamet et; rahip kutsa."

Rahip şu sözleri söyler: (Eğer pazar günüyse) "Ölümden dirildi. (Pazar günü değilse) İsa Mesih bizim gerçek Tanrımız, kutsal ve tertemiz Annesinin dualarından sonra, kutsal Azizimiz John Chrysostom'a, Konstantinopolis Başpiskoposuna: Büyük Basil'e (eğer onun ayini icra ediliyorsa), tüm azizlere ve bize merhamet etsin ve nazik ve sevecen bir şekilde bizi kurtarsın."

Diyakoz: "Âmin."

Diyakoz, ayinden çıkıştan sonra içinde kutsal armağanların bulunduğu nesneleri tütsüler; sonra gidip kutsal tahtı bir daire şeklinde ve çapraz olarak buhurlar, içinden şöyle der: "Mezarda bedensel, Cehennemde ruhla Tanrı gibi, Cennette ise soyguncu ile, İsa Mesih Tahttaydın Baba ve Ruh ile, Her şeyi yerine getiren, sınırsız olan."

Ve 51. Mezmuru okur: "Ya Rab, Merhamet et."

Sunağı ve tüm tapınağı buhurlar, sonra sunağa döner ve kutsal tahtı ve rahibi buhurlar, buhurdanlığı yerine bırakır ve rahibe doğru yaklaşır. Kutsal Tahtın önünde dururken, ikisi de üçer kez eğilir ve kendi içlerinden şu duayı ederler: "Göksel kralımız, bizi yatıştıran (avutan), gerçeğin ruhu, her yerde olan ve her şeyi dolduran, yaşam hazinesi olan, gel ve bize taşın ve bizi tüm kötülüklerden temizle ve ruhlarımızı kurtar (Bir kere). Tanrı'nın yüceliğinde şan, dünyada barış ve insanlar arasında iyilik (İki defa). Göksel kralımız, bizi yatıştıran (avutan), gerçeğin ruhu, her yerde olan ve her şeyi dolduran, yaşam hazinesi olan, gel ve bize taşın ve bizi tüm kötülüklerden temizle ve ruhlarımızı kurtar (Bir kere). Tanrı'nın yüceliğinde şan, dünyada barış ve insanlar arasında iyillik. Göksel kralımız, bizi yatıştıran (avutan), gerçeğin ruhu, her yerde olan ve her şeyi dolduran, yaşam hazinesi olan, gel ve bize taşın ve bizi tüm kötülüklerden temizle ve ruhlarımızı kurtar. Tanrım, benim dudaklarımı açacaksın ve benim ağzım senin teşekkürünü ilan edecek."

Rahip sonra İncil'i, diyakoz ise kutsal tahtı öper. Diyakoz, sağ elinin üç parmağında "orar"ı tutarak rahibe doğru başını eğer ve şöyle der: "Tanrıya hizmet etmenin zamanı geldi, aziz rahip, kutsa."

Rahip, haç şeklinde işaret yaparak şöyle der: "Kutludur Tanrımız, sürekli, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

Diyakoz: “Benim için dua et, aziz piskopos.”

Rahip: “Tanrı senin adımlarını tüm iyi işlerde düzeltsin.”

Diyakoz: “Beni an, aziz rahip.”

Rahip: “Tanrı Rab kendi krallığında seni ansın, sürekli, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Diyakoz: “Âmin.”

Diyakoz eğildikten sonra, kuzey taraftaki kapıdan çıkar ve açık olan kutsal kapıların karşısında durur, inançlı bir şekilde üç kez eğilir ve içinden şöyle der: “Tanrım, benim dudaklarımı açacaksın ve benim ağzım senin şükrünü ilan edecek.”[444]

Böylece kutsal armağanların veya kutsal ekmekle şarabın hazırlanması bölümü bitmiş olmaktadır. Burda şunun bilinmesi gerekir ki eğer rahip diyakozsuz bu ayini icra edecekse, ayinde belirtilen bazı yerler hariç, diyakozun söylemesi gereken sözleri söylememesi gerekir. Eğer birden fazla rahip toplu bir şekilde bu ayini icra ederse, bu durumda kutsal ekmekle şarabın hazırlanması ayinini sadece bir rahibin yapması gerekir. Ancak yaşayanların ve bu dünyadan göçmüş olan Ortodoks Hıristiyanların isimlerini sayarken bu kural geçerli değildir.

Makedon Ortodoks Kilisesi’nde bir rahibin komünyonu almadan evharistiya ayinini uygulaması düşünülemez. Bu yüzden bu gün Makedon Ortodoks Kilisesi rahip ve diyakoza komünyonun oltarda/sunakta verilmesini önermektedir: Öncelikle bütün sunak kapılarının kapalı ve bir de mum yakılmış olması gerekir. Din adamları kömünyon alırken okuyucular günün önemine binaen bir şeyler okurlar. Sunakta sadece din adamları komünyonu alabilirler. Rahipler sunağın içerisinde masanın sağ, diyakozlar sol tarafında kutsal ekmek şarabı alırlar.[445]

Toplu bir şekilde rahipler bunu icra ederse önce daha yaşlı olanlar, sonra daha genç olanlar ekmek şarabı alırlar. Rahip ve diyakoz uyguladığında rahip önce diyakoza, daha sonra kendisine kutsal ekmeği verir. Ardından kutsal şarabı kendi içtikten sonra diyakoza verir. Rahipler bölünmüş ekmeğin XS parçacıklarını yerler, fakat sayıca fazla iseler ve bu

---

444 Mitropolit Timotey, *Sluzebnik (Veçerna, ytrena i Liturgiya na Cv. Jovan Zlatoust)* (Ohrid, 2005), 90-123; Kipriyan, *Evharistiya*, 131-148.

445 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 109; Kipriyan, *Evharistiya*, 131-148.

yetmezse bu durumda NI ve KA parçacıkları da bölebilirler. Rahipler parçacıkları böldükten sonra parmaklarını antimins süngeriyle silerler.[446]

Rahip Kutsal Kan'dan içmesi için iki elle Ubrus[447] ile birlikte kadehi tutar ve üç kez ondan içer. Kutsal Kadeh'ten içtikten hemen sonra bıyıklarında Kutsal Kan'dan kalmamasına dikkat etmsi gerekir. Ardından Ubrus'la (havlu) ağızlarını ve kadehin kenarını dikkatlice silerler. Sonra kutsal armağanların olduğu kutsal kadehi öperler.[448]

Yapmış olduğumuz görüşmelere göre Makedon Ortodoks Kilisesi geleneğinde kutsal armağanları hazırlama ayininde birden fazla rahip varsa rahipler arasında en genç olan bu işi yapmakta; litürjinin diğer bölümünü ise, rahipler arasında rütbesi en büyük olan icra etmektedir.[449]

2.4.13.3) Ayin

Diyakoz: "Kutsa, Tanrım."

Rahip: "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un krallığı şimdi, her zaman ve sonsuza kadar kutsaldır."

Koro:[450] "Âmin."

Diyakoz: "Barışla Rabb'e yalvaralım."

Koro: "Ya Rab merhamet eyle."

Diyakoz: "Göksel barış ve canlarımızın kurtuluşu için Rabb'e yalvaralım."

Koro: "Ya Rab merhamet eyle."

Diyakoz: "Bütün dünyada barış, Tanrı'nın kutsal kiliselerinin sarsılmaz varlığı ve bütün insanların birliği için Rabb'e yalvaralım."

Koro: "Ya Rab merhamet eyle."

Diyakoz: "Bu kutsal ev için ve buraya iman, saygı ve Tanrı'nın korkusu ile girenler için Rabb'e yalvaralım."

Koro: "Ya Rab merhamet eyle."

---

446 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 110.

447 Ubrus: Ağzını silmek için işe yarayan bez. Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 112.

448 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 113.

449 Timotey, *Sluzebnik (Veçerna, ytrena i Liturgiya na Cv. Jovan Zlatoust)*, 90-123; Kipriyan, *Evharistiya*, 131-148.

450 Buradaki koro kimi yerde halk olarak da ifade edilmektedir.

Diyakoz: “Piskoposumuz, (ismi) saygıdeğer pederler, Mesih’in misyonunda görev alanlar, diğer tüm ruhban sınıfı ve cemaat için Rabb’e yalvaralım.”

Koro: “Ya Rab merhamet eyle.”

Rahip: “Ya Rab, dindar ve Hıristiyan Ortodoks halkımız için, devletimiz, ordumuz ve tüm bunların kurtuluşları için Tanrı’ya yalvaralım.”

Koro: “Ya Rab merhamet eyle.”

Diyakoz: “Bu şehir, diğer şehirler ve ülkeler için ve buralarda yaşayan imanlılar için Rabb’e yalvaralım.”

Koro: “Ya Rab merhamet eyle.”

Diyakoz: “Havaların ılımlı geçmesi, toprağın bereketli ürün vermesi ve barışlı zamanlar için Rabb’e yalvaralım.”

Koro: “Ya Rab merhamet eyle.”

Diyakoz: “Denizde, karada, havada yolculuk edenler, hastalar, acı çekenler, esirler ve bunların kurtuluşu için Rabb’e yalvaralım”.

Koro: “Ya Rab merhamet eyle.”

Diyakoz: “Her türlü sıkıntı, öfke, tehlike ve zor durumlardan kurtulmamız için Rabb’e yalvaralım.”

Koro: “Ya Rab merhamet eyle.”

Diyakoz: “Ya Rab, lütfunla bizi destekle, kurtar, merhamet et ve koru.”

Koro: “Ya Rab merhamet eyle.”

Diyakoz: “Tamamen kutsal, saf, kutsanmış, çok şanlı hanımefendi, Tanrı doğuran ve ebediyen bakire Meryem ile bütün azizleri hatırlayarak, kendimizi, birbirimizi ve bütün yaşamımızı Tanrı’mız İsa Mesih’e emanet edelim.”

Koro: “Sana Ya Rab.”

Rahip: (Kısık sesle) “Ya Rab Tanrı’mız, gücün hayal edilemez, yüceliğin kavranamaz, merhametin ölçülemez ve insan sevgin sözle ifade edilemez. Sen ey Efendimiz, şefkatinle bakışını bize ve bu kutsal eve çevir. Bize ve bizle birlikte dua edenlere bol bol merhametini ve sevecenliğini bağışla. (Yüksek sesle) Çünkü Sana aittir tüm yücelik, saygı ve tapınma, Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Koro: “Âmin.”

BİRİNCİ ANTİFON (Burada Mezmurlardan seçilen bölümler okunur.[451])

Rahip: "Tanrı doğuranın aracılığı ile ey Kurtarıcı bizi kurtar (3 kez)."

Diyakoz, Oltar'a doğru eğilir, sağ elinin üç parmağıyla orarı tutarak İsa Mesih'in ikonasının önüne gider. Birinci Antifor'un bitmesiyle Kutsal Taht'ın önüne gidip eğildikten sonra şunu söyler: "Tekrar ve tekrar barışla Rabb'e yalvaralım."

Koro: "Ya Rab merhamet eyle."

Diyakoz: "Ya Rab, lütfunla bizi destekle, kurtar, merhamet eyle ve koru."

Koro: "Ya Rab merhamet eyle."

Diyakoz: "Tamamen kutsal, saf, kutsanmış, çok şanlı hanımefendi, Tanrı doğuran ve ebediyen bakire Meryem ile bütün azizleri hatırlayarak, kendimizi, birbirimizi ve bütün yaşamımızı Tanrı'mız İsa Mesih'e emanet edelim."

Koro: "Sana Ya Rab."

Diyakoz: "Tüm hayatımızı Tanrı'mız İsa Mesih'e, azizlere ve birbirimize adayalım".

Rahip: (Kısık sesle) "Ya Rab Tanrı'mız, halkını kurtar, mirasını bereketli kıl, kilisene mensup imanlıları koru. Senin evinin güzelliği aracılığıyla sevenleri bereketlendir. Sen onları ilahi gücünle onurlandır ve Sana ümitle bağlanan bizi terketme."[452] (Yüksek sesle) "Çünkü egemenlik, krallık, güç ve yücelik Senindir, Baba'nın ve Oğul'un ve Kutsal Ruh'un, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar."

Koro: "Âmin."

İKİNCİ ANTİFON (Mezmurlardan seçilmiş bölümler okunur.[453])

Koro: "Ey ölümden dirilmiş olan Tanrı'nın Oğlu, Sana aliluya diyen bizleri kurtar (3 kez)."

Rahip: "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'a yücelik olsun, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Ey Tanrı'nın biricik Oğlu ve Söz'ü, Sen ki ölümsüzsün, kurtulmamız için Tanrı doğuran aziz ve daima bakire Meryem'den ten almaya tenezzül edip değişmeden insan oldun ve Sen çarmıha gerildin. Ey Tanrı'mız İsa Mesih, Sen ki ölüme ölümle galip geldin, Sen Kutsal Üçlemenin birisin, Baba ve Kutsal Ruh'la yüceltilmektesin, bizi kurtar."

---

451 Mezmurlar, 140:5; 27:9; 25:8; 26:9; 16:7 Kipriyan, *Evharistiya*, 152.

452 Mezmurlar 27:9; 25:8; 26:9; 16:7.

453 Matta 18:19-20; Mezmurlar 19:6; İbraniler 10:26.

Diyakoz Orar'ın önünde eğilir ve Meryem'in ikonasının önüne gidip şöyle der: "Tekrar ve tekrar barış içinde Rabb'e yalvaralım."

Koro: "Ya Rab merhamet eyle."

Diyakoz: "Ya Rab, lütfunla bizi destekle, kurtar, merhamet eyle."

Koro: "Ya Rab merhamet eyle."

Diyakoz: "Tamamen kutsal, saf, kutsanmış, çok şanlı hanımefendi, Tanrı doğuran ve ebediyen bakire Meryem ile bütün azizleri hatırlayarak, kendimizi, birbirimizi ve bütün yaşamımızı Tanrı'mız İsa Mesih'e emanet edelim."

Koro: "Sana Ya Rab."

Rahip: (Kısık sesle) "Sen ki bu beraberce uygun duaları bir yürekle okumamızı lütfedensin ve Sen Senin adınla bir araya gelenlerin dileklerini kabul edeceğini bildirensin. Sen şimdi kullarının dileklerini cevapla, bize bu çağda Senin gerçeğinin bilgisini ve gelecek çağda sonsuz yaşamı bağışla." (Yüksek sesle) "Çünkü Sen iyi ve insanları seven Tanrı'sın ve Sana övgü sunarız, Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar."

Koro: "Âmin."

ÜÇÜNCÜ ANTİFON

Her pazar günü Mezmurlardan biri makam ile okunur ve rahip veya rahipler Küçük Giriş için sol kapıdan çıkıp kilisenin orta-büyük-kapısının önüne kadar gelirler. Burada rahip sessiz olarak şu duayı okur: "Ey efendimiz Rabb'imiz, Sen ki göklerde yüceliğine hizmet için Melek ve Başmelek alayları ve orduları kurdun, buyur ki bizim girişimizle Meleklerin de girişi olsun ve bizimle ayine katılsınlar ve bizimle birlikte Sen'in iyiliğini yüceltsinler; çünkü tüm yücelik, saygı ve tapınma Sana aittir, Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar."

Diyakoz: "Ruhani Peder girişi kutsa."

Rahip: "Azizlerinin girişi kutlu olsun, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

Diyakoz: "Tanrımız ışılda! Ya Rab merhamet eyle. Ayağa kalkalım!"

Koro veya rahip: "Gelin ibadet edelim ve Mesih'in önünde eğilelim. Ey Allah'ın Oğlu, Sen ki ölümden dirildin, Sana Aliluia diyen bizi kurtar."

Okuyucu: (İncil'den okunacak mektup veya "Elçilerin İşleri" kitabınının bir kısmının başlığını söyler.)

Rahip: “Dikkat edelim!”

Okuyucu: “Pavlus’un Korintlilere 1. Mektubundan okunacak” der.

“Çarmıhla ilgili bildiri mahva gidenler için saçmalık, biz kurtulmakta olanlar içinse Tanrı gücüdür. Nitekim şöyle yazılmıştır: ‘Bilgelerin bilgeliğini yok edeceğim, akıllıların aklını boşa çıkaracağım.’ Hani nerede bilge kişi? Din bilgini nerede? Nerede bu çağın hünerli tartışmacısı? Tanrı dünya bilgeliğinin saçma olduğunu göstermedi mi? Mademki dünya Tanrı’nın bilgeliği uyarınca Tanrı’yı kendi bilgeliğiyle tanımadı, Tanrı iman edenleri saçma sayılan bildiriyle kurtarmaya razı oldu. Yahudiler doğaüstü belirtiler ister, Greklerse bilgelik arar. Ama biz çarmıha gerilmiş Mesih’i duyuruyoruz. Yahudiler bunu yüz karası, öteki uluslar da saçmalık sayarlar. Oysa Mesih, çağrılmış olanlar için –ister Yahudi ister Grek olsun– Tanrı’nın gücü ve Tanrı’nın bilgeliğidir.”[454]

Rahip: “Sana Esenlik olsun. Bize okuduğun için.”

Okuyucu Pavlos veya diğer Elçilerin mektuplarından okur. Bu sırada diyakoz veya rahip buhurdanlıkla usulüne göre buhurlar. Mektupların okunması bittiği zaman rahip okuyucuyu takdis eder.

Rahip: “Barış seninle ve bütün halkla olsun.”

Koro: “Yücelikler Sana Ya Rab. Yücelikler Sana. Aliluya, Aliluya, Aliluya.”

Mektuplar okunduğu sırada İncil okunmasına hazırlık olarak şu dua sessizse rahip tarafından okunur: “Ey merhamet sahibi Efendi, ilahî bilginin temiz ışığını kalplerimize dök ve İncil’in mesajını anlıyabilmemiz için zihin açıklığı ver. Senin ilahi emirlerinin korkusunu kalplerimize yerleştir ki bütün bedensel arzuları terk edip manevi yaşama girelim ve her zaman Sen’i hoşnut eden eylemleri düşünelim ve yapalım; çünkü ruhumuzu ve bedenizi aydınlatan Sensin ey Tanrı’mız İsa Mesih, Sana yücelik sunarız, ezeli Baban’la ve çok kutsal, iyi ve yaşam veren Ruhun’la, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Bilgeliğe dayanarak duralım, Kutsal İncil’i dinleyelim. Herkese barış olsun.”

Koro: “Ve Senin ruhuna.”

Okuyucu: “Markos İncili’nden okunacak” der.

Koro: “Yücelikler Sana ya Rab. Yücelikler Sana ya Rab.”

---

[454] 1. Korintliler 1:18:24.

Rahip: “Dikkat edelim!”

Okuyucu: “Ardımdan gelmek isteyen kendini inkâr etsin, çarmıhını yüklenip beni izlesin. Canını kurtarmak isteyen onu yitirecek, canını benim ve Müjde’nin uğruna yitiren ise onu kurtaracaktır. İnsan bütün dünyayı kazanıp da canından olursa, bunun kendisine ne yararı olur? İnsan kendi canına karşılık ne verebilir? Bu vefasız ve günahkâr kuşağın ortasında, kim benden ve benim sözlerimden utanırsa, İnsanoğlu da, Babası’nın görkemi içinde kutsal meleklerle birlikte geldiğinde o kişiden utanacaktır. Size doğrusunu söyleyeyim” diye devam etti, “Burada bulunanlar arasında, Tanrı Egemenliği’nin güçlü biçimde gerçekleştiğini görmeden ölümü tatmayacak olanlar var.”[455]

Koro: “Yücelikler Sana Ya Rab. Yücelikler Sana.”

Rahip: “Söyleyelim tüm ruhumuzla ve tüm yüreğimizle söyleyelim.”

Koro: “Ya Rab merhamet eyle (3 kez).”

Rahip: “Her şeye kadir olan Rab, atalarımızın Tanrısı, Sana yalvarıyoruz, bizi duy ve merhamet et.”

Koro: “Ya Rab, merhamet eyle (3 kez).”

Rahip: “Bize merhamet et, ey Tanrı. Sen’in yüce şefkatine dayanarak, Sana yalvarıyoruz, duy bizi ve merhamet et.”

Koro: “Ya Rab, merhamet eyle (3 kez).”

Rahip: “Ayrıca bütün dindar Ortodoks Hristiyanlar için dua ediyoruz.”

Koro: “Ya Rab merhamet eyle (3 kez).”

Rahip: “Ayrıca Piskoposumuz, (ismi) (Mitropolit Naum) aziz pederler… Mesih’in diyakozları, bu kutsal manastırın keşişleri (ve/veya rahibeleri) tüm ruhban sınıfı ve cemaat için dua ediyoruz.”

Koro: “Ya Rab, merhamet eyle (3 kez).”

Rahip: “Ayrıca Sen’in hizmetkârların olan; bu şehirde ikamet eden veya bu civarda ve dünyanın her yerinde ölmüş ve gömülmüş olan bütün dindar ve Ortodoks Hristiyanlar, bu kilisenin bağışçıları, destekçileri ve üyelerinin günahlarının affı, merhamet ve teselli bulması, yaşamı, huzuru, sağlığı, kurtuluşu için dua ediyoruz.”

Koro: “Ya Rab, merhamet eyle (3 kez).”

---

[455] Markos 8:34-38; 9:1.

Rahip: "Ayrıca, hâtırası aziz olan çok kıymetli bu kutsal kilisenin (veya manastırın) kutsal kurucuları, burada ve her yerde istirahate çekilmiş olan, bizlerden önce bu dünyadan sonsuzluğa göçmüş olan bütün dünyadaki Ortodoks pederlerimiz ve kardeşlerimiz için dua ediyoruz."

Koro: "Ya Rab, merhamet eyle (3 kez)."

Rahip: "Ayrıca bu kutsal ve övgüye layık olan kiliseye iyi işleri ve eylemleri ile gelenler, kilisenin hizmetinde görev alanlar, ilahi okuyucuları ve burada bulunanlar, Sen'in yüce ve sınırsız merhametine sığınanlar için dua ediyoruz."

Koro: "Ya Rab, merhamet eyle (3 kez)."

Rahip: (Kısık sesle) "Rab Tanrımız, hizmetkârlarının bu içten yakarışını kabul et, üzerimize ve Sen'den gelecek yüce merhameti bekleyen diğer tüm insanlarının üzerine şefkatini yağdır." (Yüksek sesle) "Sen ki, bağışlayan bir Rab'sin ve insanoğlunu seversin; Sen'in adına, Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar, şan ve görkem olsun. Âmin."

KATEKÜMENLERİN[456] DUASI (OGLASENİ)

(Katekümenlerin yakarışı anlamında masasının üzerine İsa'nın gömülüşünü betimleyen bir örtü/kumaş serilir.)

Rahip: "Rabb'e dua edin, ey katekümenler."

Koro: "Ya Rab, merhamet eyle."

Rahip: "Siz imanlılar, katekümenler için dua edin ki Rab onlara merhametini bahşetsin."

Koro: "Ya Rab, merhamet eyle."

Rahip: "Öyle ki, (O) onlara gerçeğin sözünü öğretsin."

Koro: "Ya Rab, merhamet eyle."

Rahip: "Öyle ki, (O) onlara doğruluğun Müjde'sini açıklasın."

Koro: "Ya Rab, merhamet eyle."

Rahip: "Öyle ki, (O) onları kendi kutsal, Evrensel ve Elçisel Kilisesi'yle birleştirsin."

Koro: "Ya Rab, merhamet eyle."

---

[456] Katekümen: Hıristiyanlıkta, Hıristiyan eğitimi gören vaftiz adaylarına verilen bir isimdir. Mehmet Aydın, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü* (Konya: Din Bilimleri Yayınları, 2005), 365.

Rahip: “Kurtar onları, onlara merhametini bahşet, onları muhafaza et ve koru, ey Rab, Sen’in lütfunla.”

Koro: “Ya Rab, merhamet eyle.”

Rahip: “Ey katekümenler, Rabb’in önünde başlarınızı eğin. Böylece onlar da bizlerle beraber, Senin çok saygıdeğer ve görkemli ismini Baba’nın, Oğul’un ve Kutsal Ruh’un adını şimdi ve her zaman ve sonsuza kadar yüceltebilsinler.”

Koro: “Âmin.”

Diyakoz: “Tüm siz katekümenler, dışarı çıkın! Dışarı çıkın tüm siz katekümenler! Tüm siz katekümenler, dışarı çıkın! Hiçbir katekümen kalmasın. Ancak biz inançlılar yine ve yine barış içinde Rabb’e dua edelim.”

Diyakoz: “Lütfunla bize yardım et, merhamet et, bizi kurtar ve koru, Ya Rab, lûtufkâr Bilgeliğinle!”

Koro: “Ya Rab, merhamet eyle.”

Rahip: (Kısık sesle) “Ey her şeye gücü yeten Tanrı Rab, bizi kutsal sunağının huzurunda durmaya, günahlarımız ve bu topluluğun hataları için merhametini dilemeye lâyık kılan! Sana şükürler sunarız. Yalvarışlarımızı kabul et, ey Tanrı, Sana dualar, dilekler ve tüm halkın için kansız kurbanlar sunmaya bizleri layık kıl. Sana ait bu göreve atadığın bizleri, Kutsal Ruh’unun gücüyle, günahsız ve suçsuz bir şekilde vicdanımızın pak tanıklığında her zaman ve her yerde Sana seslenmek üzere Kendine layık hale getir; öyle ki bizi duyarak iyiliğinin bolluğu uyarınca bize merhamet gösterebilesin.” (Yüksek sesle) “Bilgelikle! Çünkü tüm yücelik, saygı ve tapınma Sana aittir, Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Koro: “Âmin.”

Diyakoz: “Tekrar ve tekrar barışla! Rabb’e yalvaralım.”

Koro: “Ya Rab, merhamet eyle.”

Diyakoz: “Ya Rab, lütfunla bizi destekle, kurtar, merhamet et ve koru.”

Rahip: (Kısık sesle) “Tekrar ve tekrar Sana yalvarıyor ve dua ediyoruz; Ey iyi Olan, insanoğlunu seven, duamızı işit, ruhlarımızı ve bedenlerimizi her türlü bedenî ve fikrî kirlilikten arındır ve bizi Sen’in kutsal sunağının önünde kınanmadan ve suçlanmadan durabilmeye lâyık kıl. Bizimle birlikte dua edenlere yaşamda, imanda ve zihin açıklığında ilerleyebilmeyi lütfet. Onların Sana, çekinerek ve sevgiyle, kusursuz ibadet

edebilmelerine, Senin kutsal gizemlerini suçlanmadan paylaşmalarına ve Senin göksel krallığına lâyık olmalarına izin ver." (Yüksek sesle) "Bağışla ki Senin gücünle her zaman korunarak Sana yücelik sunalım, Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar."

Diyakoz büyük kapı önünde durarak şöyle der: "Rabb'e yalvarışımızı tamamlayalım."

Koro: "Ya Rab, merhamet eyle."

Diyakoz: "Sunulan değerli armağanlar için Rabb'e yalvaralım."

Koro: "Ya Rab, merhamet eyle."

Diyakoz: "Bu kutsal ev ve buraya iman, saygı ve Tanrı korkusu ile girenler için Rabb'e yalvaralım."

Koro: "Ya Rab, merhamet eyle."

Diyakoz: "Her türlü sıkıntı, öfke, tehlike ve zor durumlardan kurtulmamız için Rabb'e yalvaralım."

Koro: "Ya Rab, merhamet eyle."

Diyakoz: "Ya Rab, lütfunla bizi destekle, kurtar, merhamet et ve koru."

Koro: "Ya Rab, merhamet eyle."

Diyakoz: "Tüm günün eksiksiz, kutsal, barış içinde ve günahsız olmasını Rabb'den dileyelim."

Koro: "Bağışla ya Rab."

Diyakoz: "Barış meleğinin güvenilir, yol gösteren, can ve bedenlerimizin koruyucusu olmasını Rabb'den dileyelim."

Koro: "Bağışla ya Rab."

Diyakoz: "Günah ve suçlarımızın bağışlanmasını ve onlardan arınmayı Rabb'den dileyelim."

Koro: "Bağışla ya Rab."

Diyakoz: "Ruhumuza iyi ve yararlı olanı ve dünyada barışı Rabb'den dileyelim.

Koro: Bağışla ya Rab."

Diyakoz: "Yaşamımızın kalanını barış ve tövbeyle geçmeyi Rabb'den dileyelim."

Koro: "Bağışla ya Rab."

Diyakoz: “Yaşam sonumuzun Hıristiyanca, barış içinde, utanç duymadan ve acısız olmasını ve Mesih’in müthiş yargı tahtı önünde iyi hesap vermeyi Rabb’den dileyelim.

Koro: “Bağışla ya Rab.”

Diyakoz: “Tamamen kutsal, saf, kutsanmış, çok şanlı hanımefendi, Tanrı doğuran ve ebediyen bakire Meryem ile bütün azizleri hatırlayarak kendimizi, birbirimizi ve bütün yaşamımızı Tanrı’mız İsa Mesih’e emanet edelim.”

Koro: “Sana ya Rab.”

Rahip: (Kısık sesle) “Her şeye gücü yeten Tanrı Rab, Sen tek kutsalsın. Yürekten Sen’in adını çağıranların yüceltme sunularını kabul eden, biz günahkârların yalvarışlarını kabul et ve kutsal sunağına al. Sen’in önüne günahlarımız ve cemaatin kusurları için armağanlar ve manevi sunular sunabilme olanağını bize ver. Bizi yanında lütuf bulmaya layık eyle ki bizlerin sunusu Sen’de kabul görsün ve merhametli Ruh’un bu armağanlarla cemaatin üstünde barınsın.” (Yüksek sesle) “Sen’in tek doğan Oğlunun merhametiyle, Sen ki O’nunla kutsanmışsın, Sen’in çok kutsal, iyi, yaşam veren Ruhun’la, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Koro: “Âmin.”

Rahip: “Barış sizinle olsun.”

Koro: “Ve senin ruhunla.”

Diyakoz: “Birbirimizi sevelim ki beraberce ikrar edelim.”

Koro: “Baba, Oğul ve Kutsal Ruh üçlemesi özde birdir ve bölünmez.”

Rahip sunağın önünde üç kez eğilir ve örtülerle kaplı olan tepsi ve kupayı öper ve kısık sesle şöyle der: “Ya Rab Sen’i seveceğim, Sen gücümsün. Rab benim dayanağım, sığınağım ve kurtarıcımdır.”

Diyakoz: “Kapılara, kapılara dikkat edelim. Işıldama. Dikkat edelim.”

Okuyucu iman duasını yüksek sesle okur: “İnanırım bir Tanrı’ya, her şeye gücü yeten Baba’ya, göğün ve yerin tüm görünen ve görünmeyenlerin yaradanına. Tek Rab İsa Mesih’e, Tanrı’nın Oğluna, tek doğana, tüm çağlardan önce Baba’dan doğana, Işık’tan Işık, gerçek Tanrı’dan gerçek Tanrı doğana, yaratılmayana, Baba ile bir özde olana, tüm şeylerin O’nunla yaratıldığına. Biz insanlar ve kurtuluşumuz için, göklerden aşağıya inene, Kutsal Ruh ve bakire Meryem’den beden alana ve insan olana. Üstelik bizler için Pontus’lu Pilatus zamanında çarmıha gerilene, acı çekene ve gömülene, Kutsal Yazılara

göre üçüncü günde dirilene. Göklere yükselene ve Baba'nın sağında oturana. Görkemle yine gelecek olana, dirileri ve ölüleri yargılayana. Krallığının sonu olmayana, Kutsal Ruh'a, Rabb'e, yaşam verene, Baba'dan çıkana, Baba ve Oğul ile birlikte tapılana ve onurlandırılana, Peygamberler aracılığıyla konuşmuş olana. Bir, Kutsal, Evrensel ve apostolik Kilise'ye. Günahların bağışlanması için olan tek vaftizi onaylarım. Ölülerin dirilişini ve gelecek çağ yaşamını beklerim."

Koro: "Âmin."

Diyakoz: "Doğru duralım. Korku ile duralım. Kutsal kurbanı barış içinde sunmaya dikkat edelim."

Koro: "Merhamet, barış ve bir yüceltme kurbanıdır."

Rahip: "Rabb'imiz İsa Mesih'in lütfu ve Baba Tanrı'nın sevgisi ve Kutsal Ruh'un paydaşlığı hepinizle olsun."

O anda rahip cemaati eliyle kutsar.

Koro: "Ve senin ruhunla."

Rahip: (Ellerini göğe kaldırarak) "Kalplerimizi yukarıya yöneltelim."

Koro: "Rabb'e yönelttik."

Rahip: "Rabb'e şükran sunalım."

Koro: "Doğru ve haktır."

Yukarıdaki cevaba şu ibare de eklenir: "Tapınmak Baba'ya, Oğul'a, Kutsal Ruh'a, özdeş ve bölünmez üçlemeye."

Rahip: (Kısık sesle) "Senin tüm egemenliğinin içinde, Sana ilahi sunmak, kutsamak, yüceltmek, teşekkürler sunmak ve tapınmak doğru ve haktır. Sen anlatılamaz, düşünülemez, görünmeyen, üstün anlayışta, ebedî ve daima mevcut olan Tanrı'sın, Sen ve senin biricik Oğlun ve Kutsal Ruh'unla. Sen bizi yokluktan var ettin ve düştüğümüzde tekrar dirilttin, bizi göklere yükseltinceye kadar her şeyi yapmaktan çekinmedin ve gelecek olan Krallığını da bağışladın. İşte bütün bunlar için bütün bildiğimiz ve bilmediğimiz, görünen ve görünmeyen nimetler için sana, biricik Oğluna ve Kutsal Ruh'una teşekkürler ederiz. Zira her ne kadar binlerce Başmelekler, onbinlerce Melekler,

Heruvimler[457] ve Serafimler[458], altıkanatlılar, çokgözlüler, yükseklerde uçuşan kanatlılar senin yanında bulunuyorsa da, bu kutsal ayini ellerimizden kabul etmeyi tenezzül ettiğinden Sana teşekkür ederiz." (Yüksek sesle) "Zafer ilahisini nağmelendirirler, haykırırlar, bağırırlar ve söylerler."

Koro: "Kutsal, kutsal, kutsaldır Rab-ül-Sabaut.[459] Gökler ve Yerler görkemi ile doludur. Yücelerdekine Osanna[460]. Rabb'in adıyla gelen kutlu olsun. Osanna yücelerdekine."

Koro bu ilahiyi okurken rahip kısık sesle şöyle der: "Ey insan sever efendimiz, bu göksel güçlerle birlikte biz de yüksek sesle diyoruz: Sen kutsal, çok kutsalsın, Sen ve Sen'in biricik Oğlun ve Kutsal Ruh'un. Sen kutsal, çok kutsalsın ve zaferin görkemlidir. Sen dünyayı o kadar çok sevdin ki biricik Oğlunu feda ettin. Öyle ki O'na iman edenlerin hiçbiri mahvolmasın, hepsi sonsuz yaşama kavuşsun. O geldi ve bizim için ilahi planı yerine getirdi. Ele verildiği gece, aslında dünyanın yaşam kazanması için kendisini teslim ettiği gece, kendi aziz, arınmış, kusursuz ellerine ekmeği aldı, şükretti, kutsadı ve böldü, kendi öğrenci ve elçilerine vererek şöyle dedi:"

Rahip: (Yüksek sesle) "Alın ve yiyin, bu sizin günahlarınızın bağışlanması için bölünen bedenimdir."

Koro: "Âmin."

Rahip: (Kısık sesle) "Aynı şekilde kadehi alın dedi." (Yüksek sesle) "Hepiniz bundan için. Bu sizin ve birçoklarının günahlarının bağışlanması için dökülen yeni anlaşmadaki kanımdır."

Koro: "Âmin."

Rahip: (Kısık sesle) "Kurtuluşumuzu sağlayacak olan buyruğu ve bizim için gerçekleşenleri; Çarmıhı, gömülmeni, üç gün sonra dirilişini, göklere yükselişini, Baba'nın sağındaki tahta oturmanı ve görkemle gerçekleşecek ikinci gelişini

---

457 Heruvim (Keruvim): Meleklerden bir grup. "Yaşam ağacının yolunu denetlemek için de Aden bahçesinin doğusuna Keruvlar ve her yana dönen alevli bir kılıç yerleştirdi." Yaratılış 3:24.

458 Serafim: Meleklerden bir grup."Üzerinde Seraflar duruyordu; her birinin altı kanadı vardı; ikisiyle yüzlerini, ikisiyle ayaklarını örtüyor, öbür ikisiyle de uçuyorlardı." Yeşaya, 6:2.

459 Rab-ül Sabaut: Ordular Rabb'i, her şeye hükmeden Rab. Eski Ahid'in pek çok yerinde, Yeni Ahit'te ise Pavlos'un Romalılara Mektubu 9:29 ve Yâkub'un Mektubu 5:4'te zikredilmektedir.

460 Osanna (Hozana): Bizi kurtar veya sana hamdolsun. Her iki anlamı da mevcuttur. "Önden giden ve arkadan gelen kalabalıklar şöyle bağırıyorlardı: "Davut Oğlu'na hozana! Rabb'in adıyla gelene övgüler olsun, En yücelerde hozana!" Matta 21:9.

anımsayarak.” (Yüksek sesle) “Sana Sen’in olanları Sen’den alıp her şeyde herkese sunarak.”

Koro: “Sen’i överiz, Sen’i yüceltiriz, sana şükrederiz ya Rab ve Sana dua ederiz ey Tanrı’mız.”

Koro bu ilahiyi okurken rahip kısık sesle şöyle der: “Bu manevi ve kansız tapınmayı tekrar Sana sunar, Sen’den diler ve yalvarırız ki Kutsal Ruh’unu bize ve önümüzde bulunan armağanlara gönder.”

Rahip: (Yüksek sesle) “Özellikle Patriğimizi (isim) anımsa. Ona kutsal kilisene barış içinde hizmet etmeyi ve Sen’in sözünü doğru bir şekilde öğretirken, emin, şerefli, sağlıklı ve uzun bir hayat lütfet.”

Diyakoz: “Ve herkesin aklından geçen tüm insanlara.”

Koro: “Ve tüm insanlara.”

Rahip: (Kısık sesle) “Ya Rab, içinde yaşadığımız kenti, bütün kentleri, beldeleri, burada imanla barınanları hatırla. Denizde, karada, havada seyahat edenleri, hastaları, acı çekenleri, esaret altında tutulanları anımsa, onlara kurtuluşu bağışla. Kutsal kiliselerde hizmet edenleri, fakirleri hatırlayanları, hayır işleyenleri anımsa. Ve bizlere merhametini gönder.” (Yüksek sesle) “Ve Baba, Oğul, Kutsal Ruh’ta en yüce ve görkemli ismine tek bir ses ve tek bir yürek olarak övgüler sunmayı ve yüceltmeyi bize bahşet, şimdi, her zaman ve sonsuzluklar boyunca.”

Koro: “Âmin.”

Rahip: “Yüce Tanrı ve Kurtarıcımız İsa Mesih’in merhameti sizinle olsun.”

Rahip cemaate dönerek onları kutsar.

Koro: “Ve senin ruhunla.”

Diyakoz: “Bütün azizleri anımsadıktan sonra barışla! Rabb’e yalvaralım.

Koro: Ya Rab merhamet eyle.”

Diyakoz: “Sunulan ve kutsanan bu değerli armağanlar için Rabb’e yalvaralım.

Koro: Ya Rab merhamet eyle.”

Diyakoz: “İnsanları seven, bunları kendi kutsal, gökler üstü ve görünmeyen sunağına hoş kokulu sunular olarak kabul eden Tanrı’mızın, karşılık olarak bize ilahi lütfunu ve Kutsal Ruh’un armağanını göndermesi için yalvaralım.”

Koro: “Ya Rab merhamet eyle.”

Diyakoz: “Her türlü sıkıntı, öfke, tehlike ve zor durumdan kurtulmamız için Rabb’e yalvaralım.”

Koro: “Ya Rab merhamet eyle.”

Diyakoz: “Ya Rab lütfunla bizleri destekle, kurtar, merhamet eyle ve koru.”

Koro: “Ya Rab merhamet eyle.”

Diyakoz: “Tüm günümüzün eksiksiz, kutsal barış içinde ve günahsız geçmesini Rabb’den dileyelim.”

Koro: “Bağışla ya Rab.”

Diyakoz: “Barış meleğinin güvenilir bir yol gösterici, ruh ve bedenlerimizin koruyucusu olmasını Rabb’den dileyelim.”

Koro: “Bağışla ya Rab.”

Diyakoz: “Günah ve suçlarımızın bağışlanmasını ve onlardan arınmayı Rabb’den dileyelim.”

Koro: “Bağışla ya Rab.”

Diyakoz: “Canlarımıza iyi ve yararlı olanı ve dünya barışını Rabb’den dileyelim.”

Koro: “Bağışla ya Rab.”

Diyakoz: “Yaşamımızın kalan kısmı barış ve tövbeyle geçmesini Rabb’den dileyelim.

Koro: Bağışla ya Rab.”

Diyakoz: “Hayatımızın sonunun Hıristiyanca, barış içinde, utanç duymadan ve acısız olmasını ve Mesih’in müthiş yargı tahtı önünde iyi hesap vermeyi Rabb’den dileyelim.”

Koro: “Bağışla ya Rab.”

Diyakoz: “İnançta birliği ve Kutsal Ruh’un paydaşlığını isteyerek, kendimizi, birbirimizi ve bütün hayatımızı Tanrı’mız İsa Mesih’e adayalım.”

Koro: “Sana ya Rab.”

Rahip: “Efendimiz, bizleri layık kıl ki korkusuz ve suçsuz olarak Sen göklerdeki Baba Tanrı’ya cesaret edip seslenerek diyelim:”

Okuyucu ve Cemaat: “Göklerdeki Babamız adın yüceltilsin, hükümdarlığın gelsin, gökte olduğu gibi yeryüzünde de Sen’in isteğin olsun. Günlük ekmeğimizi bugün de bize ver, bize karşı suç işleyenleri bağışladığımız gibi Sen de suçlarımızı bağışla. Bizi suç işlemekten koru ve kötülükten kurtar.”

Rahip: “Çünkü krallık, güç ve yücelik Sana aittir, Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Koro: “Âmin.”

Rahip: (Cemaati kutsayarak) “Barış sizinle olsun.”

Koro: “Ve Senin Ruhunla.”

Diyakoz: “Başlarımızı Rabb’e eğelim.”

Koro: “Sana ya Rab.”

Rahip: (Kısık sesle) “Sana şükranlarımızı sunarız ey görünmeyen Kral. Sen ölçülemeyen gücünle her şeyi yarattın ve merhametinin bolluğuyla her şeyi yoktan var ettin. Sen ey Efendimiz, Sen’in önünde başlarını eğmiş olanlara gökten bak, çünkü bunlar insanlara değil, Sen müthiş Tanrı’ya başlarını eğdiler. Sen ey Efendimiz burada bulunan armağanları hepimizin iyiliği ve ihtiyaçlarına göre ver. Denizde, karada ve havada yolculuk edenlere yoldaş, hastalara şifa ver, ruhumuzun ve bedenimizin doktoru ol.” (Yüksek sesle) “Sen’in biricik Oğlu’nun lütfu ve merhameti ile, ki Sen onunla yüceltilirsin, çok kutsal, iyi, hayat veren Ruh’unla, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Koro: “Âmin.”

Rahip: “Dikkat edelim!”

İki elin parmak uçları ile İsa Mesih’in kutsal bedenini tepsiden kaldırarak yüksek sesle şöyle der: “Kutsallar kutsallarındır.”

Koro: “Tek kutsal, tek Rab İsa Mesih, Baba Tanrı’nın yüceliği için. Âmin.”

Koro ağır makamda paydaşlık ilahisini icra eder. Hafta arası ve yortularda belirtilen ilahiler okunur. Pazar günleri ise şu ilahi okunur: “Rabb’i göklerde yüceltin. Aliluya.”

Diyakoz veya rahip (veya her ikiside): (Kısık sesle) “Ya Rab, Sen yaşayan Tanrı’nın Oğlu ve gerçekten Mesih’sin, günahkârların ki bunların birincisi benim, kurtuluşu için dünyaya geldiğine iman ve ikrar ederim. Bu önümüzdekinin lekesiz bedenin ve kıymetli kanın olduğuna inanıyorum. İsteyerek veya istemeyerek, sözle veya eylemle, bilinçsiz veya bilinçli işlemiş olduğum hatalarımı bağışla. Günahların affını ve sonsuz yaşamı bağışlayan lekesiz gizlerine hatasız ve günahsız olarak paydaş olmaya beni layık kıl. Âmin. Ey Tanrı’nın Oğlu, bu gün son yemeğe beni de kabul et; çünkü düşmanlarına bu sırrı vermeyeceğim, Yahuda gibi Seni öperek ele de vermeyeceğim. Fakat o haydut gibi Sana ikrar ederim; Ya Rab, hükümranlığında hatırla beni. Ya Rab, bu ayinle senin kutsal

armağanlarını alışım; yargılanmam ve mahkemem için olmasın, ruhumun ve bedenimin şifası için olsun, bütün göksel güçler, melekler ve baş melekler beni kutsayın ve bütün azizler benim gibi günahkâr kul için Rabb'e dua edin. Rabb'im benim günahlarımı affet ve bana merhamet et. Sen bizi yarattın, bize merhamet et, çok kez sana karşı hata işledik, bizi affet. Tanrı korkusu, inanç ve sevgi ile yaklaşın. Hayat kutsaldır ondan tat, Mesih'in ekmeğini kabul et."

Kutsal armağanlardan almak isteyenlere sunar ve kısık sesle şöyle der: "Tanrı'nın kuluna (ismi) Mesih'in bedeniyle kanı veriliyor, günahlarının bağışı ve sonsuz yaşam için."

Diyakoz, sunaktaki tepsi ve diğer kutsal eşyaları tertipler, kupanın üstünü örterken şöyle der: "Ya Rab, halkını kurtar ve mirasını bereketli kıl."

Rahip cemaati kutsar.

Koro: "Gerçek ışığı gördük, göksel Ruh'u aldık, gerçek inancı bulduk. Bölünmez Üçleme'ye tapalım, çünkü o bizi kurtardı."

Rahip: "Kutsaldır Tanrımız, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

Koro: "Ya Rab, ağzımızdan Sana övgü eksilmesin, yüceliğini analım çünkü bizi kutsal, tertemiz, ebedi ve hayat verici gizemlerini almaya layık kıldın. Bizi kutsamanla destekle ki dilimiz gün boyu Sen'in doğruluğundan söz etsin. Aliluya (3 kez)."

Diyakoz: "Ayağa kalkalım. Mesih'in ilahi, kutsal, lekesiz, ölümsüz, göksel, yaşam veren ve müthiş gizemlerine paydaş olmuş olarak Rabb'e gerekli şükranları sunalım.

Koro: Ya Rab merhamet eyle."

Diyakoz: "Ya Rab, lütfunla bizi destekle, kurtar, merhamet et ve koru.

Koro: Ya Rab merhamet eyle."

Diyakoz: "Tüm günün eksiksiz, kutsal, barış içinde, günahsız geçmesini isteyerek kendimizi, birbirimizi ve tüm yaşamımızı Tanrı İsa Mesih'e emanet edelim."

Koro: "Sana ya Rab."

Rahip: (Kısık sesle) "Şefkatli efendimiz, ruhlarımızın ve bedenlerimizin bağışlayıcısı, bugün de göksel ve ölümsüz gizemlerinle bizi yine değerli kıldın. Bizi doğru yola yönelt, korkunda bizi destekle, yaşamımızı koru, gayretlerimizi emin kıl. Tanrı doğuran ve her zaman bakire Meryem'in ve Azizlerinin duaları ve aracılığı ile." (Yüksek sesle) "Çünkü bizim kutsanmamız Sen'sin, Sana yücelik sunarız, Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar."

Koro: “Âmin.”

Rahip: “Barışla gidelim.”

Diyakoz: “Rabb’e yalvaralım.”

Koro: “Ya Rab merhamet eyle.”

Rahip, İsa Mesih’in ikonasının önüne gelerek şöyle der: “Ya Rab, Sen ki Sen’i övenleri kutsayan ve Sana güvenenleri aziz eyleyensin, halkını kurtar ve mirasını kutsa. Kilisenin cemaâtini koru. Evinin güzelliğini sevenleri kutsa. İlahi gücünle onları şereflendir ve sana umut bağlayanları terketme. Dünyana, kiliselerine, ruhanilerine, yetkililere, silahlı kuvvetlere ve bütün halkına barış ihsan et. Her iyi ve mükemmel armağan, gökten, Sen’den gelir, ışıklar Babası. Yüceltmemiz, şükranımız ve tapınmamız Sanadır, Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Koro: “Âmin. Rabb’in adına yücelik olsun, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar (3 kez).”

Rahip: (Kısık sesle) “Mesih Tanrı’mız, Sen yasa ve peygamberlerin tamamlayıcısısın. Baba’nın tüm amacını yerine getirdin. Kalplerimizi mutluluk ve sevinçle doldur, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin.”

Diyakoz: “Rabb’e yalvaralım.”

Koro: “Ya Rab merhamet eyle.”

Rahip: “Rabb’in kutsaması ve merhameti üzerinizde olsun. İlahi lütfu ve sevgisiyle, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Koro: “Âmin.”

Rahip: “Yücelikler Sana ey Tanrı, yücelikler Sana, ey umudumuz.”

Koro: “Yücelik Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin.”

Diyakoz: “Merhamet eyle ya Rab (3 kez). Yüce Efendi, kutsa.”

Rahip: “Ölülerden dirilmiş Mesih, bizim gerçek Tanrı’mız, tertemiz, kusursuz ve kutsal Annesinin aracılığı ile, kutsal, şanlı, değerli elçiler ile kutsal, şanlı büyük şehitler ve değerli kehanetlerle, kutsal Tanrı’ya yönelmiş pederlerimizle, Gavril Lesnovski, Yoahim Osogovski, Pogor Pçinski, Aziz Teofilo Strumiçki, Aziz Sloven Öğretmenler ve bağışlayıcılar Aziz Kiril ve Methodi ve onların öğrencileri Ohri’li Aziz Klement i Naum, Sava Goras i Angelari, Kozmo ve Damyanın dualarına göre, Aziz Pantelemon, Aziz Annemiz bizim Paraskeva, Aziz Gorgi Poredonosec, Dimitri Mirodonici Solunski, Aziz

Onbeş Veropolski Sveşteni Maçenici onların dualarına göre. Ve doğru Meryem'in ebeveynleri Yoakim ve Anna. Onların duaları ile bizlere merhamet eyle ve bizi kurtar, iyi şefkatli ve merhametli Tanrı."

Koro: "Ya Rab, bizi bereketlendireni ve kutsayanı uzun yıllar koru."

Rahip: "Kutsal Üçleme sizi korusun. Kutsal Pederlerimizin duaları ile Tanrı'mız Rab İsa Mesih bize merhamet eyle ve kurtar."

Koro: "Âmin."[461]

Rahip, kutsanmış ekmeği katılımcılara dağıtır ve böylece ayin bitmiş olur.

Günümüzde rahip kutsal armağanları özel bir kaşıkla inananlara verir. Bu kaşıkta inananlara Mesih'in bedeni ve kanı aynı anda vermiş olur. Eskiden böyle olmadığı ve bu armağanların ayrı ayrı verildiği ifade edilmektedir. İnananlara önce Mesih'in bedeni, ardından kanı verilirdi, bugün rahip ve diyakozların yaptığı gibi. Tertulian'ın da belirttiğine gibi, erken dönemlerde inananlara kutsal armağanlar ayrı ayrı verilmiştir. Daha geç dönemlerde ise özellikle doğuda ayrı bir şekilde armağanların verilmesi uygulamasından vazgeçilmiş ve kilisedeki uygulamaya bir kaşık dâhil edilmiştir. Bu kaşığı Aziz Jovan Zlatoust'un (Aziz Yannis Khrysostomos) dâhil ettiği belirtilmektedir.[462]

Doğuda ve Makedon Ortodoks Kilisesi'nde kutsal armağanların verilme işlemi sunağın dışında gerçekleşir. Her bir inanana bu armağanlar verilirken rahip şöyle dua eder: "Bizim Tanrımız, kurtarıcımız, İsa Mesih'in tertemiz ve kutsal kanınla senin kölen (ismi), günahlarının bağışlanması ve sonsuz bir hayat için. Âmin." Ardından diyakoz inananın ağzını obrusla/bezle siler. Ve inanan kadehi öper. Rahibin inananları kadehin önünde haç çıkarmamaları; kutsal armağanları aldıktan sonra ıslak dudaklarla Rahibin; elini öpmemeleri, sadece kadehin ayak kısmı veya kenarını öpmeleri gerektiği hususunda katılımcıları önceden uyarması gerekir. Kadehin önünde eller çapraz bir şekilde göğsüne yapışık biçimde bulunması gerekir.[463]

---

461 Timotey, *Sluzebnik (Veçerna, ytrena i Liturgiya na Cv. Jovan Zlatoust)*, 90-123; Kipriyan, *Evharistiya*, 131-148.

462 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 121.

463 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 121.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:
DİĞER SAKRAMENTLER

3.1) KONFİRMASYON/KUVVETLENDİRME (MİROPOMAZENİE)

3.1.1) Konfirmasyonun Kelime ve Terim Anlamı

Konfirmasyon; doğrulama, gerçekleme, onaylama, teyit etme, tasdik etme manalarına gelmektedir. Bu kavram Hıristiyan ilahiyatında, "vaftizi pekiştirme ayini" olarak uygulanmaktadır. Konfirmasyon bir "kilise sırrı", "imanın kuvvetlendirilmesi" ve "bir Hıristiyanın imanın sorumluluğunun farkında olması" anlamını taşımaktadır. Vaftiz günahtan kurtulmayı, konfirmasyon ise Tanrı'nın İsa Mesih aracılığı ile insan soyu için yaptıklarına şahitliği sembolize etmektedir. Bundan dolayı o, vaftizin tamamlanması ve mükemmelleşmesi ayini olarak görülmüştür.[464]

Konfirmasyon veya diğer bir deyişle güçlendirme, vaftiz edilen kimsenin takdis edilmiş bir yağ ile vücudunun çeşitli yerlerinin yağlanmasıdır. Genel olarak Hıristiyanlar konfirmasyon ile kişinin Kutsal Ruh tarafından mühürlendiğine inanmaktadırlar.[465]

3.1.2) Yeni Ahit'te Konfirmasyon

Konfirmasyon sakramentinin varlığına delil olarak Yeni Ahit'teki şu cümleler gösterilmektedir:

"Sizlerse Kutsal olan tarafından meshedildiniz; hepiniz bilgilisiniz."[466]

"Elçiler bir araya geldiklerinde İsa'ya şunu sordular: 'Ya Rab, İsrail'e egemenliği şimdi mi geri vereceksin?' İsa onlara; 'Baba'nın kendi yetkisiyle belirlemiş olduğu zamanları ve tarihleri bilmenize gerek yok' karşılığını verdi. Ama Kutsal Ruh üzerinize inince güç alacaksınız. Yeruşalim'de, bütün Yahudiye ve Samiriye'de ve dünyanın dört bucağında benim tanıklarım olacaksınız."[467]

---

464 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 181.

465 Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 354-355.

466 1. Yuhanna 2:20.

467 Elçilerin İşleri 1:6-8.

Yeni Ahit'in dilinde konfirmasyon için "el koyma" terimi kullanılmaktadır. Bu konuyla alakalı olarak Pavlus ve Yuhanna'nın Samiriye halkına gitmeleri ve onların üzerine ellerini koymaları sonucunda Kutsal Ruh'u almış olmaları delil gösterilmektedir.[468] Bu pasaj şöyle yorumlanmıştır: Samiriye halkı ilk önce vaftiz olmuşlardı. Ancak havariler dinde yeni bir doğuş için vaftizin yeterli olmadığını, bu yüzden Kutsal Ruh'u almaları için vaftizin yanında ellerin onların üzerlerine konması gerektiğini düşündüler. Her ne kadar bu konu ile ilgili İncillerde herhangi bir delil bulunmuş olmasa da bu uygulamanın onların kendi kendilerine ortaya çıkardıkları bir ritüel olmadığına, bilakis İsa Mesih'in onları bu şekilde bir yönlendirmesi yönlendirdiğine inanılmaktadır.[469] Elleri koyma ile alakalı olarak diğer bir Yeni Ahit delili de, Pavlus'un Efes'te bir grup öğrencinin üzerine ellerini koyması ve Kutsal Ruh'un üzerlerine inmesidir: *"Pavlus ellerini onların üzerine koyunca Kutsal Ruh üzerlerine indi ve bilmedikleri dillerle konuşup peygamberlik etmeye başladılar."*[470]

3.1.3) Konfirmasyonun Tarihsel Gelişimi

Makedon Ortodoks Kilisesi, konfirmasyon sakramentinin, Kutsal Ruh'un armağanlarını insanlara bütünüyle vermek için İsa Mesih tarafından kurulduğuna inanmaktadır.[471] Havariler zamanında bu sakramentin bölümleri; dua, elleri uzatmak ve Kutsal Ruh'u kabul etmekten ibaretti. Uygulama sırasında hangi duanın veya dualaların okunduğu ise bilinmemektedir. Daha önce de belirttiğimiz üzere henüz havariler döneminde elleri uzatma yerine yağ sürülmeye geçildiği iddia edilmektedir. Yağlama esnasında hangi kelimelerin telaffuz edildiği de belli değildir. Bu konuda malum olan yegâne husus, Pavlus'un Korintliler'e yazdığı mektuba dayandırılarak, piskoposların inananların vücudunun belli bölümlerini yağlayarak bu ayini gerçekleştirmiş olmalarıdır.[472]

Öte yandan, III. yüzyılda dahi bu sakramentin ana bölümlerini ellerin uzatılması ve duanın okunması oluşturmaktaydı. Bu esnada hangi sözlerin söylendiği hususunda günümüze herhangi bir bilgi ulaşmamıştır. Fakat IV. ve V. yüzyıla gelindiğinde, konfirmasyon sakramentinin yağlama ve dua unsurlarını içerecek şekilde günümüzdeki

---

468 Elçilerin İşleri 8:17

469 Milan, *Crkvata i Sektite*, 376.

470 Elçilerin İşleri 19:6

471 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 19.

472 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 91.

uygulama ile hemen hemen aynı olduğu anlaşılmaktadır. Mesela, Aziz Kiril yağlanan bölümleri sayarken; alnı, kulakları, burnu ve göğsü zikretmiştir. Yağlama esnasında söylenen dua formülünün de günümüz icralarıyla aynı olduğu ifade edilmektedir.[473]

Hıristiyan olma sorumluluğunun bilincinde olma anlamına gelen bu sakramentte, zamanla mezhepler arasında farklı uygulamalar ortaya çıkmıştır. Doğu Kiliselerinde vaftizden hemen sonra, Batı Kiliselerinde ise daha sonra yapılmaktadır. Doğu Kilisesine göre vaftiz ile konfirmasyon arasında yakın bir ilgi bulunduğundan bunların arka arkaya yapılması tercih edilmiş ve günümüze kadar bu şekilde uygulanmıştır. Batıda ilk yüzyıllarda konfirmasyon vaftiz ile birlikte yapılmış ancak bazı sosyo-kültürel ve diğer etkiler nedeniyle bu iki ayin birbirinden ayrılmıştır.[474]

Orta Çağda Katolik Kilisesi çocukların 12-14 yaşlarında bir piskoposa götürülmesi ve görevli piskopos tarafından ilgili çocuğun üzerine elin konulması suretiyle meshedilmesi gerektiğini savunmuştur.[475] Katolik Kilisesi'nde konfirmasyon sakramenti Ortodoks Kilisesi'nden daha farklı bir sıralamaya göre icra edilmektedir. Dine giriş sakramentlerinin sırası vaftiz, evharistiya ve konfirmasyon şeklindedir. Bu sakramentlerin uygulama sırasının başlangıcı II. yüzyıla kadar varmaktadır. II. yüzyıl öncesine bakıldığında ise sakramentler arasında böyle bir bağlantı ve böyle bir sıralamanın mevcut olmadığı görülmektedir. Günümüzde Ortodokslar dine giriş manasına gelen üç sakramenti (vaftiz, konfirmasyon ve evharistiya) aynı anda vermektedirler. Protestan ve Anglikanlara göre ise; "Kutsal Ruh'un armağanlarının tamamı vaftiz ile verilmektedir ve bundan dolayı konfirmasyon sakramentine ihtiyaç yoktur. Konfirmasyon yerine iman itirafı vardır."[476]

3.1.4) Makedon Ortodoks Kilisesi'nde Konfirmasyon

Makedon Ortodoks Kilisesi konfirmasyon için "kutsal yağ sürme" anlamına gelen "miropomazanie" (миропомазание) kelimesini kullanmaktadır. Onlara göre ikinci sakrament konfirmasyondur ve vaftizden hemen sonra yapılır.

---

473 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 92.

474 Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 354-355.

475 Sergey Akişin, "İstorisko - Liturgiçeskie Aspekti Tainstv Krşteniya i Miropomazanya", *Cinodalnaya Bibliysko - Bogoslovskaya Komisiya*, (Moskva 2007), 324-325.

476 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 184-187.

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde konfirmasyon sakramenti doğrulama, onaylama teyit etme, tasdik etme, vaftizi pekiştirme gibi manalara gelir. Konfirmasyon Kutsal Ruh'un armağanlarını inananlara bütünüyle vermek için Mesih tarafından teşekkül edilen bir ayindir. Aynı zamanda konfirmasyon imanın kuvvetlendirilmesi ve bir Hıristiyanın dinî sorumluluğunun farkında olması anlamı taşımaktadır. Eğer vaftiz günahtan kurtulma ayini ise, konfirmasyon Tanrı'nın İsa Mesih aracılığıyla insanı tamamlama ve mükemmelleştirmesi ayinidir.[477]

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre vaftizin hemen akabinde uygulanan konfirmasyon gerek uygulamadaki sadelik gerekse dualardaki manaları açısından tamamlayıcı bir sakrament niteliği taşımaktadır.[478] Konfirmasyonun vaftizden hemen sonra uygulanması; vaftizin, vaftiz olan kişiye Ruh'u verdiğini, konfirmasyonun ise bu kişiyi tam olarak Ruh ile doldurduğu inancına dayanmaktadır. Doğum ile büyümenin, hayat ile de sağlığın birbirine bağlı olması gibi, vaftiz ile konfirmasyon da birbirine sıkı sıkıya bağlı görülmüştür.[479]

Mevcut uygulamaya göre papaz vaftiz olan kişi için dualar okuduktan sonra başpiskopos tarafından hazırlanmış olan yağ kişiye sürülür. Bu kutsal yağ (sveto miro) başpiskopos tarafından yağ, şarap ve değişik kokulu bitkilerden hazırlanır ve daha sonra bölgedeki diğer kiliselere gönderilir.[480]

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre, bizzat İsa Mesih tarafından kurulmuş olan konfirmasyon sakramenti, havariler tarafından inananları vaftizin ardından ayrı bir sakrament olarak uygulanmıştır. Günümüzde Makedon Ortodoks Kilisesi'nde konfirmasyon sakramenti piskoposlar ve papazlar tarafından vücudun bazı bölgelerine kutsanmış yağ sürüp; "Kutsal Ruh'un hediyesinin mührü" denilerek gerçekleştirilmektedir.[481]

Yeni Ahit metinleri, havariler döneminde konfirmasyon sakramentinin vaftizden hemen sonra fakat vaftizden ayrı bir sakrament olarak gerçekleştirildiğini aktarmaktadır.[482]

---

477 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot,* 19.

478 Agatangel, *Crkovno Pravo, (Prv, Opşt Del)*, 32.

479 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 186.

480 Milan, *Crkvata i Sektite*, 366.

481 Milan, *Crkvata i Sektite*, 366.

482 Elçilerin İşleri 8:14; 19:6.

Günümüzde Makedon Ortodoks Kilisesi'nde de aynı şekilde konfirmasyon sakramenti vaftizden hemen sonra fakat vaftizden ayrı bir sakrament olarak icra edilmektedir.[483]

Makedon Ortodoks Kilisesi konfirmasyon sakramentinin vaftiz sakramentinden ayrılmayacağına inanmaktadır. Bu yüzden konfirmasyon sakramenti sadece vaftiz olanlara ve vaftiz sakrementinden hemen sonra gerçekleştirilir. Bunun delili olarak, *"Tövbe edin, her biriniz İsa Mesih'in adıyla vaftiz olun. Böylece günahlarınız bağışlanacak ve Kutsal Ruh armağanını alacaksınız."*[484] cümlesi gösterilmektedir. Doğu ve Batı Hıristiyanlarının eski kayıtları da bu sakramentin nasıl uygulandığına referanstır. Geleneksel uygulamaya göre, vaftiz olan sudan çıktıktan sonra elbisesini giyer ardından piskopos ellerini vaftiz olanın üzerine uzatır ve dua okurdu. Ardından piskopos takdis edilmiş yağı alır ve vaftiz olanı "Kutsal yağla seni Tanrı'nın adına, Yüce Baba'nın, İsa Mesih'in ve Kutsal Ruh'un adına kutsuyorum." duasıyla yağlardı.[485]

3.1.4.1) Konfirmasyonun Anlamı

Konfirmasyon sakramentiyle insan, yeni ruhanî hayat için doğar, bağışlanır, yüceltilir ve İsa Mesih'in krallığına girer. Nasıl ki yeni doğan bir çocuğun güçlenmesi ve büyümesi için havaya, ışığa ve benzeri yardımcı unsurlara ihtiyacı varsa, aynı şekilde insanın ruhanî hayatında da ruhanî doğumdan (vaftizden) sonra Kutsal Ruh'un armağanlarına ve gücüne ihtiyaç vardır. Bu tanrısal güç yeni doğan ve vaftiz olan insana konfirmasyon sakramenti aracılığıyla verilir.[486] Kutsal Ruh'un armağanları inananların akıllarını, iradelerini ve kalplerini yeniler.[487]

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre vaftiz ve konfirmasyon sakramentini alan kişinin, hemen ardından evharistiya ayiniyle İsa Mesih'in tertemiz eti ve kanını kabul etmesi gerekir. Böylece bu onun ilk evharistiya ayini olur. Bu üç sakramentle (vaftiz, konfirmasyon ve evharistiya) insan, İsa Mesih'in kilisesine girer. Bu üç sakrament birbirinden ayrılmaz ve peş peşe uygulanır. Vaftiz ikinci doğumu gerçekleştiren bir sakramenttir, onun aracılığıyla insan İsa Mesih'te doğar. Konfirmasyon sakramentiyle insan Kutsal Ruh'un armağanlarını alır. Bu armağanlar kişiye yeni hayatında büyümesi,

---

483 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 79.

484 Elçilerin İşleri 2:38

485 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 38; Stefanovski, *Patot do Veçniot Zivot*, 50.

486 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 78-79.

487 Yovanovski, *Krştenie Gospodovo*, 39.

sağlamlaşması, gerçekliğe ulaşması ve Tanrı'nın adının devamlı bir şahidi olabilmesi için verilir. Son olarak evharistiyayla İsa Mesih'in tertemiz kanı ve bedenine katılır. Böylece insanlar tam olarak Ortodoks Kilisesi'yle bütünleşmiş olur.[488]

3.1.4.2) Konfirmasyonun Uygulayıcıları

Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde konfirmasyon sakramentini sadece piskoposlar uygulamışlardır. III. yüzyıldan sonra kilise pratik bazı nedenlerden dolayı, vaftiz yapan papazın, piskopos tarafından takdis edilmiş yağı kullanması şartıyla, konfirmasyonu da uygulayabileceğine karar vermiştir.[489]

Günümüz Makedon Ortodoks Kilisesi'nde konfirmasyon sakramentini sadece piskoposlar değil, aynı zamanda papazlar de icra edebilmektedir. Piskoposun bu sakramentteki üstünlüğü kullanılan yağı takdis etmesinden ibarettir. Papaz ise sadece piskopos tarafından takdis edilmiş yağ ile bu sakramenti icra edebilir.[490] Makedon Ortodoks Kilisesi'nde hazırlanmış olan yağ, başpiskopos tarafından kutsandıktan sonra tüm kiliselere gönderilir. Papazlar yağı alıp sanki başpiskoposun elindenmiş gibi Hıristiyanlara bu yağı sürerler.[491]

3.1.4.3) Konfirmasyonu Kimler Alabilir?

Vaftiz olan kişiye, "kupel'den"[492] çıkartıldıktan hemen sonra konfirmasyon sakramenti icra edilir.[493] Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz olmuş çocuk veya yaşlı herkes konfirmasyon sakramentini almaya hak kazanmıştır.[494] Eğer kişi farklı mezhebe bağlı bir kilise papazı tarafından konfirmasyon yağıyla yağlandıysa öncelikle bu kilisenin konfirmasyonu bir sakrament olarak kabul edip etmediğine bakılır. Eğer sakrament olarak kabul ediliyorsa tekrarlanmaz. Mesela, Protestanlar konfirmasyonu sakrament olarak

---

488 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 38-39; Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 19.

489 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 37.

490 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 81.

491 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 20.

492 Vaftiz suyunun bulunduğu ve çocuğun vaftiz edildiği kaba verilen isim. Genellikle bakırdan bebeklerin vaftiz edilebilecek büyüklükte bir küvet.

493 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 38.

494 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 82; Agatangel, *Crkovno Pravo, (Prv, Opşt Del)*, 32.

kabul edilmedikleri için Protestanlıktan Makedon Ortodoks Kilisesi'ne geçenlere konfirmasyon uygulanır.[495]

3.1.4.4) Konfirmasyonun Yeri ve Zamanı

Konfirmasyon sakramenti vaftiz sakramentinden hemen sonra gerçekleştirildiğine göre yeri ve zamanı onunla aynıdır. Konfirmasyon sakramenti tekrarlanmaması açısından da vaftiz sakramentine benzer; çünkü konfirmasyon aracılığıyla inanana verilen armağanlar, onun tüm hayatı içindir. Bu sakramentin tekrar edilmemesi anlayışı günümüzde de aynı şekilde devam etmektedir.[496] İstisna olarak İsa Mesih'ten vazgeçip sonra tekrar dönen kişiler yeniden konfirmasyon yağıyla yağlanırlar.[497]

3.1.4.5) Yağın Hazırlanması ve Kutsanması

Ortodoks Kilisesi'nde konfirmasyon sakramenti için bir başpiskopos tarafından takdis edilmiş yağ kullanılmaktadır. Bu yağı takdis etmek sadece başpiskoposa aittir. Yağı konfirmasyon esnasında kullanma yetkisi ise, piskoposa ve papaza verilmiştir.[498] Takdis edilmiş yağ bu sakramentte kullanılan tek maddedir. Her ne kadar havariler ilk yıllarda bu sakramenti sadece ellerini uzatarak icra etmiş olsalar da, yine de havariler döneminden itibaren bir değişim yaşanarak takdis edilmiş yağın kullanılmaya başlandığını ve böylece günümüze kadar geldiğini ifade etmiştik. Günümüzde yağ tek madde olarak bu sakramentte kullanılmakla birlikte, bu maddenin içeriği tam olarak bilinmemektedir. Tek bilinen yağın kokulu olması gerektiğidir. Bu da konfirmasyon sakramentinden önce okunan dualardan anlaşılmaktadır. Günümüze ulaşan bilgilere göre özel bir ayinle yağın takdis edilmesinin, IV. yüzyıldan sonra ve sadece piskoposlar tarafından gerçekleştirildiği yönündedir. Büyük Basil'e (Vasiliy) göre ise yağın takdis edilmesi Havariler döneminden itibaren uygulanmakta olan eski bir ayindir.[499]

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde hazırlanmış olan bu yağa "kutsal kokulu yağ" manasında "sveto miro" (свето мирo) ismi verilmektedir. İçerisine katılan malzemeler konusunda farklı rakamlar verilmektedir. Örneğin otuz bir, otuz üç ve hatta altmış dört farklı

---

495 Agatangel, *Crkovno Pravo, (Prv, Opşt Del)*, 32.

496 Stefanovski, *Patot do Veçniot Zivot*, 51.

497 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 82-83.

498 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 567; Milan, *Crkvata i Sektite*, 366.

499 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 83-84.

malzemenin karışımından hazırlandığı ifade edilmiştir. Bu bitkilerin sayısı ise her dönemde farklılık göstermiştir. Fakat 1853'ten sonra her kutsal yağın hazırlanmasında 31 malzemenin gerekli olduğu belirtilmiştir. Yağ daha sonra piskoposluklara oradan da kiliselere ulaştırılır. [500] Eğer bir ihtiyaç duyulursa bir piskoposluktan diğerine götürülebilir. Her ne kadar Ortodoks piskoposlukları çok fazla olsa da bunların hepsinin tek bir Ortodoks Kilisesi'ne ait olduğu düşünülür.[501] Kutsal yağ her papazda küçük bir kutucukta bulunmaktadır. Bittikçe kendi kilisesinden bu kutucuğun içerisine ilave eder.

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde takdis edilmiş yağın hazırlanması özel bir ayinle yapılmakta ve buna "kutsal kokulu yağ kaynatma" anlamına gelen "mirovarenie" (мироварение) denmektedir. İçerisine şarap, farklı yağlar, kokulu çiçekler ve bitkiler katılarak hazırlanmaktadır. Hazırlanması Paskalya'dan önceki pazartesi başlayıp çarşamba akşamı biter. Büyük Perşembe günü liturji esnasında da başpiskopos tarafından kutsanır.[502]

Paskalya'dan önceki pazartesi sabahı başpiskopos rahiplerle beraber yağın kaynatılması için hazırlanan yere gelip töreni başlatır. Ardından dualar okunup Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adı zikredilir ve şeytan lanetlenir. Başpiskopos daha önceden hazırlanmış olan malzemeleri, yağın kaynatılacağı kaba koyar, kabın altına odunları yerleştirir ve ateşi yakar. Bundan sonra rahipler İncil okumaya başlar, diyakozlar da şarap ve yağı karıştırır. Hazırlanmış olan yağa çarşamba günü değişik kokular ilave edilir ve yağ başka kaplara doldurularak Kutsal Perşembe'ye kadar bekletilir. Doldurulup saklandığı kaplara "Alavester" denmektedir. Bu kap genellikle kulpsuz ve ince uzun boğazlı olur.[503]

Yağ hazırlandıktan sonra Kutsal Perşembe günü litürjiden önce takdis edilir. Başpiskopos haçla beraber, mumlar ve çanların çalmasıyla içinde yağ bulunan kapların bulunduğu yere gider. Ardından onları rahiplere dağıtır. Böylece yağ kiliseye getirilmiş olur. Diyakozlar da çanların çalmasıyla birlikte ellerinde buhurlar ve mumlarla kiliseye girer. Kilisenin içerisinde hazırlanmış olan yere yağ ile dolu olan kaplar konulur. Daha önceden takdis edilmiş olan "Alavester" (takdis edilmiş yağın konulduğu kap) da oraya konulur.

---

500 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 20; İlarion, *Tainstvo Veri*, 149; Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 86.

501 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 37.

502 Stefanovski, *Patot do Veçniot Zivot*, 50.

503 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 87-88.

Ardından vaaz verilir ve devamında litürji başlar. Litürjide (Büyük giriş litürjisinde) başrahip kutsal armağanların önünde daha önce takdis edilmiş yağla dolu olan "Alavesteri" gösterir ve rahipler geri kalan yağla dolu olan diğer kapları taşır. Onların önlerinde de diyakozlar ellerinde mumlar ve buhurlar taşırlar. Başpiskoposun yanına geldiklerinde ise önce kutsal armağanları alırlar, ardından başpiskopostan daha önce takdis edilmiş yağla dolu olan "Alavesteri" alır ve onu tahtın üzerine koyarlar. Sonra orada bulunan rahipler sunak yerine girerler. Yağla dolu kaplar tahtın etrafına konulur. Başpiskopos yeni hazırlanmış olan yağların bulunduğu kapların kapaklarını açıp üç defa şu sözlerle kutsar: "*Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına. Âmin*." Ardından başpiskopos, Kutsal Ruh'un yağa inmesi, yağın ruhsal yağlama yağı olması, hayat hazinesi olması, ruhun ve bedenin kutsaması ve mutluluk yağı olması için dua okur. Rahip herkese barış ve esenlik diledikten sonra başpiskopos kendisine bu görevi nasip ettiği için Tanrı'ya dua eder ve ardından her kabı üçer defa kutsayıp kapaklarını kapatır. Sonra rahipler bir dua okur[504] ve yağları oradan götürürler. Burada ise daha önceden takdis edilmiş olan yağdan, bu yeni takdis edilmiş yağların içerisine birkaç damla damlatılır. Liturjiden sonra ise bu kaplar muhafaza edilecekleri yerlere kaldırılır. Oradan da başpiskopos veya patriğin emriyle kiliselere dağıtılır.[505]

Takdis edilmiş yağ sunakta ve gümüş bir kapta saklanır. Kilisenin dışında birine konfimasyon sakramenti uygulanacaksa, buradan başka bir kaba alınır ve yağı sürmek için bir çubuk hazırlanır. Vaftiz ve konfirmasyon sakramenti uygulanırken konfirmasyon yağı ve son yağlamada kullanılan yağın karışmaması için kondukları kaplar farklı olur. Eğer aynı türde kaplara konulacaksa bu sefer üzerlerine etiket yapıştırılır. Konfirmasyon yağı ve son yağlama yağların karışmaması için iki ayrı çubuk kullanılmasına dikkat edilir.[506] Bu kutsal yağ küçük bir kutucukta her papazda bulunur. Konfirmasyonu icra edeceği yere bu kutucuğu da alır götürür (Bk.Ek 15).

Takdis edilmiş yağ sert bir malzeme üzerine dökülürse, pamukla güzel bir şekilde temizlenmesi gerekir. Yere dökülürse o toprak kazılmalı ve tahtın altına konulmalıdır. Taş üzerine dökülürse taş yıkanmalı, su da tahtın altına veya bir nehre dökülmelidir. Tahta parçasına dökülürse o tahta parçası yakılmalı ve külleri tahtın altına konulmalıdır. Fakat

---

504 Mezmurlar 45:1-17.

505 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 88-89.

506 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 90.

bazen takdis edilmiş yağ bozulabilir (çok eski ise bozulma ihtimali var) ve doğal kokusunu kaybedebilir veya yeşerebilir. Bu durumda da tahtın altına dökülmesi, kabın güzel bir şekilde pamukla silinmesi, pamuğun temiz bir taş üzerinde yakılması ve küllerinin tahtın altına dökülmesi gerekir.[507]

Bu yağ Kutsal Ruh'un kilisedeki sonsuz varlığını sembolize etmektedir. Kutsal Ruh "Pedesetnici" (Pentekost) gününde havarilerin her birinin üzerine inmiştir. O günden bu yana İsa Mesih'i kabul edip kiliseye dâhil olanların üzerine iner ve onları çevreler.[508]

Yağın takdis edilmesi ayini için Kudüslü Kiril şöyle demektedir: "Bu yağı normal bir yağ gibi düşünmemek gerekir. Nasıl ki ekmek şarap ayininde Kutsal Ruh'un çağırılmasından sonra artık o normal bir ekmek olmayıp, İsa Mesih'in bedenine dönüşüyorsa, aynı şekilde bu yağ da artık sıradan bir yağ olmaktan çıkmıştır. Bu yağ İsa Mesih'in bir lütfudur. Ve Tanrı'nın aracılığıyla İsa Mesih bize Kutsal Ruh'u verir.[509]

Zaman içerisinde yağın takdis edilme töreni içerik bakımından olmasa da görünüş olarak gelişmiştir. Selanikli Simeon tarafından XV. yüzyılda geliştirilmiş olan bu ayin artık nihai halini almış görünmektedir. Günümüzdeki ayinin de çok ufak farklarla, onun belirlemiş olduğu ayinin hemen hemen aynısı olduğu ifade edilmektedir.[510]

Papaz Branko ile yapılan görüşmede kendisinin konfirmasyon yağının hazırlanmasında bir kez bulunduğunu, hazırlanma esnasında içerisine zeytinyağı, şarap ve daha pek çok kokulu bitkinin katıldığını ifade etmiştir. Kaynatıldığı esnada genç papazlar yağı dönüşümlü olarak karıştırmışlar ve aynı zamanda Yeni Ahit'ten bazı bölümler okunmuştur. Daha sonra başpiskopos tarafından kutsanan yağ, kullanılmak üzere tüm piskoposluk bölgelerine gönderilmiştir. Böylece kilise papazlarının elindeki yağ bitince bölge piskoposluğundan temin edebilmektedirler.

Her ne kadar her Ortodoks Kilisesi kendi kutsal yağını kendi hazırlıyorsa da, teologlara göre asıl olan kutsal yağın İstanbul Patrikhanesi tarafından hazırlanmasıdır. Fakat bu, pratikte pek mümkün olmadığı için, bugün Makedon Ortodoks Kilisesi kutsal yağını kendisi hazırlamaktadır. Bu yağı hazırlama aynı zamanda bir kilisenin otosefalliğinin de işaretidir. Belirtilen kurallara göre bu yağın hazırlanmasında en az iki rahip bulunması

---

507 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 90-91.

508 Şmeman, *Liturgiya i Zivot*, 234.

509 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 84.

510 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 86.

gerekir: Biri yağı karıştırır, diğeri de Yeni Ahit'i okur. Bu yağın hazırlanması toplam üç gün sürmektedir. Hazırlandıktan sonra Kutsal Sinod'a getirilip burada özel kaplara konularak tüm piskoposluk bölgelerine gönderilir.[511]

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde ilki 1967 yılında olmak üzere, şu ana kadar dört kez kutsal yağ kaynatma ayini düzenlenmiştir. Bu yağın son kez Başpiskopos Mihail döneminde kaynatıldığı, tam tarih verilmemekle birlikte 20 yıldan daha fazla bir zaman geçtiği belirtilmektedir. 2020 yılında kaynatılmak üzere hazırlıklar yapılırken Kovid-19 salgını nedeniyle o tarihlerde ülke genelinde bir araya gelme ve toplanma yasağı bulunduğu için 2021 yılına Paskalya öncesine ertelenmiştir.[512] Pandeminin uzaması sebebilye 2021 yılında tekrar 2022 yılına ertelenmiştir. 21.04.2022 yılında Üsküp'te bununan "Ohrili Aziz Kliment" kilisesinde Başpiskopos G.G. Stefan tarafında Pazartesi gününden itibaren kaynatılan yağ Kutsal Perşembe günü litürjide yeni kutsal yağı kutsamıştır (Bk.Ek 16). Böylece kutsal yağ kaynatma ayini tamamlanmıştır.[513]

3.1.4.6) Konfirmasyonun Görünen Yüzü

Konfirmasyon sakramentinin görünen yüzü dua, belli başlı yerlerin yağlanması ve yağlanırken söylenen formül olmak üzere üç bölüme ayrılmaktadır.

Konfirmasyonda vaftiz olmuş kişinin vücudunun belli bölümleri takdis edilmiş yağla haç şeklinde yağlanır ve bu esnada şu sözler söylenir: "Kutsal Ruh'un hediyesinin mührü" (Makedonca: Печат на дарот на Светиот Дух).[514] Konfirmasyon sakramenti esnasında söylenen "Kutsal Ruh'un hediyesinin mührü" cümlesi şu Kutsal Kitap cümlesine dayanmaktadır: *"O bizi mühürledi, güvence olarak da yüreklerimize Kutsal Ruh'u yerleştirdi"*[515] Bu sözlerle konfirmasyon sakramenti mühürlenir ve Kutsal Ruh'un hediyeleriyle güçlendirilir.[516]

---

511 "Дали МПЦ сама ќе вари свето миро?", *Нова Македонија* (blog) (Erişim 05 Temmuz 2022), https://www.novamakedonija.com.mk/makedonija/дали-мпц-сама-ќе-вари-свето-миро/.

512 "По повеќе од 20 години МПЦ повторно ќе вари свето миро", *Religija* (blog) (Erişim 05 Temmuz 2022), https://religija.mk/po-poveke-od-20-godini-mpc-povtorno-ke-vari-sveto-miro/.

513 "Велики Четврток-Василиева Литургија и Освет на Светото Миро" (Erişim 05 Temmuz 2022), https://www.bregalnickaeparhija.org.mk/index.php/82-2010-01-15-21-45/2010-01-15-21-513/1581-2021-08-02-12-32-111.

514 Stefanovski, *Patot do Veçniot Zivot*, 49.

515 2. Korintliler 1:22.

516 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 80.

Bu sakramentin maddesi takdis edilmiş yağdır. Yağın kokulu bitkiler ve benzeri maddelerden yapıldığını yukarıda belirtmiştik. Yağ sürülen yeri yumuşatır, yaralar için şifa olur, zayıf olanları güçlendirir ve onu elastik yapar. Kokulu bitkilerin, güzel kokusunun yanında insan vücudunun dağılmaması veya çürümemesi için önleyici bir etkisi vardır. İnananlar Kutsal Ruh'un armağanları aracılığıyla, günahlarından ötürü çürümeye/dağılmaya karşı korunurlar.[517]

Vaftiz olan takdis edilmiş yağ ile haç şeklinde alnı, gözleri, burnu, ağzı, kulakları, göğsü, elleri ve ayakları yağlanır (Bk.

[517] Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 37.

Ek 17). Her yağlamada, "Kutsal Ruh'un hediyesinin mührü, Âmin" sözleri tekrarlanır.[518] Yağlama gerçekleştikten sonra, vaftiz anne-babasının ellerine yanan mum verilir. Rahip, vaftiz anne-babası ve kucağında bebek ile beraber şunları okur: "Vaftizde Mesih'le birleşenlerinizin hepsi Mesih'i giyindi"[519] Bu arada kupel'in (vaftiz küveti veya havuzu) etrafında üç defa dönerler. Üç defa dönmeleri kutsal üçlünün, ruhani bir mutluluğa ulaşmanın ve özellikle İsa Mesih ve kilise ile sonsuz birleşmenin şerefinedir. Ayrıca yuvarlak bir şekilde dönmek sonsuzluğun, inancın ve temizliğin sembolüdür.[520]

Yağlanan bölgelerin neden yağlandığı ve bununla neler kazanıldığı konusunda bazı açıklamalar yapılmaktadır. Mesela alnın yağlanması aklı ve düşünceleri, gözlerin, burnun ve kulakların yağlanması içsel duyguları, göğsün yağlanması kalbi ve arzuları, omuzların, ellerin ve ayakların yağlanması ise vaftiz olanların fiillerini ve Hıristiyanlığa girişini kutsallaştırmak içindir. Böylece tüm ruhani ve bedeni güçleri almış olduklarına inanılmaktadır.[521]

Kudüslü Aziz Kiril ise bu konuyu şöyle açıklamıştır: İlk insandan kendisine taşınan utançtan kurtulması için önce alnı yağlanır; çünkü Tanrı'nın buyruğunu çiğnediği için bir utanç içerisindedir. Tıpkı aynaya bakar gibi açık bir yüzle Tanrı'nın yüceliğini görmesi içindir. Tanrı'nın sırlarını dinleyebilecek kulaklarının olması için kulaklar yağlanır. Tanrısal lütfu aldıktan sonra şunları söylemesi için burnu yağlanır: *"Çünkü biz hem kurtulanlar hem de mahvolanlar arasında Tanrı için Mesih'in güzel kokusuyuz".* [522] Doğruluğun elbisesini giymesi ve şeytanın tuzaklarının karşısında durabilmesi için göğsü yağlanır: *"Böylece, belinizi gerçekle kuşatmış, göğsünüze doğruluk zırhını takmış ve ayaklarınıza esenlik Müjdesi'ni yayma hazırlığını giymiş olarak yerinizde durun."*[523] Böyle bir kutsal yağlanmadan sonra kişi artık Hıristiyan ismini alır. Daha önceleri ise kişi bu armağanları ve bu ismi almaya layık değildir.[524]

---

518 Milan, *Crkvata i Sektite*, 366; Şmeman, *Liturgiya i Zivot,* 234.

519 Galatyalılar 3:27

520 Şmeman, *Liturgiya i Zivot,* 235; Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya),* 95; Pavel, *Od Kupelot Do Grobot,* 20.

521 Stefanovski, *Patot do Veçniot Zivot,* 50.

522 2. Korintliler 2:15

523 Efesliler 6:14-15

524 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya),* 94-95.

Vaftizde kullanılan suyun yere dökülmemesi gerektiği gibi, aynı şekilde hatta daha da dikkatli bir şekilde takdis edilmiş yağın da kirlilikten ve saygısızlıktan korunması gerekir. Eskiden yağlanmış olanların dikkatli bir şekilde kendi vücutlarında bunu yedi gün korudukları, sekizinci gün tapınağa gidip üzerlerindeki beyaz elbiseleri çıkarttıkları ve ancak ondan sonra yıkanabildikleri ifade edilmektedir. Bu durum vaftiz esnasında giydikleri bu beyaz elbiseyi sekiz gün boyunca hiç çıkarmadıklarını ve aynı zamanda yıkanmadıklarını göstermektedir. VIII. yüzyılda ise üzerlerindeki konfirmasyon yağının yıkanabilmesi için özel bir ayin düzenlenmeye başlanmıştır ve basit bir şekilde buna "yıkanma duası" ismini vermişlerdir. Bu ayinin çok basit olduğu ve sadece bir duadan oluştuğu belirtilmektedir.[525]

3.1.4.7) Saçların Kesilmesi

Doğu dinlerinin pek çoğunda saç kesilmesi uygulaması görülmektedir. Hıristiyanlığa yeni girmiş olan birinin saçlarının kesilmesinin IV. veya V. yüzyılda uygulanmaya başladığı tahmin edilmektedir. VIII. yüzyıldan bu yana ise bu uygulama için artık özel bir dua belirlenmiştir.[526]

Saçların kesilmesinin hangi manalara geldiği konusunda ise farklı bilgiler mevcuttur. Bunlardan birine göre; insanın kötü düşüncelerden uzaklaşması için saçları kesilir. Bir diğerine göre; bununla insan kendini Tanrı'nın emrine teslim eder; çünkü eskiden saçların kesilmesi köleliğin işareti anlamına gelirdi. Üçüncü bir görüşe göre ise; saçların kesilmesi onların İsa Mesih'e sunulması anlamına gelir; çünkü saçlar insanın ilk meyvesi olarak düşünülür. Ayrıca insan saçı bir çiçek gibidir ve insan vücudunun meyvesidir. Haç şeklinde saçların kesiliyor olması da aklındaki tüm kötü düşünceleri atması içindir.[527]

3.1.4.8) Konfirmasyon Vaftizden Ayrı Olarak Şu Durumlarda Gerçekleşir

1) Ortodoksluğa göre, doğru bir şekilde vaftiz olup, fakat konfirmasyon yağıyla yağlanmayan diğer Hıristiyan mezhep mensupları, Ortodoksluğa girerken yağlanırlar. Bunların içine Luteranlar, Kalvinistler, Katolikler ve Ermeniler girmektedir.

---

525 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 96-97.

526 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 98.

527 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 98.

2) Hıristiyanlıktan ateizme (tanrı tanımazlığa) yönelip tekrar dönenler ve yağlanıp yağlanmadığı bilinmeyenler de yağlanmak zorundadır. Bu kişileri Ortodoks Kilisesi'yle birleşmeleri esnasında önce rahip önünde günahlarını itiraf ederler, yani önceki yanılgılarını reddederler, ardından kutsal yağla yağlanırlar.[528]

3) Ortodoks Kilisesi'ne mensup olmayan bir Hıristiyan, Ortodoks Kilisesi'ne kabul edileceği zaman, o kişi sadece kutsal yağ ile yağlanır. Tabi ki daha önce Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz edildiği onaylanmış olursa. Eğer vaftiz onaylanamazsa bu durumda kişi önce vaftiz edilir, ardından kutsal yağ ile yağlanır.[529]

3.1.4.9) Konfirmasyonun Uygulanışı

3.1.4.9.1) Hazırlık Safhası

Vaftiz için gerekli olan hazırlık konfirmasyon için de geçerlidir. Makedon Ortodoks Kilisesi'nde vaftiz ve konfirmasyon peş peşe uygulandığından ayrıca başka bir hazırlığa gerek yoktur; çünkü zaten vaftiz olmak için gerekli hazırlıklar yapılmıştır.

3.1.4.9.2) Ayin

Konfirmasyon sakramentinin tamamı önceki bölümde vaftiz ayini kısmında açıklanmıştı. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Makedon Ortodoks Kilisesi'nde bu iki sakrament peş peşe sanki tek bir sakramentmiş gibi icra edilmektedir. Bu sebeple burada tekrar olacağı için dualaların tamamı verilmeyecektir.

Vaftiz yapıldıktan sonra çocuğun bedeni kurulanır ve ardından kutsal yağ ile yağlanır. Papaz bu arada şu duayı okur: "Tanrı'nın kulu (isim) Baba'nın (Âmin) ve Oğul'un (Âmin) ve Kutsal Ruh'un (Âmin), adıyla kutsal yağ ile yağlanıyor. Kutsal Ruh Armağanının Mührü. Âmin."

Bu duanın üç defa tekrarlanması gerektiği belirtilmiş olsa da uygulamada bu yağ sürme işlemi bitene kadar üç defadan daha fazla tekrarlandığı görülmektedir. Her okuduğunda papazla beraber vaftiz anne-babası da "Âmin" der. Papaz bu duayı okurken vaftiz olmuş

---

528 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya),* 100.

529 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 39.

kişinin alnına, gözlerine, burun deliklerine, ağzına, kulaklarına, göğsüne, ellerine ve ayaklarına kutsanmış yağ sürüp haç işareti çizmektedir.

Vaftiz edilmiş kişinin başından bir tutam saçı haç şeklinde kesilmektedir. Haç şeklinde kesilen saçlar; başının ön kısımdan, ensesinden, sağ ve sol taraflarından alınır. Bu arada papaz şöyle dua eder: "Tanrı'nın kulunun (isim) başındaki saçtan kesiliyor: Baba'nın ve Oğul'un ve Kutsal Ruh'un adıyla, şimdi ve her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Tanrı'nın kulu giyiniyor."[530]

Konfirmasyon sakramenti tamamlanırken papaz elinde haç tutmaktadır. Vaftiz anne-babası bir eliyle yeni vaftiz olmuş bebeği yeni elbiseler içerisinde kucağında tutar, diğeriyle mumu tutup yürüyerek kupelin etrafında dörer. O esnada insanlar şunu söyler: "Mesih'te vaftiz olanlarınızın hepsi Mesih'i giyindi. Aliluya!"

Yürüyüşün daire şeklinde yapılması, sonsuzluğun, inancın ve temizliğin sembolüdür. O anda gerçekleşen bu olayın sonu olmadığı ve onunla birlikte inananların sonsuz hayatının başladığı kabul edilir. Böylece inananlara Tanrı'yla birliktelikleri ve Tanrı'ya olan yakınlıkları sonsuza dek verilmektedir.[531]

Sonrasında vaftiz ayini bölümünde belirtilen dualaların devamı okunarake vaftiz ve konfirmasyon ayini tamamlanmış olur.

---

530 Timotey, *Trebnik*, 44-51.

531 Şmeman, *Liturgiya i Zivot*, 235.

3.2) TÖVBE/GÜNAH İTİRAFI (POKAJANİJE)

3.2.1) Günah İtirafının Kelime ve Terim Anlamı

Latince "paenitentia" kelimesinden gelen ve Batı dillerine "penitence" olarak geçen tövbe, "sıkıntı içinde olmak, nadim olmak"[532], "işlenen günahlar karşısında Tanrı'dan mağfiret dileme"[533] manalarına gelir. Ayrıca "confession" kelimesiyle de ifade edilen tövbe, hatadan dolayı vicdanen hissedilmiş bir acıdır ve bir bağışlanma iradesini içerir. Yani kısaca tövbe bir hidayet olayıdır ve bütün Kitab-ı Mukaddes'te ilahî bir bağış hali ve ilahî inayetin refakat ettiği bir hal olarak açıklanmıştır. Uzlaşma manasınada gelen "Reconciliation" da tövbe manasında kullanılan diğer bir kavramdır. Tövbe sakramenti, biri tövbe eden diğeri de tövbeyi idare eden rahip yönünden iki özellik ihtiva etmektedir. İşte bu iki şeyin birleşmesi uzlaşma ve inayet halini sağlar. Onun etkili karakterini göstermek için bu sırra modern insan "reconciliation" adını vermiştir.[534] Türkçede ise "barışma sakramenti" olarak da kullanıldığını görmek mümkündür.[535]

Yeni Ahit'te günah itirafı farklı isimlerle sık sık geçmektedir. Bunlar; "yeniden doğum"[536], "tövbe vaftizi"[537], "aklanmak"[538], "yaşamak için tövbe"[539], "Tanrı ile barışmak"[540], "insanoğlunun Tanrı ile barışması"[541] ve "barıştırılma"dır.[542]

Hıristiyanlar günahlarından dolayı pişmanlık duyduklarında Tanrı'nın kendilerini bağışlayacağına inanırlar ve günah itirafı sakramentine başvururlar. Bu, tarih boyunca farklı şekillerde olmuştur. Bazen özel bazen de toplu itiraf halinde yapılmıştır. Ayinde papazın aracı kılınmasının sebebi, Yuhanna İncil'inde geçen; *"Kimin günahlarını bağışlarsanız, bağışlanmış olur; kimin günahlarını bağışlamazsanız, bağışlanmamış*

---

532 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 197.
533 Aydın, "Hırıstiyanlık (V. Mâbed ve İbadet)", 17/349.
534 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 197.
535 Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 350.
536 Yuhanna 3:3
537 Markos 1:4
538 Romalılar 3:24-25.
539 Elçilerin İşleri 11:18.
540 Efesliler 2:15-17.
541 2. Korintliler 5:18-19.
542 Koloseliler 1:20.

kalır.''[543] ifadesine dayanır. Yani papaz, bu ayinde İsa tarafından yetkili kılınmış sayılır. Kişinin günahının papazca kabulü ile Tanrı tarafından bağışlandığına inanılır.[544]

Vaftizi ikinci doğum olarak kabul eden Hıristiyanlar günah itirafını da üçüncü doğum olarak adlandırırlar; çünkü günah itirafının, insanın ruhuna tekrardan İsa Mesih'in suretini giydirdiğine inanılır.[545]

Günah itirafı ile alakalı olarak Hıristiyan azizler de hayli vaaz vermiş ve yazılar yazmışlardır. Aziz Klement günah itirafını vaftizle eş değerde tutmuş ve "ikinci vaftiz" olarak isimlendirmiştir. Ayrıca "ikinci doğum" olarak isimlendirenler de olmuştur. Aziz Ignatius günah itirafını, "İsa Mesih'le birleşme", Tertullian "vaftizin tekrarlanması", Aziz Kipriyan ise "yenilenme ve aydınlanma" şeklinde tanımlamıştır. Sık sık günah itirafı hakkında vaazlar veren Aziz İoannes Hrisosotomos ise onu "ruhanî iyileşme" diye isimlendirmiştir. Bu durumda rahip bir nevi doktor, günahkâr da hasta konumundadır.[546]

3.2.2) Yeni Ahit'te Günah İtirafı

Yeni Ahit'e geçmeden önce şunu ifade etmeliyiz ki, Hıristiyanlar, günah itirafı hakkındaki delillerin Eski Ahit'te de bulunduğu kabul ederler. Mesela Mezmurlar 51 pişmanlık pasajı olarak adlandırılmaktadır: *"Tümüyle yıka beni suçumdan, arıt beni günahımdan…"*[547] Günah itirafının kökeni Eski Ahit'te Tanrı'nın Hz. Musa'ya verdiği yasalar arasında da görülmektedir: *"İsrail halkına de ki, 'Bir erkek ya da kadın, insanın işleyebileceği günahlardan birini işler, Rabb'e ihanet ederse o kişi suçlu sayılır. İşlediği günahı itiraf etmeli. Karşılığını, beşte birini üzerine ekleyerek suç işlediği kişiye ödeyecek."*[548]

Yeşu döneminde ise günah itirafı bir kült haline gelmiş ve bugünkü şekline yakın bir hal almıştır: "O zaman Yeşu Akan'a, 'Oğlum' dedi, 'İsrail'in Tanrısı Rabb'in hakkı için doğruyu söyle, ne yaptın, söyle bana, benden gizleme.' Akan, 'Doğru' diye karşılık verdi,

---

543 Yuhanna 20:23.

544 Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 350.

545 Yovanovski, *Krştenie Gospodovo,* 64.

546 Koce Perevski, Pokayanie i İspoved, Skopje, s. 5; Milisav D. Prokiç, Pokajanie i İspoved, Beograd, 1973,25.

547 Mezmurlar 51:2

548 Çölde Sayım 5:6-7

'İsrail'in Tanrısı Rabb'e karşı günah işledim. Yaptığım şu:'…" [549] Peygamberler döneminde de günah itirafıyla alakalı pek çok örnek vardır. Bir örnek olarak şu pasaj gösterilebilir: *"Rab Tanrım'a dua edip günahlarımızı itiraf ettim. Şöyle dedim: Ya Rab, kendisini sevenlerle, buyruklarına uyanlarla yaptığı antlaşmaya bağlı kalan yüce ve görkemli Tanrı! Buyruklarından, ilkelerinden ayrılıp günah, suç işledik, kötülük yaptık, başkaldırdık..."*[550]

Günümüzde Yahudilerin Yom Kippur'da bireysel dualardan sonra hahamla birlikte şöyle bir dua tekrar ettikleri belirtilmektedir: *"Senin isteğine bağlı olarak, bizim bütün günahlarımızı affet, bilerek veya bilmeyerek yaptığımız, katı bir kalple, cahilliğimizden ve düşünmeden yaptığımız günahları affet."* Bütün günahlarını itiraf ettikten sonra da inananların göğüslerine yumrukla vurdukları ifade edilmektedir. Buna rağmen Hıristiyanlar Eski Ahit'teki günah itirafının, İsa Mesih'le birlikte gelen günah itirafının sadece bir gölgesi olduğuna inanmaktadırlar.[551]

Hıristiyanlar günah itirafının ancak Yeni Ahit'te hak ettiği yeri elde ettiğine, ayrıca günah itirafının diğer ibadetler için bir başlangıç olduğuna inanmaktadırlar. Bunun içindir ki, Yeni Ahit günah itirafına çağrı ile başlar: *"O günlerde Vaftizci Yahya Yahudiye Çölü'nde ortaya çıktı. Şu çağrıyı yapıyordu: Tövbe edin! Göklerin Egemenliği yaklaşmıştır."*[552] Yahya ilk tebliğinde belirttiği gibi İsa da kendi vaazına günah itirafına çağrı ile başlar. *"Zaman doldu" diyordu, "Tanrı'nın Egemenliği yaklaştı. Tövbe edin, Müjde'ye inanın!"*[553]

İncillerde ise, insanları tövbe etmeye teşvik eden birçok cümle bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür: *"Tövbe edin! Göklerin Egemenliği yaklaşmıştır."* [554] *"Bundan böyle tövbeye yaraşır meyveler verin."* [555] *"Tövbe edin, Müjde'ye inanın!"* [556] *"...insanları günahlarının bağışlanması için tövbe edip vaftiz*

---

549 Yeşu 7:19-20

550 Daniel 9:4-5

551 Koce Perevski, *Pokayanie i İspoved* (Skopye, Yüksek Lisans, ts.), 4.

552 Matta 3:1-2.

553 Markos 1-156

554 Matta 3:1

555 Matta 3:8

556 Markos 1:15

olmaya çağırdı." [557] *"...günahkârları tövbeye çağırmaya geldim."* [558] *"Ama tövbe etmezseniz, hepiniz böyle mahvolacaksınız."*[559] *"Bu kötülüğünden tövbe et ve Rabb'e yalvar."*[560] *"Tanrı, geçmiş dönemlerin bilgisizliğini görmezlikten geldi; ama şimdi her yerde herkesin tövbe etmesini buyuruyor."*[561] *"O'nun iyiliğinin seni tövbeye yönelttiğini bilmiyor musun?"* [562] *"...kendi elleriyle yaptıkları putlardan dönüp tövbe etmediler. Cinlere ve göremeyen, işitemeyen, yürüyemeyen altın, gümüş, tunç, taş, tahta putlara tapmaktan vazgeçmediler. Adam öldürmekten, büyü, fuhuş, hırsızlık yapmaktan da tövbe etmediler."*[563]

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere, Yeni Ahit'e göre tüm Hıristiyanlar tövbe etmek zorundadırlar. Tövbeye giden yolların sayısı çoktur fakat bu yollar Yeni Ahit'te sistematik bir şekilde takdim edilmemektedir. Matta 16:19; 18:18 ve Yuhanna 20:23 günah itirafı sakramentinin İsa tarafından kurulduğuna delil olarak gösterilmektedir. Bu metinlerde geçen "bağlamak ve çözmek" kavramları yorumlanırken, Matta 16'da Petrus'a verilmiş olan anahtarın gücü ve Matta 18'de diğer havarilere verilmiş olan güçten bahsedilmektedir. Bu güce, "günahları affetme gücü" de dâhil edilmektedir.[564]

İsa Mesih, çeşitli vesilelerle kendisine iltica edenlerin günahlarını bağışlamakla kalmamış, bu yetkiyi aynı zamanda havarilerine de vermiştir. İncil'de geçen *"Göklerin Egemenliği'nin anahtarlarını sana vereceğim. Yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde de bağlanmış olacak; yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde de çözülmüş*

---

557 Luka 3:3

558 Luka 5:32

559 Luka 13:5

560 Elçilerin İşleri 8:22

561 Elçilerin İşleri 17:30

562 Romalılar 2:4.

563 Vahiy 9:20-21.

564 Demonolojik yoruma göre "çözmek", bir insanı kötülüğün etkisinden kurtararak özgürlüğe kavuşturmak anlamında kullanılmaktadır. Yani kötülüğe bir daha bağlanmamaya söz vermek ya da kötülüğe bir daha tevessül etmemesi için bir adamın Yeni Ahid'in tabiriyle, kötü tutkularını "bağlamak" şeklinde yorumlanmaktadır. Çünkü bu adam kendi haline bırakılırsa, eski alışkanlıklardan dolayı kötülüğe yeniden dönebilme ihtimali göz önünde bulundurulmaktadır. Yuhanna 20:18'de geçen "affetmek" ve "alıkoymak" kavramları, Matta 18'deki "bağlamak" ve "çözmek" kavramlarının varyantı olarak değerlendirilmektedir. Ruh'un, diriliş yoluyla İsa'nın öğrencilerine intikal etmesi vasıtasıyla kilise teşekkül etmiş, bu sebeple günahları affetme görevi de kiliseye bırakılmıştır. Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 199.

olacak"[565] şeklindeki ifadelerin öncesine bakılırsa İsa'nın bu sözü Petrus'a söylemiş olduğu görülür. Başka bir yerde ise; *"Size doğrusunu söyleyeyim, yeryüzünde bağlayacağınız her şey gökte de bağlanmış olacak. Yeryüzünde çözeceğiniz her şey gökte de çözülmüş olacak"*[566] cümlelerine dayandırılarak, rahipler tarafından bağışlanacak olan günahların Tanrı tarafından da bağışlanmış olacağı ifade edilmektedir. Yuhanna İncil'inde ise İsa'nın, çarmıhtan sonra dirildiğinde havarilere hitaben şöyle dediği rivayet edilmektedir: "*Bunu söyledikten sonra onların üzerine üfleyerek, 'Kutsal Ruh'u alın!' dedi. Kimin günahlarını bağışlarsanız, bağışlanmış olur; kimin günahlarını bağışlamazsanız, bağışlanmamış kalır."*[567] Buradan anlaşılan, İsa Mesih'in günahları bağışlama yetkisini havarilere vermiş olduğudur. Onlardan da bu görev piskoposlara geçmiştir. İnananlar bu kişiler karşısında günahlarını itiraf ettikleri takdirde Tanrı'nın onların günahlarını bağışlayacağına inanılmaktadır. *"Ama günahlarımızı itiraf edersek, güvenilir ve adil olan Tanrı günahlarımızı bağışlayıp bizi her kötülükten arındıracaktır."* [568] Buradan Tanrı'nın, günahlarını itiraf edenlerin, günahlarını bağışlayacağı ve aynı zamanda bu kişileri her türlü kötülükten koruyacağı anlaşılmaktadır.

3.2.3) Günah İtirafının Tarihi Gelişimi

Günah itirafı sakramenti kişinin günahtan dolayı kiliseden ayrıldığında onu kiliseyle birleştiren bir sakramenttir. Yeni Ahit'e göre günah itirafı sakramentini oluşturan bizzat İsa Mesih'tir. [569] Çünkü çeşitli vesilelerle kendisine iltica edenlerin günahlarını bağışlamakla kalmamış, bu yetkiyi aynı zamanda havarilere de vermiştir. Havarilerin halefleri olarak kabul edilen rahipler, Tanrı'nın affı, lütfu ve günahları bağışlama yetkisinin kendilerinde olduğuna inanmaktadırlar.[570]

Günah itirafı sakramentinin teşekkülü I. yüzyılın sonu ve II. yüzyılın başında gerçekleşmiştir. III. yüzyıldan itibaren günahları affetme yetkisi piskoposlara verilmiştir. III. yüzyıldan sonraki dönemlerde Kilise Babaları'na ait metinlerde tövbe sakramentine

---

565 Matta 16:19

566 Matta 18:18.

567 Yuhanna 20:22-23.

568 1.Yuhanna 1:9

569 Matta 16:19; 18;18; Yuhanna 20:33.

570 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 56.

ait bilgilerin gitgide belirli bir litürjik form halini almış olduğu görülmektedir.[571] IV. yüzyıla kadar günah itirafı sakramenti her litürjiden önce papazın ve kiliseye katılanların önünde alenen yapılmıştır. Daha sonraki dönemlerde kişinin papazın önünde günahlarını itiraf etmesi uygulamasına dönüşmüştür.[572]

Konstantin'in Hıristiyanlığa din özgürlüğü tanımadan önce, Hıristiyan inananların alenen günah itirafında bulundukları ifade edilmektedir. Konstantin'in Hıristiyanlığı kabul etmesiyle birlikte devlet kademesinde çalışan Tanrı tanımazların (dinsizler) Hıristiyanlığı tam bilmemeleri sebebiyle Hıristiyanlığa giren insanların alenen yaptığı günah itirafı sırasında duydukları suçlar sebebiyle inananlar resmi cezalara maruz kalmışlardır. Bu sebeple alenen yapılan günah itirafının faydadan çok zarar getirdiği düşünülmüye başlamıştır. Böylece 391 yılında Patrik Nektariy alenen yapılan günah itirafını iptal etmiş ve Doğu piskoposları da onun izinden gitmişlerdir. Fakat alenen yapılan günah itirafı hemen son bulmamış ve bazı yerlerde geç dönemlere kadar devam etmiştir.[573]

Genel olarak daha ilk yıllardan itibaren günahların affı için inananlardan günah itirafında bulunmalarının istendiği görülür. Hıristiyanlar alenen yapılan günahlar için ilk III. asırda alenî günah itirafında, gizli yapılan günahlar için ise gizli günah itirafında bulunmuşlar. Fakat gizli günah işlemiş olanlar da isteğe bağlı olarak alenen günah itirafında bulunabilmiştir. IV. asırdan sonra alenen yapılan günah itirafı azalmış ve özel günah itirafında bulunma yaygınlaşmıştır. Günahkâr kullar gizlice rahibe günah itirafında bulunmuşlar, rahipler de günah ve günahkârların durumuna göre özel epitemiya[574] (görevler) vermeye başlamışlardır. Günah itirafında bulunanlar ise, bu görevleri yerine getireceklerine dair kendi vicdanlarına söz vermişlerdir.[575]

Günah itirafı sakramentinin uygulanmasına ait en erken referanslar Didache, I. Clement ve Hermas'ın Çoban'ında bulunur. "Günah çıkarma" diye de bilinen bu sakrament tövbe etmek ve bağışlanmak şeklinde iki ayrı aşamayı içermekteydi. Oruç, dua ve sadaka vermek gibi birtakım ön hazırlıklar yapıldıktan sonra günah itirafı gerçekleştiriliyordu. Daha sonraları IV. Lateran Konsili'nde (1215) şahsi günah itirafının yılda hiç olmazsa bir

---

571 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 201.

572 Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 85.

573 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 146-147; Mitropolit Pergemski Yovan (Ziziulas), "Sveta Tayna İspoved", *Tavor* 16 (2018), 34.

574 Epitemiya: Bk. 3.2.4.9) Günah İtirafında Verilen Epitemiya/Cezalar.

575 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 160.

defa yapılması gerektiği kararlaştırılmıştır. Trent Konsili'nde (1545-1563) ise günah itirafı sakramentinin vaftiz sonrası günahların affı için zorunlu olduğu ileri sürülmüştür.[576]

IV. Lateran Konsili'nde (1215) Ortodoksların günah itirafını evharistiyadan önce zorunlu olarak uygulamadığı fakat Katolik Kilisesi'nde bunun zorunlu olduğu belirtilmiştir. Günah itirafının, XVI. ve XVII. yüzyıllarda bazı Ortodoks Kiliselerinde zorunlu hale gelmeye başladığı, XVII. ile XVIII. yüzyıllar arasında ise artık tüm Ortodoks Kiliselerinde zorunlu olmaya başladığı ifade edilmektedir. Daha sonra ise, genel olarak evharistiyadan önce günah itirafı uygulaması yapılmaya başlanmıştır. Böyle uygulanmış olması onun zorunlu olarak bu şekilde uygulanması gerektiğinden ziyade, bir gelenek haline gelmiş olmasından kaynaklanmaktadır; çünkü zorunlu hale getirilmiş olmasının farklı sıkıntılara yol açabileceği ifade edilmektedir. Eski geleneklere göre günah itirafı evharistiyadan önce zorunlu bir uygulama olarak sadece büyük günahlar işlendiğinde uygulanmıştır. Bunların da cinayet, zina ve dinden çıkma gibi suçlar olduğu ifade edilmektedir.[577]

Katolik ve Ortodokslar, Matta 18:18'de geçen cümleleri, İsa tarafından havarilerine günahları bağışlama yetkisi verildiğine delil saymışlardır. Dolayısıyla rahip takdisinden geçmiş papazların da günah bağışlamaya yetkili oldukları kabul edilmektedir. Protestanlara göre ise, eğer bir Hıristiyan günahlarını Tanrı huzurunda bilir, bunlardan pişmanlık duyar ve Tanrı'dan bu günahlarını bağışlamasını isterse, günahlarını Tanrı adına bağışlamaya hiç kimse yetkili olamaz. Baba'nın yanında tek aracı vardır; o da İsa Mesih'tir.[578]

Ortodoks Kilisesi'ne göre Tanrı, affetme yetkisini havarilere ve onların varisleri olan piskopos ve papazlara vermiştir. Tanrı'nın bunu insanlara bu şekilde takdir etmesi, günahların affının daha yakın, daha dokunaklı ve daha şüphesiz olması içindir.[579]

3.2.4) Makedon Ortodoks Kilisesi'nde Günah İtirafı

Makedon Ortodoks Kilisesi'de günah itirafı için tövbe ve pişmanlık anlamına gelen "pokayanie" (покајание) kelimesi kullanılmaktadır. Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre

---

576 Aydın, "Hıristiyanlık (V. Mâbed ve İbadet)", 17/350.

577 Yovan (Ziziulas), "Sveta Tayna İspoved", 37-38.

578 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler),* 202-203.

579 Muhamed Aguş, *Bulgar Ortodoks Kilisesi* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2002), 91.

günah itirafı aslında vaftize geri dönmek, ikinci lütuf, vicdanı temizlemek, yeni bir hayata başlayacağına söz vermek, önceki günahların tersine iyi işler yapmak ve Tanrı ile barışmaktır. Günahlarını itiraf edenler tüm bu saydıklarımızı elde edeceklerdir. Günah itirafı sakamentine başvurmayanlara gelince, Tanrı'nın korkunç kararının onlar üzerine gerçekleşeceğine inanılmaktadır:[580] "*Size hayır diyorum. Ama tövbe etmezseniz, hepiniz böyle mahvolacaksınız.*"[581]

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre Yuhanna İncili'nde geçen *"kimin günahlarını bağışlarsanız onunkiler bağışlanmış olur"* cümlesi ile bağlantılı olarak günah itirafı sakramentinde rahibe verilen yetki şu şekilde izah edilmektedir: Rahibin aşağıda yaptığını, Tanrı yukarıda tasdik etmiş olmaktadır. Başka bir deyişle, Tanrı kendi hizmetkârlarının kararlarını tasdik etmektedir.[582]

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde inananlar her ne kadar günah itirafının öneminin ve onun ruhun kurtuluşu için gerekliliğinin farkında olsalar da bunu hayatlarının son günlerine kadar ertelemektedirler. Böyle davranan kişilerin bu düşüncesiz davranışları ve ciddiyetsiz tavırları sebebiyle kutsal kurtuluş hakkını kaybetme konusunda risk aldıkları ifade edilmektedir.[583] Ayrıca günümüzde bu sakramente katılanların sayısının çok azalmıştır, bunun sebebi olarak bu sakramentin öneminin tam olarak bilinmemesi gösterilmektedir.[584]

3.2.4.1) Günah İtirafının Anlamı ve Faydası

İnsan hatasını anlayıp bu hataların ve günahların hayatına engel olduğunu fark edince günah itirafı devreye girmektedir. Kendi günahlarını göremeyenler ise manevî hasta sayılır ve ruhlarının Tanrı için öldüğü düşünülür. Hata ve günahları kendisini rahatsız etmeyen kişi, manevi açıdan kör ve bir bakıma ölüdür. Dolayısıyla bu manevî hastalıklara bir manevî ilaç gerekir ki o da günah itirafıdır.[585] Günah itirafı bütün hastalıklar için ilaçtır

---

580 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 54.

581 Luka 13:3.

582 Spase Takovski, *Pokayanieto i İspovedta vo Minatoto i Sovremenata Praktika* (Skopye, 1999), 18.

583 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 58.

584 Stefanovski, *Patot do Veçniot Zivot*, 61.

585 Mirko İ. Naniç, *Pokayanie Put Spasenya* (Şid: Srbska Pravoslavna Zayednica Şid, 1999), 6.

ve bu ilaç kişiyi bütün ruhanî ölümlerden kurtarır. Ayrıca günah itirafıyla insanın kurtulamayacağı hiçbir günah yoktur.[586]

Hıristiyan inancına göre, dinî veya manevî hastalıklara günahlar sebep olmaktadır. Bu sebeple onların bir an önce iyileştirilmesi gerekir. Bunun ilacını bir Hıristiyanın kilisede araması gerekir. İyileşmenin bu sürecine de günah itirafı denmektedir. Günah itirafı ile sadece hatalı fiillerin değil hatalı düşüncelerin de temizlediği veya diğer bir ifadeyle affedildiği düşünülmektedir.[587]

İsa Mesih günahtan, manevî ölümden ve şeytandan korunmak için bazı yollardan söz etmiştir. Tabi o dönemde etrafında bulunan havariler da İnciller aracılığıyla bu bilgileri inananlara aktarmışlardır. İnsanın yaşama amacı şeytandan uzaklaşma ve vaftiz aracılığıyla Tanrı ile birleşmektir. Böylece inananlar kilisenin bir üyesi olacaklardır. Tanrı insanların bu süreçten sonra da tekrar tekrar günaha düşeceklerini bildiği için manevi bir ilaç bırakmıştır. O ilacın da günah itirafı olduğuna inanılmaktadır.[588]

3.2.4.2) Hıristiyanlığa Göre Günah

Hıristiyanlığa göre günah, düşüncede, sözde ve fiilde Tanrı'nın kanunlarına karşı gelmektir. Sadece Tanrı'nın kanunlarına karşı gelmek değil, onun kanunlarını yapmamak da aynı şekilde günah sayılmaktadır. Günah, inananları Tanrı'dan ve sonsuz yaşamdan ayırmakta, cehenneme ve sonsuz ölüme götürmektedir.[589]

Çok erken dönemlerde büyük günahları belirleyen bir tür katalog oluşmuştur. Bu katalogda ilk sırada öldürmek, dinden çıkma ve evlilik ihlali; ikinci sırada ise, büyücülük, bebek öldürmek ve çok eşlilik gelmektedir.[590]

Günah, insanın kendi isteğiyle şeytanın buyruğuna uyarak işlenmektedir.[591] Bütün bu günahlar şeytanın buyruğuna uymaktan kaynaklanıyorsa, şeytana el uzatmamak gerekir. Kişi şeytana el uzatır ve onun isteklerini yerine getirirse, bu günahların karşılığında

---

586 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 572.

587 Aco Girevski, "Pokayanieto vo Knizevnosta", *Godişen Zbornik, Bogoslovski Fakultet Sveti Kiliment Ohridski* 21-22 (2016 2015), 33-34.

588 Naniç, *Pokayanie Put Spasenya*, 4.

589 Naniç, *Pokayanie Put Spasenya*, 5.

590 Takovski, *Pokayanieto i İspovedta vo Minatoto i Sovremenata Praktika*, 10.

591 Yoann Damaskin, *Toçno İzlozenie na Pravoslavnata Vyera*, çev. Velimira Vasileva (Sofya: Tilia, 1996), 218.

dünyada veya ahirette gücünün yetemeyeceği cezalar verilecektir.[592] Bu sebeple cezadan kurtulmak için oruç tutmak, dua etmek, sadaka vermek ve daha başka iyilikler yapmak gerekir. Ardından günah itirafıyla günahlardan kurtulmanın mümkün olduğuna inanılmaktadır:[593] "Tanrı günahları affedeceğine söz verir; çünkü ne için dua ediyorsak, Tanrı onun karşılığını verecektir. Bu Tanrı'nın bir sözüdür. Onun sözü ile dünya yaratılmıştır ve yine onun sözüyle herhangi bir kargaşa olmadan her şey kendi çizgisinde gitmektedir. Bu söz ile Tanrı insanların günahlarını bağışlayacağını ve onlara sonsuz yaşam vereceğini söyler."[594]

Tüm insanlar günah işlemektedirler. Ancak İsa Mesih'in bir yanı insan olmasına rağmen onun günahının olmadığına inanılmaktadır. Onun dışındaki insanlar günahsız olamayacağına göre günah itirafı herkes için gereklidir.[595] Günahlar ne kadar büyük ve ne kadar çok olursa olsun Tanrı'nın affedemeyeceği hiçbir günah bulunmamaktadır.[596]

Hıristiyan inancına göre büyük günahlar arasında en büyük yedisi kibir, cimrilik, şehvet düşkünlüğü, haset, oburluk, öfke ve tembelliktir. Kutsal Ruh'a karşı olan günahlar ise; ümitsizlik, haset, kendini beğenmişlik, kötülükte ısrar, son tövbeyi yapmamak ve ilahî hakikati kabul etmemek olarak altı adettir. Bunların tövbeyi imkânsız hale getirecek derecede kalbi kararttıklarına inanılmaktadır.[597]

3.2.4.3) Günah İtirafı İçin Uygun Yaş

Bu sakramenti alabilme yaşı hakkında Hıristiyanlar arasında açık ve tek bir görüşün olmadığını görmekteyiz. Theodor Balsamon'a göre erkekler on dört, kızlar ise on iki yaşına kadar sorumlu tutulmazlar. Bu sebeple erkekler on dört, kızlar on iki yaşını doldurduktan sonra günah itirafında bulunabilirler. Fakat uygulamada daha sık olarak çocukların buluğ çağına girme yaşlarının temel alındığı görülmektedir. Buna rağmen Lazar Mirkovik çocukların altı yaşından sonra bu sakramenti almaları gerektiğini ifade

---

592 İgumen Nikon Vorobyov, *So Trpenie Spasuvayte gi Svoite Duşi*, çev. Aleksandar Bojinovski (Struga: İris, 2011), 114.

593 Girevski, "Pokayanieto vo Knizevnosta", 35.

594 Vorobyov, *So Trpenie Spasuvayte gi Svoite Duşi*, 113.

595 Naniç, *Pokayanie Put Spasenya*, 3,6.

596 Naniç, *Pokayanie Put Spasenya*, 15.

597 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 202.

etmektedir.[598] Öte yandan farklı kaynaklarda yedi yaşını doldurmuş çocuklardan en yaşlısına kadar herkesin günah itirafında bulunmak zorunda oldukları belirtilmiştir; çünkü bu sakrament evharistiya için bir ön hazırlık ayini niteliğindedir ve günah itirafında bulunmayanların evharistiya sakramentine katılmamaları, yani ekmek ve şarabı almamaları gerekir.[599] Yapmış olduğumuz görüşmelerde günümüzde Makedon Ortodoks Kilisesi'nin de bu son görüşü benimsediğini tespit ettik. Yani yedi yaşını doldurmuş çocuklardan en yaşlısına kadar herkesin günah itirafınada bulunması mümkündür.

3.2.4.4) Günah İtirafının Yeri ve Zamanı

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde günah itirafı sakramentinin uygulandığı yer kilisenin içidir. Günah itirafı kilisenin ortasında ve kimsenin olmadığı bir zaman diliminde yapılır. Ağır hastalık gibi bazı istisnai durumlarda ise, günah itirafının kilisenin dışında bir yerde, söz gelimi hasta olanın evinde uygulanabilir.[600] Ayrıca yaptığımız görüşmelerde papazlar Makedon Ortodoks Kilisesi'nde günah itirafında bulunmak için tahsis edilmiş özel kabinlerin bulunmadığını belirtmişlerdir.

Bugün Makedon Ortodoks Kilisesi'nde günah itirafının evharistiya sakramentinden önce icra edilmesi zorunlu görülmektedir. Bu iki sakrament kopmayacak bir bağ ile birbirlerine bağlıdır. Günah itirafı evharistiyasız tam değildir, evharistiya ise günah itirafsız imkânsızdır. Azizler günah itirafında bulunmamış bir kimseye evharistiyanın verilmemesi gerektiği hususunda ittifak halindedirler. Günah itirafında bulunmamış bir kimseye evharistiyanın verilmesi sadece çok hasta ve ölmek üzere olan bir kimse için mümkündür. Fakat buna rağmen bugün Makedon Ortodoks Kilisesi'ne bağlı olanların bazıları büyük bir hata yaparak günah itirafında bulunmadan evharistiya ayinine katılmaktadırlar.[601]

Günümüzde Rus ve Sırp Ortodoks kiliselerinde günah itirafı ve evharistiya sakramentlerini birbirinden ayrı düşünmek imkânsızdır. Bu durumdan rahipler istisna tutulmuştur; çünkü onlar sürekli evharistiya sakramentini almaları sebebiyle her seferde günah itirafında bulunmazlar.[602]

---

598 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 128.
599 Stefanovski, *Patot do Veçniot Zivot*, 60.
600 Mitrevski, *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna*, 22.
601 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 131.
602 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 132.

Kilise Babalarına göre günah itirafı için belirli bir saat ve zaman bulunmamaktadır. Günümüz Makedon Ortodoks Kilisesi'nde manastır hayatı yaşayan rahipler her hafta Cuma günü; geri kalan inananlar ise genel olarak yılda bir kez günah itirafında bulunmaktadırlar.[603]

3.2.4.5) Uygulanma Sıklığı

Bugün Yunan Ortodoks Kilisesi'nde günah itirafı Büyük Paskalya orucu zamanında yılda bir kez veya Diriliş ve İsa Mesih'in anısına tutulan oruç zamanlarında olmak kaydıyla yılda iki kez uygulanır. Rus Ortodoks Kilisesi ve Sırp Ortodoks Kilisesi'nde XVII. yüzyıldan sonra gelişen bir düşünceye göre yılda dört kez rahip önünde inananların günah itirafında bulunmaları gerekmektedir. Günahkâr olanların her ay, sıradan insanların ise yılda en azından bir kez günah itirafında bulunmaları gerekir.[604]

Günah itirafının sürekli olması gerekir. Kilise Babaları günah itirafı olmadan Hıristiyan hayatının olamayacağını, bu sebeple de günah itirafı için belirli bir saatin veya günün olmadığını belirtmişlerdir. Bu durumda Hıristiyanlar için günah itirafı, hayatın sonuna kadar sürekli yapılması gereken bir uygulamadır.[605]

Günümüzde evharistiya sakramentine yılda bir kez katılmak bir gelenek haline geldiği için, ona bir hazırlık olarak uygulanan günah itirafı da yılda bir uygulanmaya başlanmıştır. Günah itirafı genellikle büyük bayram/paskalya bayramı öncesinde tutulan oruç dönemine denk getirilmektedir.[606]

Bugün Makedon Ortodoks Kilisesi'nde inananlar daha sık ekmek şarap ayinine katılsalar da, günah itirafını genellikle yılda bir kez, hatta bazen daha da seyrek gerçekleştirmektedirler.[607]

3.2.4.6) Günah İtirafının Uygulayıcıları

İlk zamanlarda günah itirafında bulunma ve tekrar kilise birliğine kabul edilme zamanının belirlenmesi piskoposun kararına bağlıydı. Daha sonra bu formül doğuda özel rahiplere

---

603 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 138; Girevski, "Pokayanieto vo Knizevnosta", 34.

604 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 133.

605 Girevski, "Pokayanieto vo Knizevnosta", 34.

606 Mitrevski, *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna*, 14.

607 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 122.

bırakılmış ve bunlara günah çıkarma rahipleri denmiştir. 391 yılında İstanbul'da bu uygulama iptal edilmiştir.[608]

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre bu sakramenti sadece Ortodoks bir piskopos ve papaz gerçekleştirebilir. Papazlar bu sakramenti yine de piskoposun izniyle icra edebilirler. Bu sakramenti uygulama hakkı verilen papaza, "duhoven otec" (manevî rahip/papaz) ismi verilir.[609]

Bu sakramentle bağlantılı olarak rahibin bazı sorumlulukları bulunmaktadır. Mesela rahibin günah itirafında kendisine söylenenleri hiçbir zaman ve hiçbir durumda başkasına açıklamaması gerekir. Sadece sözlerle değil herhangi bir işaretle bile bunu ima edemez ve açığa çıkartamaz.[610] Her ne sebeple olursa olsun bir inananın günahlarını açıklayan rahip, en ağır cezayla cezalandırılır, hatta rahiplik görevi bile elinden alınabilir.[611]

Günah itirafı sırasında rahibin çok önemli ve acil bir işi olsa bile, kişinin günahlarının çokluğundan dolayı günah itirafını kısaltmaması veya tam bir günah itirafında bulunmadan kişiye "bu kadar yeterli" deyip dinlemeyi yarıda kesmemesi gerekir. Ayrıca rahip günahkârın yaşına göre ahlakî davranışlarını, yaşadığı çevreyi, cinsiyetini ve mesleğini sormalıdır; zira rahip, eğitimli-eğitimsiz, genç-yaşlı, hasta ve sağlıklı oluşuna göre farklı farklı sorular sormaktadır.[612]

Rahibin günah itirafı ile manevî hastalıkları iyileştirmesi ve ona verilen yetkiler bir kral ile karşılaştırılarak şöyle anlatılmaktadır: "Bedenimiz kralın güvencesi altında, ruhumuz rahibin güvencesi altındadır. Kral maddî borçları affederken rahip manevî olanları affetmektedir. Kral güçle, rahip bilgi ve tavsiyeyle hareket etmektedir. Kralın maddî silahı, rahibin ise manevî silahı vardır."[613]

3.2.4.7) Günah İtirafı Kimlere Uygulanır?

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre günah itirafı sakramenti sadece Ortodoks Kilisesi'nde vaftiz olmuş, vaftizle birlikte tüm günahları silinmiş ve temizlenmiş olup

---

608 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 147.

609 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 126; Mitrevski, *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna*, 14.

610 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 127.

611 Stefanovski, *Patot do Veçniot Zivot*, 61.

612 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 130,164.

613 Mitrevski, *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna*, 14.

daha sonra tekrardan hataya düşmüş olan kişilere uygulanır. Daha doğrusu günahlarının silinmesi ve temizlenmesi için onlara yeni bir araç gereklidir ki, işte o araç da günah itirafıdır.[614]

Kurtuluş İsa Mesih'e inanan, ona günahları ve sonsuz dertleri için dua edip yalvaran herkes için gereklidir.[615] Hatta günah itirafı tüm Hıristiyanlar için zorunludur; çünkü herkes günah işlemektedir. Bir tek İsa Mesih günahsız olarak doğmuştur. Tanrısal bir doğaya sahip olduğu ve ayrıca Tanrı'nın isteklerine göre hareket ettiği için onun günah itirafında bulunmasına gerek yoktur. İsa Mesih dışında, Kutsal Ruh'un Meryem'in üzerine inmesi sebebiyle günahları bağışlandığı için onun da günah itirafında bulunmasına gerek yoktur. Kalan herkes, günah itirafında bulunmak zorundadır.[616]

Günah itirafı, inananlar için sürekli bir eylemdir. İnanan onu aksatmaya başlayınca yolunu tamamen kaybetmiş olur. Bu sebeple bir inananın başına gelebilecek en kötü şey işlemiş olduğu günahlar değil, günah itirafında bulunmamasıdır. Dünyada günah işlemeyen hiçbir insan olmayacağına göre azizler de günahsız değildir ve günah itirafından istisna tutulmamışlardır. Hatta azizler sık sık günah itirafında bulunmuşlardır.[617] Bunun içerisine rahipler, keşişler, piskopos ve başpiskoposlar da dâhildir. Günah itirafından, bu grupta bulunanlardan hiçbirinin uzaklaşmaması gerekir. Kısacası, herkesin günah itirafında bulunması gerekir.[618]

Günah manevî bir hastalık olarak düşünülürse, rahipler de burada manevî doktor konumundadır. Fakat doktorun da hastalarını iyileştirebilmesi için özellikle kendisinin iyi ve sağlıklı olması gerekir. Bu sebeple özellikle rahiplerin günah itirafında bulunmaları gerektiği ifade edilmektedir. Bu konu bazı örneklerle şöyle anlatılmaktadır: Bir kişi kendisinin yapmadığı bir şeyi başkasına nasıl tavsiye edebilir? Örneğin kendisinin bile okumadığı bir kitabı nasıl olur da başkasına tavsiye edebilir? Bu benzetmeye rağmen bazı rahiplerin utançlarından dolayı günah itirafından kaçındıkları ifade edilmektedir. Aslında günah itirafından değil de işledikleri günahtan dolayı utanmaları gerekir.[619] Bu konuya

---

614 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 373; Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 128.

615 Vorobyov, *So Trpenie Spasuvayte gi Svoite Duşi*, 113.

616 Yovan (Ziziulas), "Sveta Tayna İspoved", 33.

617 Yovan (Ziziulas), "Sveta Tayna İspoved", 33.

618 Mitropolit İoanikiy, *Pokayanie i İspoved* (Sliven: Slivenska Mitropoliya, 1998), 27.

619 İoanikiy, *Pokayanie i İspoved*, 28.

Yuhanna İncili'ndeki şu cümleler delil olarak gösterilmektedir: *"Günahımız yok dersek, kendimizi aldatırız, içimizde gerçek olmaz. Ama günahlarımızı itiraf edersek, güvenilir ve adil olan Tanrı günahlarımızı bağışlayıp bizi her kötülükten arındıracaktır. Günah işlemedik dersek, O'nu yalancı durumuna düşürmüş oluruz; O'nun sözü içimizde olmaz."*[620]

3.2.4.8) Günah İtirafı Uygulanacak Kişilerde Aranan Şartlar

Günah itirafı sakramenti uygulanacak olanlarda diğer sakramantlerde olduğu gibi bazı şartlar aranmaktadır. Doğru bir şekilde bu sakramenti almak için öncelikle kişide manevî olgunluk aranmaktadır. Ayrıca bu kişi iyi ile kötüyü birbirinden ayırt edebilmeli, sağlıklı bir akla sahip olmalı ve son olarak Hıristiyanlığın gerçekleriyle tanışmış olmalıdır.[621] Bu sakramentin uygulanabilmesi için bir de uygun yaş aranmaktadır. Bu konuda Lazar Mirkovik çocukların altı yaşından sonra bu sakramenti almaları gerektiğini ifade etmiştir.[622]

Günah itirafında bulunacak kişi, işlemiş olduğu günahlardan dolayı pişmanlık, üzüntü ve utanç içerisinde olmalı ve ciddi bir şekilde bundan sonra günahtan korunmaya ve hayatını düzene sokmaya karar vermiş olmalıdır.[623] Ayrıca, günah itirafı genel olmalı, yani tüm günahlar için olmalıdır. İnanan sağlam ve güvenilir bir şekilde bundan sonra günah işlemeyeceğine karar vermiş olmalıdır. Günah itirafında bulunan kişi günahlarını rahibin önünde itiraf eder. Günahlar itiraf edilmezse, rahip neyi affedip neyi affetmeyeceğini bilemez.[624]

Tam bir günah itirafı için günah itirafında bulunan kişi vaftizden sonra işlemiş olduğu tüm günahları itiraf etmelidir. Hatta bütün özellikleriyle, sayıları ve koşullarıyla birlikte itiraf etmesi gerekir. Sağır ve aynı zamanda dilsiz olanlar, yabancı dil konuşanlar ve çok hasta olanlar, günahlarını hatırlayamayacak kadar yaşlı olanlar ve bulaşıcı hastalığı yüzünden rahibe gidemeyenler bundan muaf tutulmaktadır.

---

620 Yuhanna 1:8-10.

621 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 128.

622 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 128.

623 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 573.

624 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 130.

Samimi bir günah itirafı için hiçbir gerçeğin gizlnememesi gerekir. Yapmadığı günahları söylememeli, yaptığı günahları veya hataları kısaltmamalı/azaltmamalı ve bazı özelliklerini değiştirmeden itiraf etmelidir. Son olarak günah itirafında bulunan kişinin, işlediği günahının durumuna göre Epitemiya'yı yerine getirmesi gerekir.[625]

O halde denilebilir ki, kişinin kendi günahını bilmesi, işlediği günahtan dolayı pişman olması ve vicdan azabı duyması gerekir. Papazın, haçın ve Kutsal Kitab'ın önünde baş eğerek gerçek bir itirafta bulunması, itiraf edilen ve tüm günahlardan gücü yettiği kadar kaçacağına dair Tanrı'ya gerçek anlamda söz vermesi gerekir. Ve son olarak papaz tarafından verilen Epitemiya veya Kanon'a[626] uymak zorundadır. Kanon'da kişi için şu tavsiyeler olabilir: Ciddi ve samimi bir oruç, duaları ve ibadetleri sıklaştırmak; çok ağır suçlarda ise belli bir zaman için kiliselerde yapılan ayinlere katılma yasağı içerebilir.[627]

3.2.4.9) Günah İtirafında Verilen Epitemiya/Cezalar

Epitemiya Yunanca asıllı bir kelime olup "ilaç ve başarı" gibi anlamlara gelmektedir.[628] Farklı kaynaklarda Epitemiya kelimesi "yasaklıyorum, tehdit ediyorum" anlamına geldiği gibi "günahların manevî cezası" olarak da geçmektedir.[629] Epitemiyanın verilme amacı, günahkârın büyük günahlarını köklerinden çıkarması ve hayatını düzeltmesidir. Günahın büyüklüğüne göre bu manevî ilacın çeşidi de değişmektedir. Örneğin inanan, küçük günah işlemişse sadaka vermesi istenir; büyük günah işlemişse evharistiya sakramentinden bir süreliğine uzaklaştırılır.[630]

Kişilere, durumuna ve işlediği günaha göre Epitemiya verilmektedir. Bunları birkaç günde, ayda veya yılda gerçekleştirmesi istenmektedir. En ağır Epitemiya evharistiya sakramentinden uzaklaştırılmadır; ancak günahkârlara daha hafif cezalar da verilebilir. Mesela, oruç, metanii (secde), sadaka ve dualar hafif Epitemiya kapsamına girmektedir. Epitemiya verilirken günahkârın yaşı göz önünde tutulur. Genellikle işlenen büyük

---

625 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 130.

626 Kanon: buradaki kanon'un anlamı işlemiş olduğu günahtan dolayı Tövbe sakaramentine katılan kişinin günahtan kurtulmak ve pedagojik amaçlı yapması gereken işlerin yazılı olduğu belgedir.(İrinej, 53-54; Nasir Redzepi, Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi, s. 85)

627 Nasir Redzepi, Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi, s. 86.

628 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 573.

629 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 165; Girevski, "Pokayanieto vo Knizevnosta", 35.

630 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 573.

günahlar için evharistiya sakramentinden bir süreliğinde uzaklaştırılma verilir. Fakat bu günümüzde çok uzun sürmemektedir. Eskiden evharistiya uzaklaştırmasının on ile on iki yıl veya daha fazla da sürebildiği ifade edilmektedir. Bu uzaklaştırma esnasında günahkârların kutsanmış su içmelerine izin verilmektedir.[631]

Epitemiyayı yerine getirmiş olan için özel bir dua bulunmaktadır. Bu duayla Epitemiyada olan kişi Epitemiyanın dizginlerinden kurtulur ve kilisenin birliğine dâhil edilir. Epitemiyayı düzenleyen rahip yine o kişiyi Epitemiyadan çıkartabilir. Epitemiya altında olanları başka bir manevî rahip günah itirafına alamaz veya onları Epitemiyadan çıkartamaz. Hasta ve ölmek üzere olanlar bu konuda istisna tutulur; zira her rahip bunların günahlarını itiraf ettirme ve Epitemiyadan çıkarma ile yükümlüdür.[632]

Ortodoks inancında Epitemiya hiçbir zaman günahlara karşı bir ceza veya Tanrı adaletini yerine getirmek şeklinde görülmemiştir. Ortodoks Kilisesi'ne göre, IX. yüzyılda Epitemiya ile ilgili Batı Kilisesi'nde yanlış anlayışların ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Batı Kilisesi'ne göre tövbe sakramentiyle sadece öbür dünyayla ilgili günahlar affedilmiş, bu dünyada çekmesi gereken cezalar ve kısıtlamalar affedilmemiştir. Katolik Kilisesi, bu dünyada oruç, dua ve benzeri cezaların yanında para cezası da vermiş ve bunun sonucunda Endüljans uygulamaları ortaya çıkmıtır. Ortodokslar Endüljans kurumunu kabul etmek şöyle dursun, bunu Hıristiyanlık adına yapılan en büyük hata kabul etmişlerdir. Reformculardan önce Hus (1369-1415), daha sonra Martin Luther öncülüğünde Protestanlar da Endüljansa karşı tutum almışlardır.[633]

3.2.4.10) Günah İtirafı Uygulanışı

3.2.4.10.1) Günah İtirafına Hazırlık

1) Günah itirafında bulunacak olanların, özellikle samimi bir şekilde Tanrı huzurunda pişman olması ve hazırlık olarak oruç tutması gerekir.

2) Günahlarını samimi bir şekilde rahip karşısında itiraf etmesi, gerekli görülürse kendisine Epitemiya verilmesi gerekir.

---

631 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 165; Girevski, "Pokayanieto vo Knizevnosta", 35.

632 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya),* 166.

633 Nasir Redzepi, Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi, s. 86.

3) Günah itirafı dualarının okunması ve kilisenin bu sakrament aracılığıyla günahların bağışlanması ile sakrament tamamlanmış olur.[634]

Günah itirafını almak için yapılan hazırlık ve sakramentin önemini şu şekilde bir örnekle anlatılmaktadır. Bir kişi kralın düğününe davet edildiğinde her gün giydiği günlük ve kirli kıyafetleriyle düğüne giderse kralı kızdırır. Bu kişi bu düğünden sadece kovulmakla kalmayıp cezalandırılır. Aynı şekilde tanrısal akşam yemeğine (kutsal armağanlara) ruhanî olarak temizlenmeyen, yani günah itirafında bulunmayıp her zamanki ruhanî kirleriyle gidenler İsa Mesih'i de kızdırmış olur. Kutsal armağanları uygunsuz kabul eden kişiler için, bu hareketleri onları yakan bir ateş olur.[635]

Günah itirafı için hazırlık bağlamında üzerinde en çok durulan konulardan biri oruçtur. Büyük Basil oruç tutmadan yapılan itirafın geçerli bir günah itirafı olamayacağını ifade etmiştir.[636] İtirafta bulunacak kişi oruç tutarken, tüm günahlarını hatırlamak için her şeyi en ince ayrıntısına kadar düşünmesi gerekir. Düşünüp hatırladıkları yazılmalıdır; çünkü rahibin karşısına geçince aklı karışabilir ve bir anda her şeyi unutulabilir.[637]

Tanrı'nın, günahları için inananların af dilemesine ihtiyacı yoktur; çünkü Tanrı inananların tüm günahlarını bilir. Fakat Tanrı, inananların günahlarını günah itirafı esnasında rahipler aracılığıyla affetmektedir. Ayrıca günah itirafı, günahkârın inanıp inanmadığını ortaya koymaktadır.

Günah itirafı esnasında istemeyerek bir günah unutulursa Tanrı'nın onları affetmeyeceğini düşünmemek gerekir; çünkü samimi bir günah itirafında inanan tüm günahlarını itiraf etmek için elinden gelen tüm çabayı gösterdiyse, bu durumda istemeyerek unutulan günahları da Tanrı affeder. Eğer o çok önemli bir şey değilse bir daha rahibin yanına dönmeye gerek olmaz.[638]

Aşağıda verilen dualar, günahkârın kalbinde Tanrı tarafından affedilmek umudu uyandırmaktadır. Tüm bu dualar, günah itirafında bulunan herkes için okunur. Bu dualar fazla olsalar da günah itirafında bulunan her biri için ayrı ayrı okunması gerekir. Kişi

---

634 Mitropolit Antoniy, *İspoved* (Varşava: Sinodalnaya Tipografiya, 1928), 16; Girevski, "Pokayanieto vo Knizevnosta", 33.

635 Agatangel, *Sveta Tayna Priçest*, 61.

636 Mitrevski, *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna*, 26.

637 Naniç, *Pokayanie Put Spasenya*, 9.

638 Naniç, *Pokayanie Put Spasenya*, 14.

buluğ çağına gelmemiş olsa bile, yine de tüm dualaların okunması gerektiği belirtilmektedir.[639]

3.2.4.10.2) Ayin

Papaz: "Kutludur Tanrımız, şimdi ve her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Kutsal Tanrı, Kutsal Erkli, Kutsal Ölümsüz; bize merhamet eyle (3 kez). Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a yücelik olsun, şimdi, her zaman ve sonsuzluklar boyunca. Âmin. Kutsal Üçlü Birlik, bize merhamet eyle. Efendi, suçlarımızı bağışla. Kutsal Olan, adın uğruna bizi ziyaret et ve hastalıklarımızı iyileştir. Rab, merhamet eyle (3 kez). Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a yücelik olsun, şimdi, her zaman ve sonsuzluklar boyunca. Âmin. Göklerdeki Babamız, adın kutsal kılınsın. Krallığın gelsin. Göklerde olduğu gibi, yeryüzünde de Senin isteğin olsun. Günlük ekmeğimizi bugün de bize ver. Bize kötülük edenleri bağışladığımız gibi, Sen de suçlarımızı bağışla. Günah ile ayartılmamıza izin verme ve kötülükten bizi kurtar. Çünkü krallık, kudret ve yücelik Senindir: Baba'nın, Oğul'un ve Kutsal Ruh'un, şimdi ve her zaman ve sonsuzluklar boyunca. Âmin. Rab, merhamet eyle (12 kez). Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a yücelik olsun, şimdi, her zaman ve sonsuzluklar boyunca. Âmin. Gelin, Tanrımız kralın önünde secde edip yere kapanalım. Gelin, Kral Mesih'in, Tanrımızın önünde secde edip yere kapanalım. Gelin, Tanrımız ve Kralımız olan Mesih'in önünde secde edip yere kapanalım."

Mezmur (51):

"Ey Tanrı, lütfet bana, Sevgin uğruna; Sil isyanlarımı, Sınırsız merhametin uğruna. Tümüyle yıka beni suçumdan, Arıt beni günahımdan; çünkü biliyorum isyanlarımı, günahım sürekli karşımda. Sana karşı, yalnız sana karşı günah işledim, Senin gözünde kötü olanı yaptım. Öyle ki, konuşurken haklı, yargılarken adil olasın. Nitekim suç içinde doğdum ben, günah içinde anam bana hamile kaldı. Madem sen gönülde sadakat istiyorsun, bilgelik öğret bana yüreğimin derinliklerinde. Beni mercanköşk otuyla arıt, paklanayım, Yıka beni, kardan beyaz olayım. Neşe, sevinç sesini duyur bana, bayram etsin ezdiğin kemikler. Bakma günahlarıma, sil bütün suçlarımı. Ey Tanrı, temiz bir yürek yarat, yeniden kararlı bir ruh var et içimde. Beni huzurundan atma, Kutsal Ruhun'u benden alma. Geri ver bana sağladığın kurtuluş sevincini, istekli bir ruhla bana destek ol.

---

639 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 163.

Başkaldıranlara senin yollarını öğreteyim, günahkârlar geri dönsün sana. Kurtar beni kan dökme suçundan, Ey Tanrı, beni kurtaran Tanrı, dilim senin doğruluğunu ilahilerle övsün. Ya Rab, aç dudaklarımı, ağzım senin övgülerini duyursun; çünkü sen kurbandan hoşlanmazsın, yoksa sunardım sana, yakmalık sunudan hoşnut kalmazsın. Senin kabul ettiğin kurban alçakgönüllü bir ruhtur, alçakgönüllü ve pişman bir yüreği hor görmezsin, ey Tanrı. Lütfet, Siyon'a iyilik yap, Yeruşalim'in surlarını onar. O zaman doğru sunulan kurbanlar, yakmalık sunular, tümüyle yakmalık sunular, Seni hoşnut kılar; O zaman sunağında boğalar sunulur."[640]

"Merhamet eyle Tanrımız, merhamet eyle, çünkü günahkârların mazereti yok. Bu duayı sana iletiyoruz Piskopos'a ilettiğimiz gibi: merhamet eyle. Rab, bizlere merhamet et; çünkü ümidimizi Sana bağladık. Bizlere çok öfkelenme; günahlarımızı da hatırlama. Ama merhametli olduğun için şimdi bizlere bak ve bizleri düşmanlarımızdan kurtar; çünkü Sen Tanrımızsın ve bizler Senin halkınız. Bizler ellerinin eseriyiz ve adını çağırdık. Şimdi ve her zaman ve sonsuza kadar, Âmin. Kutlu Tanrı doğuran, merhamet kapısını bizlere aç; sana ümit bağlayıp başarısızlığa düşmeyelim. Senin aracılığınla sıkıntılardan kurtulalım; çünkü sen Hristiyan ırkının kurtuluşusun. Tanrım merhamet eyle (40 kez). Rabb'e dua edelim. Tanrım merhamet eyle."

"Tanrım, bizim kurtarıcımız, sen ki peygamberin Natan aracılığıyla günahlarından tövbe eden Davud'u affettin, Manasija'nın tövbe duasını kabul ettin. Yalnız Sen ve bu kölen (ismi), yapmış olduğu hatalardan dolayı pişmanlık duyan, onun tarafından yapılan yakarışları her zamanki sevginle kabul et. Sen ki yanlışları affeden, kanunsuzluklara karşı gelensin. Çünkü sen Rabbimiz, günahkârın ölümünü istemezsin, ona dönüp hayatta kalması için gerekeni yapmasını söylemiştin. Günahların yedi defa yetmiş kez affedilmesi gerekir. Nasıl ki senin yüceliğin hiçbir şeyle kıyaslanamazsa aynı şekilde senin merhametin de hiçbir şeyle ölçülemez. Yoksa hatalara bakılacak olursa kim hayatta kalabilir? Çünkü sen günahlarından pişman olanların Tanrısısın, her türlü övgü, şeref ve tapınma Sana yaraşır; Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a, şimdi ve her zaman ve sonsuza kadar."

"Rabb'e dua edelim. Tanrım, merhamet eyle. Tanrımız İsa Mesih, yaşayan Tanrı'nın Oğlu, Çoban ve Kuzu, dünyanın günahını alan, Sen iki borçlunun borçlarını affettin,

---

640 Mezmurlar 51:1-19.

hatalı olanların da günahlarını bağışladın; yalnızca sen, kolaylaştır, özgür bırak, günahları bağışla, isteyerek ve istemeyerek, bilinçli ve bilinçsiz, senin kulun tarafından hata edilerek ve itaatsizlik yoluyla yapılan suçlarımızı ve hatalarımızı affet. Ve eğer bir şey varsa, insan gibi, beden taşıyan ve dünyada yaşayan, şeytan tarafından aldatılan, söz veya fiil şeklinde, bilinçli veya bilinçsiz, rahibe ait bir kelimeyi çiğnemiş olsun veya küfürlerine kendi düşmüş olsun. Tanrımız, senin bu kullarını kutsa ve hem günahlarını hem de lanetlerini bağışla. Senin yüce büyük merhametinle affet. Evet, Tanrımız, insanı seven, bizi dinle, senin iyiliğin adına senin kölelerin için dua edenleri ve çok bağışlayan olarak, onların tüm hatalarını al ve onları ebedi eziyetten kurtar; çünkü sen efendimiz; Dünyada bağladığınız her şey göklerde bağlanacak ve dünyada bağlamadığınız her şey bağlanmamış olacak; çünkü sen, günahkâr olmayan tek kişisin, Sana yücelik olsun, Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a, şimdi ve her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

Sonra üzerinde onurlu Haç ve Kurtarıcı'nın ikonası bulunan masanın yanında duran rahip, günah itirafına gelene şunları öğretiyor: "İşte çocuğum, İsa Mesih görünmez bir biçimde burada bulunuyor senin itirafını almak için. Utanmayın, korkmayın ya da benden hiçbir şey gizlemeyin, affedilmek için yaptıklarınızı tereddüt etmeden söyleyin, Rab İsa Mesih'ten bağışlanma alabilmeniz için; çünkü O, her şeyi görür ve her şeyi bilir. İşte bizim önümüzde O'nun aziz ikonası duruyor ve onurlu Haçı, ben sadece bir şahidim/tanığım. O'nun huzurumda bana her söylediğinin şahitliğini yapmak için. Ama benden bir şey saklarsan, çifte günahın olur. Ruhsal rahatsızlıklardan iyileşmeye gelip de ruhsal hastalıklarınızdan (günahlarınızdan) iyileşmeden gitmemeniz için dikkatli olun."

Bundan sonra en önce günahkâr olana dini hakkında bazı sorular soruyor. Üçlü birliğe, kiliseye, kutsal sırlara (sakramentlere), İsa Mesih aracılığıyla gerçekleştirilen banyoya (vaftize) ölülerin dirileceğine ve sonsuz hayata, Ortodoks Kilisesi'nin öğretisine ve inancına göre inanıyor mu? Rahip, son olarak günahkârdan dinin sembolünü söylemesini ister.[641]

Ardından, rahip dikkatlice günah itirafında bulunana, her şeyi hatırlaması ve itiraf etmesi için sakince ve nezaketle yardımcı olur. Sorularla, günah itirafında bulunacak olanı içtenlikle günahını itirafta bulunmaya hazır duruma getirmeye çalışır. Bunu yaparken de yaşa, cinsiyete, durumuna, mesleğine, yaşam koşullarına vb. dikkat eder. Sabırla tövbe

---

641 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 164.

etmesi için cevap bekler. Papaz, günah itirafında bulunanı sorularıyla herhangi bir sıkıntıya düşürmemeye dikkat etmelidir. Günah itirafı tamamlandıktan sonra, rahip, tövbe etmek isteyen kişiye itiraf ettiği bütün günahlardan sakınması uyarısında bulunur; çünkü kutsal itiraf sırrı sayesinde insan sanki yeniden vaftiz edilmiş ve günahlarından arındırılmış olur: "Çocuğum, dikkat et, Tanrı'nın yardımıyla, yeni bir hayat kurdun. Eski günahlara geri dönmemeye dikkat et çünkü onlar seni İsa Mesih'ten uzaklaştırıyor. Sen ise günahını itiraf ederek Rab İsa Mesih'le iletişim kurmaya geldin."

Burada rahip, eğer yararlı ve faydalı olacağını düşünürse, itiraf edilmiş günahların karşılığında tövbe etmek isteyen kişiye oruç, sadaka, belli bir süre için ekmek şarap ayinine katılmama gibi belirli bir epitemiya (manevi egzersiz) verebilir.

Sonra rahip tövbe etmek isteyene şöyle der: "Eğil."

Tövbekâr başını eğer ve rahip şu duayı okur: "Rabb'e dua edelim. Tanrım, merhamet eyle. Tanrım, ey kullarının kurtuluşu olan Tanrı, sen çok acıyan, merhametli, sabırlı, insanlığın kötülüklerine yas tutan ve günahkârın ölümünü sevmeyensin. Onun dönmesi ve yaşayan olması için şimdi de merhametli ol. Bu kölene (ismi) merhamet et ve günahlarına tövbe etmesi, af dilemesi ve günahlardan vazgeçmesi için ona yol göster. Onun istekli ve isteksiz işlemiş olduğu tüm günahlarını affet. Rabbimiz olan İsa Mesih'teki Kutsal Kilise ile uzlaşın ve birleşin diye. Güç ve yücelik sana yakışır. Şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

Bu duadan sonra, tövbe etmek isteyen, başını eğer ve din adamı başını Epitrahil ile örter ve bağışlanma duasını okur: "Rab ve Tanrımız, İsa Mesih, insanlığa olan lütfu ve rahmetiyle, çocuğum (ismi) senin tüm suçlarını affetsin; ve ben değersiz inananım, O'nun tarafından bana verilen yetkiyle yapmış olduğun bütün günahlarından seni kurtararak affediyorum, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına. Âmin."

Son sözlerle din adamı, tövbe etmek isteyeni kutsar ve şöyle der: "Sana mübarek Meryem demeye gerçekten değer. Her zaman için mübarek ve Tanrı'mızın annesi. Sen, Bakire Meryem, melek tarafından onurlandırılmış ve eşsiz, Tanrı'nın Sözü'nü kusursuz bir şekilde doğuran sen, seni yüceltiyoruz. Yücelik Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a olsun. Şimdi, her zaman ve sonsuza dek. Âmin. Tanrım, bana merhamet et (3 kez). Kutsa. İsa Mesih, Tanrımız, tertemiz ve Tanrı doğuran Bakire Meryem'in, kutsal, görkemli ve saygıdeğer havarilerinin, ve kilise babalarının ve tüm azizlerin dualarına göre bize merhamet eyle ve bizi iyi ve sevgi dolu bir adam olarak kurtar. Âmin."

Tövbe etmek isteyen tekrardan eğilir, haçı, İsa Mesih'in ikonunu ve ayrıca din adamının elini öper ve mütevazı bir şekilde oradan ayrılır.[642]

3.3) EVLİLİK (BRAK)

3.3.1) Evliliğin Kelime ve Terim Anlamı

Hıristiyanlıkta evlilik, sakramentler arasında yer almakta Tanrısal nimetin insanlara verilmesi ve ulaşması için vasıta olan dinî bir eylem olarak görülmektedir. Ayrıca nesillerin çoğalması için Tanrı'dan insanlara verilmiş bir armağandır. Evlilik, kilise veya küçük kilise,[643] hatta küçük devlet olarak tanımlanır.[644]

3.3.2) Yeni Ahit'te Evlilik

İsa Mesih'le birlikte evlilik konusuna bakışın değiştiğini İncillerden takip etmek mümkündür. İsa Mesih'in ardından elçilerin özellikle Pavlus'un evlilikle ilgili sözlerinin Hıristiyan evlilik anlayışının biçimlenmesinde önemli etkisi olduğu görülmektedir.

İnciller'de İsa'nın, Yahudi dininin evlilik ve boşanma hükümlerinin bazılarına karşı çıktığı görülmüştür. Kendisine evlenme ve boşanma ile ilgili sorular soranlara; *"Kutsal Yazılar'ı okumadınız mı? Yaradan başlangıçtan 'İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı' ve şöyle dedi: 'Bu nedenle adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak.' Şöyle ki, onlar artık iki değil, tek bedendir. O halde Tanrı'nın birleştirdiğini, insan ayırmasın."*[645] dediği aktarılmıştır.

İncillerde İsa bir yandan evliliğin saygınlığını yeniden canlandırırken, diğer yandan bekârlığı da övmektedir: *"Öğrenciler İsa'ya, 'Eğer erkekle karısı arasındaki ilişki buysa, hiç evlenmemek daha iyi!' dediler. İsa onlara, 'Herkes bu sözü kabul edemez, ancak Tanrı'nın güç verdiği kişiler kabul edebilir' dedi. 'Çünkü kimisi doğuştan hadımdır, kimisi insanlar tarafından hadım edilir, kimisi de Göklerin Egemenliği uğruna kendini*

642 Timotey, *Trebnik*, 57-66.

643 Filared Moskovski vd., *Spasenye Kroz Brak i Porodicu* (Nikşiç: Svetigora Yayınları, 2002), 7.

644 Sergeye Troiçki, *Hristiyanska Filozofiya Braka* (Beograd: Gece Kona, 1934), 165.

645 Matta 19:4-6; Markos 10:6-9. Bk. Yaratılış 2:24.

hadım sayar.' Bunu kabul edebilen etsin!"[646] Burada İsa, evlenen kişinin ayrılmaması gerektiğini, ayrılıp başkasıyla evlenenin zina etmiş olacağını söylemesi üzerine öğrencileri bu durumda hiç evlenmemenin daha iyi olacağını ifade etmişlerdir. İsa ise onlara evlenmeyip bekâr kalmayı herkesin kabul edemeyeceğini, kabul edebilecek olanların ve Tanrı'nın güç verdiği kişilerin, yapabiliyorlarsa, böyle yapmalarını söylemiştir.[647]

Hristiyanlıkta evlilik konusunu anlayabilmek için özellikle Pavlus'un çok açık bir şekilde dile getirdiği sözlerine bakmak gerekmektedir; çünkü Pavlus'un evlilikle ilgili sözleri de, İsa'nın sözlerinden sonra Hıristiyan evlilik anlayışının oluşmasında belirleyici rol oynamıştır: *"Bu sır büyüktür; ben bunu Mesih ve kiliseyle ilgili olarak söylüyorum"*[648] ifadesi, bunun bir Hıristiyan sakramenti olarak biçimlenmesinde temel dayanak ve kaynak görevi görmüştür.[649] *"Erkeğin kadına dokunmaması iyidir, diyorsunuz. Ama fuhuştan ötürü her erkek karısıyla, her kadın da kocasıyla yaşasın. Erkek karısına, kadın da kocasına hakkını versin. Kadının bedeni kendisine değil, kocasına aittir. Bunun gibi, erkeğin bedeni de kendisine değil, karısına aittir. Geçici bir süre için anlaşıp kendinizi duaya vermekten başka bir nedenle birbirinizi mahrum etmeyin. Sonra yine birleşin ki, kendinizi denetleyemediğiniz için Şeytan sizi ayartmasın."*[650]

Pavlus, evlenmemişlere ve dul kalanlara kendisi gibi bekâr kalmalarınının daha iyi olacağını; ama bekarlığa güç yetiremeyenlere evlenmelerini tavsiye etmektedir: *"Ama kendilerini denetleyemiyorlarsa, evlensinler; çünkü için için yanmaktansa evlenmek daha iyidir."*[651]

Pavlus evlilere de pek çok tavsiyelerde bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi, eşi iman etmemiş olsa dahi, evli olanların birbirlerinden ayrılmamaları hususundadır; çünkü ayrılıktan asıl zarar görenin çocuklar olacağı kanatini taşımaktadır: *"Evlilereyse şunu buyuruyorum, daha doğrusu Rab buyuruyor: Kadın kocasından ayrılmasın. Ayrılırsa evlenmesin, ya da kocasıyla barışsın. Erkek de karısını boşamasın. Geri kalanlara Rab değil, ben söylüyorum: Eğer bir kardeşin karısı iman etmemişse ama kendisiyle yaşamaya*

---

646 Matta 19:10-12.
647 Matta 19:9-12.
648 Efesliler 5:32.
649 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 346.
650 1. Korintliler 7:2-6.
651 1. Korintliler 7:9.

razıysa, onu boşamasın. Bir kadının kocası iman etmemişse ama kendisiyle yaşamaya razıysa, kadın onu boşamasın; çünkü iman etmemiş koca karısı aracılığıyla, iman etmemiş kadın da imanlı kocası aracılığıyla kutsanır. Yoksa çocuklarınız murdar olurdu. Ama şimdi kutsaldırlar. İman etmeyen ayrılırsa ayrılsın. Kardeş ya da kızkardeş böyle durumlarda özgürdür."[652]

Pavlus'un mektuplarında evliliğin insanı Tanrı'nın yolundan uzaklaştıracağı ve dünya işlerine daldıracağı endişesiyle bekârlığı tavsiye ettiği görülmektedir: *"Kızlara gelince, Rab'den onlarla ilgili bir buyruk almış değilim. Ama Rabb'in merhameti sayesinde güvenilir biri olarak düşündüklerimi söylüyorum. Öyle sanıyorum ki, şimdiki sıkıntılar nedeniyle insanın olduğu gibi kalması iyidir. Karın varsa, boşanmayı isteme. Karın yoksa kendine eş arama. Ama evlenirsen günah işlemiş olmazsın. Bir kız da evlenirse günah işlemiş olmaz. Ne var ki, evlenenler bu yaşamda sıkıntılarla karşılaşacak. Ben sizi bu sıkıntılardan esirgemek istiyorum. Kardeşler, şunu demek istiyorum: Zaman daralmıştır. Bundan böyle, karısı olanlar karıları yokmuş gibi, yas tutanlar yas tutmuyormuş gibi, sevinenler sevinmiyormuş gibi, mal alanlar malları yokmuş gibi, dünyadan yararlananlar alabildiğine yararlanmıyormuş gibi olsun; çünkü dünyanın şimdiki hali geçicidir. Kaygısız olmanızı istiyorum. Evli olmayan erkek, Rabb'i nasıl hoşnut edeceğini düşünerek Rabb'in işleri için kaygılanır. Evli erkekse karısını nasıl hoşnut edeceğini düşünerek dünya işleri için kaygılanır. Böylece ilgisi bölünür. Evli olmayan kadın ya da kız hem bedence hem ruhça kutsal olmak amacıyla Rabb'in işleri için kaygılanır. Evli kadınsa kocasını nasıl hoşnut edeceğini düşünerek dünya işleri için kaygılanır. Bunu sizin iyiliğiniz için söylüyorum, özgürlüğünüzü kısıtlamak için değil. İlginizi dağıtmadan, Rabb'e adanmış olarak, O'na yaraşır biçimde yaşamanızı istiyorum."*[653] Yine Pavlus'un; *"Kısacası nişanlısıyla evlenen iyi eder, evlenmeyense daha iyi eder."*[654] cümlesinden erkeğin ve kadının evlenmesine engel olmamakla birlikte, evlenmemelerinin daha iyi olacağı şeklinde bir kanaate sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Pavlus, öğrencisi Timoteos'a yazdığı mektubunda ağırlıklı olarak ailevî problemlere yer vermektedir. Bağnazlık içerisinde yoldan sapanların ve özünü kaybedenlerin evliliğini

---

652 1. Korintliler 7:10-15.

653 1. Korintliler 7:25-35.

654 1. Korintliler 7:38.

yasakladıklarını belirtmekte ve yaratılış gereği olan evliliği var gücüyle savunarak,[655] çocuk doğurmak suretiyle analığa ulaşmanın yüceliğine temas etmektedir.[656] Toplumun sorumluları olan piskoposlar, presbiter ve diyakozların ailevî faziletleriyle seçkin insan olmalarını, genç yaşta dul kalanların evlenmeye teşvik edilip, daha yaşlı olanların kendilerini ibadete vermeleri gerektiğini tavsiye etmektedir.[657]

Pavlus, karı koca arasında olması gereken sevgi ve bağlılığı şu şekilde izah etmiştir*: "Ey kadınlar, Rabb'e bağımlı olduğunuz gibi, kocalarınıza bağımlı olun; çünkü Mesih bedenin kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır. Kilise Mesih'e bağımlı olduğu gibi, kadınlar da her durumda kocalarına bağımlı olsunlar. Ey kocalar, Mesih kiliseyi nasıl sevip onun uğruna kendini feda ettiyse, siz de karılarınızı öyle sevin. Mesih kiliseyi suyla yıkayıp tanrısal sözle temizleyerek kutsal kılmak için kendini feda etti. Öyle ki, kiliseyi üzerinde leke, buruşukluk ya da buna benzer bir şey olmadan, görkemli biçimde kendine sunabilsin. Amacı kilisenin kutsal ve kusursuz olmasıdır. Aynı biçimde kocalar da karılarını kendi bedenleri gibi sevmelidir. Karısını seven kendini sever. Hiç kimse hiçbir zaman kendi bedeninden nefret etmemiştir. Tersine, onu besler ve kayırır; tıpkı Mesih'in kiliseyi besleyip kayırdığı gibi; çünkü bizler O'nun bedeninin üyeleriyiz. 'Bunun için adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak.' Bu sır büyüktür; ben bunu Mesih ve kiliseyle ilgili olarak söylüyorum. Size gelince, her biriniz karısını kendisi gibi sevsin. Kadın da kocasına saygı göstersin."*[658]

3.3.3) Hıristiyanlıkta Evliliğin Tarihçesi

Hıristiyan inancına göre Tanrı daha baştan itibaren Âdem ve Havva ile birlikte evliliği tesis etmiştir.[659] Çünkü Eski Ahit'te; *"Tanrı insanı kendi suretinde yarattı, onu Tanrı'nın suretinde yarattı. Onları erkek ve dişi olarak yarattı. Onları kutsayarak, 'Verimli olun, çoğalın' dedi, Yeryüzünü doldurun ve denetiminize alın…"*[660] *"Bu nedenle adam annesini*

---

655 1. Timoteos 4:3.

656 1. Timoteos 5:9-10.

657 1. Timoteos 5:3-16.

658 Efesliler 5:22-33.

659 Troiçki, *Hristiyanska Filozofiya Braka*, 168; Moskovski vd., *Spasenye Kroz Brak i Porodicu*, 7; Lyubomir Tenekedziev, *Tayinstvoto Brak* (Sofiya: Dobrotolyubie Yayınları, 2009), 77.

660 Yaratılış 1:27-29.

babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak."[661] şeklinde geçmektedir. Tanrı'nın evliliğe verdiği önem o kadar büyüktür ki, bunu cennette oluşturmuştur.[662]

İsa Mesih Tanrı'nın bu planını daha baştan itibaren onaylamıştır. Bu konu Yeni Ahit'te şöyle geçmektedir: "İsa şu karşılığı verdi: 'Kutsal Yazılar'ı okumadınız mı'? Yaradan başlangıçtan 'İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı' ve şöyle dedi: 'Bu nedenle adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak.' Şöyle ki, onlar artık iki değil, tek bedendir. O halde Tanrı'nın birleştirdiğini, insan ayırmasın."[663]

Yukarıda ifade edildiği gibi, evlilik, Âdem ve Havva'yı cennette birbirine eş olarak belirleyen Tanrı tarafından oluşturulmuştur. Ancak asli günahın etkisiyle insanoğlu Tanrı'dan uzaklaştığı gibi, evlilik de kutsallığını kaybetmiştir. Evliliğe kutsallığını iade eden kişi İsa Mesih olmuştur. Bu anlamda nikâh sakramenti İsa Mesih tarafından tesis edilen kutsal bir işlem olarak kabul edilmektedir.[664] İsa, Âdem ve Havva arasında olduğu gibi, evliliğin bir erkekle bir kadın arasında gerçekleşmesini ve eşlerden biri ölünceye kadar devam etmesini emretmiştir: *"Musa, karılarınızı boşamanıza izin verdi" dedi. "Başlangıçta bu böyle değildi. Ben size şunu söyleyeyim, karısını cinsel ahlaksızlıktan başka bir nedenle boşayıp başkasıyla evlenen, zina etmiş olur. Boşanmış kadınla evlenen de zina etmiş olur."*[665]

Yeni Ahit'te Mesih'in nikâh sakramentini kurduğuna veya bir evlilik ritüeli oluşturduğuna dair herhangi bir cümle bulunmamaktadır. Ancak Pavlus'un evlilik ile ilgili yazılarında evliliğin bir "sır/gizem" olduğu anlaşılmaktadır. *"Bu sır büyüktür; ben bunu Mesih ve kiliseyle ilgili olarak söylüyorum. Size gelince, her biriniz karısını kendisi gibi sevsin. Kadın da kocasına saygı göstersin."*[666] Ayrıca buradan harektle, karı koca arasındaki birliğin İsa Mesih ve kilise arasındaki birliğin bir yansıması olduğu düşünülmektedir.[667]

---

661 Yaratılış 2:24.

662 Başpiskopos Mogilovski, "Pravoslaven Brak za Poçetnici", *Sveta Tayna Brak* (Ştip: Bregalniçka Mitropoliya, 2010), 5.

663 Matta 19:5-6.

664 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 209.

665 Matta 19:8-9. Ayrıca bk. Luka 16:18; Markos 10:11-12; Efesliler 5:1 vd.

666 Efesliler 5:32-33.

667 Dodevska, Vodiç Niz Svetite Tayni, s. 91. Ayrıca bk. Efesliler 5:31-33.

Evlilik, İsa vasıtasıyla bir sakrament değerine yükseltilmiştir. Fakat evliliğin bir sakrament olarak tanımlanması, Vulgat'ın Yeni Ahit'in Efesliler 5:32 bölümünde geçen, "sır" kelimesine karşılık, "sakrament" sözcüğünü kullanmış olmasına dayandırılmaktadır. Ayrıca, yine aynı yerde zikredilen "bu sır büyüktür" ifadesinin, erkekle kadın arasındaki ilişkiyi belirttiği söylenmektedir. Evlilik hayatı ayinsel özelliğini, onun, göğe ait bir gerçeğin, yani İsa ile kilisesi arasındaki ilişkinin yeryüzündeki sureti olduğu düşüncesinden alır.[668]

İsa Mesih'ten sonraki iki yüzyılda ne havariler ne de kilise babaları evlilik ile ilgili bir ritüel tanımlamamışlardır. Bu dönemde evlilik, dinî bir mesele değil aileler arasında gerçekleşen kişisel bir konu olarak algılanmıştır. Bu dönemde Hıristiyan yazarlar, evlilik merasiminin nasıl yapılması gerektiği konusuyla ilgilenmemişler; bunun yerine hangi şartlarda boşanılabileceğini, boşanmış erkek veya kadının tekrar evlenip evlenemeyeceği meselelerine yoğunlaşmışlardır. Yukarıda verilen Yeni Ahit cümlelerinde de görüldüğü üzere, İsa Mesih boşanmayı sadece zina suçunda mümkün görmektedir.[669]

Hıristiyanlıkta evliliğin kutsal bir tören haline getirilmesi ve Kilise Hukuku'nun mevzuatına dâhil edilmesi, tarihî bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir. İlk üç yüzyıl içinde evlilik için uygulanması gereken belli bir prosedür yoktu. III. yüzyıl ve sonrasında Kilise tarafından karşı çıkılsa da, sivil evlilikler uygulanabilmiştir. Kilise'nin takdisini isteyenler ise dinî usule göre evlenmiştir. V. yüzyıldan sonra evlilik törenlerinin Kilise'nin takdisiyle yapılması bir gelenek haline gelmiştir. MS. 802 yılında Charlemagne[670] takdissiz evliliği yasaklamıştır.[671]

---

668 Durak, *Süryani Ortodoks Kilisesi'nde İbadet*, 288; Güç, *Dinlerde Mabed ve İbadet*, 207-208.

669 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 253.

670 Charlemagne: Frenk Devleti'nin başında ortaçağın en büyük hükümdarlarından biri olan Charlemagne bulunuyordu. 768-814 yılları arasında günümüz Fransa'sının büyük bir kesimini, Almanya, İtalya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda'yı kapsayan geniş bir bölgeyi egemenliğine alarak, uzun süreden beri kullanılmayan Batı İmparatoru unvanını almaya hak kazanmıştır. Nadir Karakuş, "Abbasî Halîfesi ve Frenk Hükümdarı Büyük Karl İlişkisi", Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 16, sy. 32 (2017), s. 471; Roma hukukunu temel alan yasalar koyması, ortak bir para birimi kullanması, Latinceyi eğitim ve bilim dili haline getirmesi ve manastır birliğini kurması şeklinde özetlenebilecek reformları ile Avrupa'ya, tarihçilerin "Karolenj Rönesansı" adını verdiği dönemi yaşatmıştır. Murat Çayli, "Orta Çağ'da Doğu ve Batı'daki Din ve Devlet İlişkilerinin Karşılaştırılmasına Bir Örnek: Charlemagne ve Sultan Tuğrul Dönemleri", Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, c. 14, sy. 1 (2019), s. 54.

671 Asife Ünal, "Hıristiyanlıkta Evlilik Anlayışı ve Evlenme Törenleri", *Dinlerde Nikâh* (İstanbul: İSAV, 2012), 287.

Hıristiyan yazarların evliliği Yeni Ahit metinlerindeki verilere göre değerlendirdiklerini, ona sakramental anlamlar yüklediklerini, dolayısıyla bunların II. yüzyıl başlarından itibariyle yazılı hale geldiğini ifade etmektedirler. Ancak sakrament fikrinin gelişimi erken Hıristiyanlıkta V. yüzyıla kadar ancak şekillenmiştir.[672]

Kilise Babalarının evlilikle alakalı ifadeleri de bu sakramenti erken dönemlerle ilişkilendirme konusunda bilgi vermektedir. Antakyalı Theophilos (ö. 168-181?), evliliğin Eski Ahit metinleriyle ilişkilendirilmesi hususunda Yaratılış kitabında geçen kısmı "sır" olarak ifade etmiştir. Athenagoras (ö. 170?), evliliğin gayesinin çocuk yapmak olduğunu belirtmiş ve evliliği Tanrı'yla tek beden olmayla ilişkilendirerek, ikinci evliliğin sadece zina ile aldatma durumunda mümkün olabileceğini ve boşananın evlenemeyeceğini belirtmiştir. Tertullian'ın (ö. 220) evlilik konusundaki sözleri III. yüzyıl başlarında evlilik ritüelinde yapılanları, açık olmasa da, tanımlar niteliktedir: *"Kilise'nin bağlayıp birleştirdiği, kurbanın kuvvetlendirdiği, takdisin işaretlediği ve mühürlediği; meleklerin haberleri (göğe) taşıdığı, Baba'nın onayladığı evliliğin mutluluğunu yeterince anlatabilecek sözü ben nereden bulacağım? Toprağın çocuğu için bile evlenmek babalarının onayı olmaksızın geçerli ve yasal olamaz. Hangi bağ/birlik, tek bir umutla, tek bir arzuyla, tek bir disiplinle tek ve aynı hizmet için bir araya gelen iki insanınki gibidir? Her ikisi aynı babanın evladı, sevgili hizmetkâr olan insanları ne ruhta ne de bedende hiçbir şey ayırmaz; tersine onlar gerçekten tek bir bedende iki kişidirler. Bedenin tek olduğu yerde ruh da tektir."* Tertullian'ın bu ifadelerinde, evlilikte kilise otoritesi tarafından yapılan takdisin Tanrı tarafından onaylandığı, evharistiya ile kuvvetlendirildiği ve iki imanlının sadece bedende değil ruhta da tek oldukları vurgulanmaktadır.[673]

Sakramentler konusunda Erken Hıristiyanlık Dönemi'nin en önemli metinleri Augustine'e (354-430) aittir. O, "nikâh sakramenti" ibaresini de ilk defa kullanan Kilise Babası'dır ve evliliğin İsa Mesih ile kilisesinin birliğinin küçük bir örneği olduğunu belirtir.[674]

Nikâh sakramenti ancak XII. yüzyılda ritüelleri belirlenmiş bir kilise merasimi halini almıştır. Evliliği kilisenin yedi sakramentinden biri olarak tesis eden kişinin Peter

---

672 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 350.

673 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 354-355.

674 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 357.

Lombard (ö.1160) olduğu belirtilmektedir.[675] Daha evvelki dönemlerde, evlilik akdi için herhangi bir dinî tören uygulanmadığı daha önce belirtilmişti. Bununla birlikte XII. yüzyıldan sonra kilise evlilik muamelelerini kontrol altına almaya başlamış ve papaz huzurunda yapılmayan evlilikleri geçerli saymamıştır. Bu nedenle evlilik akdinin geçerli olması için kilisede, din adamının huzurunda, belli bir törenle yapılması şartı bütün Hıristiyanlar tarafından kabul edilmiştir.[676]

3.3.4) Hıristiyan Mezhepleri Arasındaki Farklar

Nikâh sakramenti konusunda kiliseler arası bazı farklılıklar bulunmaktadır. Katolik ve Ortodokslara göre, Tanrı huzurunda eşlerin birbirlerine ve Tanrı'ya karşı söz vermeleri, Mesih tarafından oluşturulan bir sakramenti meydana getirmektedir. Böyle bir evlilik, Mesih ve kilisenin bozulmaz birliğinin bir alametidir. Bu sakrament kilise tarafından Mesih adına verilmiştir. Eşler arasındaki beşerî aşkı pekiştirir ve eşlerle Tanrı arasında karşılıklı sözleşme yoluyla Tanrı huzurunda ve kilise tarafından sağlam bir şekilde gerçekleştirilmiş olan birliği bozulmaz hale getirir.[677] Nitekim Yeni Ahit bu hususu şöyle ifade etmektedir: *"Onlar artık iki değil, tek bedendir. O halde Tanrı'nın birleştirdiğini, insan ayırmasın."*[678]

Hıristiyanlıkta bekârlığın üstün görülmesi ve evlenme yasağı zamanla sadece ruhbanları kapsar hale gelmiştir. Bugün Katolik Kilisesi'nde hiçbir rütbedeki ruhban evlenememektedir. Ortodokslarda ise bekâr iken papaz olmuş birisi artık evlenememektedir. Evli birinin sonradan papaz olması ise mümkündür. Ancak evli iken papaz olmuş birisi artık boşanamaz ve eşi ölse de bir daha evlenemez. Ayrıca evli papazların üst rütbelere çıkması mümkün değildir. Üst rütbeler daimi bekârlığı seçmiş rahiplere hastır. Protestanlarda ise, herkes gibi rahipler de evlenebilir.[679]

Katolik ve Ortodoksların aksine Protestanlarda dinî nikâh zorunlu değildir. Kilise, devletin evlenme ile ilgili yasalarını, evlenmeden beklenen ana amaçları bozmadıkça kabul etmektedir. Medenî nikâhın resmi olarak kabulünden itibaren Protestanlarda dinî

---

675 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 258.

676 Nedim Bahçekapili, "İslam ve Kilise Hukuku Açısından Aile ve Evlilik", *İslam Araştırmaları Dergisi* I (Berlin 2008), 35-36.

677 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 214.

678 Matta 19:6

679 Ünal, "Hıristiyanlıkta Evlilik Anlayışı ve Evlenme Törenleri", 291.

nikâh; eşlerin Tanrı ve cemaat huzurunda birbirlerine karşı sadakat vaadinde bulunmaları ve kilisenin de, bu olayı takdis ederek o yolda duacı olması için yerine getirilen dinî bir tören halini almıştır. Ancak kutsal bir sır, bir sakrament değildir. Kişiler medenî nikâh dışında bir de dinî nikâh yaparak Tanrı'nın ve Hıristiyan topluluğunun birleşmelerine şahit olmalarını isteyebilirler.[680] Protestan Kiliselerine göre, eşlerin Tanrı huzurunda sözleşmeleri doğal olarak dinî bir güvenirlik içerir ve bu kesinlikle bir sakrament özelliği taşımaz. Evlilikle ilgili birliğin bozulmazlığı düşüncesi Protestan Kiliseleri tarafından çok sert bulunur. Bazı Amerikan Kiliseleri bu bakımdan büyük bir serbestiyet tanırlar.[681]

Katolik ve Ortodoks Kilisesi arasında farklar sadece evliliğin gerçekleştirilme hususunda değildir. Evliliğin sona ermesi konusunda da farklar vardır. Katolik Kilisesi ayrılığa izin vermezken, Ortodoks Kilisesi bazı şartlar altında izin vermektedir. Her ne kadar bu şartların çağlar boyunca çoğalmış olduğu ifade edilse de kaynaklarda ya da uygulamada içeriğinin tam olarak belirtilmediği görülmektedir. Katolik Kilisesi ayrılmanın yasak olmasına; *"...O halde Tanrı'nın birleştirdiğini, insan ayırmasın."*[682] cümlesini delil olarak göstermektedirler. Ortodoks Kilisesi de Matta İncili'nin farklı bir bölümünde geçen; *"Ama ben size diyorum ki, karısını fuhuş dışında bir nedenle boşayan onu zinaya itmiş olur..."*[683] cümlesine dayanarak aldatma olduğu durumda boşanmanın mümkün olabaileceğini ifade etmektedir.[684]

3.3.5) Hıristiyanlıkta Aile Yapısı

Aile olmak ve evlilik konusu insanın hayatında çok önemli bir yer tutmaktadır. Ailenin sağlıklı bir şekilde uzun yıllar devam etmesi için, aile içindeki ilişkilerin güçlü olması gerekir. Aile, yaratılış anından itibaren kutsal kabul edilmiş ve olmazsa olmaz olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca aile, toplumun vazgeçilmez kurumudur. Zaman ve tarihin değişmesiyle aile kavramında birtakım değişiklikler meydana gelse de, ailenin toplum

680 Ünal, "Hıristiyanlıkta Evlilik Anlayışı ve Evlenme Törenleri", 291.
681 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 215.
682 Matta 19:6.
683 Matta 5:32.
684 Antun Cirimotik, *Vistinska Lyubov*, çev. Dimitri Koçovski (Ohrid: İris, 2006), 310.

içinde çok önemli bir fonksiyonu vardır. Aile, neslin devamı demektir. Topluma yeni nesilleri kazandıran ailedir.[685]

Hıristiyanlıkta aile yapısı ile Yahudilik aile yapısı arasında bazı benzerlikler olduğu görülmektedir. Yahudilikte aile maddî/somut anlayışa yönelikken, Hıristiyanlıkta ailenin sosyal ve medenî yönü daha ağır basmakta ve aile tamamen dinî bir kurum olarak algılanmaktadır.[686] Hıristiyanlıkta evlilik ve aile ile ilgili tarih boyunca iki ayrı tavır sergilendiği görülmektedir. Bir kısım Hıristiyanlar evliliği benimsemiş, evlenip aile kurmanın yerine getirilmesi gereken bir görev olduğunu, evliliğin İsa ile kilise arasındaki bağın temsili olduğunu savunmuşlardır. Aileyi meydana getiren evliliğe Hıristiyanlıkta o kadar büyük önem verilmiştir ki, evlenmekle karı kocanın tek bir beden haline geldiği ve artık ayrılmalarının mümkün olmadığı sonucuna varılmıştır. Hıristiyanların bu tutumu Yahudilikteki aşırı boşanma oranına tepki olarak ortaya çıkmış olsa bile, boşanmayı bütünüyle reddettiği için hem diğer dinlerce eleştiriye hem de kendi mezhepleri arasında fikir ayrılığına sebebiyet vermiştir.[687] Aile içinde kadın, erkek ve çocuklar birer üyedir ve ailenin her bir üyesi ailenin huzuru, mutluluğu ve devamı için çaba sarf etmek zorundadır. Aile içinde hem kadın hem erkek gerekli gereksinimleri karşılamalıdır. Buna karşın, diğer bazı Hıristiyanlar, evliliğin fani olan bu dünya hayatı için bir tehdit olabileceğini, ahiret için yapılması gereken amellere mani olabileceği için kaçınılması gerektiği kanaatindedir. Bu görüşte olanlar Pavlus'un bazı sözlerini yaşam tarzı haline getirmişlerdir.[688]

Kutsal Kitap aileyi toplumun temeli olarak görmektedir. Aile hayatının korunması için Tanrı tarafından verilmiş olan net buyruklar vardır. Zinaya bulaşmak ciddi bir suç ve aile hayatı için önemli bir tehdittir. Tanrı, katında insan için ideal olan evlilik tek eşlilik üzerine kurulmuştur. Kişi tek eşle ömür boyu birlikte yaşamalıdır ve ölünceye kadar eşine

---

685 Asife Ünal, *Dinler Tarihi Araştırmaları III*, "Hıristiyanlık'ta Kadın ve Aile Anlayışına Genel Bir Bakış", *Dinler Tarihi Derneği Yayınları*, (2002), 125.

686 Zeynel Abidin Ataşalan, *Tevrat, İnciller ve Kuran-ı Kerim'e Göre Aile Kavramı* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2008), 36.

687 Mehmet Akif Aydın, "Dinlerde ve Bazı Kültürlerde Aile Yapısı", *Din ve Hayat Dergisi* 12 (2011), 11-13.

688 Hakkı Şah Yadsıman, "Pavlus'un Evlilik Hakkındaki Görüşü", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2001), 77. Ayrıca bk. 1. Korintliler 7:1-9.

sadık kalmalıdır; çünkü bir ailenin en önemli özelliği yuvadır. Yuva demek sevgi ve sadakat demektir.[689]

3.3.6) Hıristiyanlıkta Evliliğin Gayesi

Evlilik, Tanrı'nın insanlığa sevgisini simgeleyen bir yaşam tarzıdır. Karşılıklı sadakat ve yarar duyguları ile çocukların doğabileceği ve Hıristiyan inancında yetiştirilebileceği bir ortam meydana getirmeyi taahhüt eden iki kişinin sevgi birliğidir.[690] Bu sevginin kaynağının bizzat Tanrı, hatta Tanrı'nın bizzat kendisinin sevgi olduğun ve bunun da sadece Hıristiyanlıkta göründüğü ifade edilmektedir.[691] Tanrı'nın bu sevgisi insan sevgisini ortaya çıkarmaktadır. Tanrı'ya duyulan sevgi sayesinde inananlar, ibadet ve inançlara karşı da sevgi duymaktadırlar.[692]

Hıristiyanlıkta evliliğin asıl gayesi, karı-kocanın İsa ve kilise birliğini sembolize eden birliğidir. Evliliğin bir diğer gayesi çoğalmaktır, ancak bu ikinci derecede önemlidir. Pavlus'un daha önce yer verilen sözlerine göre evlilik, zinaya karşı kalkan görevi de görmektedir. Fiziksel aşk ve cinsel münasebet, Tanrı'nın dilediği ayrılmaz birliğin ifşa edilmesi olarak kabul edilmekte; çoğalmak da gerçekten gerekli ve bu birliğin normal sonucu olarak görülmektedir.[693]

Evliliğin amaçlarından bir diğeri de karşılıklı sevgi ve saygının yanı sıra; iyi anlaşmak, birbirlerine yardımcı olmak ve kurtuluş yolunda birlikte yürümek olarak ifade edilmektedir.[694]

3.3.7) Hıristiyanlıkta Kadın Erkek Eşitliği

Tanrı ilk olarak erkeği, ondan sonra kadını yaratmıştır. Fakat ilk çiftin günaha düşmesiyle insanlığın kaderinde bir değişiklik meydana gelmiştir. İlk günahın suçu kadına yüklenmiş ve bütün kadınlar Havva olarak kabul edilmiştir. Tarihe bakıldığında kadının konumu her

---

689 Derek Malcolm, *Ahlak Kutsal Kitap'a Göre Etik*, çev. Turgay Üçal (İstanbul: Babylon Kitaplığı, 2003), 160-165.

690 Durak, *Süryani Ortodoks Kilisesi'nde İbadet*, 287.

691 Andrey Kyraev, *Nema Spasenie Nadvor od Crkvata*, çev. Dimçe Gorgioski (Ohrid: Kaneo, 2006), 29.

692 Fil.İv. Pançovski, *Etika Hrişçanske Lyubavi*, çev. Miodrag M. Mihayloviç (Niş, 1973), 144.

693 Ünal, "Hıristiyanlıkta Evlilik Anlayışı ve Evlenme Törenleri", 283.

694 Emil Krstev, *Hristiyanski Pogled Na Brakot* (Skopje: Sveti Kliment Ohridski, Yüksek Lisans, 1998), 4.

ne kadar iyi görünmese de, Hz.İsa'nın kadınlara vermiş olduğu değer İnciller'de çok açık bir şekilde ifade edilmiştir.[695]

İsa, kadınlara karşı her vakit ılımlı yaklaşmış ve onların haklarını korumuştur. İncil'i yayma işinde kadınları da görevlendirmiştir. İsa, sadece sözleriyle değil, davranışlarıyla da kadını yüceltip değer vermiştir. İsa, kadınlarla konuşmuş ve onların dertlerini dinlemiş, hatta zina yapıp günah işleyen kadınları bile bağışlamıştır.[696]

Evlilik hayatı boyunca nasıl ki kadın kocasına tabi olmakla yükümlü ise aynı şekilde erkek de evine ve karısına bakmakla yükümlüdür. Kadının evlilikte görevi çok büyüktür. Evinin düzeni, kocası ve çocukların sorumluluğunun büyük bir kısmı evlilikte kadına aittir. Kadının kocasına karşı hoşgörülü ve bağımlı olması evliliğin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi için oldukça önemlidir. Kutsal Kitap'ta bununla ilgili birçok pasaj vardır: *"Ey kadınlar, Rabb'e ait olanlara yaraşır biçimde kocalarınıza bağımlı olun."*[697] Başka bir pasajda da; *"Öyle ki genç kadınları, kocalarını ve çocuklarını seven, sağduyulu, temiz yürekli, iyi birer ev kadını ve kocalarına bağımlı olmak üzere eğitebilsinler. O zaman Tanrı'nın sözü kötülenmez"*[698] denilmiştir.

Hıristiyanlıkta, aile içinde erkeğe ne kadar sorumluluk düşüyorsa, kadına düşen sorumluluk da o kadardır. Yaratılış 2:18-24 cümlelerinde adamın yalnız kalmasının iyi olmadığını uygun bir yardımcı gerektiği ifade edilmiştir. Aile hayatı müşterek olduğu için, evlilikte erkek ve kadının karşılıklı olarak sorumlulukları vardır. Kutsal Kitap'ta kadının erkekten daha düşük bir konumda olduğunu belirten bir cümle yoktur. *Âdem, "İşte, bu benim kemiklerimden alınmış kemik, etimden alınmış ettir" dedi, "Ona 'Kadın' denilecek; çünkü o adamdan alındı."*[699] demekle, kadının yaşayan bir can olduğunu anlatmıştır.[700]

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre kadınlar rahiplik rütbesi almaları ve kilisenin sunak kısmına (oltara) girmeleri yasaklanmış olmasına rağmen Hıristiyanlıkta kadın ve erkeğin eşit olduğuna inanılmaktadır. Pavlus'un *"Size gelince, her biriniz karısını kendisi gibi*

---

695 George Weaver, *Hristiyan Evi*, çev. Hande Taylan (İstanbul: Gerçeğe Doğru Kitapları, 2014), 26-29.

696 Ömer Faruk Harman, "Hıristiyanlıkta Kadın Algısı", *Kuran ve Kadın Sempozyumu*, (Ankara 2010), 57-59.

697 Koloseliler 3:18.

698 Titus 2:4-5

699 Yaratılış 2:23.

700 Malcolm, *Ahlak Kutsal Kitap'a Göre Etik*, 160-165.

sevsin. Kadın da kocasına saygı göstersin."[701] şeklindeki sözünün, erkeği kadına karşı üstün kıldığı şeklinde anlaşılmaması gerektiği ifade edilmektedir; zira Pavlus Galatyalılara mektubunda; *"...ne erkek ne dişi ayrımı var. Hepiniz Mesih İsa'da birsiniz."*[702] demektedir.[703]

Hıristiyanlıkta erkeğin karısına karşı bazı özel sorumlulukları da bulunmaktadır. Pavlus bu konuda *"... erkek de kadının başıdır."*[704] derken kadın da bu başın bedeni olarak düşünülmektedir. Baş her nasıl ki bedeni yönetiyorsa, ona gelecek her türlü tehlikeyi ön görüp onu koruyorsa, aynı şekilde erkeğin de evi yönetme; karısına bakma ve onu koruma sorumluluğu vardır. Onun aynı zamanda sadece karısını değil bütün ailesinin her türlü ihtiyacını karşılaması gerekir.[705] Ayrıca "erkek de kadının başıdır" ifadesinden erkeğin, kadının sorumluluğunu Tanrı ve kilise karşısında almış olduğu düşünülmektedir. Fakat bu erkeğin kadından üstün olduğu şeklinde anlaşılmamalıdır. Onların her ikisi de kilise karşısında eşittir.[706] Efeslilere Mektup'ta; *"Aynı biçimde kocalar da karılarını kendi bedenleri gibi sevmelidir. Karısını seven kendini sever. Hiç kimse hiçbir zaman kendi bedeninden nefret etmemiştir. Tersine, onu besler ve kayırır; tıpkı Mesih'in kiliseyi besleyip kayırdığı gibi."*[707] denilmiştir.

Erkeğin karısına duyacağı saygı hususunda Petrus; "Bunun gibi, ey kocalar, siz de daha zayıf varlıklar olan karılarınızla anlayış içinde yaşayın. Tanrı'nın lütfettiği yaşamın ortak mirasçıları oldukları için onlara saygı gösterin…"[708] demektedir. Bu açıdan baktığımızda kadın ve erkeğin birbirlerine karşı hiçbir üstünlükleri yoktur.[709] "…ne erkek ne dişi ayrımı var. Hepiniz Mesih İsa'da birsiniz."[710]

Yeni Ahit'te kadınların sorumlulukları şu şekilde hatırlatılmaktadır:

---

701 Efesliler 5:33.

702 Galatyalılar 3:28.

703 İliya Şugayev, "Koy E Glava Na Semeystvoto", *Sveta Tayna Brak* (Ştip: Bregalniçka Mitropoliya, 2010), 138.

704 Efesliler 5:23

705 Mogilovski, "Pravoslaven Brak za Poçetnici", 8.

706 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot,* 41.

707 Efesliler 5:28-29

708 1. Petrus 3:7

709 Mogilovski, "Pravoslaven Brak za Poçetnici", 9.

710 Galatyalılar 3:28.

"Ey kadınlar, Rabb'e bağımlı olduğunuz gibi, kocalarınıza bağımlı olun. Kilise Mesih'e bağımlı olduğu gibi, kadınlar da her durumda kocalarına bağımlı olsunlar."[711]

"…Kadın da kocasına saygı göstersin."[712]

Buradaki saygı kadının kocasına duyduğu sevgiden dolayıdır; çünkü Kilise'nin İsa Mesih'e karşı olduğu saygı da böyledir. Bu şekilde Pavlus kadının kocasıyla olan ilişkisini Hıristiyan topluluğun Mesih'le ilişkisiyle kıyaslamıştır. Buradaki saygı, işkence ve baskı altında değil, gönüllü, hür ve samimi bir saygıdır.[713]

Yeni Ahit metinlerindeki ifadelere göre inananlar evlerini düzenlerlerse, kiliseyi de düzenlemiş olacaklardır; çünkü aile aynı zamanda küçük kilisedir. Sadece bu şekilde, iyi bir koca veya iyi bir karı oldukları takdirde diğer ailelere de iyi bir örnek olabilecekleri düşünülmektedir.[714]

"Kilise Mesih'e bağımlı olduğu gibi, kadınlar da her durumda kocalarına bağımlı olsunlar. Ey kocalar, Mesih kiliseyi nasıl sevip onun uğruna kendini feda ettiyse, siz de karılarınızı öyle sevin." [715] Buradan şu ders çıkartılmaktadır: "Karının sana saygı duymasını ve sana uymasını istiyorsanız, İsa Mesih'in Kilise için kendi üzerine aldığı sorumluluğu siz de üzerinize almalısınız. Ne tür acı olursa olsun onun için çekmek ve hatta canınız pahasına olsa dahi bunu göze almak gerekir; çünkü İsa Mesih de kilise için kendi canını feda etmiştir. İşte burada aşkın gücünün ortaya çıktığı düşünülmektedir."[716]

Büyük Basil'e göre eşler tek beden olmakla, aynı zamanda tek ruha da sahip olurlar. Eş sahibi olmak Tanrı'dan uzaklaşma değil, aksine Tanrı'ya yaklaşma anlamı taşımaktadır; çünkü bu durumda Tanrı'ya yalvarmak için daha çok sebep ortaya çıkar; çünkü üzerine yüklenen yüklerle kişi Tanrı'yı daha çok sevmeye başlar.[717]

John Chrysostom'a (Yovan Zlatoust) göre gerçek mutluluk kadın ve erkeğin anlaşarak beraber yaşadıkları ve tek bir beden oldukları andır. Böyle çiftler fakirlik içerisinde

---

711 Efesliler 5:22,24.

712 Efesliler 5:33.

713 Mogilovski, "Pravoslaven Brak za Poçetnici", 8.

714 Aziz Yovan Zlatoust, *"O Braçnoy Ljubavi" Pravoslavni Brak i Porodica*, çev. Vesna Nikçevik (Cetinje: Svetigora Yayınları, ts.), 44.

715 Efesliler 5:24-25.

716 Zlatoust, *"O Braçnoy Ljubavi" Pravoslavni Brak i Porodica*, 42.

717 İliya Gonov, "Pouka Na Svetite Otci za Brakot", *Troiçnik* 50 (Aralık 2017), 42.

yaşasalar da herkesten daha mutlu olabilirler. Eşler arasında aşk, birlik, beraberlik ve anlaşma varsa onları hep mutluluk takip eder.[718]

3.3.8) Makedon Ortodoks Kilisesi'nde Nikâh Sakramenti

Nikâh sakramenti için Makedon Ortodoks Kilisesi, evlilik anlamına gelen "brak" (брак) kelimesini kullanmaktadır. Nikâh sakramenti, rahibin, iki kişinin hür iradeleriyle kabul ettikleri evliliği kutsadığı ve evlenecek çiftin, Tanrı'nın lütfuyla, dünya hayatlarında ve dinî hayatlarında birbirlerine yardım edip, doğacak çocuklarına da Hıristiyan eğitimi verecekleri vadinde bulundukları bir sakramenttir.[719] Nikâh sakramenti, damat ve gelinin rahibin ve kilisenin huzurunda hiçbir baskı altında kalmadan birbirlerine karşılıklı söz verme sakramentidir ve onların birlikteliği İsa Mesih'in kilisesi ile olan yakınlığının bir nevi resmi gibi görülmektedir.[720]

3.3.8.1) Nikâh Sakrametinin Uygulayıcıları

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde bu sakramenti uygulayanlar piskoposlar veya papazlardır. Diyakoz veya laikler bu sakremanti uygulayamaz. Normal şartlarda keşişler de bu sakramenti uygulayamaz fakat ihtiyaç olduğu durumlarda Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre onlar da bu sakramenti uygulayabilir. Nikâh sakramentinin uygulandığı kişilerin ise farklı cinste iki kişi, yani birinin erkek diğerinin kadın olması gerekmektedir.[721]

Rahip sadece kendi görevli olduğu bölge sınırları içerisine evliliği kutsayabilir. Evlenecek iki kişinin de veya en azından birinin onun bölgesinde olması gerekir. Rahip, kendi bölgesinde bulunmayan bir kilisede nikâh sakramentini kutsayamaz. Farklı bir bölge kilisesinde evliliği kutsaması için o bölgenin sorumlularından izin alması gerekir. Resmi izin aldıktan sonra o bölgede de evlilik kutsaması gerçekleştirebilir.[722]

---

718 Gonov, "Pouka Na Svetite Otci za Brakot", 43.

719 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 575.

720 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 203.

721 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 205.

722 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 97.

Rahiplik derecesinden birinde bulunanlar, evlenecek olan adaylardan biri ise, örneğin piskopos, papaz ve diyakoz, bunlar kendi kendilerine bu sakramenti uygulayamazlar. Aynı kurallar manastır hayatı yaşayanlar için de geçerlidir.[723]

Evlenecek kişilerin ve şahitlerin isimlerini, bu ayini icra eden rahibin ismini, nikâh yeri ve zamanını doğru yazmak rahibin görevleri arasındadır. Rahibin, hazırladığı bu belgenin/belgelerin kopyasını çıkarması ve bir kopyasını kilisede saklaması gerekmektedir.[724]

3.3.8.2) Evlenecek Olanlarda Aranan Şartlar

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde nikâh sakramenti için aranan şartlardan ilki, evlenecek olanların vaftizle kiliseye katılmış olması, yani vaftiz belgeleridir. İkincisi evlenecek olanların o anda serbest olmaları, yani evli olmadıklarını ispatlayan belge, üçüncüsü de sağlık durumlarının iyi olduğunu ispatlayan belgedir. Bu şartlar yerine getirildikten sonra, nikâh sakramenti gerçekleştirilir. Bunun haricinde tüm halkın bildiği ve evlilik için engel teşkil eden bir durum var ise, rahibe bildirmeleri gerekir. Evliliği gerçekleştirmeden önce bütün şartlar yerine getirildiyse ve buna rağmen bazı engeller görünüyorsa bu durumda rahip bölge piskoposluk sorumlusuna bu işi devreder. Oradan gelecek karara göre hareket eder ve izin gelmediği takdirde rahip, nikâh sakramentini gerçekleştiremez.[725]

Makedon Ortodoks Kilisesi ikinci evliliğe eşlerden birinin vefat etmesi durumunda izin vermektedir: "Kadın, kocası yaşadıkça kocasına bağlıdır. Kocası ölürse dilediği kimseyle evlenmekte özgürdür; yeter ki, o kişi Rabb'e ait biri olsun."[726] Yalnız eşinin vefat ettiğini belge ile kanıtlaması veya tanık getirmesi istenir. Bunun dışında evliliğin gerçekleşebilmesi için kişinin Hıristiyanlık dinini bildiğini kanıtlayacak tanık istenir. İnsanî ve dinî bazı engeller yok ise bu durumda rahip yaş yeterliliğine, ruhanî yeterliliğe, bedenî ve ruhanî eksikliğin olmamasına, rahiplik mertebelerinde olmamasına, keşişlik yemini etmemiş olmasına, başkasıyla evli olmamasına, başka mezhepten ve başka dinden olmamasına bakmaktadır. Kilise gelin ve damadın ruhî açıdan iyi durumda olmalarını,

---

723 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 95.
724 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 99-100.
725 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 96.
726 1. Korintliler 7:39.

bunun için onların nikâh sakramentine hazırlanırken günah itirafında bulunmalarını da istemektedir.[727]

Evlilik konusunda önem arzeden diğer bir konu ise din birliği meselesidir. Yeni Ahit'in, Hıristiyan inancı içerisinde olmayanlarla veya başka inançlara sahip olanlarla yapılacak evliliğe karşı uyarılarda bulunduğu görülmektedir: "*İmansızlarla aynı boyunduruğa girmeyin; çünkü doğrulukla fesadın ne ortaklığı, ışıkla karanlığın ne paydaşlığı olabilir? Mesih'le Beliyal uyum içinde olabilir mi? İman edenle iman etmeyenin ortak yanı olabilir mi?"*[728] *"...yeter ki, o kişi Rabb'e ait biri olsun*."[729] İncil'deki pasajlar açık bir şekilde gösteriyor ki, evliliği düşünenler mutluluğa ancak iki eşin de Rabb'e ait olduğu durumlarda ulaşabilirler; çünkü aynı düşünce ve aynı inanç birliğinin olmadığı durumlarda, evliliğin sağlam bir temeli olmaz.

Aranan şartlar arasında iki kişiden en azından birinin Ortodoks, diğerinin ise üçlü birlik adına doğru bir şekilde vaftiz edilmiş olması gerektiği belirtilmiştir. Vaftiz olmamış ve inanmayan birisi ile yapılan evlilik, geçersiz kabul edilmiştir. Fakat evlilerden biri Hıristiyan değilse ve Hıristiyanlığı kabul etmezse, bu durumda ayrılmaları gerekmez.[730] Çünkü Yeni Ahit'te bu konu şöyle ifade edilmiştir: *"Bir kadının kocası iman etmemişse ama kendisiyle yaşamaya razıysa, kadın onu boşamasın; çünkü iman etmemiş koca karısı aracılığıyla, iman etmemiş kadın da imanlı kocası aracılığıyla kutsanır."*[731]

Hıristiyanların çoğalması ve cemaatlerinin artması sonucunda, kendileri dışındakilerle evlilik münasebetleri artmıştır. Böylece dış evlilik konusu tartışılır hale gelmiştir. Bu bağlamda bir Hıristiyanın bir Yahudi ile veya putperestle evlenmesi hususu dile getirilmiştir.[732] Makedon Ortodoks Kilisesi, evliliğin farklı cinsten iki kişi arasında olması gerektiğini belirtir ve Makedon Ortodoks Kilisesi'ne mensup birinin, Tanrı tanımaz, Yahudi ve diğer dinlere mensup biriyle evliliğine izin vermez. Farklı dine mensup biriyle nişanlandıysa, bunun hemen bozulmasını bekler ve bu durumu yakışıksız olarak değerlendirir; çünkü bu tür evlilikler Ortodoks bir Hıristiyanın dine karşı ilgisizleşmesine ve çocukların başka dine girmelerine neden olabilir. Bununla birlikte bu tarz evliliklerde

---

727 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 205.

728 2. Korintliler 6:14-15.

729 1. Korintliler 7:39.

730 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 93.

731 1. Korintliler 7:12-15

732 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 360.

karşı taraf Ortodoks inananı kendi dinine döndürme noktasında ısrarcı olmadığı takdirde, kilise tarafından tolere edilebilmektedir.[733]

Farklı dinlere mensup kişilerle yapılacak evliliklerde rahibin akıllıca Ortodoks Hıristiyan inananı bilgilendirerek onu böyle bir evliliğin dışına çıkarmaya çalışması gerekir. Fakat evlenme hususunda ısrarlı ise, ona, babasının dininde kalması ve ilerde doğacak çocuklarını da bu dine göre eğitmesi gerektiği hususunda uyarmalıdır.[734]

Ortodoks ve Katolik Kilisesi'ne mensup iki kişi arasında yapılan evliliklerde, kadın kocasını takip etmek zorundadır. Bu âdet, kızkardeş (kardeş) kiliseler arasında yüzyıllardır uygulanmaktadır. Çocuklar mecburen babanın kayıtlı olduğu kilisede vaftiz olmalı ve burada kaydedilmelidir.[735]

Aktarılan bilgilerden yola çıkarak denilebilir ki, evlenecek çiftin dinsel birliği gereklidir. Dolayısıyla vaftiz ve kuvvetlendirme sakramentlerini almış olmalıdırlar. Evliliğin bir diğer şartı fizikî ve ruhî olgunluktur. Damadın yaşı en az 18, gelinin yaşının ise en az 16 olması gerekir. Karşılıklı sevgi ve beğeni evliliğin şartları arasındadır. Evlilik töreni halka açık şekilde kilisede din görevlisi tarafından yapılmalıdır. Kilise kayıtlarına göre bekâr olmaları gerekir. Evli olanlar ve kilisenin özel izni ve kararıyla boşanmış, ama tekrar evlenme izni almamış kimseler evlenemezler. Eşini ölüm nedeniyle kaybetmiş olanlar yeniden evlenmek isterse, kilise ikinci evlilik uygulamasını gerçekleştirir. Kilise bu manada üçüncü evliliğe de müsaade eder. Üçüncü evliliğe tarihsel süreçte, özellikle kadının zor durumda kalmaması için izin verilmiştir. Ancak Kilise dördüncü evliliğe sıcak bakmaz ve izin vermez.[736]

3.3.8.3) Şahitler

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde erkek şahide "dever", kadın şahide de "deverica" denmektedir. Her evlilik kutsamasında en az bir erkek ve bir kadın şahit bulunmalıdır. Aynı zamanda şahitlerin olgun yaşta ve Ortodoks Kilisesi mensubu olmaları gerekir.

---

733 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 206; Ünal, "Hıristiyanlıkta Evlilik Anlayışı ve Evlenme Törenleri", 286.

734 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 207.

735 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 103.

736 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 370-375.

Fakat bazı sebeplerden dolayı Ortodoks olmayan bir Hristiyanın da şahit olmasına izin verilir.[737]

Bir evlilikte iki şahidin bulunmasının yanı sıra, evliliğin herkes tarafından bilinir olması, kilisenin belirlediği bir zamanda, kilisede ve belli başlı kurallara göre icra edilmesi gerekir. Aynı zamanda kilisedeki evli/nikâhlı çiftler kitabına kayıt edilmeleri gerekir.[738]

3.3.8.4) Evlenme Yaşı

"Hıristiyanlıkta evlenme yaşı zamana ve ülkelere göre değişmektedir. Eski Kilise Hukuku'nda evlenme yaşı erkek için 14, kız için 12 iken; Yeni Kilise Hukuku'nda erkek için 16, kız için 14 yaş olarak belirlenmiştir. Günümüzde Hıristiyan ülkelerde evlenebilme yaşı farklılıklar göstermekle birlikte, genellikle erkekler için 18, kızlar için 16 yaş uygun bulunmaktadır."[739]

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde evlenecek olan erkeklerin 18, kızların ise 16 yaş veya üzerinde olmaları gerekir. Bu yaşların altında olanlar ciddi ve geçerli bir sebepleri olması hâlinde ve sağlığı ve fiziki durumu buna elverişliyse, bu durumda piskopos bu yaşları yarım yıl geriye çekebilme yetkisine sahiptir.[740]

Normal şartlarda adayların her ikisi de yukarıda belirttiğimiz yeterli yaş olgunluğuna sahipse ve geri kalan tüm şartları dolduruyorsa, evlenmelerinde hiçbir engel yoktur. Fakat günümüzde evlenecek olanların anlaşmaları için en uygun yaşın 18 olduğu düşünülmektedir. Yine de ikisinden biri veya her ikisi de bu yaşın altındaysa ancak onların aileleri bu evliliğin onayını verebilir.[741]

3.3.8.5) Evliliği Geçersiz Kılan Engeller

Hıristiyanlıkta evlenme engelleri Yeni Ahit'te açıkça belirtilmiştir. Ancak Kilise Hukuku, bir sakrament haline getirilen evlenmenin diğer alanlarda olduğu gibi, evlenme engellerini de tanzim etme yoluna gitmiştir. Hıristiyanlıkta bazı derecelere kadar akrabalık ve manevî yakınlık, dinî bağlar, suçlar, önceden geçirilen hastalıklar evlenmeyi

---

737 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 98.

738 Krstev, *Hristiyanski Pogled Na Brakot,* 17.

739 Ünal, "Hıristiyanlıkta Evlilik Anlayışı ve Evlenme Törenleri", 284.

740 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 42.

741 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 93.

kesin olarak engellemektedir. Diğer bazı engellerde ise evlenme hükümsüz değildir ancak tanınmamış olmaktadır. Bu engellere başpiskopos hüküm verme yetkisine sahiptir.[742]

3.3.8.5.1) Akrabalık Bağı

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre iki eş arasında akrabalık veya kan ilişkisi varsa bunların evlenmeleri yasaklanmıştır. Akrabalık bağı; anne baba ile çocuklar arasında veya dede nine ile torunlar arasındaki evlilikleri yasaklar. İkincici ise daha uzak arkaba veya kan bağı olanlar yani yeğenlerdir. Bunlarla da beşinci kuşağa kadar evlenmek yasaktır. Fakat bazen dördüncü ve beşinci kuşakla evliliğe izin verilmektedir.[743]

3.3.8.5.2) Manevî Yakınlık

Evliliğe engel durumlardan ikincisi ise manevî yakınlık veya akrabalıktır. Bu ise vaftiz sakramenti ile oluşmaktadır. Manevî yakınlık veya akrabalık fizikî doğum gibi düşünülmektedir ve kaç manevî doğum gerçekleşmişse, kişi o akrabalık derecesinde bulunur. Örneğin vaftiz anne-babası ile vaftiz edilen arasında manevî bir doğum ilişkisi söz konusudur. Bu sebeple bunlar birinci derecede manevî akrabalık derecesinde bulunmaktadırlar. Vaftiz babası ile vaftiz edilenin annesi arasında bir manevî bir de fiziki doğum olduğu için burada ikinci derecede manevî akrabalık bulunmaktadır. Vaftiz anne-babasının doğmuş oğlu/kızı ile vaftiz edilen çocuklar arasında da aynı şekilde ikinci derecede manevî akrabalık bulunmaktadır. Vaftiz anne-babasının doğmuş çocukları ile vaftiz edilen kişinin çocukları arasında üçüncü derecede manevî akrabalık bulunmakta ve bu şekilde devam etmektedir.[744] Buna göre vaftiz anne-babası ile vaftiz olan kız ve erkek çocuk arasında evliliğin olması yasaktır. Hatta onların birbirlerinin dördüncü derece akrabalarıyla bile evlenmeleri yasaktır. Fakat ilgili manevî otoriteler[745] tarafından onaylanması sonucu üçüncü ve dördüncü kuşak akrabalarıyla evlenebilirler. Bir de evlat edinilmiş çocuk ile onu evlat edinenler evlenemez.[746]

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde evliliğe adım atmada asıl engeli, ikinci derecedeki akrabalık teşkil etmektedir. Çünkü bu akrabalar arası evliliği kilise onaylamamaktadır.

---

742 Ünal, "Hıristiyanlıkta Evlilik Anlayışı ve Evlenme Törenleri", 285.

743 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 94.

744 Petrovski, *Kumstvoto vo Crkvata*, 17.

745 Arhierey Sinodu ve piskopos.

746 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 94; Petrovski, *Kumstvoto vo Crkvata*, 13.

Üçüncü derecede manevî akrabalık durumunda Arhierey Sinodu karar verir. Dördüncü derecedeki manevî akrabalık ise piskoposun izin vermesine bağlıdır.[747] Fakat şunu unutmamak gerekir ki devletin nezdinde buradaki engellerin hiçbir anlamı olmadığı gibi hiçbir yasağı da bulunmamaktadır. Buna rağmen inananlar, akraba evliliği yapmamaya özen göstermektedirler. Yapmış olduğumuz görüşmelerde, bu yasağa uymalarında dinî bakımdan yasak olmanın yanı sıra geleneğin de büyük etkisi olduğu ifade edilmiştir.

3.3.8.5.3) Tek Eşlilik

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre bir evlilik devam ederken, farklı bir evlilik yapılamaz. Yani ilk evlilikten boşanma gerçekleşmeden önce ikinci evlilik yapılamaz çünkü Hıristiyanlığa göre çok eşlilik dinen yasaktır.[748]

Kutsal Kitap'ta evlilik ile ilgili yer alan birçok pasajda tek eşlilikten bahsedilmektedir: "Görevliler tek karılı, çocuklarını ve evlerini iyi yöneten kişiler olsun."[749] Bir başka pasajda da; "İhtiyar seçilecek kişi eleştirilecek yönü olmayan, tek karılı biri olsun. Çocukları imanlı olmalı, sefahatle suçlanan ya da asi çocuklar olmamalı."[750] şeklinde tek eşliliğin önemi açıkça ifade edilmiştir. Hıristiyanlıkta çok eşlilikle ilgili bakış açısı Matta İncili'nde geçen "On kız" örneği üzerinden değerlendirilmektedir. "O zaman Göklerin Egemenliği, kandillerini alıp güveyi karşılamaya çıkan on kıza benzeyecek. Bunların beşi akıllı, beşi akılsızdı. Akılsızlar yanlarına kandillerini aldılar, ama yağ almadılar. Akıllılar ise, kandilleriyle birlikte kaplar içinde yağ da aldılar. Güvey gecikince hepsini uyku bastı, dalıp uyudular. Gece yarısı bir ses yankılandı: 'İşte güvey geliyor, onu karşılamaya çıkın!' Bunun üzerine kızların hepsi kalkıp kandillerini tazelediler. Akılsızlar akıllılara, 'Kandillerimiz sönüyor, bize yağ verin!' dediler. Akıllılar, 'Olmaz! Hem bize hem size yetmeyebilir. En iyisi satıcılara gidin, kendinize yağ alın' dediler. Ne var ki, onlar yağ satın almaya giderlerken güvey geldi. Hazırlıklı olan kızlar, onunla birlikte düğün şölenine girdiler ve kapı kapandı. Daha sonra gelen öbür kızlar, 'Efendimiz, efendimiz, aç kapıyı bize!' dediler. Güvey ise, 'Size doğrusunu söyleyeyim, sizi tanımıyorum'

747 Petrovski, *Kumstvoto vo Crkvata*, 19.
748 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 95.
749 1. Timoteos 3:12.
750 Titus 1:6.

dedi." [751] Bu metinden hareketle bazı Hıristiyan din bilginleri İsa'nın çok eşliliği yasakladığı çıkarımında bulunmuşlardır.

3.3.8.5.4) Rahiplik Rütbesi

Rahiplik rütbelerinde olanlar evlenemez. Ayrıca diyakoz, rahip ve piskopos kendilerine bu sakramenti uygulayamazlar. Aynı kurallar manastır hayatı yaşayanlar için de geçerlidir. [752] Diyakoz ve papaz rahiplik rütbelerini almadan önce evlenebilir. Bu rütbelerden birinde bulunanların eşi ölürse bir daha evlenemezler.

3.3.8.6) Boşanma ve İkinci Evlilik

Evlilik kadın ve erkeğin Tanrı huzurunda birleşip tek beden olmalarıdır. Bunun tek bir eşle ömür boyu sürmesi istenir. Kutsal Kitap'ta, Tanrı'nın evliliğe dair yaklaşımını, *"Tanrı'nın birleştirdiğini, insan ayırmasın."* [753] ifadesinde görmekteyiz. Bu sebeple evlenen çiftler arasında boşanma yasaktır.[754]

Yeni Ahit'te açıklandığına göre, kocanın karısını boşaması hususunda İsa'ya bazı sorular sorulmuştur: "Yanına gelen bazı Ferisiler O'nu denemek amacıyla, 'Bir erkeğin, karısını boşaması Kutsal Yasa'ya uygun mudur?' diye sordular. İsa karşılık olarak, 'Musa size ne buyurdu?' dedi. Onlar, 'Musa, erkeğin bir boşanma belgesi yazarak karısını boşamasına izin vermiştir' dediler. İsa onlara, 'İnatçı olduğunuz için Musa bu buyruğu yazdı' dedi. 'Tanrı, yaratılışın başlangıcından insanları erkek ve dişi olarak yarattı. Bu nedenle adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak. Şöyle ki, onlar artık iki değil, tek bedendir. O halde Tanrı'nın birleştirdiğini insan ayırmasın.' Öğrencileri evde O'na yine bu konuyla ilgili bazı sorular sordular. İsa onlara, 'Karısını boşayıp başkasıyla evlenen, karısına karşı zina etmiş olur. Kocasını boşayıp başkasıyla evlenen kadın da zina etmiş olur.' dedi."[755] İsa'nın boşanma konusunda mutlak red özelliği taşıyan bu cevabı, öğrencilerini bile şaşırtmıştır. Buna göre boşanma ancak kalplerin duygusuzluğu ve katılığı sebebiyle geçici bir ayrılık şeklinde olabilirdi. İsa'nın söyledikleri, Eski Ahid'in Tekvin 1:27 ve 2:24 cümlelerini de hatırlatmaktadır. Evliliğin

---

751 Matta 25:1-12

752 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 95.

753 Matta 19:6.

754 Moskovski vd., *Spasenye Kroz Brak i Porodicu*, 189.

755 Markos, 10:2-12. Ayrıca bk. Matta, 19:3-12.

bozulmazlığını yeniden gündeme getiren İsa, arzu edilmeyecek şekilde boşanmaya sebep olan kimseleri kınamaktadır. Matta İncili'nde bu husus şöyle dile getirilmektedir. "Kim karısını boşarsa ona boşanma belgesi versin" denilmiştir. "Ama ben size diyorum ki, karısını fuhuş dışında bir nedenle boşayan onu zinaya itmiş olur. Boşanmış bir kadınla evlenen de zina etmiş olur."[756]

Hıristiyanlıkta evliliğin en önemli özelliği ömür boyu sürdürülmesidir. Hıristiyanlığın boşanmaya izin vermemesinin bazı nedenleri vardır. Bunlardan ilki, kişilerin Tanrı huzurunda evlenmeleri ve Tanrı katında tek beden kabul edilmeleridir. Bir diğer husus Hıristiyanlıkta evliliğin İsa ile kilisenin birliğini sembolize etmesidir. Başka bir sebep ise nikâh esnasında rahibin ellerini gelin ve damadın üzerine koyması ve böylelikle Kutsal Ruh tarafından kutsanmış olmalarıdır. Bu sebeplerden dolayı evlilik Hıristiyanlar için geri dönülmez bir yoldur ve boşanmaya müsaade yoktur.[757] Hıristiyanlıkta evlilik bir sakrament olarak değerlendirildiği için boşanma yasaklanmış olsa da, daha sonra bu ifadelerde bazı düzeltmeler yapılmış ve ancak zina durumunda boşanmaya izin verilmiştir.[758]

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre evliliğin bitmesi iki durumda mümkün olur; biri ölüm, diğeri de ayrılık veya boşanmadır.[759] "Evli kadın, kocası yaşadıkça yasayla ona bağlıdır; kocası ölürse, onu kocasına bağlayan yasadan özgür olur."[760] Bu cümleden eşi ölen kadının serbest kaldığı ve evlenme konusunda herhangi bir yasağı olmadığı anlaşılmıştır.

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde boşanma sadece bazı durumlarda kabul edilebilir. İnciller'de de belirtildiği gibi zina veya aldatma olduysa boşanmaya izin verilir.[761] Daha sonraları farklı sebeplerden dolayı da ayrılmalara izin verilmeye başlanmıştır. Eşlerden birinin delirmesi veya aklî dengesinin bozulması ve bu durumun karşı tarafa hayatî tehlike arz etmesi, eşlerden birinin herhangi bir sebepten dolayı diğerinin hayatına karşı tehlike arz etmesi ve eşlerden birinin din değiştirmesi durumunda boşanmaya izin

---

756 Matta 5:32.

757 Ünal, "Hıristiyanlıkta Evlilik Anlayışı ve Evlenme Törenleri", 300.

758 Ataşalan, *Tevrat, İnciller ve Kuran-ı Kerim'e Göre Aile Kavramı*, 43-44.

759 Mile Hacivasilev, *Bibliyata za Brakot i Semeystvoto* (Skopye: Praven Fakultet- Bogoslovski Fakultet Sv. Kliment Ohridski, 1998), 54.

760 Romalılar 7:2.

761 Matta 5:31-32.

verilmektedir.[762] Koca, karısı hakkında daha sonradan ayıp bir olay ortaya çıkar da, onu sevmemeye başlarsa, boşanmaya izin verilmektedir. Burada kadının kocasını boşama hakkı yokmuş gibi görünse de kadının da kocasını boşama hakkı vardır. Kocası, kadına karşı şiddet uygularsa veya onu bırakıp giderse, kadının kocasını boşamasına izin verilir.[763]

Makedon Ortodoks Kilisesi ikinci evliliğe bazı durumlarda izin vermektedir. *"Evli kadın, kocası yaşadıkça yasayla ona bağlıdır; kocası ölürse, onu kocasına bağlayan yasadan özgür olur."*[764] Bu cümleden eşi ölen kadının serbest kaldığı ve bunların evlenme konusunda herhangi bir yasağı olmadığı anlaşılmaktadır. *"Yine de evli olmayanlarla dul kadınlara şunu söyleyeyim: Benim gibi kalsalar kendileri için iyi olur. Ama kendilerini denetleyemiyorlarsa, evlensinler; çünkü için için yanmaktansa evlenmek daha iyidir."*[765] Burada Pavlus dul kalan kadınların evlenmemelerinin onlar için daha hayırlı olacağını tavsiye etmektedir: "*Ama dul kadın, olduğu gibi kalırsa daha mutlu olur."*[766] Ancak ikinci evlilik yasaklanmış değildir: *"Kadın, kocası yaşadıkça kocasına bağlıdır. Kocası ölürse dilediği kimseyle evlenmekte özgürdür; yeter ki, o kişi Rabb'e ait biri olsun."*[767] İkinci evliliğe ancak eşlerden birinin vefatında dulun çok genç olması ve kendisini denetleyememesi durumunda izin verilmektedir: *"Bu nedenle, daha genç dulların evlenmelerini, çocuk yapmalarını, evlerini yönetmelerini, düşmana hiçbir iftira fırsatı vermemelerini isterim."*[768]

Makedon Ortodoks Kilisesi ikinci evliliğe izin vermekle birlikte ikinci evlilik yapacak olanlardan, ilk önce kilisede günah itirafında bulunmalarını istemektedir.[769] Çiftlerden her ikisinin de ikinci evlilikleri ise bu durumda ritüel birinci evlilikteki gibi yapılmaz. Mesala giriş seremonisi icra edilmez ve bazı dualar okunmaz. Bunun yerine başka dualar okunup daha kısa tutulur.

---

762 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 105.
763 Hacivasilev, *Bibliyata za Brakot i Semeystvoto*, 59.
764 Romalılar 7:2.
765 1. Korintliler 7:8-9.
766 1. Korintliler 7:40.
767 1. Korintliler 7:39
768 1. Timoteus 5:14
769 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 101.

3.3.8.7) Nikâh Sakramentinin Yeri ve Zamanı

Evlilik töreni kilisede yapılmaktadır. Bunun için evlenmelerinin uygun olacağı bir gün belirlemek ve evlilik izni almak için kiliseye müraacat edilir. İzin alınıp uygun bir vakit belirlendiğinde evlilik töreni bir papaz tarafından kilisede icra edilir. Hıristiyanlıkta kilisede evlenmeye âdet veya gelenek gibi bakılmaz, imanın gereği olarak görülür. Hıristiyanlara göre, kilise bir yer değil, bir cemaattir. Kilisede evlenmek evliliğin yüceliğini belirtir.[770]

Nikâh sakramenti kilisede gelinin, damadın ve şahitlerin hazır bulunmalarıyla icra edilir. Bu sakrament için en iyi yer kilisenin içidir çünkü Tanrı'nın lütfu en çok burada bulunur. Çok özel durumlarda ve çok nadir bir şekilde piskopostan alınan özel izinle bir evde de bu sakrament icra edilebilir. Örneğin o bölgede bir kilise yoksa bu sakramentin evde icra edilmesine izin verilir.[771]

Gelin ve damat farklı bölge/şehir kiliseleri altında bulunuyorlarsa bu durumda Makedon Ortodoks Kilisesi, damadın bağlı olduğu kilisede bu sakramentin icra edilmesini benimser.[772]

Nikâh sakramenti oruç günlerinde yapılmaz. "Mecopusnata Nedela" (Çile haftasında),[773] "Tomina Nedela" (Toma Günü),[774] Büyük Orucun[775] başlangıcından Paskalya Bayramı günleri dâhil Epifani'ye kadarki dönemde tutulan oruç zamanında, Aziz Petrus ve Aziz Pavlus adına tutulan oruçlarda, İsa'nın doğum günü orucunda ve yılın tüm çarşamba ve cuma günlerinde, Vaftizci Yahya'nın başının kesilip öldürüldüğü gün ve Kutsal Haç Bayramı (Haç Yortusu Günü)[776] gününde nikâh sakramenti icra edilmez.[777] Cumartesiyi

---

770 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 42-43.

771 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 208; Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 98.

772 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 209.

773 "Son Yargılama Haftası" olarak da bilinir. "Mesopusna" olarak adlandırılır; çünkü ondan sonraki tüm günlerde Paskalya'ya kadar Kilise sınırlı bir oruç ihdas etmiş ve bu oruçta etten uzak durmak esastır.

774 Toma Günü veya Yeni Gün, Batı Hıristiyanlığında Beyaz Hafta veya Küçük Paskalya olarak da adlandırılmaktadır. Paskalya'dan sonraki ilk hafta kutlanan ve Kutsal Havari Thomas'a adanmış önemli bir Hıristiyan bayramıdır.

775 Büyük Oruç, Hıristiyanlıkta Paskalya'dan önce gelen yedi haftalık bir dönemi kapsar. Paskalya bayramı ise Hıristiyanlığın en büyük bayramıdır. Paskalya hazırlıklarının bir parçası olan bu oruç yılın en uzun ve en önemli dönemidir.

776 İsa'nın gerildiği haçın bulunduğu günün anısına kutlanan bayramdır.

777 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 207.

pazara bağlayan gece bu sakrament icra edilmez; zira bu zamanda Tanrı'nın armağanları hazırlanmaktadır.[778] Tüm bu günleri insanların bilmesi pek mümkün olmadığı için, evlenmek isteyenler iki veya üç hafta öncesinden kiliseye başvururlar ve kilisenin belirlediği yıllık takvime göre en uygun gün belirlenir.

Yukarıda belirtilen günlerde nikâh sakramentinin icra edilmemesinin sebepleri ise, evliliğin eski zamanlardan itibaren hep mutluluk içerisinde gerçekleşmiş olmasındandır. Bu yüzden dua, oruç ve günah itirafının yapıldığı ve düşüncelerini Tanrı'ya yönlendirmeleri gereken günlerde evlilik eğlencesi ve mutluluğu bağdaşmadığı için, bu günlerde nikâh yasaklanmıştır.[779] Ayrıca dünya nimetlerinin tamamından uzaklaşma günleri olduğu için bazı günlerde nikâh sakramentinin icrası yasaklanmıştır.[780]

Çok önemli sebeplerden dolayı piskopostan alınan özel izinle oruç ve bayram gibi yasak olan günlerde de nikâh sakramenti icra edilebilir. Ancak oruç günlerinde yapılan nikâhın yemeksiz ve eğlencesiz olması şarttır. Daha önce belirtilen oruç günleri dışında yılın geri kalan tüm günlerinde nikâh sakramenti icra edilebilir. Nikâh genellikle öğlene kadar olan zaman diliminde litürjiden sonra icra edilir olmuştur. Nikâh için günün erken saatlerinin tercih edilmesi, o saatte evlenecek çiftlerin ve halkın henüz sarhoş olmamasına bağlanmaktadır. Ayrıca evlenecek çiftlerin sakrament günü hiçbir şey yiyip içmemeleri gerekmektedir.[781]

3.3.8.8) Nikâh Sakramentinin Uygulanışı

3.3.8.8.1) Nikâh Sakramentine Hazırlık

Her sakramentin belirli bir ritüel seremonisi olduğu gibi nikâh sakramentinin de kendine özgü bir uygulama usulü bulunmaktadır. Bunlar maddeler halinde şöyle sıralanabilir:

1) 2-3 hafta önce kiliseye başvuru yapılıp gün belirlenmesi,
2) Vaftiz edilmiş olmaları ve vaftiz sertifikalarını ellerinde bulundurmaları,
3) Kilise tarafından nikah öncesinde bir tövbe sakramenti uygulanması,
4) Bu şartlar sağlandıktan sonra nikâh sakramentinin icra edilmesi.

---

778 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 98; Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 43.
779 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 207.
780 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 99.
781 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 208.

Eskiden nikâh sakramenti öncesinde oruç tutup evharistiya sakramentine katılma uygulamasından da bahsedilmektedir. Yani evlenmek için evharistiyaya katılıp kutsal armağanları almaları gerekirdi. Fakat günümüzde bu, yalnızca bir tavsiye olarak geçmekte ve pratikte böyle bir uygulamaya rastlanılmamaktadır.[782] Aynı durum günah itirafı sakramenti için de geçerlidir.

3.3.8.8.2) ***Ayin***

Bu ayinin Litürji Kitabı olan "Trebnik"teki kurallara göre inançlı ve hassas bir şekilde icra edilmesi gerekir.[783] Nikâh sakramenti yüzükleri takma (prstenuvanje) ve nikâh (Vençanie) olmak iki bölümden oluşmaktadır.[784]

Yüzükleri takma bölümü gelin ve damadın Tanrı huzurunda evlenmek için niyetlerini belirtmesi ve bunun bir işareti olarak parmaklara yüzüklerin takılmasından ibarettir. Nikâhta ise onların birliktelikleri kutsanıp Tanrı'nın onları nimetlendirmesi için dua edilmektedir. Daha önceki yıllarda nikâh ve yüzükleri takma törenlerinin ayrı yapıldığı belirtilmektedir. Günümüzde ise Makedon Ortodoks Kilisesinde yüzükleri takma ve nikâh peş peşe yapılmaktadır.[785]

Rahip yüzükleri takma merasiminden önce mum ve Kutsal Kitabı kilisenin ortasına çıkarıp masanın üzerine koymaktadır. Haç, Kutal Kitap ve mum İsa Mesih'in orada bulunduğunun bir işareti olarak değerlendirilmektedir.[786]

3.3.8.8.3) Yüzükleri Takma

Tören esnasında papaz, kraliyet kapılarının önünde durup nişanlanacak olan çifte doğru bakar; çift de erkek sağda ve kadın solda olacak biçimde kraliyet kapılarının dışında durur. Kutsal Sunağın sağ tarafına iki yüzük yerleştirilmiştir. Papaz, buhurdanlığı alıp evlenecek çifti ve topluluğu tütsüler.[787] Bu arada papaz dinî kıyafetleri (Epitrahil ve

---

782 Fundulis, *Liturgika I (Uvod u Svetu Bogosluzenye)*, 250; Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 41; Moskovski vd., *Spasenye Kroz Brak i Porodicu*, 8.

783 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 98.

784 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 209.

785 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 209.

786 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 210.

787 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 210; Vesna Nikçeviç, *Pravoslavni Brak i Porodica "Sveta Tayna Ljubavi"* (Cetinje: Svetigora Yayınları, 1995), 29.

Felon)[788] giymiş vaziyette gelin ve damadı önce tütsüler, ardından başlarını haç işareti yaparak kutsar. Ellerine yakılmış mum[789] verip duaları okumaya başlar.[790] Gelin ve damadın ellerine mum verilmesi kutsallığın işareti olarak düşünülmektedir.[791]

Papaz: "Kutludur Tanrımız, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar."

Koro: "Âmin."

Papaz: "Esenlikle Rabb'e dua edelim."

Koro: "Rab, merhamet eyle."

Papaz: "Göklerden esenlik ve ruhlarımızın kurtuluşu için Rabb'e dua edelim. Tüm dünyada barış, Tanrı'nın kutsal kiliselerinin istikrarı ve hepsinin birliği için Rabb'e dua edelim. Bu kutsal ev için ve ona iman, saygı ve Tanrı korkusuyla girenler için Rabb'e dua edelim. Pek değerli piskoposumuz (isim) için, Mesih'te saygıdeğer ruhbanlar ve diyakozlar için, tüm din adamları ve kilise topluluğu için Rabb'e dua edelim. Şu anda birbirine bağlılık yemini eden Tanrı'nın hizmetkârı (isim) ve (isim) için ve onların kurtuluşu için Rabb'e dua edelim. Soylarının devamı için onlara çocuk verilsin ve hepsinin kurtuluşa yönelik duaları kabul edilsin diye Rabb'e dua edelim. Tanrı onlara göklerden mükemmel sevgiyi ve esenliği göndersin ve onları korusun diye Rabbe dua edelim. Onları fikir birliğinde ve imanın gücünde korusun diye Rabb'e dua edelim. Onları uyum ve mükemmel güvende kutsasın diye Rabb'e dua edelim. Onların hayatlarının akışını ve yaşam biçimlerini suçtan uzak tutsun diye Rabb'e dua edelim. Rab Tanrı onlara şerefli bir evlilik ve günahla kirlenmemiş bir yatak bağışlasın diye dua edelim. Her türlü sıkıntı, öfke, tehlike ve gereksinimden kurtulabilelim diye Rabbe dua edelim. Bize yardım et, bizi kurtar, bize acı ve bizi koru, ey Tanrı. Tümden kutsal, lekesiz, tamamen kutsanmış ve görkemli Hanımefendimiz Tanrı-doğuran ve ebediyen bakire Meryem'i hatırlayıp tüm azizlerle birlikte kendimizi, birbirimizi ve tüm hayatımızı Rab İse Mesih'e emanet edelim.

Koro: Sana, ya Rab."

---

788 Vladikaya bağlı olarak bölgeden bölgeye göre değişmekte.

789 Gelin ve damadın ellerinde yanan mumların, onların hayatlarının temizliğinin bir sembolü, iyiliklerinin ışığının bir sembolü olduğu ifade edilmektedir. İkinci evliliklerde gelin ve damadın ellerine mum verilmemektedir. Bk. Mirkovik, Pravoslavna Liturgika, s. 211.

790 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 211.

791 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 39.

Papaz: “Çünkü her türlü övgü, şeref ve tapınma Sana yaraşır; Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Koro: “Âmin.”

Papaz: “Rabb’e dua edelim.”

Koro: “Rab, merhamet eyle.”

Papaz: “Ey sonsuz Tanrı, Sen ki önceden ayrı olanları bir araya getirdin ve bu sayede onları çözülmez sevgi bağı ile kuşatırsın, vaadinin mirasçıları olduğunu ilan ettiğin İshak ve Rebekka’yı kutsadın, bu hizmetkârlarını da (isim) ve (isim) kutsa ve onları her tür iyi eyleme yönelt; çünkü Sen merhametli ve sevgi dolu Tanrısın ve Sana övgüler sunarız; Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Koro: “Âmin.”

Papaz: “Hepinize esenlik olsun.”

Koro: “Ve sizin ruhunuza.”

Papaz: “Başlarımızı Rabb’in huzurunda eğelim.”

Koro: “Sana, ey Rab.”

Papaz: “Ey Rab Tanrımız, Sen ki yabancı uluslardan çağrılmış saf bir bakire olan Kilise’nin güveyi oldun; bu hizmetkârlarını birleştirip onları huzur ve fikir birliğinde tutarak bu nişanı kutsa; çünkü tüm övgü, şeref ve tapınma Sana yaraşır; Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Koro: “Âmin.”

Papaz yüzükleri alır, kutsar ve onlarla erkeğin başı üzerinde haç işareti yaparak şöyle der: “Tanrı’nın hizmetkârı (damadın ismi), Tanrı’nın hizmetkârı (gelinin ismi) ile nişanlanıyor. Baba’nın, Oğul’un ve Kutsal Ruh’un adıyla, Âmin (3 kez).”

Ve papaz yüzüğü öpmesi için önce damada sonra geline uzatır. Sonra erkeğin sağ eline takar. Papaz yüzüklerle kadının başı üzerinde haç işareti yaparak şöyle der: “Tanrı’nın hizmetkârı (gelinin ismi), Tanrı’nın hizmetkârı (damadın ismi) ile nişanlanıyor. Baba’nın, Oğul’un ve Kutsal Ruh’un adıyla, Âmin (3 kez).”

Papaz öpmesi için yüzüğü önce geline sonra damada uzatır. Sonra gelinin sağ eline takar. Sonra damat, gelinin yüzüğüyle kendi yüzüğünü üç kez değiştirir.

Papaz: “Rabb’e dua edelim.”

Koro: “Rab, merhamet eyle.”

Papaz: "Ey Rab Tanrımız, Sen ki efendisi İshak'a bir eş bulmak için gönderildiğinde Ata İbrahim'in hizmetkârını yalnız bırakmadın ve Rebekka'nın İshak ile nişanlanacağını ona kuyudan su çekme işaretiyle açıkladın; bu hizmetkârlarının (isimler) nişanını da kutsa ve onların söylediklerini onayla; çünkü Sen, ey Rab, başlangıçta insanı erkek ve dişi olarak yarattın ve erkeğe yardımcı olması için ve insan soyunun devamı için kadın erkeğe Senin tarafından bağlandı. Bu yüzden, ey Rab Tanrımız, gerçeğini miras edindiklerine ve vaatlerini de Senin tarafından seçilmiş atalarımız olan hizmetkârlarına gönderen Sen, bu hizmetkârlarına (isim ve isim) bak ve onların nişanını imanda, fikir birliğinde, gerçekte ve sevgide mühürle; çünkü Sen, ey Rab, söz verilmesi ve verilen sözün hiçbir şekilde bozulmaması gerektiğini ilan ettin. Bir yüzük aracılığıyla Yusuf Mısır'da kudret sahibi oldu, bir yüzük ile Danyel Babil'de yüceltildi. Bir yüzük ile Tamar'ın gerçeği açıklandı. Bir yüzük aracılığıyla göksel Babamız, savurgan oğluna şefkat gösterdi; çünkü şöyle dedi: "Onun sağ eline bir yüzük takın, besili danayı öldürün. Yiyip eğlenelim". Senin sağ elin, ey Rab, Musa'ya Kızıl Deniz'de güç verdi. Evet, gerçek olan Sözün aracılığıyla gökler bina edildi ve dünya sağlam temeller üzerine kuruldu. Hizmetkârlarının sağ elleri Senin kudretli Sözünle ve havaya kaldırılmış kolunla kutsanacak. Bu yüzden, ey hükmeden Rab, bu yüzüklerin takılmasını göksel kutsamanla kutsa ve Senin meleğin tüm hayatları boyunca bu hizmetkârlarının önlerinden gitsin; çünkü Sen kutsayıp her şeyi kutlu kılansın ve Sana övgüler sunarız; Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar."

Koro: "Âmin."[792]

3.3.8.8.4) Nikâh

Nikâh esnasında gelin ve damat ellerinde yanan mumlarla kilisenin ortasına doğru yürürler, önlerinde papaz tütsüyle onları tütsüler.[793] Sonra da geçit törenine ait Mezmur (127. Mezmur) okunur. Mezmurlardaki her bir cümleden sonra koro "Övgüler Sana, ey Tanrımız, övgüler Sana" der.

Papaz: "Ne mutlu Rab'den korkan herkese."

Koro: "Övgüler Sana, ey Tanrımız, övgüler Sana."

---

792 Timotey, *Trebnik*, 68-74.

793 Nikçeviç, *Pravoslavni Brak i Porodica "Sveta Tayna Ljubavi"*, 32.

Papaz: “O’nun yollarında yürüyenlere.”

Koro: “Övgüler Sana, ey Tanrımız, övgüler Sana.”

Papaz: “Çünkü ellerinin ürününü yiyeceksin.”

Koro: “Övgüler Sana, ey Tanrımız, övgüler Sana.”

Papaz: “Ne mutlu sana, senin için her şey iyi olacak.”

Koro: “Övgüler Sana, ey Tanrımız, övgüler Sana.”

Papaz: “Eşin, evinin köşelerinde meyve veren bir asma gibi olacak.”

Koro: “Övgüler Sana, ey Tanrımız, övgüler Sana.”

Papaz: “Çocukların, masanın etrafında dizilmiş zeytin fidanları gibi.”

Koro: “Övgüler Sana, ey Tanrımız, övgüler Sana.”

Papaz: “İşte! Rab’den korkan kişi kutsanacaktır.”

Koro: “Övgüler Sana, ey Tanrımız, övgüler Sana.”

Papaz: “Rab seni Siyon’dan kutsayacak ve yaşamının tüm günlerinde Yeruşalim’in güzelliklerini göreceksin.”

Koro: “Övgüler Sana, ey Tanrımız, övgüler Sana.”

Papaz: “Evet! Çocuklarının çocuklarını göreceksin; İsrail’e esenlik olsun!”[794]

Koro: “Övgüler Sana, ey Tanrımız, övgüler Sana.”

Papaz doğuya dönüp Kutsal Kitab’ı yukarıya kaldırarak şöyle der: “Kutludur Baba’nın, Oğul’un ve Kutsal Ruh’un krallığı; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Koro: “Âmin.”

Papaz aşağıdaki duayı okur ve koro her bir dileğe “Rab, merhamet eyle” diye yanıt verir. “Göklerden esenlik ve ruhlarımızın kurtuluşu için Rabb’e dua edelim. Tüm Dünyada barış, Tanrı’nın kutsal Kiliselerinin istikrarı ve hepsinin birliği için Rabbe dua edelim. Bu kutsal ev için ve ona iman, saygı ve Tanrı korkusuyla girenler için Rabb’e dua edelim. Pek değerli piskoposumuz (isim) için, saygıdeğer ruhbanlar ve diyakozlar için, tüm din adamları ve Kilise topluluğu için Rabb’e dua edelim. Şu anda birbirlerine evlilik bağıyla bağlanan Tanrı hizmetkârı (isim) ve (isim) için ve onların kurtuluşu için Rabb’e dua edelim. Bu evliliğin de Galile’nin Kana köyündeki düğün gibi kutsanması için Rabb’e

[794] Mezmurlar 127:1-5.

dua edelim. Onlara ayık ve uyanık bir yaşam ve hayırlı olacak ölçüde rahmin meyvesi bağışlansın diye Rabb'e dua edelim. Onlar erkek ve kız çocuk sahibi olup sevinebilsinler diye Rabb'e dua edelim. Onlara bol ölçüde bereket mutluluğu ve suçlamadan ve utançtan uzak bir yaşam bağışlansın diye Rabb'e dua edelim. Onların kurtuluşuna ve bizim kurtuluşumuza yönelik tüm dualaların kabul edilmesi için Rabb'e dua edelim. Hem onlar hem de biz her türlü sıkıntı, öfke, tehlike ve gereksinimden kurtulabilelim diye Rabb'e dua edelim. Bize yardım et, bizi kurtar, acı bize ve kayranla koru bizi, ey Tanrı. Tümden kutsal, lekesiz, tamamen kutsanmış ve görkemli Hanımefendimiz Tanrı-doğuran ve ebediyen bakire Meryem'i hatırlayıp tüm azizlerle birlikte kendimizi, birbirimizi ve tüm hayatımızı Mesih Tanrı'ya emanet edelim."

Koro: "Âmin."

Papaz: "Çünkü her türlü övgü, şeref ve tapınma Sana yaraşır; Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar."

Koro: "Âmin."

Papaz: "Rabb'e dua edelim." (Sonra papaz aşağıdaki duayı okur)

Koro: "Rab, merhamet eyle."

Papaz: "Pek kutsal ve lekesiz Tanrı, tüm yaradılışın kaynağı, insanı arkadaş olarak kabul eden sevgin aracılığıyla atamız Âdem'in bir kaburgasını alıp kadına dönüştürdün ve onları kutsayıp 'Bereketli olup çoğalın; dünyaya hükmedin' dedin ve bu birleşme ile onları tek bir beden ilan ettin; zira 'Bu yüzden erkek, anne ve babasını bırakıp karısına bağlanacak ve ikisi tek bir beden olacaklar' ve 'Tanrı'nın birleştirdiğini insan ayırmasın.' Sen ki hizmetkârın İbrahim'i kutsadın ve karısı Sara'nın rahmini açtın, İbrahim'i birçok milletin atası yaptın. Sen ki İshak'a Rebekka'yı eş olarak verdin ve onun soyunu kutsadın. Sen ki Yakup ve Raşel'i birleştirdin ve onlardan on iki atayı çıkardın. Sen ki Yusuf ve Asenat'ı birleştirdin ve bu birleşmenin meyvesi olarak onlara Efrayim ve Manaşşe'yi verdin. Sen ki Zekeriya ve Elizabet'i kabul edip onların çocuğunu Mesih'in yol hazırlayıcısı ilan ettin. Sen ki bedence Yesse'nin soyundan olan ebediyen bakire Meryem'i yarattın ve insanlığın kurtuluşu için ondan beden alıp insan olarak doğdun. Sen ki yasal bir birlikteliğin ve ondan türeyecek soyun Senin isteğine uygun olduğunu göstermek için anlatılmaz kayran ve aşkın iyiliğinle Galile'nin Kana köyündeki evlilik töreninde bulunup oradaki evliliği kutsadın. Şimdi de, ey Kutsal Efendimiz, biz hizmetkârlarının dualarını kabul et ve orada olduğun gibi burada da göze görünmez

koruyuculuğunla mevcut ol. Bu evliliği kutsa (haç işareti yapar) ve hizmetkârlarına (isimler) huzur dolu bir yaşam, uzun bir ömür, namusa bağlılık, esenlik bağında birbirleri için sevgi, uzun ömürlü çocuklar, çocukları sayesinde iyi bir unvan ve solmayacak görkem tacı bağışla. Onları çocuklarının çocuklarını görmeye layık kıl. Onların evliliğini her türlü düşman saldırısına karşı koru. Onlara göklerin çiyinden ve yerin bolluğundan ver. Evlerini bereketli gıdalarla ve her tür iyi şeyle doldur; öyle ki ihtiyacı olanlara da yardım edebilsinler. Şu anda burada bizimle birlikte olanların da kurtuluşa yönelik dualarını kabul et; çünkü Sen merhamet, şefkat ve insanı arkadaş kabul eden sevginin Tanrısısın ve Sana övgüler sunarız, ebedi Babana ve tümden kutsal, iyi ve yaşam veren Ruhuna da. Şimdi, her zaman ve sonsuza kadar."

Koro: "Âmin."

Papaz: "Rabbe dua edelim."

Koro: "Rab, merhamet eyle."

Papaz: "Kutlusun ey Tanrımız Rab, gizemli ve saf evliliğin kutsal kutlayıcısı, dünyevi bedenleri yöneten yasaların yaratıcısı, çürümezliğin gözeticisi, yaşam araçlarının iyilik dolu koruyucusu. Sen ki ey Efendimiz, başlangıçta insanı yarattın ve onu yaradılışın hükümdarı atadın ve 'Erkeğin yeryüzünde yalnız başına olması iyi değil; ona bir yardımcı yaratalım' dedin. Sonra onun kaburga kemiklerinden birini alıp kadını yarattın ve Âdem, kadını görünce: 'İşte bu benim etimden ve kemiğimdendir; çünkü erkekten yaratıldı' dedi. 'İşte bu sebeple erkek, anne ve babasını bırakıp karısına bağlanacak ve ikisi tek bir beden olacaktır' ve 'Tanrı'nın birleştirdiğini insan ayırmasın.' Şimdi, ey Efendimiz, Tanrımız Rab, göksel kayranı bu hizmetkârlarının (isimler) üzerine gönder ve Senin isteğine uygun yaşayabilsinler diye bu kadının her şeyde kocasına bağlı olmasını ve bu hizmetkârının da kadının başı olmasını sağla."

"Ey Tanrımız Rab, onları kutsa (haç işareti yapar), İbrahim'i ve Sara'yı kutsadığın gibi. Ey Tanrımız Rab, onları kutsa (haç işareti yapar), İshak'ı ve Rebekka'yı kutsadığın gibi.Ey Tanrımız Rab, onları kutsa (haç işareti yapar), Yakup'u ve tüm peygamberleri kutsadığın gibi. Ey Tanrımız Rab, onları kutsa (haç işareti yapar), Yusuf'u ve Asenat'ı kutsadığın gibi. Ey Tanrımız Rab, onları kutsa (haç işareti yapar), Musa'yı ve Zipora'yı kutsadığın gibi. Ey Tanrımız Rab, onları kutsa (haç işareti yapar), Yohakim'i ve Anna'yı kutsadığın gibi. Ey Tanrımız Rab, onları kutsa (haç işareti yapar), Zekeriya'yı ve Elizabet'i kutsadığın gibi. Ey Tanrımız Rab, Nuh'u gemide koruduğun gibi onları koru.

Ey Tanrımız Rab, Yunus'u deniz canavarının ağzında koruduğun gibi onları koru. Ey Tanrımız Rab, göklerden çiy gönderdiğinde üç kutsal çocuğu alevlerden koruduğun gibi onları koru. Değerli Çarmıhı bulduğunda Azize Helen'in duyduğu sevinci onlara da ver. Ey Tanrımız Rab, Hanok'u, Sam'ı ve İlyas'ı hatırladığın gibi onları hatırla. Ey Tanrımız Rab, göklerden taç göndererek kırk kutsal şehidini hatırladığın gibi onları hatırla. Onları hatırla, ey Tanrımız Rab, ve onları yetiştiren anne-babayı; çünkü anne-babanın duaları evlerin temelini sağlamlaştırır. Ey Tanrımız Rab, bu sevinci paylaşmak için burada bir araya gelmiş düğün topluluğunu hatırla. Ey Tanrımız Rab, hizmetkârın (isim) ve hizmetkârın (isim) hatırla ve onları kutsa. Onlara rahmin meyvesini, hayırlı evlatlar ve ruh ve beden uyumu ver. Onları Lübnan'ın selvi ağaçları ve iyi dikilmiş asma gibi yükselt. Kendileri için gereken her şeye sahip olup Senin huzurunda iyi ve kabul edilir sayılan her türlü iyi işte bol ürün verebilsinler diye onlara ürünlerin zenginliğini bağışla. Çocuklarının çocuklarını masanın etrafında yeni dikilmiş zeytin ağaçları gibi görmelerini sağla. Senin tarafından kabul edilmiş olarak göklerde ve Sende, ey Rabbimiz, yıldızlar gibi parlamalarını sağla ki her türlü övgü, şeref ve tapınma Sana yaraşır, ebedi Babana ve tümden kutsal, iyi ve yaşam veren Ruhuna da. Şimdi ve sürekli ve sonsuzluklar boyunca."

Koro: "Âmin."

Papaz: "Rabb'e dua edelim."

Koro: "Rab, merhamet eyle."

Papaz: "Kutsal Tanrı, Sen ki insanı topraktan yarattın, onun kaburga kemiğinden kadını oluşturdun ve kadını erkeğe yardımcı olarak bağladın; çünkü erkeğin yeryüzünde yalnız kalmasını uygun görmedin. Şimdi, ey Egemen Rab, kutsal evinden elini uzat ve bu hizmetkârın (isim) ile bu hizmetkârını (isim) birleştir; çünkü kadını erkeğine bağlayan Sensin. Onları fikir birliğinde birleştir, onları tek bir beden olmak üzere evlilik bağıyla taçlandır. Onlara rahmin meyvesini ve hayırlı çocuklar bağışla; çünkü egemenlik Senindir ve krallık, kudret ve yücelik de Senindir: Baba'nın, Oğul'un ve Kutsal Ruh'un, şimdi ve sürekli ve sonsuzluklar boyunca."

Bu duanın ardından papaz, gelin ve damadın sağ ellerini birleştirir.

Koro: "Âmin."

Papaz tacı alıp önce damadın kafasının üzerinde üç kez haç işareti yapıp kafasına yerleştirir ve şöyle der: "Tanrı'nın hizmetkârı (isim), Tanrı'nın hizmetkârı (isim) için taçlanıyor, Baba'nın, Oğul'un ve Kutsal Ruh'un adıyla. Âmin (3 kez)."

Sonra da gelinin kafasının üzerinde üç kez haç işareti yapıp tacı takar: "Tanrı'nın hizmetkârı (isim), Tanrı'nın hizmetkârı (isim) için taçlanıyor, Baba'nın, Oğul'un ve Kutsal Ruh'un adıyla. Âmin (3 kez)."

Papaz, damadın tacını sağ eline, gelinin tacını da sol eline alıp yeniden başlarına takarken ilahi şeklinde şöyle der: "Ey Rab, Tanrımız, onları yücelik ve şeref ile taçlandır."

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde Papaz ellerini çapraz bir şekilde üçer kez gelin ve damadın başları üzerindeki taçları değiştirip sonra tekrar başlarına takar. Bunun, sevinç ve hüznü paylaşmak ve hayatın haçını beraberce ömür boyu taşımaları için olduğu düşünülmektedir.[795]

Papaz: "Dikkat edelim."

Okuyucu: "Onların başlarına değerli taşlardan oluşan taçlar koydun. Onlar Senden yaşam istedi ve Sen onu verdin onlara."

Papaz: "Bilgelik!"

Okuyucu: Kutsal Havari Pavlus'un Efeslilere Mektubundan sözler (5:20-33).

Papaz: "Dikkat edelim."

Okuyucu: "Durmadan, her şey için Rabbimiz İsa Mesih'in adıyla Baba Tanrı'ya şükredin. Mesih'e duyduğunuz saygıdan ötürü birbirinize bağımlı olun. Ey kadınlar, Rabb'e bağımlı olduğunuz gibi, kocalarınıza bağımlı olun; çünkü Mesih bedenin kurtarıcısı olarak imanlılar topluluğunun başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır. İmanlılar topluluğu Mesih'e bağımlı olduğu gibi, kadınlar da her durumda kocalarına bağımlı olsunlar. Ey kocalar, Mesih imanlılar topluluğunu nasıl sevip onun uğruna kendini feda ettiyse, siz de karılarınızı öyle sevin. Mesih, imanlılar topluluğunu suyla yıkayıp Tanrısal sözle temizleyerek kutsal kılmak için kendini feda etti. Öyle ki, imanlılar topluluğunu, üzerinde leke, buruşukluk ya da buna benzer bir şey bulunmadan, görkemli bir biçimde kutsal ve kusursuz olarak kendine sunabilsin. Aynı şekilde, kocalar da karılarını kendi bedenleri gibi sevmelidir. Karısını seven kendini sever. Hiç kimse hiçbir zaman kendi bedeninden nefret etmemiştir. Tersine, onu besler ve kayırır, tıpkı Mesih'in imanlılar topluluğunu besleyip kayırdığı gibi; çünkü biz O'nun bedeninin üyeleriyiz. 'Bunun için adam annesini babasını bırakacak, karısına bağlanacak ve ikisi tek bir beden olacaklar.' Bu sır büyüktür; ve ben bunu Mesih ve imanlılar topluluğuyla ilgili olarak söylüyorum.

---

795 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 40.

Bununla birlikte, her biriniz karısını kendisi gibi sevsin. Kadın da kocasına saygı göstersin."

Papaz: "Bilgelik! Ayağa kalkalım. Kutsal İncil'i dinleyelim. Hepinize esenlik olsun." (haç işareti yapar)

Koro: "Ve sizin ruhunuza."

Papaz: "Aziz Yuhanna'ya göre Kutsal İncil'den sözler (2:1-11).

Koro: "Övgüler Sana, Rab, övgüler Sana."

Papaz: "Üçüncü gün Galile'nin Kana köyünde bir düğün vardı. İsa'nın annesi oradaydı. İsa ve öğrencileri de düğüne çağrılmışlardı. Şarap tükenince İsa'nın annesi O'na, 'Şarapları kalmadı' dedi. İsa, 'Anne, benden ne istiyorsun? Benim saatim daha gelmedi' dedi. Annesi hizmet edenlere, 'Size ne derse onu yapın' dedi. Yahudilerin geleneksel temizliği için oraya konmuş, her biri seksenle yüz yirmi litre alan altı taş küp vardı. İsa hizmet edenlere, 'Küpleri suyla doldurun' dedi. Küpleri ağızlarına kadar doldurdular. Sonra hizmet edenlere, 'Şimdi bundan alın, şölen başkanına götürün' dedi. Onlar da götürdüler. Şölen başkanı, şaraba dönüşmüş suyu tattı. Bunun nereden geldiğini bilemedi, oysa suyu küpten alan hizmetkârlar biliyorlardı. Şölen başkanı güveyi çağırıp ona dedi ki, 'Herkes önce iyi şarabı, çok içildikten sonra da kötüsünü sunar. Ama sen iyi şarabı şimdiye dek saklamışsın.' İsa bu ilk mucizesini Galile'nin Kana köyünde yaptı ve yüceliğini gösterdi. Öğrencileri de O'na iman ettiler."

Koro: "Övgüler Sana, Rab, övgüler Sana."

Papaz, öpmeleri için İncil'i damat ve geline verdikten sonra aşağıdaki yakarışlarla devam eder. Her yakarıştan sonra koro 3 kez "Rab, merhamet eyle" diye yanıt verir.

Papaz: "Tüm ruhumuzla ve zihnimizle söyleyelim. Her şeye gücü yeten Rab, atalarımızın Tanrısı, Sana yalvarıyoruz, bizi duy ve bize merhamet eyle. (Sadece, 'bize merhamet eyle' kısmı 3 kez tekrarlanır). Bize merhamet eyle, ey Tanrı, yüce merhametin uyarınca, Sana yalvarıyoruz, bizi dinle ve bize merhamet eyle. Yine Tanrı'nın hizmetkârları (isim) ve (isim) için; merhamete, yaşama, sağlığa, esenliğe, güvenliğe, kurtuluşa ve günahlarının af ve bağışlanmasına sahip olsunlar diye dua edelim. Çünkü Sen merhametli ve sevgisi bol Tanrısın ve Sana övgüler sunarız: Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar."

Koro: "Âmin."

Papaz: “Rabb’e dua edelim.”

Koro: “Rab merhamet eyle.”

Papaz (yüzünü evlenen çifte döndürerek): “Tanrımız Rab, kurtarıcı iradenle Galile’nin Kana köyünde evliliği varlığınla şereflendirmeye söz verdin. Birbirlerine bağlanmalarından mutluluk duyduğun hizmetkârlarını (isimler) esenlik ve fikir birliğinde koru. Evliliklerini değerli ve şerefli ilan et. Yataklarını günahla lekelenmemiş şekilde koru. Birlik içindeki yaşamlarının lekesiz olmasını sağla ve Senin emirlerini saf kalplerinde tutarak olgunluk ve yaşlılığa erişmeye layık görülmelerinin güvencesini ver. Sen bizim Tanrı’mızsın; merhamet gösterip kurtaran Tanrısın ve Sana övgüler sunarız: Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Koro: “Âmin.”

Papaz: “Bize yardım et, bizi kurtar, acı bize ve kayranla koru bizi, ey Tanrı.”

Koro: “Rab, merhamet eyle.”

Papaz: “Tüm günlerin mükemmel, kutsal, barış dolu ve günahsız olmasını Rab’den dileyelim.”

Koro her dileği “Rab, dileğimizi kabul et” diye yanıtlar.

Papaz: “Rab’den bir barış meleği, sadık bir rehber, ruhlarımızın ve bedenlerimizin gözeticisi dileyelim. Günahlarımızın ve suçlarımızın bağışlanmasını Rab’den dileyelim. Ruhlarımız için iyi ve faydalı olan her şeyi ve dünya için esenliği Rab’den dileyelim. Hayatımızın geri kalan kısmını esenlik ve tövbe içinde tamamlayabilmeyi Rab’den dileyelim. Hayatlarımızın Hristiyan olarak, acısız ve utançsız ve esenlik içinde sona ermesini ve Mesih’in korku verici Yargı Kürsüsü önünde iyi bir savunmayı Rab’den dileyelim. İman birliğini ve Kutsal Ruh’un paydaşlığını dileyerek; kendimizi, birbirimizi ve tüm yaşamımızı Rab İsa Mesih’e emanet edelim. Ve Egemen Rab, bizleri Tanrımız olan Seni cesaretle ve cezalandırılmadan göksel Baba olarak çağırabilmeye layık kıl. Göklerdeki Babamız, adın yüceltilsin. Hükümdarlığın gelsin. Göklerde olduğu gibi, yeryüzünde de Senin isteğin olsun. Günlük ekmeğimizi bugün de bize ver. Bize kötülük edenleri bağışladığımız gibi, Sen de bağışla suçlarımızı. Günah ile ayartılmamıza izin verme ve kötülükten bizi kurtar. Çünkü krallık, kudret ve yücelik Senindir: Baba’nın, Oğul’un ve Kutsal Ruh’un; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Koro: “Âmin.”

Papaz: “Hepinize esenlik olsun.” (haç işareti yapar)

Koro: “Ve sizin ruhunuza.”

Papaz: “Başlarımızı Rabb’in huzurunda eğelim.”

Koro: “Sana Ya Rab.”

Sonra ortak kâse sunulur.

Papaz: “Rabb’e dua edelim.”

Koro: “Rab, merhamet eyle.”

Papaz bu duayı okuyup kâseyi kutsar: “Ey Tanrı, Sen ki her şeyi kudretinle yaratan, evreni sağlamlaştıran ve yarattığın her şeyin tacını süsleyensin. Evlilik bağıyla bağlanmış bu çifte verilen bu ortak kâseyi de ruhsal kutsamanla kutsal kıl (haç işareti yapar). Çünkü kutludur Senin ismin ve yüceltilmiştir Baba’nın, Oğul’un ve Kutsal Ruh’un krallığı; şimdi, he zaman ve sonsuza kadar.”

Koro: “Âmin.”

Papaz ondan üçer kere içmeleri için kâseyi önce damada sonra da geline vererek aşağıdaki ilahiyi söyler. Kadehten üçer kez içmelerinin Kana hadisesi hatrına olduğu belirtilmektedir.[796]

Papaz: “Kurtuluş kâsesinden içeceğim, Rabb’in adını anacağım.”

Sonra evli çifti (ve şahitleri) alıp onların önünden giderek Analogion (masanın) etrafında üç kez dönmelerini sağlar. Üç kez yuvarlak şeklinde dönmeleri kutsal üçlünün adına yapılmaktat ve sonsuzluğun bir sembolü ve sonsuz yolculuğun başlangıcı anlamına gelmektedir.[797]

Bu sırada topluluk aşağıdaki duayı okur:

Yeşaya’nın Dansı:

“Ey Yeşaya, sevinçle dans et; çünkü Bakire gerçekten hamile kaldı ve bir oğul doğurdu: hem Tanrı hem insan olarak gelen İmanuel’i. Onun taşıdığı isim Yeni Başlayan Gündür ve O’nu yücelterek Bakire’yi kutsal diye selamlarız.”

“Duyun bizi ey şehit edilmiş azizler, iyi bir şekilde mücadele edip yaşam tacına erişenler, merhametini ruhlarımıza yağdırması için Rabb’e yalvarın. Övgüler Sana, ey Mesih

---

796 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot,* 40.

797 Eftim Betinski, *Lyubovta Kon Boga i Bozyata Lyubov Ohrid, 2004* (Ohrid: Mitropolit Debarsko Kiçevski, 2004), 40; Krstev, *Hristiyanski Pogled Na Brakot,* 20.

Tanrımız, Sen ki havarilerinin en büyük övüncü ve şehitlerinin duyduğu sevincin hazinesisin, herkese bir ve bölünmez Üçlüğü ilan ettin."

Sonra papaz taçları çıkarır. Önce damadın başından tacı çıkarır ve şöyle der: "Büyük ol, ey damat, İbrahim gibi; kutsanmış ol İshak gibi; çoğal Yakup gibi. Tanrı'nın emirlerini doğrulukla yerine getirerek esenlik içinde yürü."

Gelinin tacını alıp şöyle der: "Ve sen, ey gelin, büyük ol Sara gibi; sevinç dolu ol Rebekka gibi; çoğal Raşel gibi; kocan ile mutlu olup Yasanın yollarını takip ederek; çünkü bu Tanrı'yı hoşnut eder."

Papaz: "Rabb'e dua edelim."

Koro: "Rab merhamet eyle."

Papaz: "Ey Tanrımız Rab, Galile'nin Kana köyünde bulunup oradaki evliliği kutsayan Sen, Senin isteğinle evlilik bağında birleşen bu hizmetkârlarının evliliğini de kutsa (haç işareti yapar). Onların geliş ve gidişlerini kutlu kıl. Hayatlarını tüm iyi şeylerle donat. (Bu esnada papaz, taçları masanın üzerine koyar). Onların taçlarını krallığına bozulmamış ve kirlenmemiş bir şekilde kabul edip kuşaklar boyunca günahtan koru."

Koro: "Âmin."

Papaz: "Hepinize esenlik olsun."

Koro: "Ve sizin ruhunuza."

Papaz: "Başlarımızı Rabb'in huzurunda eğelim."

Koro: "Sana ya Rab."

Papaz: "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh; Tamamen Kutsal, Bir ve Bölünmez, Yaşam veren Üçlük; Tek Tanrısal Öz ve Krallık sizi kutsasın (haç işareti yapar), size uzun bir ömür, hayırlı evlatlar, iman ve yaşamda olgunluk bağışlasın. Sizi yeryüzünün tüm iyilikleriyle donatsın ve vaat edilmiş kutsamalara layık kılsın; Kutsal Tanrı-doğuranın ve tüm erenlerin duaları aracılığıyla."

Koro: "Âmin."

Papaz: "Övgüler Sana, Tanrımız ve ümidimiz Mesih, övgüler Sana."

Okuyucu: "Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a yücelik olsun; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Rab merhamet eyle (3 kez). Kutsa ey kutsal peder."

Papaz: "Galile'nin Kana köyündeki varlığıyla evliliği şerefli kılan gerçek Tanrımız Mesih; tamamen kutsal annesinin, kutsal ve şanlı ve övgüye layık elçilerinin, kutsal ve

Tanrı tarafından taçlanmış ve elçilere denk Konstantin ve Helen'in, kutsal ve yüce şehit Prokopios'un ve de tüm kutsal erenlerin duaları aracılığıyla, iyi ve sevgi dolu Rabb'imiz olarak bize merhamet etsin ve bizi kurtarsın. Kutsal Babalarımızın duaları aracılığıyla Tanrımız Rab İsa Mesih bize acısın ve bizi kurtarsın."

Koro: "Âmin."[798]

[798] Timotey, *Trebnik*, 68-94.

3.4) RAHİP TAKDİSİ (SVEŞTENSTVO - RAKOPOLAGANJE)

3.4.1) Rahip Takdisi'nin Kelime ve Terim Anlamı

Rahip takdisi, bir sakrament olarak, Hıristiyanlığa ait din adamı atama ayinidir. Yetkin birinin adayın üzerine el koyma hareketini yapmasından dolayı el koyma anlamına gelen kelimeler de bu sakrament için kullanılmıştır. Bu sakrament "rahip takdisi"[799], "ruhban takdisi"[800], "rûhânilik sırrı veya ruhbanlık sırrı"[801] şeklinde adlandırılmaktadır.

Rahip takdisi, kişiye ekmek ve şarabı Mesih'in bedeni ve kanına dönüştürme, ayrıca günahları affetme yetkisi veren sakramenttir.[802] Rahip takdisi, kilise hiyerarşisinin üç üst merhalesinde bulunan piskopos, papaz ve diyakoz takdis ayinidir. Bu görevler sadece tayinle değil, takdis ayiniyle verilir. Takdis ise piskopos tarafından yapılır.[803]

Rahip takdisi, Hıristiyan kilisesinde belirli manevî fonksiyonları icra etmesi için, kiliseye veya kilise teşkilatına ait otorite vasıtasıyla bir kişiye aktarılan manevî bir güçtür. Rahip takdisi, takdis edilen kişiyi, ruhani sınıftan olmayanlardan silinmez bir işaret veya özellikle ayırır. Bu yüzden onun, vaftiz gibi tekrar edilmemesi gerekir. Ayrıca bu sakrament kişiye lütuf verir. Bu özelliğinden dolayı bir sakrament olarak kabul edilmiştir.[804]

Rahip takdisi sakramentini alan bir Hıristiyan hayatını Hıristiyan toplumuna ve dolayısıyla tüm insanlığa hasretmeyi vaat eder.[805] Bu sakramenti alan kişi artık laik sınıfından çıkıp, ruhban sınıfına girmiş sayılır.[806]

Rahip takdisinde piskopos, papaz ve diyakozların rütbeleri, hukuki olarak tayin edilmiş bir piskoposun, kedisine bu rütbelerden biri verilecek olan adayın başının üzerine ellerini koyması ve özel kutsama duasını okumasıyla verilir.[807]

---

799 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 230.
800 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 408.
801 Durak, *Süryani Ortodoks Kilisesi'nde İbadet*, 253,257.
802 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 230.
803 Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 441.
804 Güç, *Dinlerde Mabed ve İbadet*, 207.
805 Michel, *Hıristiyan Tanrı Bilimine Giriş*, 91.
806 Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 294.
807 Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 441.

3.4.2) Yeni Ahit'te Rahip Takdisi

Eski Ahit'te Şalem kralı Melkisadek'in ekmek ve şarap ile İbrahimi takdis etmiştir: *"Yüce Tanrı'nın kâhini olan Şalem Kralı Melkisadek ekmek ve şarap getirdi. Avram'ı kutsayarak şöyle dedi: Yeri göğü yaratan yüce Tanrı Avram'ı kutsasın."*[808] Musa sonrası dönemde Levililer kâhinler sınıfı olarak belirlenmiş ve dinî görevleri yönetmişlerdir. Hıristiyan inancına göre ise, İsa Mesih kendinden önceki bütün rahiplik görevlerini devralmış bir başrahip konumundadır. Mezmurlar'da geçen, *"RAB ant içti, kararından dönmez: Melkisadek düzeni uyarınca sonsuza dek kâhinsin sen!" dedi."*[809] sözlerinin İsa Mesih'e işaret ettiği kabul edilmektedir. Bu sebeple Mesih'in ardından gelen din adamları da onun görevlendirdiği kişilerdir. Buna göre, Mesih başrahip, sonraki din adamları ise onun papazlarıdır.[810]

Rahip takdisi sakramentinde el koyarak kutsama eylemi önemli bir yere sahiptir. El koyarak yapılan takdisin, Eski Ahit metinlerinde de bulunduğu görülmektedir: *"Yusuf, oğullarını babasının kucağından alıp onun önünde yere kapandı. Sonra Efrayim'i sağına alarak İsrail'in sol eline, Manaşşe'yi soluna alarak İsrail'in sağ eline yaklaştırdı. İsrail ellerini çapraz olarak uzattı, sağ elini küçük olan Efrayim'in, sol elini Manaşşe'nin başına koydu."*[811] Buradaki el koyma ile takdis, yetkin birisinin başka birine yetki vermesine işarettir.

İsa Mesih ilk olarak on iki havariyi seçmiş ve bunlara bazı yetkiler vermiştir. Sinoptik İncillerde bu konuda mutabıktır.[812] Yetmişleri seçmesi ve görevlendirilmesi ise sadece Luka İncili'nde aktarılmaktadır.[813] İsa Mesih'ten sonraki yıllarda havariler ve diğer Hıristiyan misyonerler dinlerini yaymak maksadıyla değişik şehirlere yolculuklar yapmışlar. Bu şehirlerde dinlerine giren kimselerin yönetim sorumluluğu cemaatin ihtiyarlarına verilmiştir. Bu konu Elçilerin İşleri bölümünde şöyle geçmektedir: *"O kentte de Müjde'yi duyurup birçok öğrenci edindiler. Pavlus'la Barnaba daha sonra Listra, Konya ve Antakya'ya dönerek öğrencileri ruhça pekiştirdiler, imana bağlı kalmaları için*

---

808 Yaratılış 14:18-19.

809 Mezmurlar 110:4.

810 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 230.

811 Yaratılış 48:12-14.

812 Matta 4:18-22;10:1-5; Markos 1:16-20; Luka 6:12-16.

813 Luka 10:1-22.

onlara cesaret verdiler. 'Tanrı'nın Egemenliği'ne, birçok sıkıntıdan geçerek girmemiz gerekir' diyorlardı. İmanlılar için her kilisede ihtiyarlar seçtiler. Dua ve oruçla onları, inandıkları Rabb'e emanet ettiler."[814] *"Pavlus, Milet'ten Efes'e haber yollayarak kilisenin ihtiyarlarını yanına çağırttı… Kendinize ve Kutsal Ruh'un sizi gözetmen olarak görevlendirdiği bütün sürüye göz kulak olun. Rabb'in kendi kanı pahasına sahip olduğu kiliseyi gütmek üzere atandınız."*[815]

Kilisenin ilk yıllarında "ihtiyar" kelimesi "kollayıp gözetmek" manasına gelen piskopos kelimesiyle eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Daha sonraki dönemlerde piskopos kelimesi, ihtiyarlar arasından seçilen yöneticiyi veya konsey başkanını ifade etmeye başlamıştır. Kilisenin ihtiyarları arasına seçilebilmek için, kişinin iyi bir aile babası, tek eşli, saygın, mutedil, konuksever ve iyi huylu olması gerekiyordu. Ayrıca paraya ve içkiye düşkün olmamalıydı. Kilisenin diğer görevlileri olan diyakozlar için de benzer niteliklere sahip olmak gerekiyordu. Göreve başlarken kendilerine dua edilmekte ve yetkili kişi tarafından üzerine el koymak suretiyle uygulama gerçekleştirilirdi.[816] Erken dönem Hıristiyanlıkta ihtiyarlarda aranan özellikler şöyle sıralanmıştır: *"Bu nedenle aranızdaki ihtiyarlara, onlar gibi bir ihtiyar, Mesih'in çektiği acıların tanığı, açığa çıkacak olan yüceliğin paydaşı olarak rica ediyorum: Tanrı'nın size verdiği sürüyü güdün. Zorunluymuş gibi değil, Tanrı'nın istediği gibi gönüllü gözetmenlik yapın. Para hırsıyla değil, gönül rızasıyla, size emanet edilenlere egemenlik taslamadan, sürüye örnek olarak görevinizi yapın. Baş Çoban göründüğü zaman yüceliğin solmaz tacına kavuşacaksınız. Ey gençler, siz de ihtiyarlara bağımlı olun. Hepiniz birbirinize karşı alçakgönüllülüğü kuşanın; çünkü Tanrı kibirlilere karşıdır, ama alçakgönüllülere lütfeder."*[817]

Bu göreve getirilen kişide aranan özellikler farklı bir bölümde şöyle geçmektedir: *"İşte güvenilir söz: Bir kimse gözetmen olmayı gönülden istiyorsa, iyi bir görev arzu etmiş olur. Ancak gözetmen ayıplanacak bir yanı olmayan, tek karılı, ölçülü, sağduyulu, saygın, konuksever, öğretmeye yetenekli biri olmalı. Şarap düşkünü, zorba olmamalı; uysal, kavgadan ve para sevgisinden uzak olmalı. Evini iyi yönetmeli, çocuklarına söz dinletmeli, her yönden saygılı olmalarını sağlamalı. Kendi evini yönetmesini bilmeyen,*

---

814 Elçilerin İşleri 14:21-23.

815 Elçilerin İşleri, 20:17,28.

816 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 231.

817 1. Petrus 5:2-5.

Tanrı'nın topluluğunu nasıl kayırabilir? Gözetmen yeni iman etmiş biri olmamalı. Yoksa gurura kapılıp İblis'in uğradığı yargıya uğrayabilir. Topluluğun dışındakiler tarafından da iyi bir insan olarak tanınmalıdır. Öyle ki, ayıplanacak duruma ve İblis'in tuzağına düşmesin."[818]

"İhtiyar seçilecek kişi eleştirilecek yönü olmayan, tek karılı biri olsun. Çocukları imanlı olmalı, sefahatle suçlanan ya da asi çocuklar olmamalı. Gözetmen, Tanrı evinin kâhyası olduğuna göre, eleştirilecek yönü olmamalı. Dikbaşlı, tez öfkelenen, şarap düşkünü, zorba, haksız kazanç peşinde koşan biri olmamalı. Tersine, konuksever, iyiliksever, sağduyulu, adil, pak, kendini denetleyebilen biri olmalı. Hem başkalarını sağlam öğretiyle yüreklendirmek, hem de karşı çıkanları ikna edebilmek için imanlılara öğretilen güvenilir söze sımsıkı sarılmalı."[819]

Daha önce de ifade edildiği üzere ihtiyarların seçilmesi ve ruhsal armağanları almaları, üzerlerine el koymak suretiyle gerçekleşmiştir: *"Peygamberlik sözüyle, ihtiyarlar kurulunun ellerini senin üzerine koymasıyla sana verilen ve hâlâ sende olan ruhsal armağanı ihmal etme."*[820] *"Bu nedenle, ellerimi senin üzerine koymamla Tanrı'nın sana verdiği armağanı alevlendirmen gerektiğini hatırlatıyorum; çünkü Tanrı bize korkaklık ruhu değil, güç, sevgi ve özdenetim ruhu vermiştir."*[821] Yine bunların seçiminde acele davranılmaması gerektiği de ifade edilmektedir, *"Birinin üzerine ellerini koymakta aceleci davranma…"*[822]

Sinoptik İncillerde ise el koyma eylemi farklı şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu pasajlarda çoğunlukla İsa Mesih'in şifa dağıtırken hastaların üzerine el koyma eyleminden bahsedilmiştir. Ancak el koyma iyileştirmede yapılan tek hareket değildir. Rahip takdisi sakramenti açısından daha dikkat çekeni Markos'un aktardığı, İsa'nın diriliş sonrası öğrencilerini görevlendirirken hastalar için el koyma yetkisi vermesidir. *"İsa onlara şöyle buyurdu: Dünyanın her yanına gidin, Müjde'yi bütün yaratılışa duyurun. İman edip vaftiz olan kurtulacak, iman etmeyen ise hüküm giyecek. İman edenlerle birlikte görülecek belirtiler şunlardır: Benim adımla cinleri kovacaklar, yeni dillerle konuşacaklar,*

---

818 1. Timoteos 3:1-7; Ayrıca bk. 1. Timoteos 3:8-13.

819 Titus 1:6-9.

820 1. Timoteos 4:14.

821 2. Timoteos 1:6.

822 1. Timoteos 5:22.

yılanları elleriyle tutacaklar. Öldürücü bir zehir içseler bile, zarar görmeyecekler. Ellerini hastaların üzerine koyacaklar ve hastalar iyileşecek."[823] El işaretiyle kutsamanın rahip takdisi sakramentiyle ilişkisini belirgin hale getiren ise Luka İncili'nde İsa Mesih'in göğe alınmadan önce ellerini kaldırarak elçileri kutsamasıdır. *"İsa onları kentin dışına, Beytanya'nın yakınlarına kadar götürdü. Ellerini kaldırarak onları kutsadı. Ve onları kutsarken yanlarından ayrıldı, göğe alındı."* [824] Ancak buradaki kutsama, topluluğa yönelik olduğu için ellerini üzerine koyma şeklinde değil de ellerini yukarıya kaldırma, önünde duranların başlarının yukarısına ellerini kaldırma biçimi akla daha yakındır. Bir nevi yetkin olanın diğerlerine yetki aktarmak için onları kutsaması olarak düşünmek mümkündür.

İsa Mesih'in öğrenciler arasından bazılarını seçmesi ve yetkilerle donatması topluluk içerisinde bazılarının öne çıktığı anlamına gelir. Öğrencilerine verdiği yetkiler kendisinin gerçekleştirdiği yetkilerdir. Bu ise her şeyden önce yetkilendirilmenin yetkin birisi tarafından gerçekleştirildiğini ve yetkin olanın yetki verilenden daha üstte olduğunu göstermektedir.[825]

İsa Mesih'in elçilere yetki verme hususu, diğer sakramentlerle de ilişkilidir. Neticede rahip takdisi sakramenti ve bu sakramentin uygulandığı kişi sakramentleri icraya da yetki kazanmaktadır.[826]

3.4.3) Rahip Takdisinin Tarihçesi

Hıristiyanlıkta kilise ne kadar önemli ise din adamları sınıfı da o kadar önemlidir; çünkü kilisenin ayakta durabilmesi ve yerini muhafaza etmesi tamamen ruhban sınıfının varlığına bağlıdır. Kilisesiz bir Hıristiyanlık düşünülemeyeceği gibi, din adamı olmayan kilise de düşünülemez.[827]

İsa Mesih'in gelişiyle birlikte başlayan yeni süreçte herhangi bir kurban ritüeli olmadığı için, ilk nesil Hıristiyanları arasında rahibe ihtiyaç duyulmamıştır. Bu dönemdeki Hıristiyanlar genellikle Yahudi kökenliydiler ve Kudüs'teki mabette görev yapan din

---

823 Markos 16:15-18.

824 Luka 24:50-51.

825 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 419-420.

826 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 420.

827 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 234.

adamlarının meşruiyetini hâlâ kabul etmekteydiler. Ancak M.S. 70 yılında Mabed'in yıkılmasından ve Hıristiyanlığın farklı coğrafyalara yayılmasından sonra rahiplere ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Öyle anlaşılmaktadır ki, ilk dönem kilise tarihinde rahip, daha doğrusu başrahip olarak adlandırılan tek bir kişi vardır ve o da İsa Mesih'tir.[828]

Hıristiyanlığın erken dönemlerinde (M.S. 50-150) havari, öğretmen, cemaat reisi (piskopos) ve yardımcıları (diyakozlar) gibi bazı vazife paylaşımlarının yapıldığı görülmektedir. Fakat henüz sabit bir teşkilat, yetkileri sınırlandırılmış görevler ve yönetmelikler bulunmamaktaydı. Vazife taksimatının ilk olarak Roma'da birinci yüzyılın sonlarında yapıldığı anlaşılmaktadır. Piskoposluk makamı, başlangıçta kilise muhafaza memuriyeti iken, sonraları cemaat idareciliği görevini de bünyesine dâhil etmiştir. Onun vekilleri, kilisedeki cemaati idare eden papazlar olmuştur. Piskopos bütün papazlara çağrıda bulunabilmekte ve onlara memuriyetler verebilmekteydi. Vaftiz, günah itirafı, ibadet yönetimi, cemaate alma ve cemaatten çıkarma gibi bütün işler onun idaresindeydi. Rahiplere yönelik papazlık bölgelerinin ihdası dördüncü yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmıştır. Diyakozluk makamı ise, havariler dönemine kadar dayandırılır, fakat 250 yıllarından sonra baş diyakozluk ve onu takiben küçük kilise memuriyetlerine rastlanılmaktadır.[829]

Havarileri ve Mesih'i gören ilk neslin ardından, ikinci ve üçüncü yüzyıllarda ihtiyarlar Hıristiyan toplumunda daha önemli bir yer edinmeye başlamışlardır. Bazı yerlerde, ihtiyarların başkanı epsikopos olarak isimlendirilmiştir. Bu kişi hem bölgesinde Hıristiyanların yönetim işini üstlenmiş hem de evharistiya ayinini yönetmiştir. Evharistiyanın bir kurban ritüeli olarak uygulanmaya başlamasıyla birlikte, piskoposun rahiplik görevini üstlendiği kabul edilir. Üçüncü yüzyılın sonunda Hıristiyan toplulukların yönetim işini ihtiyarlar, piskoposlar ve diyakozlar yürütmekteydi. Piskopos zamanla bu üçlü grup hiyerarşisinde en üstte yer almıştır.[830]

Başlangıçta havariler, ihtiyarlar ve diğerleri geçimlerini sağlamak için değişik işlerde çalışmanın yanı sıra kilise görevlerini de yürütmüşlerdir. Ancak Hıristiyanların sayısının artmasıyla birlikte, piskoposların sadece kilise görevi yapma zorunluluğu ortaya çıkmış ve piskoposlar Hıristiyanların getirdikleri sunularla geçimlerini sağlamaya

---

828 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 232-233.

829 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 225; Durak, *Süryani Ortodoks Kilisesi'nde İbadet*, 254.

830 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 233.

başlamışlardır. Hıristiyanlığın daha da yaygınlık kazanmasından sonra, piskoposlar kendileri gibi tam mesai çalışacak yardımcılara ihtiyaç duymuşlardır. Önceleri ihtiyarlara bağlı olarak görev yapan diyakozlar, bu aşamada yerel kilisenin yönetimi işini üstlenmiş olan piskoposun yardımcıları haline gelmişlerdir. Piskoposların, ihtiyarların ve diyakozların ortak özellikleri ise, görevlerine el koyma ritüeli ile başlamış olmalarıdır. Piskopos, göreve başlama ritüelini adayın üzerine elini koyup dua okuyarak gerçekleştirirdi. Piskopos, ihtiyarların ve komşu bölgelerden gelen piskoposların katılımıyla ve bunlardan birinin yaptığı dua ile görevlendirilirdi. Diyakozun görevlendirilmesinde ise, sadece piskoposun bulunması yeterli sayılırdı.[831]

Piskoposlar ve papazlar için evlilik yasağının eski bir kaide olduğu ifade edilmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere başlangıçta bir kimse evli olarak piskoposluk veya papazlık görevine geldiyse, ailevi hayatını devam ettirirdi. Evlenme yasağı ilk olarak 1339 yılındaki II. Luteran Konsili'nde konmuştur.[832]

Hıristiyanlıkta ruhaniler ve cemaat arasında kesin ayrılık, 95 yılı civarında ortaya çıkmıştır. Mesih kilise hizmeti için havarilerini, havariler de piskopos ve diyakozları tayin etmişlerdir. Bu şekilde her bir görevli İsa'nın elçisi ve vekili konumunda olmuştur.[833]

Dördüncü yüzyıldan itibaren evharistiyayı yönetmeleri bağlamında aynı işi yapan piskoposlar "baş-rahip", ihtiyarlar ise "rahip" olarak adlandırılmışlardır. Ancak piskoposlar halktan tamamen ayrı bir sınıftı ve kendilerine özgü kıyafetleri ve davranış biçimleri vardı. Rahipler ise halkla iç içe olduğundan kendilerine has bir kıyafetleri yoktu. Yani ibadet görevleri dışında papazların halktan farkı bulunmamaktaydı. Fakat dördüncü yüzyıldan sonra papazların da kendilerine has kıyafetleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bununla birlikte ilk dönemlerde rahip takdisi töreninde, rahip adayının üzerine piskoposun sadece el koyması ve dua etmesi ile bu sakrament gerçekleştiriliyordu. Sonraki dönemlerde ise rahip adayına, görevinin ayırt edici bir nişanesi olarak özel bir elbise giydirilmeye başlanmıştır.[834]

---

831 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 234.

832 Erbaş, Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler), s. 225; Durak, Süryani Ortodoks Kilisesi'nde İbadet, s. 255.

833 Durak, *Süryani Ortodoks Kilisesi'nde İbadet,* 255.

834 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 237.

3.4.4) Hıristiyan Mezhepler Arasındaki Farklar

Katolik ve Ortodokslara göre rahip takdisi, havarilerle yediği son akşam yemeğinde İsa Mesih tarafından tesis edilmiştir. İsa Mesih'in bu yemek esnasında *"Beni anmak için bunu yapın"* cümlesi rahip takdisine işaret olarak anlaşılmıştır. Rahip takdisi törenleri ve kutlamalarının geçerliliği için başlangıçtan itibaren Mesih'ten havarilerine, havarilerden de kendi haleflerine verilmiş olan yetkilerin kuşaktan kuşağa intikali hiç kesintiye uğramadan süregelmiştir. Protestan Kilisesi'nde, tüm vaftiz olanlara ait ortak bir kutsal görevin dışında başka bir kutsal görev yoktur. Bu sebeple Protestanlarda, Katolik ve Ortodoksların aksine, başlangıçtan beri böyle bir yetkinin kesintisiz bir şekilde intikali sorunu gündeme getirilmemektedir.[835]

Katolik ve Ortodokslara göre rahip takdisi, alan kişiye, artık bozulmaz bir özellik kazandırmaktadır. Protestanlarda rahip takdisi havarilerden kalma "elini üstüne koyma" uygulamasıdır. Bu takdis herhangi bir görevli tarafından yapılabilir. Katolik ve Ortodokslara göre kilise görevlilerinin şekli merasimleri, ibadetin bir parçasıdır. Bunların çoğu havarilerden kalma olup, papazlar tarafından ihmal edilemezler. Aksi halde papaz büyük bir günah işlemiş olur. Protestanlara göre ise, din görevlilerinin merasimleri her kilise tarafından organize edilebilir ve ihtiyaca göre ve Tanrı'nın kelamına uygun olarak gerçekleştirilir.[836]

Hıristiyan mezhepleri arasında ruhbanlık sınıfının evlenip evlenmeme konusunda da farklılıklar vardır. Katolik Kilisesi'ne göre, diyakozların dışında iki ruhban sınıfı olan piskoposlar ve papazlar bekâr olarak yaşamak zorundadırlar. Doğu kiliselerinde kilise hiyerarşisi beyazlar (evli din adamları) ve karalar (manastır ruhanileri) şeklinde ikiye ayrılır. Manastır ruhanileri evlenemezler ve piskoposlar manastır ruhanileri arasından seçilir. Bir kişi hem evlenmek hem de papaz olmak istiyorsa ruhbanlığın ilk adımı sayılan diyakozluk makamına atanmadan önce evlenmelidir. Aslında, papazların bekâr olması teşvik edilmektedir. Kısaca ifade edecek olursak, evli bir insan papaz olabilir; ancak bekâr bir papaz rahip takdisi sakramentini aldıktan sonra evlenemez. Evlilerin diyakoz ve papaz olması mümkünken, piskoposların bekâr olma şartı vardır.[837] Protestanlarda ise din

---

835 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler),* 229-230.

836 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler),* 232.

837 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 239-240.

adamlarında bekâr olmak zorunluluğu yoktur. Protestan Kiliselerinin kendi içerisinde de bu sakramentin yapılış şekilleri ve prensipleri açısından büyük değişiklikler bulunmaktadır.[838]

3.4.5) Makedon Ortodoks Kilisesinde Rahip Takdisi

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde rahip takdisi töreni için rahiplik töreni "свештенство" (sveştenstvo) ve el koyma "рaкополагање" (rakopolaganje) anlamına gelen kelimeler kullanılmaktadır. Uygulanan üç rütbe ise diyakozluk (gakon), papazlık (pop) ve piskoposluk (piskopos) şeklindedir.

Rahip takdisi aslında din adamlarının tayini, görevlendirilmesi ve fonksiyonlarının belirlenmesi için yapılan kutsal bir sakramenttir ve Hıristiyan tebliğinin İsa Mesih tarafından havarilere devredilmesi geleneğine kadar geriye götürülmektedir. Böylece bu geleneği devralan din adamları Hıristiyanlığın varlığını zamanın sonuna kadar devam ettirirler. Rahip takdisi atamasına Yeni Ahid'deki zeminine delil olarak Mesih'in insan ve Tanrı arasında ara bulucu pozisyonu gösterilir. Kilisenin başı olan Mesih önce havarileri seçmiş, havarilerden sonra yetmişleri seçmiş onlar da ruhi anlamda yetki almışlar hatta belirli konularda havarilerin yerini almışlardır. Havariler ve yetmişlerden sonra bu görev din adamlarına aktarılmıştır.[839]

Genel olarak bakıldığında rahip takdisi töreni tektir, fakat piskopos, papaz ve diyakoz olmak üzere üç derecesi vardır. Alttaki dereceden üst derecelere sırayla çıkılmaktadır. Bunun böyle olması üst rütbelerin öneminden ve vasıflarından dolayıdır. Bu üç rahiplik derecesi Tanrı'nın emriyle oluşmuştur. Fakat insan tarafından oluşturulan dereceler de var. Mesela diyakozluk grubunda "ipogakon" adı altında bir alt diyakozluk derecesi tesis edilmiştir. Fakat Yeni Ahit metinlerinde böyle bir rütbeden bahsedilmemektedir.[840]

Rahip takdisi sadece piskopos tarafından uygulanır. Evharistiya sakramenti esnasında adayın üzerine el koyma, dua ve Kutsal Ruh'un lütfuyla kişinin atanacağı rütbeye göre

---

838 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 230,233.

839 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 167.

840 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 169-170.

bu sakrament gerçekleştirilebilir.[841] Ayrıca rahip takdisi, vaftiz ve kuvvetlendirme gibi tekrarlanmaz ve silinemez bir sakramenttir.[842]

3.4.5.1) Ruhbanlık/Rahiplik

İsa Mesih ilk önce havarileri seçmiştir. Daha sonra piskoposlar, papazlar ve diyakozlar da onların yardımcıları ve havarilerin halefleri olmuştur. Makedon Ortodoks Kilisesi bunların tümünü rahipler anlamına gelen "sveştenici" kelimesiyle isimlendirmektedir.[843] İsa Mesih sadece bu kişilere sakramentleri uygulama yetkisini vermiştir.[844] Aziz Yovan Zlatoust (Ioannis Hrisostomos) rahipleri överken onlara krallardan daha çok saygı gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir.[845]

Tüm inananlar aslında İsa Mesih'in rahipliğine katılımcıdırlar. Nasıl ki İsa Mesih kendini haç üzerinde insanlar için feda etmişse aynı şekilde her vaftiz olan kişi kendisini Tanrı'ya feda etmeye çağırılmıştır: *"O sizi diri taşlar olarak ruhsal bir tapınağın yapımında kullansın. Böylelikle, İsa Mesih aracılığıyla Tanrı'nın beğenisini kazanan ruhsal kurbanlar sunmak üzere kutsal bir kâhinler topluluğu olursunuz… Ama siz seçilmiş soy, Kral'ın kâhinleri, kutsal ulus, Tanrı'nın öz halkısınız. Sizi karanlıktan şaşılası ışığına çağıran Tanrı'nın erdemlerini duyurmak için seçildiniz."*[846]

Rahiplik kilisede özel bir görevdir. Bu işi yapacak olan özel kişiler, piskoposun takdisi ve Kutsal Ruh'un etkisiyle sakramentlerin hizmetkârları olabilirler. Tıpkı İsa Mesih'in Tanrısal armağanları öğrencilerine vermesi gibi, günümüzde de Tanrısal armağanlar rahip takdisi sakramentiyle adaylara verilir. Daha sonra İsa Mesih'in öğrencileri ve onların halefleri kiliselerde el koymak suretiyle piskoposları ve rahipleri aynı Tanrısal güçle takdis ederek bu kutsal göreve atarlar.[847] *"Kendinize ve Kutsal Ruh'un sizi gözetmen olarak görevlendirdiği bütün sürüye göz kulak olun. Rabb'in kendi kanı pahasına sahip olduğu kiliseyi gütmek üzere atandınız."*[848]

---

841 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 574.

842 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 172.

843 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 72.

844 Luka 6:13; Matta 28:18-20; Markos 16:15;Yuhanna 15:16; 20:21-23.

845 Arhiepiskop Simeon - Zena Luya Monsabra, *Pouka o Cveştenstvu i Sveşteniçko Dostoyanstvo* (Skopye: Hrişçanskog Dela, 1940).

846 1. Petrus 2:5, 9.

847 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 73.

848 Elçilerin İşleri 20:28.

Bugün Makedon Ortodoks Kilisesi kurallarına göre sadece rahip takdisi törenini alan biri rahiplik yapabilmektedir. "Sözü yaymaya gönderilmezlerse, sözü nasıl yayacaklar?"[849] "Hepsi elçi mi? Hepsi peygamber mi? Hepsi öğretmen mi? Hepsi mucize yapar mı?"[850] şeklindeki pasajlar hiç kimsenin kendisini rahip yapamayacağını gösterir. İsa Mesih de kendi kendini yüceltmemiştir: *"Kimse baş kâhin olma onurunu kendi kendine alamaz; ancak Harun gibi, Tanrı tarafından çağrılırsa alır. Nitekim Mesih de başkâhin olmak için kendi kendini yüceltmedi. O'na, 'Sen benim Oğlum'sun, Bugün ben sana Baba oldum' diyen Tanrı O'nu yüceltti."*[851]

3.4.5.2) Rahiplik Adayında Aranan Şartlar

Alttaki dereceden üst derecelere sırayla çıkılmaktadır. İsa Mesih kadınların rahip olmalarını istememiştir. Eğer istemiş olsaydı öncelikle annesi Meryem'i ve kendisi ile havarileri için aşkla uğraşan kadınları rahip yapması beklenirdi. İsa Mesih'in hiçbir kadına rahiplik vazifesi vermediğine göre, hiç kimsenin kadınları rahip yapmaya yetkisi olamaz.[852]

Rahip adayı ister evli olsun ister olmasın rahip takdisi sakramentini alabilmesi için bazı şartları taşıması lazımdır. Rahip adayının; Ortodoks kilisesinin üyesi olması, iyi bir karaktere sahip ve insani ilişkilerinin iyi olması gerekmektedir. Ruhî ve fizikî anlamda sağlıklı olmalı, Tanrı'yı sevmeli ve görevlerini layıkıyla icra edebilmesi için herhangi bir fiziki engeli olmamalıdır. Alacağı rahiplik statüsü için belirlenmiş yaşı doldurmuş olması gerekir. Mesela diyakoz için en az yirmi beş, rahip olabilmesi için en az otuz, piskopos olabilmesi için de en az otuz üç yaşını doldurmuş olması gerekir. Bir kilisede ihtiyaç olduğu takdirde istisnai olarak yirmi beş yaşını doldurmuş olanlar da rahiplik statüsüne atanabilirler. Atanacağı rahiplik statüsüne göre eğitim almış olması gerekir. Mesela diyakoz ve rahip adayları için en az bir adet, dinî eğitim veren liseden mezun olduklarını gösteren diploması olması gerekir. Bu lisenin verdiği rahiplik yeterlilik diplomaları da bulunmalıdır. Piskopos adayından istenen şart ise Ortodoks bir fakülteden mezun

---

849 Romalılar 10:15.

850 1. Korintliler 12:29.

851 İbraniler 5:4-5.

852 Cirimotik, *Vistinska Lyubov*, 306.

olmasıdır. Ayrıca rahiplik hiyerarşisinde bir üst statüyü alabilmek için daha önce alt rahiplik statüsünü almış olması gerekir.[853]

Aday zihinsel olarak düzensiz ve dağınıksa, psikolojik bir rahatsızlığı varsa, ruhî veya fizikî bir eksikliği varsa ve bunlar kendisine verilen görevleri uygulama esnasında ona engel teşkil edecekse bu durumda adaya ruhbanlık verilmez. Eğer aday dinden çıkıp dinsizliğe düştüyse, tövbe edenler hariç, bu durumda da kişinin adaylığı düşürülür. Aday belirtilen kanunlara göre izin verilmeyen bir evlilik sürdürüyorsa, bilerek ve isteyerek bir insan öldürmüşse veya intihar etmeye teşebbüs etmişse adaylığı düşürülür. Yasak olan bir işle uğraşıyorsa, mesela faizle borç para veriyorsa, askerî bir görev icra ediyorsa veya ticaretle uğraşıyorsa ruhbanlık verilmez. İnananların bu sakramenti alacak olanlarda herhangi bir engel olduğunu bilmesi hâlinde, bunu bölge sorumlusu piskoposa el koyma işlemi gerçekleşmeden önce açıklaması gerekir. Bu yasaklara rağmen el koyma gerçekleştirildiyse, bu kişi daha sonra görevinden uzaklaştırılır.[854]

3.4.5.3) Rahiplerde Evlilik

Üçüncü yüzyılın sonunda ruhban sınıfı kilisedeki kutsal ibadetleri icra eden kutsal insanlar olarak telakki edildiği için bu sınıfa mensup olanların sıradan insanlardan farklı davranması gerekli görülmüştür. Ruhban sınıfı hem iyi davranışlar sergilemeli hem de cinsellikte ve evlilik konusunda farklı davranmalıydı. İsa Mesih'in ve Pavlus'un bekârlığı öven sözleri,[855] kilisede tam zamanlı olarak çalışan din adamlarına uyarlanmıştır. Yine Pavlus'un, kilise önderlerinin tek kadınla evli olması gerektiği yönündeki telkinleri,[856] bu dönemde piskoposların, ihtiyarların ve diyakozların birden fazla evlilik yapmayacakları şeklinde yorumlanmıştır. Mabet görevi öncesinde Yahudi din adamlarının cinsel ilişkiden uzak kalmaları gerektiğini açıklayan Tevrat hükmü, Hıristiyan ruhban sınıfı için de geçerli görülmüştür. Ancak yine de ilk dönem kilisesinde din adamlarının bir kısmı evlenmeye devam etmiş ve 693 yılında İstanbul'da yapılan konsilde, evli kişilerin ruhban sınıfına dâhil olabileceği kabul edilmiştir. Bununla birlikte, bekâr olarak rahipliğe giren kişinin evlenmesi; ayrıca, evli papaz ve diyakozların ayin günlerinde eşleriyle cinsel

---

853 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 78-79.

854 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 80.

855 Matta 19:12,29; 1. Korintliler 7:32-38.

856 1.Timoteos 3:2, 12; Titus 1:6.

ilişkiye girmeleri yasaklanmıştır. Evli bir papazın piskopos olabilmesi, hanımından boşanma şartına bağlanmıştır. Papazdan boşanan kadın, uzak bir manastıra gönderilir ve hayatını orada devam ettirirdi. Dolayısıyla ancak bekâr veya boşanmış bir kimse piskopos olabilirdi. Bu gelenek Katolik ve Ortodoks kilisesinde günümüze kadar yaşatılmıştır.[857]

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde ruhbanlık, evli ruhban sınıfı ve bekâr ruhban sınıfı diye ikiye ayrılmaktadır. Ancak evli ruhban sınıfının da diyakoz olarak atanmadan önce evlenmeleri gerekir. Dul kalmış bir diyakoz ve papaz ruhbanlıktan ayrılmak veya çıkmak şartıyla ancak yeniden evlenebilir.

Her insanın evlilik ile bekârlık arasında bir seçim yapma hakkı vardır. Fakat o evlenmeye karar verdiyse üzerine el konmadan önce evlenmesi gerekir; çünkü el koyma işlemi gerçekleştikten sonra evlenmek yasaktır. Üzerine el konduktan sonra evlilik gerçekleştirmişse kendi rütbesinden istifa etmesi, yani rahiplik görevinden ayrılması gerekir. Sadece okuyucuların kiliseye dâhil olduktan sonra evlenmelerine izin verilmektedir.[858]

Kilise evli olanlara el koyma işlemi gerçekleştirildikten sonra evlilik ilişkilerini koparmalarını yasaklamıştır:[859] *"Herkes evliliğe saygı göstersin. Evlilik yatağı günahla lekelenmesin."* [860] Bunun yanında eşler aralarında anlaşarak birbirlerinden uzak durabilecekleri, bunu da oruç ve temizlik arzusuyla yapabilecekleri ifade edilmektedir. Buna da delil olarak *"Geçici bir süre için anlaşıp kendinizi duaya vermekten başka bir nedenle birbirinizi mahrum etmeyin. Sonra yine birleşin ki, kendinizi denetleyemediğiniz için Şeytan sizi ayartmasın."*[861] ifadeleri gösterilmektedir.

Rahip ve diyakoz adayı sadece tek bir kadının kocası olabilir.[862] Onların karıları da dul, boşanmış veya eşini aldatan bir kadın olmamalıdır. Ayrıca rahiplerin ikinci bir evlilik yapması yasaktır.[863]

---

857 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 235.
858 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 85.
859 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 84.
860 İbraniler 13:4.
861 1. Korintliler 7:5.
862 1. Temoteus 3:2.
863 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 84.

Evlilik piskopos olma durumuna engel teşkil etmektedir. Bu sebeple piskoposlar evli olmayanlar veya dul olan papazlar arasından seçilmektedir. Piskopos adaylığı için dul olup çocukları olması herhangi bir engel teşkil etmemektedir.[864]

3.4.5.4) Rahip Tadisinin Yeri ve Zamanı

Her üç rahiplik rütbesi (piskoposluk, papazlık ve diyakozluk) için de geçerli olan uygulama zamanı evharistiya ayini esnasıdır. Bu sebeple ayrı bir uygulama zamanı yoktur. Evharistiya sakramentinin uygulandığı zaman diliminde rahip takdisi sakramenti de uygulanabilmektedir.[865] Bu sakramentin uygulandığı yer evharistiya sakramentinin de uygulandığı yer olan kilisenin içi, hatta sunak kısmıdır. El koyma işlemini gerçekleştiren piskoposun kendi piskoposluk bölgesinde ve herkese açık olması gerekir.[866]

Fakat her üç rahiplik rütbesini birbirinden ayıran en önemli özellik, onların uygulandığı yerlerdir; çünkü görev aldıkları kilise onlar için uygulama yerdir. Bu sebeple her rütbe için bu sakramentin mekânı farklıdır. Aynı rahiplik mertebesinden birden fazla adaya tek bir evharistiya skaramentinde el koyma hareketinin yapılması yasaktır. Bunun nedeni, el koyma işleminin adayın görev yapacağı kilisede gerçekleşmesi ve onun özel olarak o kilisede kutsanmasının gerekli görülmesidir; çünkü her bir rahip sadece bir kiliseye aittir.[867] Günümüzde bu, tek bir kilise veya kilise bölgesi şeklinde düşünülmektedir; zira bazı papazlar cematin az olduğu yerleşim yerlerinde, örneğin köyler gibi yerlerde aynı anda beş kilisede birden sorumlu olabilmektedirler.

3.4.5.5) Rahiplik Rütbeleri ve Görevleri

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde piskopos, papaz ve diyakoz olmak üzere üç adet rahiplik rütbesi bulunmaktadır. Bunların rütbeleri daha baştan itibaren birbirinden ayrılmış ve görevleri belirtilmiştir.[868] Mesih'in temsilcisi olarak seçilen bu üç rütbenin görevleri sırasıyla şu şekilde ifade edilmektedir: Piskopos üç temel rütbeden en büyüğüdür. Antakyalı Ignatius'un ifadesine göre piskopos "babanın canlı sureti gibidir." Piskoposlar görev bölgesinin en önemli yetkilileri olup buralarda dini öğreten, ayinleri yöneten ve

---

864 Mitrevski, *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna*, 10.

865 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 82.

866 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 172.

867 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 82.

868 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 74; Cirimotik, *Vistinska Lyubov*, 265.

dinî hizmetler veren yüksek rütbeli din adamlarıdır. Papaz; piskoposların altında bir statüye sahip olan rahipler, piskoposların yetkilerini devrettiği konularda dinî görevleri yerine getirirler. Diyakozluk (papaz yardımcısı) daha çok kutsal kitap okuma veya ikinci derecede hizmetlerle ilgili bir makam olup rahipliğe geçişte önemli bir basamak olarak kabul edilmektedir.[869]

3.4.5.5.1) Piskoposun Rolü ve Kutsanması

Makedon Ortodoks Kilisesi en üst rahiplik rütbesi için piskopos kelimesini kullanmaktadır. Piskoposluk rütbesinde bulunanlar için, görev ve sorumluluğu bağlamında farklı isimler kullanılmaktadır. Bu isimler, piskoposluk rütbeleri olarak da düşünülebilir. Bunlar; arhierey, arhiepiskop, patriyarh ve mitropolit. İlk üçü daha çok baş piskopos manasına gelirken, mitropolit ise bir bölgeden sorumlu olan piskopos anlamına gelmektedir. Halk arasında "vladika" ismiyle de anılmaktadır. Bu piskoposluk rütbeleri veya isimleri farklı olsa da rahiplik dereceleri aynıdır.[870]

Piskopos inananların, papaz ve diğer hizmetkârların yöneticisi; kutsal sakramentlerin en önemli hizmetkârıdır. O, dinin koruyucusu ve öğreticisidir. Körlerin yol göstereni, karanlıkta olanların ışığı, gençlerin öğretmeni, dünyanın ışığıdır. Piskopos tüm manastırların, kiliselerin, kurumların ve taşınmaz yerlerin, yani kendi piskoposluk bölgesinin koruyucusudur. Ona bütün bunları yönetme hakkı verilmiştir. Piskoposun yapabileceklerinin yanında yapamayacakları da bulunmaktadır. Piskopos ödünç alamaz, piskoposluk bölgesine ait herhangi bir malı değiş tokuş yapamaz ve bunları yatırım amacıyla işletemez veya taşınmazlardan birini satamaz. Ancak piskoposluk, mütevelli heyeti tarafından önerilen kararnameyle veya başpiskoposun yazılı bir izinle bütün bunları yapabilir. Kısaca yukarda belirttiğimiz konular hariç, her bir piskopos kendi piskoposluk bölgesinde bağımsız bir şekilde hareket edebilir.[871]

Piskoposun birçok görevi vardır. Tüm sakramentleri icra etmesi yanında, bu sakramentleri uygulayabilecek kişilerin üzerine el koyarak onları da bu konuda

---

869 Aydın, "Hırıstiyanlık (V. Mâbed ve İbadet)", 17/350.

870 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot,* 36.

871 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 75,84; Radomir Popoviç, *Bogoslovlye* (Beograd: Pravoslavni Bogoslovski Fakultet u Beogradu, 1998), 89.

yetkilendirir. Ayrıca yağı ve kiliseleri kutsama görevleri de vardır. Piskopos aynı zamanda kendi bölgesinde dinî anlamda en önemli öğretmen ve en önemli yöneticidir.[872]

Piskoposluk rütbesi, papazlık ve diyakozluk rütbelerine göre çok daha yücedir; zira bu rütbenin oluşmasındaki ana gaye rahiplik rütbesini doğurmasıdır. Böyle bir şeyin sorumluluğu yani rahiplerin sayısını çoğaltması sadece piskoposlara verilmiştir.[873]

Piskopos kutsaması evharistiya sakramenti esnasında, daha önce evharistiya sakramenti bölümünde bahsettiğimiz Ioannis Hrisostomos (Aziz Yovan Zlatoust) ve Büyük Basileios'un (Basil) litürjilerinde gerçekleştirilir. Hiçbir durumda Daha Önce Kutsanmış Armağanlar Litürjisi'nde bu sakrament uygulanmaz; zira piskoposlar daha sonra Tanrı'nın armağanlarını kutsamaktadırlar. Ayrıca tek bir litürjide tek bir piskopos takdis edilebilir. Bir piskoposun kutsanması esnasında bir başpiskopos (patriyarh) ve en az iki piskopos bulunmalıdır. Başpiskopos üç piskopos göndererek de bu kutsamanın yapılmasını sağlayabilir.[874]

Bir piskopos adayına direkt olarak bu rütbe verilmez, önce ilahi okuyucusu olur, sonra sırasıyla diyakoz ve papaz; ancak ondan sonra piskopos olarak atanır. Bu takdisler hemen peş peşe yapılmaz, aralarında belli bekleme süreleri bulunmaktadır. Bunun gerçek anlamda adayın sadakatini göstermesi anlamı taşıdığı ifade edilmektedir. Bu sebeple piskopos seçiminde acele davranılmaması gerektiği ifade edilmiştir.[875] Buna bir delil olarak, Pavlus'un Timoteus'a mektubundaki şu cümleler gösterilmektedir: *"Birinin üzerine ellerini koymakta aceleci davranma, başkalarının günahlarına ortak olma. Kendini temiz tut."*[876]

Piskoposluk hiyerarşisinde; "metropolit" bölge sorumlusu olan piskopostur. "Arhiereyi" veya "arhiepiskop" başpiskopos anlamına gelir ve tüm ülkeden sorumlu ve piskoposların başı kabul edilen piskoposa verilen isimdir. "Patriyarh" ise, patriktir, tüm Ortodoks dünyasından sorumlu olan kişiye verilen isimdir. Aynı gurup içerisindeki bu rütbeler arasındaki fark, onların dinî veya idari görevleri ve sorumluluklarından ortaya

---

872 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 574; Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 37.

873 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 76.

874 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 169; Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 78.

875 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 171.

876 1. Timoteos 5:22.

çıkmaktadır. Fakat her rütbe türetildiği veya ortaya çıktığı rahip düzeni seviyesinde kalır.[877]

3.4.5.5.2) Papazın Rolü ve Kutsanması

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde papaz için "pop" kelimesini kullanılmaktadır. Papaz piskoposluk rütbesine göre daha aşağıda yer almaktadır ve tamamen piskoposa bağlı olarak görev yapmaktadır.[878] Papaz, o bölgeden sorumlu olan piskopos tarafından üzerine el konularak kutsanır. Bazı durumlarda bölgeden sorumlu olan piskoposun resmi yazısıyla başka bir piskopos bu görevi icra edebilir.[879] Bu şekilde papaz, piskopostan bir kilisede görev yapabilmek ve sakramentleri icra edebilmek için hak ve yetki almaktadır. Sakramentler arasında sadece rahip takdis sakramentini icra edemez ve sakramentlerde kullanılan yağı kutsayamaz.[880]

Papaz kutsaması evharistiya sakramenti esnasında yapılır. Daha önce evharistiya sakramenti bölümünde bahsettiğimiz (Aziz Yovan Zlatoust) Ioannis Hrisostomos ve (Vasil Velik) Büyük Basileios'un (Basil) litürjilerinde gerçekleştirilir. Hiçbir durumda Daha Önce Kutsanmış Armağanlar Litürjisi'nde bu sakrament uygulanmaz; zira papazlar daha sonra Tanrı'nın armağanlarını kutsamaktadırlar ve bir litürjide sadece tek bir papaz takdis edilebilmektedir.[881]

Piskopos tarafından belirlenen kilise hizmetine atanan papaz, o kiliseden sorumludur; halkı eğitme ve sakramentleri icra etme görevleri vardır. Her bir papazın, kendisine görev yeri olarak verilen bölge içerisinde görevini icra etmesi gerekir.[882]

Papazın üzerine düşen görevler, görevli olduğu kilise üyelerinin ibadetlerini uygulamalarını ve ayinlere katılmalarını sağlamaktır. Ortodoks Kilisesi'nin öğretilerini yaymaya çalışmak ve insanların barış içerisinde yaşamalarını sağlamaktır. İnananları, kilise ve onun hizmetlerini desteklemeye yönlendirir. Papazın ayrıca kendi bölgesinin veya cematinin ihtiyaçlarına göre çalışması gerekir. Bu da günümüz insanlarının ihtiyaçlarını bilmeyi gerektirir. Çalışmalarını en kolay evharistiya, günah itirafı ve vaftiz

---

877 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 77; Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 36-37.
878 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 169.
879 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 78; Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 37.
880 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 574.
881 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 170.
882 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 75-76,84.

öncesinde yapabilir. Yeni Ahit'in kurtuluş mesajını çok geç kalmadan insanlara iletmesi gerekir. Eğer insanlar kiliseye gelmezlerse papaz onlara gitmelidir. Bunları yapmakla da görevleri bitmez; zira her zaman ve her dönemde günahkâr insanlar bulunacağı için onların da görevleri bitmeyecektir.[883]

Papazlık derecesinde yaptıkları görevlere göre farklı isimlendirmeler ortaya çıkmıştır. "Protoerey" veya "protoprezviter" başrahip demektir; "igumen" veya "arhimandrit" ise, manastırdaki en önemli papazdır. İsimleri farklı olsa da bunların rahiplik derecesi aynıdır.[884]

3.4.5.5.3) Diyakozun Rolü ve Kutsanması

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde diyakoz için "gakon" kelimesi kullanılmaktadır. Bu görev en alt kademededir. Piskopos, üzerine el koyarak bu sakramenti icra edip diyakozu atar.[885] Diyakoz hiçbir sakramenti icra edemez.[886] Sadece bunların uygulanması esnasında yardımcı olur. O piskoposun gözü ve rahibin yardımcısıdır. Özellikle sakramentleri ve diğer rahiplik uygulamaları esnasında onların yardımcısıdır.[887]

Diyakoz kutsaması evharistiya sakramenti esnasında uygulanır. Daha önce evharistiya sakramenti bölümünde bahsettiğimiz Aziz Yovan Zlatoust (Ioannis Hrisostomos) ve Vasil Velik (Büyük Basileios) ve hatta Daha Önce Kutsanmış Armağanlar Litürjisi'nde de gerçekleştirilir; zira diyakozlar Tanrı'nın armağanlarını kutsamamaktadırlar. Onlar piskoposa ve papaza bu ayinleri icra etmelerinde yardımcı olmaktadırlar. Bir litürjide sadece tek bir diyakoz takdis edilebilmektedir.[888]

Diyakozluk derecesinde bulunanlar görev yaptıkları yere göre "protogakon" (başdiyakoz) ve "arhigakon" (manastırda görev yapan diyakoz) şeklinde isimler almaktadırlar. Bunların görev ve sorumlulukları farklı olsa da, diyakozluk dereceleri aynı seviyededir.[889]

---

883 Aco Girevski, "Misiyata na Sveştenikot Denes", *Godişen Zbornik, Bogoslovski Fakultet Sveti Kliment Ohridski,* 5-6 (2000 1999), 149-151.

884 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot,* 36.

885 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya),* 169.

886 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot,* 36.

887 Popoviça, Dogmatike Pravoslavne Crkve, s. 574; Dodevska, Vodiç Niz Svetite Tayni, s. 77.

888 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya),* 170.

889 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot,* 36.

3.4.5.5.4) Daha Küçük Rahiplik veya Kilise Rütbeleri

Rahiplik görevleri arasında daha küçük yardımcı rahiplik görevleri de bulunmaktadır. Bunlara "yardımcı rahiplik görevleri" denmektedir. Bunlar; altdiyakoz (ipogakon), ilahi okuyucusu (peyaçi) ve okuyucudur (çitaçi). Bir de yardımcılar (pomoşnici veya akoliti) anlamına gelen, şu andaki yaygın ismi "klisari" yani kilise görevlileri yeya yardımcıları olan bir görev de bulunmaktadır. Bu gruba ait olanlar kutsanmamışlardır. Fakat onlara görevlerini yapabilmeleri için bir dua okunmaktadır.[890] Bu kişilere okunan dualar evharistiya sakramenti esnasında veya farklı zamanlarda olabilir. Piskopos bu görevleri alanların başları üzerlerine el koyar ve dua okur, fakat bu esnada Kutsal Ruh'un çağrıldığı sözcükler/dualar okunmamaktadır. Burada diğer rütbelerden farklı olarak, tek bir litürjide birden fazla kişi kutsama alabilir.[891]

3.4.5.6) Ruhanilerin Kıyafetleri

3.4.5.6.1) Diyakozun Kıyafetleri

Stihar: Tüm vücüdu kaplayan, boynundan ayaklara kadar uzanan, kolları geniş bir elbisedir. Genellikle beyaz renk olur. Zira beyaz renk temizliğin sembolüdür. Bu beyaz elbise İsa Mesih'in göğe yükselişi esnasında ortaya çıkan melekleri hatırlatmaktadır. Bu kıyafeti papaz ve piskopos diğer kıyafetlerinin altında giymektedirler.[892]

Narakvica: Stiharın kolları geniş oduğu için rahiplerin rahat bir şekilde görevlerini yapabilmeleri için bilek kısmını sıkan bir parçadı (Bk.Ek 18).[893]

Orar: Uzun bir parça şerit olup bir ucu ön tarafa, diğer ucu arkaya sarkmaktadır. Diyakoz bunu sol omuzundan sarkıtmaktadır (Bk.Ek 19).[894]

3.4.5.6.2) Papazın Kıyafetleri

Stihar ve Narakvica papazın da giydiği kıyafetlerdir. Fakat rütbeleri gereği daha farklı kıyafetleri de vardır.

---

890 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 77.

891 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 170.

892 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika*, 168.

893 Fundulis, *Liturgika I (Uvod u Svetu Bogosluzenye)*, 45.

894 Fundulis, *Liturgika I (Uvod u Svetu Bogosluzenye)*, 45.

Epitrahil: Boynuna geçirilen ve diz altlarına veya ayaklarına kadar uzanan bir şerit. Bu şerit ortadan ikiye ayrılmış olması ve onun önde taşınıyor olması diyakoza göre daha üst bir rütbede olduğu anlamına gelmektedir. Epitrahil bir papaz için çok önemlidir. Onsuz bir papaz hiçbir sakramenti icra edemez.[895] İsa Mesih'in Pontius Pilatus'a götürülürken boynuna bağlanmış olan ipi sembolize etmektedir.[896]

Felon: Papazın giydiği uzun kollu bir elbisedir. Baş kısmında bir delik bulunur ve buradan giyilir. Evharistiya esnasında papaz giyer. İsa Mesih'in Pilaton karşısında onunla alay etmek için giydirilmiş olduğu elbiseyi sembolize eder ve genellikle kırmızı bir rek olur.[897]

Poyas: Papazın rahat hareket edebilmeleri için Stihar ve Epitrahil'i bağlayan veya onları saran bir kuşaktır. İsa Mesih'in papaza vermiş olduğu gücü sembolize etmektedir (Bk.Ek 20).[898]

3.4.5.6.3) Piskoposun Kıyafetleri

Piskoposlar aslında üstte ifade etmiş olduğumuz kıyafetleri (stihar, narakvica ve poyas) giymekle beraber, kendilerine özgü bazı kıyafetler de bulunmaktadır.

Sakos: Piskopos'un stiharın üzerine giydiği felona benzer. Beyaz kumaştan yapılır ve üzerinde altın renkle işlemeler bulunur (Bk.Ek 21).[899]

Nadbedrenik: Sağ omuzundan poyasa (kuşağa) kadar sarkıtılan dikdörtken bir kumaştır. Sakos'un üzerinde bir düğme bulunur ve oraya takılıp sarkıtılır. Bir kılıca benzetildiği için manevî kılıç anlamı yüklenmiştir. Aslında ruhanî bir rütbe anlamı taşımaktadır. Bu sebeple sadece piskoposlar takar (Bk.Ek 22).[900]

Omofor: Yünden yapılan geniş ve üzerinde haçlar ile süzlenmiş olan bir nevi tuniğe benzeyen bir kıyafettir. Piskoposun en önemli kıyafetidir ve onun İsa Mesih'in uygulamalarını bu dünyada devam ettirdiğini sembolize etmektedir.[901]

---

895 Prodiç, *Tumaçenye Pravoslaven Bogosluzenya*, 19.
896 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika*, 171.
897 Prodiç, *Tumaçenye Pravoslaven Bogosluzenya*, 20.
898 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika*, 172.
899 Prodiç, *Tumaçenye Pravoslaven Bogosluzenya*, 20.
900 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika*, 175.
901 Fundulis, *Liturgika I (Uvod u Svetu Bogosluzenye)*, 46; Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika*, 177.

Panagiya: Boyna asılan yuvarlak bir nesnedir. Üzerinde Meryem ve kollarında bebek İsa Mesih veya sadece İsa Mesih bulunur. Piskopos onu göğsünde taşımaktadır ve bu şekilde İsa Mesih'i kalbinde taşıdığına işaret edilmektedir.[902]

Krst: Piskoposun göğsü üzerine taktığı haçtır. İsa Mesih'in haç üzerine gerildiğini sembolize etmektedir.[903]

Mantiya: Piskoposun ayinler dışında giydiği uzun ve geniş mor renkli bir elbisedir.[904]

Mitra: Başa takılan bir taçtır. Yüksek rütbeyi sembolize etmektedir. İsa Mesih çarmıha gerilmek üzere götürülürken başına takılan dikenli tacı sembolize etmektedir.[905]

Episkopska Ştaka: Bir nevi piskopos asasıdır. Bu asa piskoposun yargılama yetkisinin olduğuna işarettir. Üst kısmında piskoposların zeki olmalarına gerektiğine işaret eden iki başlı yılan bulunmaktadır.[906] İsa, öğrencilerinden yılan gibi zeki olmalarını istemiştir.[907]

3.3.5.7) Rahip Takdisi Töreninde Atananların Kaydı

Her bir bölge piskoposluk arşivinde özel bir liste olarak üzerine el konulanların kaydı tutulmaktadır. Bu listede takdis edilenlerin ismi, el koyma işlemini gerçekleştiren piskoposun ismi, yer ve tarih ile birlikte yazılır. Ardından el koyma işlemini gerçekleştiren piskopos, el koyma işlemi gerçekleşen kişiye özel bir diploma verir ve bununla el koyma işlemi onaylanmış olur.[908] Günümüzde her bir piskoposluk bölgesinin resmi sitelerinde piskopos, papaz ve diyakozların isim ve soyisimleri, hangi yılda, kim tarafından ve hangi kilisede kutsandığı açık bir şekilde yazmaktadır.

3.4.5.8) Rahip Takdisinin Uygulanışı

3.4.5.8.1) Diyakoz Takdis Ayini

"Merhamet olsun Tanrı Rabb'e ve bizim kurtarıcımız İsa Mesih'e…"

---

902 Prodiç, *Tumaçenye Pravoslaven Bogosluzenya*, 20.
903 Prodiç, *Tumaçenye Pravoslaven Bogosluzenya*, 20.
904 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika*, 180.
905 Prodiç, *Tumaçenye Pravoslaven Bogosluzenya*, 21.
906 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika*, 184.
907 Matta 10:16.
908 Dodevska, *Vodiç Niz Svetite Tayni*, 83.

Altdiyakozlar, piskopos oturduğu zaman Kutsal Masa ve onun üzerinde sunulan Kutsal armağanlara sırtını dönmemesi için, sandalyeyi getirip Kutsal Masa'nın sol yanına yerleştirirler. Piskopos oturduğunda, iki alt diyakoz, eğer ki iki alt diyakoz yoksa, iki diyakoz takdis edilecek olanın yanına gider. Onu aralarına alırlar ve bir ellerini takdis edilecek olanın omuzuna koyar, diğeriyle de adayın elini tutarak sunağa doğru dönüp onu eğerler. Bu arada bir diyakoz şöyle der: "Emret!"

Sonra halka doğru eğilir, hemen ardından ikinci diyakoz, "Emredin!", der. Sonra piskoposa doğru dönüp bir kez daha eğilerek şöyle der: "Yüce piskopos emret!"

Altdiyakozlar, takdis edilecek olanı kraliyet kapıların önünde bırakırlar. Burada iki diyakoz onu tutup kraliyet kapıların oradan sunağa sokarlar. Kutsal Masa'nın etrafında üç kez dönerken onu gezdiren diyakozlar şunu okurlar: "Aziz şehitler, siz cesurca acı çektiniz ve taç giydiniz, Tanrı'nın ruhlarımıza merhamet etmesi için dua edin. Yücelik sanadır, İsa Mesih, havarilere övgü, şehitlere sevinç, onların vaazları Üçlü Birlikti. İşaya (Yeşaya) sevindi, Bakire hamile kaldı ve Emmanuel (Immanuel) isminde bir oğul doğurdu, Tanrı-insan, doğu (istok) onun adıdır; Onu yüceltiyoruz, Bakire'yi kutluyoruz."

Öpülecek yerler gösterilir (Kutsal Masa'nın dört bir köşesi), piskoposun omuzu, haçı, eli, "nadbedrenik" isimli elbise ve dizini öper. İlk tur bittikten sonra Kutsal Masa'nın önündedurur. Halk da aynı duayı okur. Bu prosedür geri kalan diğer iki dua okunurken devam eder.

İnsanlar son duayı söylediğinde, piskopos ayağa kalkar ve "mitra"yı çıkarır. Takdis edilecek olan kişi Kutsal Masa'nın önünde sağ dizi üzerine çöker. Avuçlarını sağ el sol el üzerine gelecek şekilde çapraz olarak Kutsal Masa'nın kenarına yatırır. Böyle çapraz ellere başını yaslayarak şöyle der: "Tanrım, ben günahkâra merhamet et."

Piskopos "omofor"la yanına gider, takdis edilecek olanın başını üç kez eliyle kutsar.

Diyakoz: "Dikkat edelim!"

Piskopos elini başına koyarak yüksek sesle şu duayı okur: "Tanrısal lütuf, her zaman güçsüzlükleri ve eksiklikleri tamamlar, el aracılığıyla (isim) saygıdeğer alt diyakozu diyakoz görevine ata. Onun için dua edelim, Kutsal Ruh'un lütfu ona gelsin!"

Sonra sağda duran rahipler şöyle der: "Tanrım, merhamet et" (3 kez). Onlardan hemen sonra soldaki rahipler ve en sonunda insanlar aynısını söyler: "Tanrım, merhamet et" (3 kez). Piskopos tüm bu zaman boyunca adayı haç biçiminde üç kez kutsar ve tekrar elini adayın başına koyar.

Diyakoz: “Tanrı’ya dua edelim!”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Piskopos: “Ey Tanrımız Rab, sen önbilginle senin Kutsal Ruhunun hediyelerini onlara gönderdin. Senin görünmez gücün onları hizmetkârların olarak atadı ve senin saf sırlarına hizmet etsinler diye atadı. Sen teksin Tanrım, senin kölen ve bizim kardeşimiz olan bu hizmetkârı, senin izninle benim tarafımdan üzerine el koyduğum kişi diyakoz olsun. Onu tüm kötülüklerden koru, sırlı bir inancı ve temiz bir vicdanı olsun. Stefan’a, senin ilk şehidine verdiğin lütfu ona da ver, sana hizmet etmeye ilk diyakozu göreve çağırdığın gibi. Sizin ona verdiğiniz diyakozluk görevinde onurlu bir şekilde hizmet etmesi için, size hoş gelen şeye göre onu onurlandırın -çünkü iyi hizmet edenler iyi bir dereceye yükselir- mükemmel olanlar kendi hizmetkârlığını gösterir. Çünkü krallık, güç ve zafer senindir, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, şimdi, her zaman ve sonsuza dek.”

Sunaktaki din adamları cevap verir: “Âmin.”

Diyakoz: (Kısık sesle) “Huzur içinde Rabb’e dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “Daha yüksek huzur ve ruhlarımızın kurtuluşu için Rabb’e dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “Tüm dünyanın huzuru için, kutsal Tanrı Kiliseler ve yerleşim yerleri için, Rabb’e dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “Bu kutsal tapınak için, imanla, dindarlıkla ve Tanrı korkusu ile içlerine gerenler için, Rabb’e dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “En Saygıdeğer Piskoposumuzun (isim), din adamlarının ellerinin emekleri için, onları sürekli koru, huzur, sağlık ve kurtuluş ver. Tanrı’ya dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “Tanrı’nın hizmetkârı için (isim), şimdi diyakoz için üzerine el konuluyor, onun kurtuluşu için, Rabb’e dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “İnsanı seven Tanrımızın, ona saf ve suçsuz diyakozluk vermesi için, Rabb’e dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “İnançlı ve İsa’yı seven ailemiz için, Ortodoks Hıristiyanlar için, her türlü düşmana ve karşı gelenlere direnmeleri için, Rab Tanrı onlara yardım etsin, Rabb’e dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “Bu şehir için (veya: bu köy için veya kutsal bölge için), ve içlerinde imanlılar yaşayan her bir şehir ve bölge için, Rabbe dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “Bizi her türlü beladan, gazaptan ve tehlikeden kurtarması için, Rabb’e dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “Koru, kurtar, merhamet et ve bizi lütfunla koru, Tanrım.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “En kutsal, en saf, en kutsanmış, en şanlı Tanrı doğuran Annemiz, Meryem Ana’yı, tüm azizleri, kendimizi ve birbirimizi ve tüm hayatımızı (Tanrımız) İsa Mesih’e teslim edelim.”

Halk: “Sana, Tanrım.”

Piskopos, takdis edilen kişinin başının üzerinde eliyle tutar ve şöyle dua eder: “Tanrım, kurtarıcımız, Sen, geçilmez sesinle, Elçilerinize hitaben, diyakoz kanununu oluşturdun ve onları ilk şehit olan Stefan’a gösterdin ve ilk olarak diyakozluk görevine onu atadın. Kutsal Kitap’ta yazıldığı gibi, Aranızda en üstün olan, ötekilerin hizmetkârı olsun.”[909] “Sen (Diyakozun ismi), Tanrım, herkes ve her şey ve senin bu hizmetkârın, onurlandırdığın kardeşlerimiz, onu diyakoz göreviyle onurlandırdığın, her türlü inancı güç ve kutsallaştırma ile yerine getirmek, kutsal ve hayat veren senin ruhun -çünkü sana layık olmayanlara benim elimi koymamla senin zengin lütfun verilmez- evet ve o, özgür bir şekilde her günahtan, senin korkunç yargı gününde önünde duracak, sana verdiği sözün gerçek ödülünü alır. (Yüksek sesle) Seni yüceltiyoruz, çünkü sen bizim Tanrımızsın, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, şimdi, her zaman ve sonsuza dek.”

Halk: “Âmin.”

---

[909] Matta 23:12.

Sonra yeni görevlendirilen diyakoz ayağa kalkar, onunla beraber "stihar" kuşağı (orar) çıkarılır ve onu piskopos tapınaktaki halka doğru yükseltir ve yüksek sesle Aksios! diyerek diyakozun sol omzuna koyar. Bu prosedür aynı şekilde "narakvici" verilirken de tekrarlanır. Yeni görevlendirilen diyakoz, tüm diğer hizmetkâr diyakozlar arasından kutsal armağanları ilk alan kişi olur.[910]

3.4.5.8.2) Papaz Takdis Ayini

Büyük Giriş'in sonunda piskopos, kutsal armağanların üzerini örter ve yaktığı buhurdanlık ile onları buhurlar, böylece papaz takdis töreni başlar.

İki diyakoz, takdis edilecek olan adayı sunağın kuzey kapısına doğru götürürler ve tam ortasına onu yerleştirirler, bir elleriyle omuzundan diğer elleriyle adayın elinden tutarak onu sunağa doğru yüzünü döndürüp eğerler. İlk diyakoz şöyle der: "Emret!"

Sonra adayı halka doğru eğdirirler ve hemen diğer diyakoz şöyle der: "Emredin!"

Piskoposa dönüp bir kez daha adayı eğerek şöyle derler: "Yüce piskopos emret."

Sunağa kraliyet kapılarından girerler, onu iki papaza teslim ederler, onlarla beraber kutsal masanın çevresinde üç kez döner. Onu gezdiren papazlar şunu okurlar: "Aziz şehitler, siz cesurca acı çektiniz ve taç giydiniz, Tanrı'nın ruhlarımıza merhamet etmesi için dua edin. Yücelik sanadır, İsa Mesih, havarilere övgü, şehitlere sevinç, onların vaazları Üçlü Birlikti. İşaya (Yeşaya) sevindi, Bakire hamile kaldı ve Emmanuel (Immanuel) isminde bir oğul doğurdu, Tanrı-insan, doğu (istok) onun adıdır; Onu yüceltiyoruz, Bakire'yi kutluyoruz."

Öpülecek yerler gösterilir (Kutsal Masa'nın dört bir köşesi), piskoposun omuzu, eli ve dizini öper. İlk tur bittikten sonra Kutsal Masa'nın önünde durur. Halk aynı duayı okur. Bu prosedür geri kalan diğer iki dua okunurken devam eder. İnsanlar son duayı söylediğinde, piskopos ayağa kalkar, "mitra"yı ve haçı çıkarır. Takdis edilecek olan kişi Kutsal Masa'nın önünde sağ dizi üzerine çöker. Avuçlarını sağ el sol el üzerine gelecek şekilde çapraz olarak Kutsal Masa'nın kenarına yatırır. Böyle çapraz ellere başını yaslayarak şöyle der: "Tanrım ben günahkâra merhamet et."

Piskopos "omofor"la yanına gider sonra takdis edilecek olanı üç kez eliyle başını kutsar.

---

910 Episkop Ziçki Hrizostom, *Çinovnik (Arhiyereyskog Sveştenoslujenya)* (Kralyevo: Manastir Ziça, 2006), 224-229.

Diyakoz: “Dikkat edelim!”

Piskopos elini adayın başı üzerine koyarak yüksek sesle şu duayı okur: “Tanrısal lütuf, her zaman güçsüzlükleri ve eksiklikleri tamamlar, el aracılığıyla (isim) saygıdeğer diyakozu papazlık görevine ata. Onun için dua edelim, Kutsal Ruh’un lütfu ona gelsin!”

Sonra sağda duran rahipler şöyle der: “Tanrım, merhamet et (3 kez).” Onlardan hemen sonra soldaki rahipler ve en sonunda insanlar aynısını söyler: “Tanrım, merhamet et (3 kez).” Piskopos tekrardan adayı haç biçiminde üç kez kutsar ve elini adayın başına koyar.

Diyakoz: “Tanrı’ya dua edelim!”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Piskopos: “Başlangıcı olmayan ve sonsuz Tanrı, her türü maddeden daha yaşlısın, sen papaz unvanıyla layık onları onurlandırdın, bu rahiplik derecesinde senin gerçek sözlerini söylesinler. Sen teksin, her şeyin ve her yerin Rabb’isin, senin kölen ve bizim kardeşimiz olan bu hizmetkârı, senin izninle benim tarafımdan üzerine el koyduğum kişi, tertemiz yaşamında iyilikle onurlandır; sağlam bir inanca sahip olması için senin Kutsal Ruh’un lütfunu alsın ve senin hizmetlerini en mükemmel bir şekilde yapsın. Her şeyi bilen gücünüz tarafından ona verilen bu büyük rahiplik onuruna yakışır bir şekilde yaşasın ve davransın diye. Çünkü krallık, güç ve zafer senindir, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, şimdi, her zaman ve sonsuza dek. Âmin.”

Piskopos dua okuduğu için “âmin” denir, sonra bir papaz alçak sesle aşağıdaki ifadeyi telaffuz eder: “Huzur içinde Rabb’e dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “Daha yüksek huzur ve ruhlarımızın kurtuluşu için Rabb’e dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “Tüm dünyanın huzuru için, kutsal Tanrı Kiliseler ve yerleşim yerleri için, Rabb’e dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “Bu kutsal tapınak için, imanla, dindarlıkla ve Tanrı korkusu ile içlerine girenler için, Rabb’e dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “En Saygıdeğer Piskoposumuzun (isim), din adamlarının ellerinin emekleri için, onları sürekli koru, huzur, sağlık ve kurtuluş ver, Tanrı’ya dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “Tanrı’nın hizmetkarı için (isim), şimdi papaz için üzerine el konuyor, onun kurtuluşu için, Rabb’e dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “İnsanı seven Tanrı’mız, ona saf ve suçsuz papazlık vermesi için, Rabb’e dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “İnançlı ve İsa’yı seven ailemiz için, Ortodoks Hıristiyanlar için, her türlü düşmana ve karşı gelenlere direnmeleri için, Rab Tanrı onlara yardım etsin, Rabb’e dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “Bu şehir için (veya: bu köy için veya kutsal bölge için), ve içlerinde imanlılar yaşayan her bir şehir ve bölge için, Rabbe dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “Bizi her türlü beladan, gazaptan ve tehlikeden kurtarması için, Rabb’e dua edelim.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “Koru, kurtar, merhamet et ve bizi lütfunla koru, Tanrım.”

Halk: “Tanrım, merhamet et.”

Diyakoz: “En kutsal, en saf, en kutsanmış, en şanlı Tanrı (doğuran)Annemiz, Meryem Ana’yı, tüm azizleri, kendimizi ve birbirimizi ve tüm hayatımızı (Tanrımız) İsa Mesih’e teslim edelim.”

Halk: “Sana, Tanrım.”

Piskopos, takdis edilen kişinin başının üzerinde eliyle tutar ve şöyle dua eder: “Tanrım, sen büyük, güçlüsün, mantıkla keşfedilemezsin, olağanüstüsün ve insanoğlunun ötesindesin. Yalnız sen Tanrım, senin bu hizmetkârını, kardeşlerimizi ve papaz görevini almakla onurlandırdığın kişiyi senin Kutsal Ruhunla doldur. Doğru ve lekesiz bir şekilde senin armağanlarının/kurbanının önünde durmaya layık olsun. Senin Krallığını İncillerle vaaz versin, senin doğru sözlerini anlatsın, sana hediyeler ve ruhsal/manevi adaylar getirsin, kurtuluş banyosunda halkını yenilemek için. Büyük Tanrı ve bizim kurtarıcımız İsa Mesih, senin biricik oğlunla, ikinci gelişinde onunla tanışmak için, iyi hizmetlerinden

dolayı, senin evini rütbesine göre yönetsin ve iyiliğinin çokluğuna göre ödül alsın. (Yüksek sesle) Senin şanlı ismin kutsanmış ve yüceltilmiştir, Baba'nın, Oğul'un ve Kutsal Ruh'un, şimdi ve her zaman ve sonsuza dek."

Sonra yeni görevlendirilen papaz ayağa kalkar, onunla beraber "orar" çıkarılır ve piskopos, Epitrahil'i alır tapınaktaki halka doğru yükseltir ve yüksek sesle Aksios! der.

Bu prosedür, "felon" ve "sluzbenik" isimli kitap verilirken de aynı şekilde tekrarlanır.

Kutsal armağanların dönüştürülmesinden hemen sonra, yeni papaz olmuş olan, piskoposa doğru eller çapraz bir şekilde (sağ el sol enin üzerinde) yaklaşır. "Agnec" isimli parçacığın tamamını belirlenen yerden ayırır ve ona şu öğüt verilir: "Bu lokmayı al ve onu son nefesine kadar sakla; çünkü size onun hakkında Tanrımız ve Kurtarıcımız İsa Mesih'in ikinci ve korkunç gelişinde sorulacaktır."

Sonra yeni papaz oradan ayrılır ve Kutsal Masa'nın arkasında piskopos ve halka doğru dönük durur, başını eğer, kendi içinden dua ederek kutsal "agnec"i elinde tüm inancıyla tutar. Papaz, diyakoz "Dikkat edelim" diyene kadar bulunduğu yerde durur.

Sonra piskoposa yaklaşır, "agnec"i verir, piskopos onu yüceltir ve yüksek sesle şöyle der: "Kutsallar Kutsalı!"

Yeni atanan papaz, bu kutsal ayinde hizmet edenler arasında Kutsal Armağanları alan ilk kişi olur.[911]

3.4.5.8.3) Piskopos Takdis Ayini

Piskopos Takdis Ayinini Papaz Takdis töreninden ayıran en belirgin özelliği, bu ayinde üç episkoposun bulunması gereğidir. Ayrıca piskoposa giydirilen kıyafetler de papaz kıyafetlerinden farklıdır. Bunun dışaında duaların birbirine çok yakın olduğu ifade edilmektedir. Piskopos Takdis Ayininde okunan duaların tamamını almak için papazlarla görüştük; ancak bu duaların kendilerinde de bulunmadığı cevabını aldık. Görüştüğümüz papazlar, bu duaları daha üst mercilerinden temin edip bize verebileceklerini söylemişlerdi fakat bu söz yerine getirilemedi. Ayrıca piskoposa da birkaç kez iletilmiş olmasına rağmen bu duaları temin edemediğimiz için, burada ayinin detaylı uygulamasını vermemiz mümkün olmadı.

---

911 Hrizostom, *Çinovnik (Arhiyereyskog Sveştenoslujenya)*, 234-239.

3.5) HASTALARI YAĞLAMA (ELEOSVEŞTENİE)

3.5.1) Hastaları Yağlamanın Kelime ve Terim Anlamı

Hıristiyanlıkta "hasta gizemi", "yağ sürme",[912] "hasta yağı",[913] "hastalara yağ sürme"[914] ve "son yağlama"[915] olarak adlandırılan bu sakramentin İsa Mesih tarafından tesis edildiğine inanılmaktadır.

"Hastaların yağlanması bir şifa vesilesi olarak ilk dönem kilisesinde de uygulanmıştır. Hıristiyan geleneğinde bu yöndeki ilk örnekler Yeni Ahit'te bulunmaktadır. Havariler, kilise babaları ve sonraki dönemlerde de hastalar fiziksel olarak şifaya kavuşmaları için yağlanmışlardır."[916] Hastaları yağlama sakramenti, Yeni Ahit'te bulunan şu cümlelerden esinlenerek ortaya çıkarılmıştır: *"İçinizden biri hasta mı, kilisenin ihtiyarlarını çağırtsın; Rabb'in adıyla üzerine yağ sürüp onun için dua etsinler."*[917]

Hastaları yağlama sakramenti, hasta bir Hıristiyanın belli organlarının kutsanmış yağ ile yağlanmasıdır. Bu sakramentte hastaların acılarının dinmesi, günahlarının affedilmesi ve hastalıktan kurtulması için dua edilir.[918] Ayrıca bu sakrament ölüme bir hazırlık olup, takdis edilmiş yağın şifa ve rahat ölüm için hastalara sürülmesi ayinidir[919] ve kişiye Mesih'in çektiği acılar hatırlatılır.[920]

Hıristiyanlar, İsa'nın Tanrı tarafından hastalara teselli ve şifa getirmek üzere gönderildiğine inanırlar. Bu sakrament Tanrı'nın sevgisiyle hastanın yanı başında olduğunun ve onu terk etmediğinin işaretidir. Diğer bir ifadeyle bu sakrament, hastalıkta ve özellikle ölüm yaklaştığında, insanın benliğini saran yalnızlık duygusuna çare olmayı amaçlar. Hastaları yağlama gizemi hastaya yalnız olmadığını, İsa'nın başucunda durduğunu, Tanrı huzuruna varıncaya kadar yanında kalacağını, kendisi için ve kendisiyle birlikte dua eden bir topluluğun olduğunu ifade etmektedir.[921]

---

912 Michel, *Hıristiyan Tanrı Bilimine Giriş*, 93.
913 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 505.
914 Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 294.
915 Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 440; Güç, *Dinlerde Mabed ve İbadet*, 205.
916 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 217.
917 Yakup 5:14.
918 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 573.
919 Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 440.
920 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 192.
921 Michel, *Hıristiyan Tanrı Bilimine Giriş*, 93.

3.5.2) Yeni Ahit'te Hastaları Yağlama

Yeni Ahit'te İsa'nın hastalara bakışı özel bir yer işgal eder. Hıristiyanların kabul ettiği gibi İsa Tanrı Oğlu işlevinden ziyade bir şifacı, bir hekim durumunda anlatılmaktadır. Onun yaptığı en önemli işlerden biri hastaları iyileştirmektir. Bu husus, Yeni Ahit'te pek çok yerde geçmektedir.[922] Yeni Ahit'te İsa'nın tükürme, el koyma,[923] tükürükle çamur yaparak sürme, yıkama[924] ve yağ sürme[925] şeklinde hastaları tedavi ettiği anlatılmaktadır. Hatta İsa'ya dokunmak veya onun hastaya dokunması bile çoğu kez şifa olmuştur.[926] İsa'nın havarilere söylediği "Hastaları iyileştirin!"[927] sözünden, hastaları iyileştirme görevinin kiliseye verildiği anlaşılmıştır.

Hastaları iyileştirmenin daha çok günahları bağışlama ile ilişkilendirildiğini görmekteyiz.[928] Yeni Ahit'te İsa Mesih'in kendisinden şifa isteyen kişilere "günahların bağışlandı" diyerek cevap verdiğine ve bunun ardından hastaların şifaya kavuştuğuna dair pek çok örnek vardır.[929] Ölümün dünyaya asli günahla geldiğini ifade eden Yeni Ahit cümlelerinde [930] de günahın insan sağlığı üzerinde olumsuz etkileri üzerinde durulmaktadır. Örneklere bakılarak Yeni Ahit'te hastalıkların ve ölümün, günahların sonucu olarak görüldüğünü söylemek mümkündür. [931] Dolayısıyla, insanların hastalanmasına yol açan günahları affeden ve dünya hayatında ölümün hüküm sürmesine neden olan asli günahın etkilerini çarmıha gerilerek ortadan kaldıran İsa Mesih, şifa veren bir doktordur ve bu özelliğini havarilerine de verdiğine inanılmaktadır.[932]

Yeni Ahit metinlerinde havarilerin hastaları iyileştirme örnekleri de yer almaktadır. Daha İsa hayatta iken havarilerin bu yetkiyi kullandıkları anlaşılmaktadır: *"Böylece öğrenciler*

---

922 Matta 4:23; 8:16-17; 9:35; 14:14; 15:30; 19:2; Markos 1:31-34; 6:5, 55:56; Luka 4:38-40; 5:17-21; 6:18; 7:21; 8:2-3; 13:11-14, 32; 14:3.

923 Markos 6:4-5; 7:32-33; 16;17-18; Luka 4:40; 13:13.

924 Yuhanna 9:6

925 Markos 6:13; Luka 10:34.

926 Markos 1:41; 3:10; 6:56.

927 Matta 10:1, 7-8; Markos 6:7, 13; 16:15-19; Luka 9:16; 10:9.

928 Luka 5:17-21.

929 Bk. Matta 9:2; Markos 1:23; 2:5; 5:2; 5:34, 36; 9:23; Luka 5:20; 7:48.

930 Romalılar 5:12,14; 6:23; Yakup 1:15.

931 Yuhanna 1:29.

932 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 218.

yola çıkıp insanları tövbeye çağırmaya başladılar. Birçok cin kovdular; birçok hastayı, üzerlerine yağ sürerek iyileştirdiler."[933]

Hastalık-günah bağlantısına paralel şekilde hastaları iyileştirme de günahları bağışlamayla ilişkilendirilmiştir. Luka, *"İsa, Rabb'in gücü sayesinde hastaları iyileştiriyordu."*[934] dedikten sonra İsa'ya evin çatısından ulaşmaya çalışan felçli adamın durumunu anlatır: *"İsa onların imanını görünce, 'Dostum, günahların bağışlandı' dedi."*[935]

Yağ ile ilgili bilgiler de bir kadının İsa'nın üzerine yağ dökmesi hadisesinde geçmektedir. Matta ve Markos'un ortak anlatımına göre olay, İsa Beytanya'da Simun'un evindeyken gerçekleşir: *"İsa, Beytanya'da cüzamlı Simun'un evindeyken, yanına bir kadın geldi. Kadın kaymak taşından bir kap içinde çok değerli, güzel kokulu yağ getirmişti. İsa sofrada otururken, kadın yağı O'nun başına döktü. Öğrenciler bunu görünce kızdılar. 'Nedir bu savurganlık?' dediler. 'Bu yağ pahalıya satılabilir, parası yoksullara verilebilirdi.' Söylenenleri farkeden İsa, öğrencilerine, 'Kadını neden üzüyorsunuz?' dedi. 'Benim için güzel bir şey yaptı. Yoksullar her zaman aranızdadır, ama ben her zaman aranızda olmayacağım. Kadın bu güzel kokulu yağı, beni gömülmeye hazırlamak için bedenimin üzerine boşalttı. Size doğrusunu söyleyeyim, bu Müjde dünyanın neresinde duyurulursa, bu kadının yaptığı da onun anılması için anlatılacak."*[936] Bu olayda İsa'nın yağı kendisinin gömülmeye hazırlanması ile ilişkilendirmesi her ne kadar hasta yağı ile doğrudan bağlantılı olmasa da yağın benzer bir yerde kullanıldığına örnektir.[937]

İsa Mesih'ten havarilere geçen hastaları iyileştirme özelliği ve görevi, havarilerden sonra kiliseye geçmiştir. Özel bir sakrament olarak yağlama ritüeli daha önce ifade edildiği üzere Yeni Ahit'teki şu cümlelere dayanılarak tesis edilmiştir: *"İçinizden biri hasta mı, kilisenin ihtiyarlarını çağırtsın; Rabb'in adıyla üzerine yağ sürüp onun için dua etsinler. İmanla edilen dua hastayı iyileştirecek ve Rab onu ayağa kaldıracaktır. Eğer hasta günah işlemişse, günahları bağışlanacaktır."*[938] Burada hem hastalık günah ilişkisi hem de Rabb'in adıyla hastanın üzerine yağ sürüp dua etme yer almaktadır. Böylece hastaları

---

933 Markos 6:12-13. Ayrıca bk. Matta 10:8; Markos 16:17-18.

934 Luka 5:17.

935 Luka 5:21.

936 Matta 26:6-13.

937 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 511-512.

938 Yakup 5:14-15.

yağlama sakramentinin işareti olabilecek en belirgin metnin bu olduğu ifade edilmektedir.[939]

3.5.3) Hastaları Yağlama Sakramentinin Tarihçesi

Hıristiyanlar, hastaları yağlama sakramentinin de diğer sakramentlerde olduğu gibi İsa Mesih tarafından kurulduğuna inanmakta ve Yeni Ahit'ten pek çok bölümü delil olarak göstermektedirler.[940] Fakat bunun ayinsel bir boyut kazanması daha sonraki dönemlerde olmuştur.[941]

Hastaları kutsal yağ ile yağlamanın IV. yüzyıla ait metinlerde bulunduğu, ancak yaygın olmadığı belirtilmektedir. V. yüzyıl başlarında ise hem yağın Kutsal Ruh'u verme ile ilişkilendirilmesine hem de hastayı kutsal yağ ile yağlamaya sakramental anlamlar yüklemenin işaretlerine rastlanmaktadır.[942]

Ortaçağın başlangıcında yağlama; felç, topallık, körlük, konuşma ve işitme bozuklukları, ateş, baş ağrısı, diğer ağrılar, çıban, yara, ısırık, zehirlenme, delilik, cin tasallutu ve büyü gibi her türlü fizikî, zihnî ve ruhî hastalıklarda bir şifa sakramenti olarak uygulanmıştır. Zamanla Hıristiyanlar, günahların affı için yapılan yağlama uygulamasını terk etmeye veya ancak ölüm kesinleştiğinde yapmaya yönelmişlerdir.[943]

Hastaları yağlama IX. yüzyıla kadar bir kültür olarak varlığını devam ettirmiştir. Bu dönemde belirlenmiş bir hastalara yağlama ritüeli olmamakla birlikte, sadece piskoposun yağlamada kullanılacak yağı takdis etmesi şeklinde bir uygulama bulunmaktaydı. Hastaları yağlamanın bir sakrament uygulaması olarak ortaya çıkışı ve bu sakramentle ilgili ritüellerin belirlenmesi, ancak IX. yüzyılda gerçekleşmiştir.[944]

Hastaları yağlama sakramenti tarih boyunca önemli bir değişim geçirmiştir. Bunun orijinal ve ilk manası "iyileştirme" fonksiyonu üzerine oluşturulmuştur. IX. yüzyıla doğru ise, bu sakrament ancak ciddi şekildeki hastalıklar sebebiyle uygulanmaya başlanmıştır. Bu vesileyle ölüme hazırlanmak bakımından sakramentin manevi etkilerine dikkat çekilmiştir.

---

939 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 515.
940 Matta 10:1; Markos 6:13.
941 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 575.
942 Seyfeli, *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*, 518.
943 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 219-220.
944 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 217-221.

3.5.4) Hastaları Yağlamada Hıristiyan Mezhepler Arasındaki Farklar

Katolik ve Ortodokslara göre İsa Mesih havarilerine, hastalara bir kuvvet verme ve destek olma gayesiyle kutsal yağ ile yağlama yetkisi vermiştir. Hastaların acılarını fizikî olarak dindirmeye çalışmakla birlikte onları ölüme ve dirilişe hazırlamak da bu sakramentin gayeleri arasındadır.[945] Ayrıca Katolik ve Ortodokslarda bu sakramentle, kişideki takdis edici lütuf arttırılır; küçük günahlar ve hatta hasta itiraf edemeyecek durumda ise büyük günahlar da affedilir; affedilmiş günahların geçici cezaları kaldırılır; acılara katlanma ve özellikle ölüm anında Şeytan'a uymama konusunda hastanın ruhu güçlendirilir. Ayrıca bu yağlamanın, hastalıkta çekilen acıları hafifletmede ve hastayı şifaya kavuşturmada etkili olduğuna inanılmaktadır.[946]

Katolik Kilisesi bu sakramenti genellikle ölüm öncesi uygulamakta ve bu sebeple bu sakramente "son yağlama" (extrema unctio) ismini vermektedir.[947] Bununla birlikte, diğer hastalıklarda da bu sakramentin uygulandığı görülmektedir. II. Vatikan Konsili'nde yağlama, ancak tehlikeli hastalıklarda uygulanacak bir sakrament olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla Katolik Kisisesi yaşlılıktan veya tehlikeli bir hastalıktan dolayı ölümle yüz yüze gelmiş kişilere kutsal yağın sürülmesini uygun görmektedir. Bu sakramentin ardından hasta iyileşir ve daha sonra tekrar tehlikeli bir hastalığa yakalanırsa, sakrament tekrarlanabilir. Tehlikeli bir ameliyattan önce de bu sakramentin uygulanması mümkündür. Katolik Kilisesi'nde kutsanmış yağ zeytinyağı ya da herhangi bir bitkisel yağ olabilir ve hastanın alnına ve ellerine sürülmek şeklinde icra edilir.[948]

Ortodoks Kiliselerinde, son yağlama sadece hastaya veya öleceği sanılan kimseye değil, isteyen herkese uygulanır. Bunun iki temel amacı bulunmaktadır: İlki hastaları şifaya kavuşturmak, ikincisi de günahların affını sağlamaktır. Bu sakrament ayrıca günah itirafı sakramenti ile de yakından alakalıdır. Zira her ikisi de iyileştirme sakramentidir. İtiraf gibi yağlama da günahların affı için yapılır.[949]

---

945 Abdurrahman Küçük, *Ermeni Kilisesi ve Türkler* (Ankara: Ocak Yayınları, 1997), 256.

946 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 218.

947 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 224.

948 *Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri*, çev. Dominik Pamir (İstanbul: Yaylacık Matbaacılık, 2000), 366-367.

949 Tümer, *"Günümüzde Doğu Hıristiyanlığı" Asrımızda Hıristiyan-Müslüman Münasebetleri*, 133.

Ortodoks Kiliselerinde, diğer sakramentlerde olduğu gibi, hastaları yağlama da kilise babalarının geleneğine uygun olarak muhafaza edilmektedir. Doğu kiliseleri yağlamayı bedenin şifa bulması için uygulamaktadırlar. Yağlama ölüm döşeğinde değil, kilisede yapılır. Dolayısıyla yağlanan kişinin, ölümün eşiğinde olması gerekmez, şifa bulacağına inanılan hastalar da yağlanır. Hatta bazen hastalıkların önlenmesi için tedbir olarak bile yağlama yapılabilir. Bu sakrament yedi rahibin katılması ve Yeni Ahit'ten çokça bölümün okunmasıyla gerçekleştirilir.[950]

Protestanlıkta Martin Luther ve John Calvin hastaları yağlama uygulamasının bir sakrament olamayacağını ifade etmektedirler.[951] Ermeniler de hastaları yağlama sakramentini kabul etmezler; zira can çekişen kişilere duaların yerine "yağ sürme" ile meşgul etme, sakramentler için istenen şartları taşımadığına inanılmaktadır. Dolayısıyla onlara göre sakramentler altı adettir.[952]

3.5.5) Makedon Ortodoks Kilisesi'nde Hastaları Yağlama Sakramenti

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde hastaları yağlama sakramenti için "rahip yağı" veya "rahip tarafından sürülen yağ" anlamına gelen "eleosveştenie" (елеосвештение) kelimesi kullanılmaktadır. Bazı kaynaklarda ise bu sakramente "kutsanmış yan" anlamında "maslosvet" ismi de verilmektedir. Fakat "eleosveştenie" kullanımı daha yaygındır.[953] Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre bu sakrament de diğer sakramentler gibi İsa Mesih tarafından kurulmuş ve O daha sonra bu yetkiyi havarilere vermiştir: *"İsa on iki öğrencisini yanına çağırıp onlara kötü ruhlar üzerinde yetki verdi. Böylece kötü ruhları kovacak, her hastalığı, her illeti iyileştireceklerdi."*[954] Havariler de aldıkları yetkiyle, *"…birçok hastayı, üzerlerine yağ sürerek iyileştirdiler."*[955] Kilise bu kutsal sakramenti en erken dönemlerden itibaren uyguladığını ifade etmekte ve bu konunuya delil olarak

---

950 Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, 223; Demirci, *Bir Hırıstiyan Mezhebi Olarak Ortodoksluğun Teolojisi*, 56.

951 Ayrıca bk. Tarakçı, Protestanlıkta Sakramentler, ss. 224-29.

952 Küçük, *Ermeni Kilisesi ve Türkler*, 256.

953 Yani Mulev, "Eleosveştenie", *Pravoslavna Svetlina, Povardarska eparhiya na Makedonskata Pravoslavna Crkva, Veles* 32 (2014), 42.

954 Matta 10:1.

955 Markos 6:13.

Yakup 5:14-15'teki cümleleri dile getirmektedirler. Havarilerden sonra onların halefleri sayılan din adamları tarafından bu sakramentin sürekli uygulandığına inanılmaktadır.[956]

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde bu sakramentin tarihî seyri içinde önemli değişimlere uğradığı kabul edilir. Başlangıçta bu sakramentin manası hastaları iyileştirme fonksiyonu üzerine odaklanmışken, XI. yüzyıla doğru ancak çok ciddi hastalığı olan veya ölmek üzere olan hastalara uygulanmaya başlanmıştır.[957]

Hastaları yağlama sakramenti, hastanın sıkıntılarını gidermek için vesile kılınır, manevî olarak hastayı ölüme hazırlar ya da iyileştirerek sosyal hayata yeniden kazandırır. Aynı zamanda İsa Mesih'in çektiği acıları da hatırlatır.[958]

3.5.5.1) Hastaları Yağlamada Kullanılan Yağ

Hastaları yağlama sakramentinin maddesi, takdis edilerek hazırlanan yağdır. Sakrament için bu maddenin seçilmesi, yağın özelliklerinin bu sakramentin etkilerini sembolize etmesi sebebiyledir; zira yağ bir madde olarak nasıl ki ağrıları dindirebiliyor ise aynı şekilde Tanrı'nın lütfuyla gizli bir şekilde ruhanî ağrıları da dindirebilir. Bu madde özellikle yorulmuş bedene yeni bir güç vermektedir.[959]

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde hastaları yağlama için kullanılan yağ sıradan bir ayçiçek yağıdır ve genellikle inananlar tarafından kiliseye getirilmeketedir. Takdis edilen yağ, şifa, günahların bağışlanması ve rahat ölüm için hastalara ve yaşlılara sürülmektedir.[960]

3.5.5.2) Hastaları Yağlamanın Yeri ve Zamanı

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde bu sakrament kilise ve topluca uygulanır. Fakat hasta kiliseye gidemeyecek durumda ise, evde de bu sakrament uygulanabilir.[961] Her iki mekânda da belirtilen dualar ve Yeni Ahit'ten ilgili bölümler okunur. Evde uygulandığı zaman burun delikleri, yanakları, ağzı, göğsü ve elleri her iki tarafından yağlanır.[962] Günümüzde Makedon Ortodoks Kilisesi'nde genellikle hastaları yağlama sakramenti

---

956 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 575.
957 Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 89.
958 Erbaş, *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*, 192.
959 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 221.
960 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 576.
961 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 225.
962 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 46.

ölüm döşeğinde olanlara uygulandığı için hastanın evinde uygulanmaktadır. Ancak hasta kiliseye gidebilecek durumda ise kilisede yapılır.[963]

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre bu sakrament her zaman uygulanabileceği gibi kırk günlük büyük oruç zamanı ve özellikle Büyük Perşembe evharistiya ayini sonrası tercih edilir.[964] Bazıları bu sakramentin sadece fizikî hastalıkları değil, manevî hastalıkları da iyileştirdiği mülahazasıyla her yıl bu sakramente katılır. Her ne kadar hem fizikî hem de manevî hastalıkları iyileştirdiğine inanılsa da, kilise yine de bu sakramente katılanlara, doktorun onlara vermiş olduğu ilaçlara devam etmeleri gerektiğini belirtir; çünkü ilacın sayesinde iyileşmenin de aslında Tanrı sayesinde olduğuna inanılmaktadır.[965]

3.5.5.3) Hastaları Yağlamanın Uygulayıcıları

Hastaları yağlama sakramentinin uygulayıcıları havari Yakup'a göre kilisenin yaşlıları; günümüzde ise kilise papazlarıdır; çünkü Yakup söyle ifade etmiştir: *"İçinizden biri hasta mı, kilisenin ihtiyarlarını çağırtsın; Rabb'in adıyla üzerine yağ sürüp onun için dua etsinler. İmanla edilen dua hastayı iyileştirecek ve Rab onu ayağa kaldıracaktır. Eğer hasta günah işlemişse, günahları bağışlanacaktır."*[966] Havari Yakup burada sadece kilisenin ihtiyarlarını ifade ediyor, fakat bu durum piskoposların bu sakramenti uygulayamayacakları anlamını taşımamaktadır. Aksine piskoposlar bütün sakramentlerin uygulayıcılarıdırlar. Fakat tüm hastalara yetişmeleri mümkün olmadığı için papazlar bu görevi üstlenmektedir.[967]

Ortodoks Kilisesi'nin çok eski geleneğine göre, Kutsal Ruh'un yedi armağanı olduğuna inanıldığı için bu sakrament de yedi rahip eşliğinde uygulanmıştır.[968] Ayrıca Elişa Peygamberin ölmüş bir çocuğu yedi kez diriltmesi,[969] Eriha kentinin etrafında yedi kez

---

963 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 576.

964 Fundulis, *Liturgika I (Uvod u Svetu Bogosluzenye)*, 250.

965 Mulev, "Eleosveştenie", 43.

966 Yakup 5:14-15.

967 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 221.

968 İlarion, *Tainstvo Veri*, 166.

969 "Elişa kalkıp odanın içinde sağa sola gezindi, sonra yine dönüp çocuğun üzerine kapandı. Çocuk yedi kez aksırdı ve gözlerini açtı." (2. Krallar 4:35).

dönülmesi,[970] İlyas Peygamberin yedi duayla göğü üç buçuk yıl için kapatması[971] gibi, yedi sayısıyla alakalı pek çok dolaylı delil de getirilmektedir.

Fakat zamanla çevre faktörler göz önüne alınarak daha az veya daha fazla rahip tarafından bu sakrament icra edilmeye başlanmıştır. Selanikli Simeon*; "sayı için çok fazla endişelenmenize gerek yoktur; çünkü havariler tarafından kesin bir dille ifade edilmemiştir. Her ne kadar sayı tam olarak belirtilmediyse de eski geleneğe göre yedi olması gerekir. Sıkıntılı durumlarda daha az, mesela üç kişi de olabilir. Sadece tek bir kişi yani bir papaz bu sakramenti uygulamasın"* diye ifade etmiştir. Ayrıca havari Yakup, *"İçinizden biri hasta mı, kilisenin ihtiyarlarını çağırtsın."*[972] demektedir. Görüldüğü üzere kilisenin ihtiyarı şeklinde değil, kilisenin ihtiyarları şeklinde geçmesine dayanarak tek bir papazın olamayacağı ifade edilmektedir. Onun dışında pek çok kişiye göre, birden fazla rahibin olmadığı durumlarda, hastaya yardımcı olması için, tek bir rahip bile bu sakranmenti uygulayabilmektedir.[973]

Günümüzde Makedon Ortodoks Kilisesi'nde genellikle bu sakrament yedi papaz, yedi olmadığı durumlarda üç papaz tarafından uygulanmaktadır. Üç papaz da olmadığı durumlarda tek papaz bu sakramenti icra edebilmektedir. Günümüzde mevcut ihtiyaçlar doğrultusunda, bilhassa evde uygulamak gerektiğinde, çoğunlukla tek bir papazın katılımıyla icra edilmektedir. Papaz havarilerin yazmış oldukları mektuplardan yedi duayı ve İncil'in yedi bölümünden okuması gerekenlerin hepsini okur. Okunan her bir İncil bölümü sonrasında papaz hastayı yağlayarak bu sakramenti uygular.[974]

3.5.5.4) Hastaları Yağlama Kimlere Uygulanır?

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde yağlama sakramenti için kişinin ölüm döşeğinde olması şart değildir; normal bir hastaya da uygulanabilir. Bu sakramentin ölmek üzere olmayan birine de uygulanabileceği havari Yakup'un şu sözlerine dayandırılmaktadırlar: *"İmanla*

---

970 "Yedinci gün erkenden, şafak sökerken kalkıp kentin çevresini aynı şekilde yedi kez dolandılar. Kentin çevresini yalnız o gün yedi kez dolandılar." (Yeşu 6:15).

971 "Sonra uşağına, 'Haydi git, denize doğru bak!' dedi. Uşağı gidip denize baktı ve 'Hiçbir şey görmedim' diye karşılık verdi. İlyas, uşağına yedi kez, 'Git, bak' dedi. Yedinci kez gidip bakan uşak, 'Denizden avuç kadar küçük bir bulut çıkıyor' dedi." (1. Krallar 18:43).

972 Yakup 5:14.

973 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 222.

974 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 576; Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 46; Mulev, "Eleosveştenie", 45.

edilen dua hastayı iyileştirecek ve Rab onu ayağa kaldıracaktır.'"[975] Sağlam bir insana ya da ölmüş bir insanın üzerine bu sakramentin uygulanması yasaktır.[976] Bununla birlikte yağlama sakramenti Ortodoks Kiliselerinde Büyük Perşembe ayini sonrasında, sağlıklı olanlara da uygulanmaktadır. Günümüzde rahipler yağı kutsarlar, ardından kendilerini yağlarlar, sonra da orada bulunan herkese uygularlar.[977]

Sağlıklı olanlara uygulanmasının sebebi şöyle izah edilmektedir: Tüm Hıristiyanlar hastalıkları için Tanrı'nın yardımına ihtiyaç duymaktadırlar. Hıristiyanlıkta hastalıklar fizikî ve manevî (günah) olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu sakrament fizikî olanlardan çok manevî olanları iyileştirmektedir. Fizikî olarak sağlıklı fakat manevî olarak sağlıksız olanlar da bu sakramente katılabilirler. Fakat bu sakrament hiçbir durumda günah itirafı sakramenti yerine geçmez.[978] Makedon Ortodoks Kilisesi Büyük Perşembe günü uygulanan bu sakramente "maslosvet" ismini vererek "eleosveştenie"den ayırmaktadır.[979] Kimi yerde ise, bu iki ismin aynı sakrament için kullanıldığı da görülmektedir.[980]

Yağlama sakramenti daha önce almış birisi tekrar bu sakramenti alabilir; çünkü bu sakrament tekrarlanabilir bir sakramenttir. Fakat tek bir hastalık için bu sakrament tekrarlanmaz. Hastalık çok uzun sürer, sonra iyileşir ve tekrar ölüm döşeğine düşerse tekrarlanır. Fakat uygulamaya baktığımızda, tek bir hastalık için bile bu sakramentin tekrarlanmakta olduğu görülmektedir.[981]

Eski zamanlardan itibaren bu sakrament günah itirafı ve evharistiya sakramenti ile birleştirilmiştir. Bu sebeple Ortodoks bir inananın önce günah itirafında bulunması, ardından yağlama sakramentini alması gerekir. Bunlardan önce veya sonra evharistiya ayinine katılması, yani kutsal armağanları alması gerekir. Öte yandan hastanın ölüm tehlikesi yoksa sıralama aslında; günah itirafı, yağlama, evharistiya şeklinde uygulanır. Eğer hastanın her an ölme tehlikesi varsa bu durumda sıralama; günah itirafı, evharistiya

---

975 Yakup 5:15.

976 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 223.

977 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 224.

978 Mulev, "Eleosveştenie", 44.

979 "За Велики Четврток се што треба да знаете", *Religija* (blog) (Erişim 05 Temmuz 2022), http://religija.mk/za-veliki-chetvrtok-se-shto-treba-da-znaete/.

980 Mulev, "Eleosveştenie", 42.

981 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 46.

ve son yağlama şeklinde olmaktadır. Bunun sebebi de kişinin ölmesi durumunda ekmek şarabı almış olması içindir.[982]

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde hastaları yağlama sakramentinin, ilke olarak, sadece ölüm döşeğindekiler için yapılmadığını belirtmiştik. Fakat günümüzde genel olarak bu ayin çok seyrek uygulanmaktadır. Yapıldığı zaman ise, özellikle ölüm döşeğindekilere uygulanmaktadır. Ortodoks Kiliseler yağlama sakramentinin ölüm döşeğindekilerine uygulanması hususunda Katolik Kiliseleri eleştirseler de, kendileri de aynı uygulamayı devam ettirmektedirler.[983]

3.5.5.5) Hastaları Yağlama Esnasında Yağlanan Yerler

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre papaz; "Tanrımız ruhî ve bedenî…" diye başlayan duayı okur. Sonra papaz sakramentte yedi kez haç şeklinde alnını, burun deliklerini, yanaklarını, ağzı, göğsü ve elleri her iki taraftan yağlamaktadır. Vücudun bu bölümlerinin yağlanmasının, tüm vücudun, tüm düşünce ve güçlerin kutsanması için olduğu belirtilmektedir. Her bir yağlama esnasında " Tanrımız…" ile başlayan bölüm ve "Senin kulunu iyileştir" duası okunmaktadır.[984]

3.5.5.6) Hastaları Yağlama Sakramentinin Uygulanışı

3.5.5.6.1) Hastaları Yağlama Sakramentine Hazırlık

Hastaları yağlama sakramentin uygulanması için üzeri örtü ile örtülmüş bir masa hazırlanır ve masanın üzerinde içerisinde buğday taneleri veya un olan bir tabak bulunur.[985] Buğday taneleri yenilenme, yeni bir hayat ve ölümden sonra hayat anlamına gelmektedir.[986] Buğdayın üst tarafına boş bir kandil veya kap konur. Bu kap içine, duaya başlamadan önce, o zamana kadar bir şişede duran temiz yağ dökülür. Masanın üzerinde bir de bir şişe kırmızı şarap bulunması gerekmektedir.[987] Daha sonra yağ ve şarap aynı

---

982 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 225; İlarion, *Tainstvo Veri*, 166; Mulev, "Eleosveştenie", 44.

983 Redzepi, *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*, 89.

984 Popoviça, *Dogmatike Pravoslavne Crkve*, 576; Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 221; Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 46.

985 Mulev, "Eleosveştenie", 45.

986 Yuhanna 12:24; 1. Korintliler 15:36-38

987 Şarap yoksa sadece yağ da kullanılabilir.

kaba dökülüp küçük bir kaşıkla karıştırılır. Burada yağ Tanrısal nimetin görünen yüzü, şarap ise İsa Mesih'in haç üzerinde kurtuluş için akıtılmış kanıdır. Aynı zamanda Luka 10:34'te geçen yağ ile şarabın iyileştirme amacıyla kullanıldığı bölümü hatırlatmaktadır.[988] Ardından yağ olan kaba, bir taraflarında pamuk olan yedi çubuk konur. Yağlama bunlarla gerçekleştirilir. Masanın üzerinde Kutsal Kitap ve haç da bulundurulmaktadır. Kutsal Kitap'ın masada olması okunması için değil, İsa Mesih'in orada bulunduğu göstermek içindir. Ayrıca, masada yedi mum bulundurulur. Rahiplerin özel ayin kıyafetlerini giymiş bir şekilde masanın etrafında hazır olmaları gerekir. Masanın üzerinde duran bu mumlar dualardan sonra yakılır ve her bir yağlamadan sonra söndürülür. Orada bulunan herkesin elinde de yanan birer mum bulunur. Birinci rahip elinde tütsüyle masada duran yağın etrafını tütsüler, daha sonra tüm kiliseyi veya evi ve son olarak orada bulunan insanları tütsüler. Ardından masanın önünde doğuya dönük bir şekilde durarak ayine başlar.[989]

Bundan sonra rahip çubuklardan birini yağa batırır ve haç şeklinde hastanın alnını, burun deliklerini, yanaklarını, ağzını, göğsünü, ellerini her iki taraftan yağlar.[990]

İlk yağlamadan sonra hasta ölürse, hastaları yağlama sakramenti icra edilmiş kabul edilir. Bu sakrament esnasında hasta ölürse hemen kaldığı yerde durdurulur. Hastaları yağlama sakramenti birden fazla kişiye aynı anda, hatta aynı kutsanmış yağ ile uygulanabilir.[991]

3.5.5.6.2) Ayin

Papaz: "Kutludur Tanrımız; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

"Kutsal Tanrı, Kutsal Erkli, Kutsal Ölümsüz; bize merhamet eyle (3 kez)."

"Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a yücelik olsun; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Kutsal Üçlü Birlik, bize merhamet eyle. Tanrımız, suçlarımızı bağışla. Kutsal Olan, adın uğruna bizi ziyaret et ve hastalıklarımızı iyileştir."

"Rab, merhamet eyle (3 kez)."

---

988 "Adamın yanına gitti, yaralarının üzerine yağla şarap dökerek sardı. Sonra adamı kendi hayvanına bindirip hana götürdü, onunla ilgilendi." (Luka 10:34)

989 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 226.

990 Pavel, *Od Kupelot Do Grobot*, 46; Mulev, "Eleosveştenie", 45.

991 Mirkovik, *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*, 232.

“Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a yücelik olsun, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin.”

“Göklerdeki Babamız, adın kutsal kılınsın. Krallığın gelsin. Göklerde olduğu gibi, yeryüzünde de Senin isteğin olsun. Günlük ekmeğimizi bugün de bize ver. Bize kötülük edenleri bağışladığımız gibi, Sen de bağışla suçlarımızı. Günah ile ayartılmamıza izin verme ve kötülükten bizi kurtar. Çünkü krallık, kudret ve yücelik Senindir: Baba’nın, Oğul’un ve Kutsal Ruh’un; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin.”

“Rab, merhamet eyle (12 kez).”

“Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a yücelik olsun, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin. Gelin, Tanrımız kralın önünde secde edip yere kapanalım. Gelin, Kral Mesih’in, Tanrımızın önünde secde edip yere kapanalım. Gelin, Tanrımız ve Kralımız olan Mesih’in önünde secde edip yere kapanalım.”

“Duamı işit, ya Rab, Yalvarışlarıma kulak ver! Sadakatinle, doğruluğunla yanıt ver bana! Kulunla yargıya girme, çünkü hiçbir canlı senin karşında aklanmaz. Düşman beni kovalıyor, ezip yere seriyor. Çoktan ölmüş olanlar gibi, beni karanlıklarda oturtuyor. Bu yüzden bunalıma düştüm, yüreğim perişan. Geçmiş günleri anıyor, bütün yaptıklarını derin derin düşünüyor, ellerinin işine bakıp dalıyorum. Ellerimi sana açıyorum, canım kurak toprak gibi sana susamış. Çabuk yanıt ver bana, ya Rab, tükeniyorum. Çevirme benden yüzünü, yoksa ölüm çukuruna inen ölülere dönerim. Sabahları duyur bana sevgini, çünkü sana güveniyorum; Bana gideceğim yolu bildir, çünkü duam sanadır. Düşmanlarımdan kurtar beni, ya Rab; Sana sığınıyorum. Bana istemini yapmayı öğret, çünkü Tanrım’sın benim. Senin iyi Ruhun, düz yolda bana öncülük etsin! Ya Rab, adın uğruna yaşam ver bana, doğruluğunla kurtar beni sıkıntıdan. Sevginden ötürü, öldür düşmanlarımı, yok et bütün hasımlarımı, çünkü senin kulunum ben.”[992]

“Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a yücelik olsun, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin.”

“Aliluya, aliluya, aliluya – Baba’ya esenlik olsun. (3 kez)”

“Yine ve yine, barış içinde Rabbimize dua edelim. Bize yardım et, bizi kurtar, acı bize ve kayranla koru bizi, ey Tanrı. Tümden kutsal, lekesiz, tamamen kutsanmış ve görkemli Hanımefendimiz Tanrı-doğuran ve ebediyen bakire Meryem’i hatırlayıp tüm azizlerle

---

[992] Mezmurlar 143:1-12.

birlikte kendimizi, birbirimizi ve tüm hayatımızı Mesih Tanrı'ya emanet edelim. Çünkü her türlü övgü, şeref ve tapınma Sana yaraşır; Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Merhamet eyle Tanrımız, merhamet eyle, çünkü günahkârların mazereti yok. Bu duayı sana iletiyoruz piskoposa ilettiğimiz gibi: merhamet eyle. Rab, bizlere merhamet et; çünkü ümidimizi Sana bağladık. Bizlere çok öfkelenme; günahlarımızı da hatırlama. Ama merhametli olduğun için şimdi bizlere bak ve bizleri düşmanlarımızdan kurtar; çünkü Sen Tanrımızsın ve bizler Senin halkınız. Bizler Senin ellerinin eseriyiz, adını yüceltiyoruz. Şimdi, her zaman ve sonsuza kadar, Âmin."

"Kutlu Tanrı doğuran, merhamet kapısını bizlere aç; sana ümit bağlayıp başarısızlığa düşmeyelim. Senin aracılığınla sıkıntılardan kurtulalım; çünkü sen Hristiyan ırkının kurtuluşusun."

"Ey Tanrı, lütfet bana, sevgin uğruna; sil isyanlarımı, sınırsız merhametin uğruna. Tümüyle yıka beni suçumdan, arıt beni günahımdan; çünkü biliyorum isyanlarımı, günahım sürekli karşımda. Sana karşı, yalnız sana karşı günah işledim, senin gözünde kötü olanı yaptım. Öyle ki, konuşurken haklı, yargılarken adil olasın. Nitekim suç içinde doğdum ben, günah içinde anam bana hamile kaldı. Madem sen gönülde sadakat istiyorsun, bilgelik öğret bana yüreğimin derinliklerinde. Beni mercanköşk otuyla arıt, paklanayım, yıka beni, kardan beyaz olayım. Neşe, sevinç sesini duyur bana, bayram etsin ezdiğin kemikler. Bakma günahlarıma, Sil bütün suçlarımı. Ey Tanrı, temiz bir yürek yarat, yeniden kararlı bir ruh var et içimde. Beni huzurundan atma, Kutsal Ruhun'u benden alma. Geri ver bana sağladığın kurtuluş sevincini, İstekli bir ruhla bana destek ol. Başkaldıranlara senin yollarını öğreteyim, günahkârlar geri dönsün sana. Kurtar beni kan dökme suçundan, ey Tanrı, beni kurtaran Tanrı, dilim senin doğruluğunu ilahilerle övsün. Ya Rab, aç dudaklarımı, ağzım senin övgülerini duyursun; çünkü sen kurbandan hoşlanmazsın, yoksa sunardım sana, yakmalık sunudan hoşnut kalmazsın. Senin kabul ettiğin kurban alçakgönüllü bir ruhtur, alçakgönüllü ve pişman bir yüreği hor görmezsin, ey Tanrı. Lütfet, Siyon'a iyilik yap, Yeruşalim'in surlarını onar. O zaman doğru sunulan kurbanlar, yakmalık sunular, tümüyle yakmalık sunular, Seni hoşnut kılar; o zaman sunağında boğalar sunulur."[993]

---

[993] Mezmurlar 51:1-19.

“Ey Mesih, harikasın ve imanlılara acırsın; ağır derecede hastalığı olanlara yücelerden kayranı ver. Ey Mesih, şimdi yağlanmak için Sana aceleyle gelen kuluna (ismi) merhametini göster. Ey her şeyin Yaratıcısının Annesi, yukarıdan merhametle bak ve hastaların acı, rahatsızlığını dualarınla gider.”

Esenlik duası

Papaz: “Barış içinde Rabbimize dua edelim.”

Okuyucu: “Rab, merhamet eyle.”

Papaz: “Tanrısal barış ve ruhlarımızın kurtuluşu için Rabbimize dua edelim. Bütün dünyada barış, Tanrı’nın kutsal kiliselerinin sarsılmaz varlığı ve hepsinin birliği için Rabbimize dua edelim. Bu kutsal ev için ve buraya iman, saygı ve Tanrı korkusu ile girenler için Rabbimize dua edelim. Bu yağı kutsal ruhun gücü, eylemi ve inişi ile kutsansın, Rabbimize dua edelim. Onlar ve biz, her türlü sıkıntı, öfke, tehlike ve zor durumdan kurtulmamız için Rabbimize dua edelim. Bize yardım et, bizi kurtar, acı bize ve kayranla koru bizi, ey Tanrı. Tümüyle kutsal, lekesiz, pek kutlu ve görkemli Hanımefendimiz Tanrı doğuran ve sonsuza kadar bakire Meryem’i hatırlayıp tüm kutsallarla birlikte kendimizi, birbirimizi ve tüm hayatımızı Mesih Tanrı’ya emanet edelim.”

Okuyucu: “Sana, ya Rab.”

Diyakoz: “Rabbe dua edelim.”

Okuyucu: “Rab, merhamet eyle.”

Sonra papaz yağ duasını kandilin önünde okur: “Rab, Sen ki merhametin ve acımanla ruhlarımızın ve bedenlerimizin acılarını iyileştirirsin. Ey Tanrımız, bu yağı kutsal kıl ki onunla yağlananlar için her tutkudan, bedensel hastalıktan, bedenin ve ruhun lekesinden ve her kötülükten rahatlama ve şifa olsun. Öyle ki onun aracılığıyla Senin tamamen kutsal Adın; Baba’nın, Oğul’un ve Kutsal Ruh’un adı, şimdi, her zaman ve sonsuza kadar yüceltilsin.”

Okuyucu: “Âmin.”

Ardından papaz tarafından şu dualar okunur:

“Yalnızca Sen, ey Mesih, hemen yardıma koştuğundan, acı çekmekte olan kullarına yücelerden ziyarette bulun, onları hastalıklardan ve şiddetli acılardan kurtar;

Tanrıdoğuran'ın dualarıyla onları Seni övmeleri ve durmadan yüceltmeleri için ayağa kaldır, ey insanlığı tek Seven."

"Ey Mesih, doğuştan kör adam gibi, ruhumun gözleri kör olmuş biçimde Sana geliyorum ve tövbe ederek şöyle diyorum: Sen karanlıktakilerin parlak Işığısın. Ey Mesih, eskiden felçliyi ayağa kaldırdığın gibi, her tür günah ve iğrenç eylem sonucunda ağır şekilde felç geçirmiş ruhumu tanrısal varlığınla ayağa kaldır ki kurtularak Sana şöyle diyeyim: Ey merhametli Mesih, yücelik olsun kudretine!"

"Rabbin Öğrencisi olarak, ey doğru olan, İncil'i kabul ettin; bir şehit olarak geri çevrilemezsin. Tanrı'nın kardeşi olarak konuşma özgürlüğüne sahipsin; başpapaz olarak aracılık etme hakkın var. Ruhlarımız kurtulsun diye Tanrımız Mesih'e yalvar."

"Saygıdeğer Yakup; bu son günlerde aramızda yaşamış olan Tanrı'nın biricik Oğlu, Kelâm Tanrı, seni Yeruşalim kentinin ilk çobanı ve öğretmeni ve ruhsal gizemlerin sadık hizmetkârı ilan etti. Bu nedenle, ey Elçi, seni onurlandırıyoruz."

"Ey Aziz, Mira'da bir kâhin olarak açıklandın; çünkü Mesih'in İncilini yerine getirip halkın uğruna canını verdin, masumu ölümden kurtardın. Bu nedenle, Tanrı'nın kayrasının yüce bir üyesi olarak kutsal kılındın."

"Ey zafer kazanan; dünyamız, ulusları darmadağın eden sende tehlikelere karşı bir galip buldu. O zamanlar stadyumda Nestor'a cesaret vererek Liyaios'un gururunu alçalttığın gibi, şimdi de, yüce Şehit Demetrios, bizlere yüce merhametini bağışlaması için Mesih Tanrı'ya yalvar."

"Ey kutsal Galip ve Şifacı Panteleymon, ruhlarımıza günahların affını bahşetmesi için merhametli Tanrı'ya aracılık et. Para istemeyen kutsallar ve mucize yapıcılar, zayıflıklarımızı ziyaret edin; karşılıksız aldınız, karşılıksız verin. Kim senin kudretli işlerini anlatabilecek ey Bakire? Çünkü mucizeler dökersin, bir şifa pınarısın ve Tanrıbilimci ve Mesih'in bir dostu olarak ruhlarımız adına aracılık edersin. Gayretli aracılık ve sarsılmaz duvar, merhamet pınarı, dünyanın sığınağı, sana azimle şöyle diyoruz: Tanrıdoğuran, Kraliçe Hanımefendi, acele et ve bizleri tehlikelerden kurtar, Sen hemen koruyansın."

Papaz: "Dikkat edelim. Herkese barış/esenlik olsun."

Okuyucu: "Ve senin ruhuna."

Papaz: "Bilgelik."

Okuyucu: “Ümidimizi Sana bağladığımız için merhametin üzerimizde olsun Ey Rab.”

“Ey doğru insanlar, sevinç kaynağınız Rab olsun, coşun; ey yüreği temiz olanlar.”[994]

Papaz: “Dikkat edelim.”

“Kardeşler, Rabb’in adıyla konuşmuş olan peygamberleri sıkıntılarda sabır örneği olarak alın. Sıkıntıya dayanmış olanları mutlu sayarız. Eyüp’ün nasıl dayandığını duydunuz. Rabb’in en sonunda onun için neler yaptığını bilirsiniz. Rab çok şefkatli ve merhametlidir. Kardeşlerim, öncelikle şunu söyleyeyim, ne gök üzerine, ne yer üzerine, ne de başka bir şey üzerine ant edin. ‘Evet’iniz evet, hayır’ınız hayır olsun’ ki, yargıya uğramayasınız. İçinizden biri sıkıntıda mı? Dua etsin. Biri sevinçli mi? İlahi söylesin. İçinizden biri hasta mı? İnanlılar topluluğunun ihtiyarlarını çağırtsın, Rabb’in adıyla üzerine yağ sürüp onun için dua etsinler. İmanla edilen dua hastayı iyileştirecek ve Rab onu ayağa kaldıracak. Eğer hasta günah işlemişse, günahları bağışlanacak. Bu nedenle, şifa bulmak için günahlarınızı birbirinize itiraf edin ve birbiriniz için dua edin. Doğru kişinin yalvarışı çok güçlü ve etkilidir.”[995]

“Okuyan herkese esenlik olsun. Aliluya, aliluya, aliluya. Bilgelik, Kutsal Kitab’ı dinleyelim. Herkese esenlik olsun ve senin ruhuna. Yücelik sana olsun Tanrımız, yücelik sana.”

“Dikkat edelim.”

“Bir Kutsal Yasa uzmanı İsa’yı sınamak amacıyla gelip şöyle dedi: ‘Öğretmenim, sonsuz yaşamı miras almak için ne yapmalıyım?’ İsa ona, ‘Kutsal Yasa’da ne yazılmıştır?’ diye sordu. ‘Orada ne okursun?’ Adam şöyle karşılık verdi: ‘Tanrın olan Rabb’i bütün yüreğinle, bütün canınla, bütün gücünle ve bütün aklınla sev. Komşunu da kendin gibi sev.’ İsa ona, ‘Doğru cevap verdin’ dedi. ‘Bunu yap ve yaşayacaksın.’ Oysa adam kendini haklı çıkarmak isteyerek İsa’ya, ‘Peki, komşum kim?’ dedi. İsa şöyle cevap verdi: ‘Adamın biri Kudüs’ten Eriha’ya inerken haydutların eline düşmüş. Onu soyup dövmüşler ve yarı ölü halde bırakıp gitmişler. Bir rastlantı olarak o yoldan bir kâhin geçiyormuş. Adamı görünce yolun öbür tarafından geçip gitmiş. Bir Levili de o yere varıp adamı görünce aynı şekilde geçip gitmiş. O yoldan geçen bir Samiriyeli ise adamın bulunduğu yere gelip onu görünce, yüreği sızlamış. Adamın yanına gitmiş, yaralarının

994 Mezmurlar 32:11.

995 Yakup 5:10-16.

üzerine yağla şarap dökerek onları sarmış. Sonra adamı kendi hayvanına bindirip bir hana götürmüş ve onunla ilgilenmiş. Ertesi gün iki dinar çıkararak hancıya vermiş. `Ona iyi bak' demiş, `bundan fazla ne harcarsan, dönüşümde sana öderim.' 'Sence bu üç kişiden hangisi haydutlar arasına düşen adama komşu gibi davranmış?' Yasa uzmanı, 'Ona acıyıp yardım eden' dedi. İsa ona, 'Git, sen de öyle yap' dedi."[996]

Okuyucu: "Yücelik sana olsun Tanrı'mız, yücelik sana olsun."

Papaz: "Bize acı ey Tanrı, yüce merhametin uyarınca. Sana yalvarıyoruz; bizi duy ve bize acı."

"Rab, merhamet eyle. (3 kez). Yine Tanrı'nın burada hazır bulunan kullarının (isimleri) merhamet bulması, yaşamı, esenliği, sağlığı, kurtuluşu, ziyaret edilmesi, günahlarının bağışlanması için ve isteyerek ve istemeyerek işledikleri her günahın affedilmesi için dua ediyoruz."

"Rab, merhamet eyle. (3 kez). Çünkü sen ey Tanrı, merhametlisin ve insan soyunu seversin ve Sana yücelik sunarız: Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar."

Okuyucu: "Âmin."

Diyakoz: "Rabbe dua edelim."

Okuyucu: "Rab, merhamet eyle."

Papaz şu duayı okur:

"Ey başlangıcı ve sonu bulunmayan Tanrı, Kutsallar Kutsalı, Sen ki Biricik Oğlu'nu her hastalığı ve ruhlarımızın ve bedenlerimizin her zayıflığını iyileştirmeye gönderdin. Kutsal Ruhunu gönder ve bu yağı kutsal kıl ve onunla yağlanan kullarının/kulunun (İsmi) günahlarından tamamen kurtulmaları ve göklerin Krallığının mirasçısı olmasını sağla. Çünkü bize merhamet gösterip bizi kurtarmak Senin elindedir Rabbimiz İsa Mesih, Sana yücelik sunarız: Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar."

Duadan sonra papaz ilk çubuğu eline alır, kutsanmış yağdan biraz alıp haç şeklinde hastanın alnına, burun deliklerine, ağzına, göğsünev ellerin her iki tarafına sürer ve şu duayı okur:

---

[996] Luka 10:25-37.

"Kutsal Baba, ruhların ve bedenlerin hekimi, Sen ki Biricik Oğlun Rabbimiz İsa Mesih'i her hastalığı iyileştirmeye ve insanları ölümden kurtarmaya gönderdin; kullarını da onları bağlayan beden ve ruh zayıflığından kurtar: Pek kutsal Hanımefendimiz, Tanrıdoğuran ve sonsuza kadar bakire olan Meryem'in duaları; değerli ve yaşam veren çarmıhın kudreti; şerefli, göksel ve bedensiz güçlerin; şerefli ve yüce Peygamber ve Yol Hazırlayıcı Vaftizci Yuhanna'nın; kutsal, yüce ve tamamen övülmüş elçilerin; kutsal, yüce ve zafer kazanmış şehitlerin; saygıdeğer ve Tanrı adamı Babalarımızın; kutsal ve şifa verici çıkar gözetmez Kozmas ve Damyan'ın; Kiros ve Yuhanna'nın; Panteleymon ve Hermalaos'un; Samson ve Diyomedes'in; Mokyos ve Akinitos'un; Thalaleyos ve Trifon'un; Tanrı'nın kutsal ve dürüst ataları Yohakim ve Anna'nın ve tüm Kutsalların koruyuculuğuyla. Çünkü Sen şifaların kaynağısın ey Tanrı, Sana yücelik sunarız; Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

Bu dua, İncil okumasından ve hastaya yağ sürülme duasından sonra papazların her biri tarafından söylenir. Ardından hasta yağlanır ve şu dualar okunur:

"Rab kuvvetim ve şarkımdır, O kurtardı beni. Beni şiddetle yola getirdin, Rab, ama ölüme terk etmedin."[997] "İmanı güçlü olan bizler, kendimizi hoşnut etmeye değil, güçsüz olanların zayıflıklarını yüklenmeye borçluyuz. Her birimiz, komşusunu ruhça geliştirmek amacıyla, komşusunun iyiliğini gözeterek onu hoşnut etsin. Nitekim Mesih bile kendini hoşnut etmeye çalışmadı. Yazılmış olduğu gibi, 'Seni aşağılayanların aşağılamalarına ben uğradım.' Önceden ne yazıldıysa, bize öğretmek için, sabırla ve Kutsal Yazıların verdiği cesaretle ümidimiz olsun diye yazıldı. Sabır ve cesaret kaynağı olan Tanrı'nın, sizleri Mesih İsa'nın isteğine uygun olarak aynı düşüncede birleştirmesini dilerim. Öyle ki, Rabbimiz İsa Mesih'in Tanrısını ve Babasını birlik içinde hep bir ağızdan yüceltesiniz. Bu nedenle, Mesih sizi kabul ettiği gibi, Tanrı'nın yüceliği için siz de birbirinizi kabul edin."[998]

"İsa Eriha'ya girmiş kentin içinden geçiyordu. Orada vergi görevlilerinin başı olan, Zakkay adında zengin bir adam vardı. İsa'nın kim olduğunu görmek istiyor, ama boyu kısa olduğu için kalabalıktan ötürü göremiyordu. İsa'yı görebilmek için ileriye koşup bir yabani incir ağacına tırmandı; çünkü İsa oradan geçecekti. İsa oraya varınca yukarı bakıp

997 Mezmurlar 118:14, 18.

998 Romalılar 15:1-17.

ona, “Zakkay, çabuk aşağı in!” dedi. “Bugün senin evinde kalmam gerek.” Zakkay hızla aşağı indi ve sevinç içinde İsa’yı evine buyur etti. Bunu görenlerin hepsi söylenmeye başladı: “Gidip günahkâr birine konuk oldu!” dediler. Zakkay ayağa kalkıp Rabb’e şöyle dedi: “Rab, işte malımın yarısını yoksullara veriyorum. Bir kimseden haksızlıkla bir şey aldımsa, dört katını geri vereceğim.” İsa dedi ki, “Bu ev bugün kurtuluşa kavuştu; çünkü bu adam da İbrahim’in bir oğludur. Nitekim İnsanoğlu, kaybolmuş olanı arayıp kurtarmak için geldi.”[999]

Diyakoz: “Bize acı ey Tanrı, yüce merhametin uyarınca. Sana yalvarıyoruz; bizi duy ve bize acı.”

Okuyucu: “Rab, merhamet eyle.” (3 kez)

Diyakoz: “Yine Tanrı’nın burada hazır bulunan kullarının merhamet bulması, yaşamı, esenliği, sağlığı, kurtuluşu, ziyaret edilmesi, günahlarının bağışlanması için ve isteyerek ve istemeyerek işledikleri her günahın affedilmesi için dua ediyoruz.”

Okuyucu: “Rab, merhamet eyle.” (3 kez)

Papaz: “Çünkü sen ey Tanrı, merhametlisin ve insan soyunu seversin ve Sana yücelik sunarız: Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Okuyucu: “Âmin.”

İkici rahip hastayı yağlar ve aşağıdaki dualar okunur:

Diyakoz: “Rabb’e dua edelim.”

Okuyucu: “Rab, merhamet eyle.”

Papaz: “Ey Tanrı, yüce ve pek ulu, tüm yaratılış tarafından tapılan, bilgelik kaynağı, derinliği ölçülemez iyilik uçurumu ve sınırsız merhamet okyanusu, Sen, insanlığı seven Tanrı, hiçbir insanın düşünceyle kavramasının mümkün olmadığı, sonsuz ve muhteşem şeylerin Tanrısı; biz değersiz kullarına bak ve kulak ver ve adınla bu Yağı getirdiğimiz yere armağanının şifasını ve günahların affını bağışla ve onları merhametinin bolluğuyla iyileştir. Evet, kolayca yalvarılabilen Rab, tek merhametli ve insanlığı seven, kötü eylemlerimizi cezalandırmaktan vazgeçen, ölümlülerin aklının gençliklerinden beri kötülüğe eğilimli olduğunu bilen, günahkârların ölmesini değil, kötü yolundan dönüp yaşamasını isteyen. Sen ki Tanrı olduğun halde günahkârların kurtuluşu için insan oldun

[999] Luka 19-1-11

ve yarattığın uğruna yaratılmışa dönüştün. ‘Doğruları değil, günahkârları tövbeye çağırmaya geldim’ diyen Sensin. Kayıp koyunu aramış olan Sensin. Kayıp parayı dikkatlice arayıp bulmuş olan Sensin. ‘Bana gelmiş olanı hiçbir şekilde dışlamayacağım’ diyen Sensin. Şerefli ayaklarını gözyaşlarıyla ıslattığı zaman fahişeden tiksinmemiş olan Sensin. ‘Sıklıkla düşseniz de kalkın ve kurtulacaksınız’ diyen Sensin. ‘Tövbe eden tek bir günahkâr yüzünden gökte sevinç duyulur’ demiş olan Sensin. Öyleyse şefkatli Tanrı, kutsal yüceliğinden bakıp şu an biz günahkârları ve değersiz kullarını Kutsal Ruh kayrasıyla gölgele ve kendi kusurlarını kabul edip Sana imanla yaklaşanlar arasında konutunu kur. İnsanlığa olan sevginle onları kabul edip sözle veya eylem ya da düşünceyle işledikleri hataları bağışlayıp onları her günahtan temizle ve arındır. Ve her zaman onlarla birlikte olarak yaşamlarının geri kalan kısmında onları emirlerinde yürütmeye devam et ki artık Şeytan için alay konusu olmasınlar ve tamamen kutsal adın onlarda yüceltilsin. Çünkü bize merhamet gösterip bizi kurtarmak Senin elindedir Rabbimiz İsa Mesih, Sana yücelik sunarız; başlangıcı olmayan Baban ve tamamen kutsal, iyi ve yaşam veren Ruhun ile birlikte; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Okuyucu: “Âmin.”

Papaz: “Sizler Mesih’in bedenisiniz, ayrı ayrı bu bedenin üyelerisiniz. Tanrı kilisede ilkin elçileri, ikinci olarak peygamberleri, üçüncü olarak öğretmenleri, ardından mucize yapanları, hastaları iyileştirme gücü olanları, başkalarına yardım edenleri, yönetme yeteneği olanları ve çeşitli dillerde konuşanları atadı. Hepsi elçi mi? Hepsi peygamber mi? Hepsi öğretmen mi? Hepsi mucize yapar mı? Hepsinin hastaları iyileştirme gücü var mı? Hepsi bilmediği dillerde konuşabilir mi? Hepsi bu dilleri çevirebilir mi? Ama siz daha üstün armağanları gayretle isteyin. Şimdi de size en iyi yolu göstereyim. İnsanların ve meleklerin dilleriyle konuşsam, ama sevgim olmasa, ses çıkaran bir bakır ya da çınlayan bir zilden farkım olmaz. Eğer peygamberlikte bulunabilsem, bütün sırları bilsem ve her türlü bilgiye sahip olsam, eğer dağları yerinden oynatacak kadar büyük bir imanım olsa, ama sevgim olmasa, bir hiçim. Eğer bütün malımı sadaka olarak dağıtsam ve bedenimi yakılmak üzere teslim etsem, ama sevgim olmasa, bunun bana hiçbir yararı yoktur. Sevgi sabırlıdır, sevgi şefkatlidir. Sevgi kıskanmaz, övünmez, böbürlenmez. Sevgi kaba davranmaz, kendi çıkarını aramaz, kolayca öfkelenmez, kötülüğün hesabını tutmaz. Sevgi haksızlığa sevinmez, ama gerçek olanla sevinir. Sevgi her şeye katlanır,

her şeye inanır, her şeyi ümit eder, her şeye dayanır. Sevgi asla son bulmaz. Ama peygamberlikler ortadan kalkacak, diller sona erecek, bilgi ortadan kalkacaktır."[1000]

"İsa on iki öğrencisini yanına çağırıp onlara kötü ruhlar üzerinde yetki verdi. Böylece kötü ruhları kovacak, her hastalığı, her illeti iyileştireceklerdi. İsa Onikiler'i şu buyrukla halkın arasına gönderdi: Öteki ulusların arasına girmeyin. Samiriyeliler'in kentlerine de uğramayın. Bunun yerine, İsrail halkının yitik koyunlarına gidin. Gittiğiniz her yerde Göklerin Egemenliği'nin yaklaştığını duyurun. Hastaları iyileştirin, ölüleri diriltin, cüzamlıları temiz kılın, cinleri kovun. Karşılıksız aldınız, karşılıksız verin."[1001]

"Bize acı ey Tanrı, yüce merhametin uyarınca. Sana yalvarıyoruz; bizi duy ve bize acı.

Rab, merhamet eyle. (3 kez). Yine Tanrı'nın burada hazır bulunan kullarının (isimleri) merhamet bulması, yaşamı, esenliği, sağlığı, kurtuluşu, ziyaret edilmesi, günahlarının bağışlanması için ve isteyerek ve istemeyerek işledikleri her günahın affedilmesi için dua ediyoruz."

"Rab, merhamet eyle. (3 kez). Çünkü sen ey Tanrı, merhametlisin ve insan soyunu seversin ve Sana yücelik sunarız: Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar."

Okuyucu: "Âmin."

Diyakoz: "Rabb'e dua edelim."

Okuyucu: "Rab, merhamet eyle."

Üçüncü rahip hastayı yağlar ve şu duaları okur:

"Cezalandıran ama öldürmeyen, düşmüş olanlara destek olup çökmüş olanları ayağa kaldıran, insanlığın bedensel sıkıntılarını düzelten kutsal Kral, her şeye gücü yeten Tanrı. Merhametini bu Yağın ve Senin adınla onunla yağlanan kişilerin üzerine göndermen için yalvarıyoruz Tanrımız. Öyle ki bu Yağ onlar için ruhun ve bedenin şifasını, her acının ve hastalığın ve her rahatsızlığın ve bedenin ve ruhun her lekesinin kovulmasını ve temizlenmesini sağlasın. Evet Rab, göklerden şifa verici gücünü gönder; bedene dokun, ateşi söndür, acıları teselli et ve pusuda yatan her rahatsızlığı kov. Kullarının hekimi ol; onları acı dolu yataklarından ve sıkıntı dolu döşeklerinden kaldır; onları sağlam ve sağlıklı, Seni hoşnut eder ve isteklerini yapar şekilde Kilisene ver. Çünkü bize merhamet

---

[1000] 1. Korintliler 12:27; 13:1-8.

[1001] Matta 10:1, 5-8.

gösterip bizi kurtarmak Senin elindedir ey Tanrı, bizim Tanrımız ve Sana yücelik sunarız: Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar."

Okuyucu: "Âmin."

Papaz: "Sana seslendiğim gün duy beni. Rab, duy duamı ve yalvarışım ulaşsın Sana. Tanrı'nın tapınağıyla putlar uyuşabilir mi? Çünkü biz yaşayan Tanrı'nın tapınağıyız. Nitekim Tanrı şöyle diyor: 'Aralarında yaşayacak, Aralarında yürüyeceğim. Onların Tanrısı olacağım, Onlar da benim halkım olacak.' Bu nedenle, 'İmansızların arasından çıkıp ayrılın' diyor Rab. 'Murdara dokunmayın, Ben de sizi kabul edeceğim.' Her Şeye Gücü Yeten Rab diyor ki, 'Size Baba olacağım, Siz de oğullarım, kızlarım olacaksınız.' Sevgili kardeşler, bu vaatlere sahip olduğumuza göre, bedeni ve ruhu lekeleyen her şeyden kendimizi arındıralım; Tanrı korkusuyla kutsallıkta yetkinleşelim."[1002]

"İsa Petrus'un evine geldiğinde onun kaynanasının ateşler içinde yattığını gördü. Eline dokununca kadının ateşi düştü. Kadın kalkıp İsa'ya hizmet etmeye başladı. Akşam olunca birçok cinliyi kendisine getirdiler. İsa onlardaki kötü ruhları tek sözle kovdu, hastaların hepsini iyileştirdi. Bu, Peygamber Yeşaya aracılığıyla bildirilen şu söz yerine gelsin diye oldu: 'Zayıflıklarımızı O kaldırdı, Hastalıklarımızı O üstlendi.' İsa, çevresindeki kalabalığı görünce gölün karşı yakasına geçilmesini buyurdu. O sırada din bilginlerinden biri O'na yaklaşıp, 'Öğretmenim' dedi, 'Nereye gidersen, senin ardından geleceğim.' İsa ona, 'Tilkilerin ini, kuşların yuvası var, ama İnsanoğlu'nun başını yaslayacak bir yeri yok' dedi. Başka bir öğrencisi İsa'ya, 'Ya Rab, izin ver, önce gidip babamı gömeyim' dedi. İsa ona, "Ardımdan gel" dedi. 'Bırak ölüleri, kendi ölülerini kendileri gömsün.' İsa tekneye binince, ardından öğrencileri de bindi."[1003]

"Bize acı ey Tanrı, yüce merhametin uyarınca. Sana yalvarıyoruz; bizi duy ve bize acı.

Rab, merhamet eyle. (3 kez). Yine Tanrı'nın burada hazır bulunan kullarının (isimleri) merhamet bulması, yaşamı, esenliği, sağlığı, kurtuluşu, ziyaret edilmesi, günahlarının bağışlanması için ve isteyerek ve istemeyerek işledikleri her günahın affedilmesi için dua ediyoruz."

[1002] 2. Korintliler 6:16-18; 7:1.

[1003] Matta 8:14-23.

“Rab, merhamet eyle. (3 kez). Çünkü sen ey Tanrı, merhametlisin ve insan soyunu seversin ve Sana yücelik sunarız: Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Okuyucu: “Âmin.”

Diyakoz: “Rabb’e dua edelim.”

Okuyucu: “Rab, merhamet eyle.”

Dordüncü yağlama ve dördüncü dua:

Papaz şu duayı okur:

“Ey Rab, iyi olan ve insanlığı seven, şefkatli ve pek merhametli, merhameti yüce ve sevgi dolu, iyilikte zengin, merhamet Babası ve tüm avuntuların Tanrısı, bizleri kutsal Elçilerin aracılığıyla insanların hastalıklarını dua ve yağ sayesinde iyileştirmek için güçlendirmiş olan Sen. Şimdi bu Yağı onun sürüldüğü kişiler için şifa ihsan et; her hastalığın ve rahatsızlığın kovulması, Senden kurtuluş bekleyenlerin kötülüklerden kurtulması için ihsan et. Evet, Efendi, Tanrımız Rab, ey her güce sahip, Sana hepimizi kurtarman için yalvarıyoruz. Bedenlerin ve ruhların tek hekimi, hepimizi kutsal kıl. Her hastalığı iyileştirirsin; kullarını da iyileştir. İyiliğinin merhameti sayesinde onları acı dolu yataklarından kaldır; onları merhametin ve acıma eylemleriyle ziyaret et. Onlardan her hastalık ve rahatsızlığı kov ki kudretli elinle kaldırılmış olarak tam şükranla Sana hizmet edebilsinler. Öyle ki Senin insanlık için olan sözle anlatılmaz sevgini paylaşan bizler de eylemleri yüce ve harika, görkemli ve aşkın olan Seni şimdi övüp yüceltelim. Çünkü bize merhamet gösterip bizi kurtarmak Senin elindedir ey Tanrı, bizim Tanrımız ve Sana yücelik sunarız: Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Okuyucu: “Âmin.”

Papaz: “Sen Rab, koru ve kolla bizi; bu kuşaktan ve her zaman. Kurtar beni ey Rab; çünkü dindar kimse kalmadı.”[1004]

“Kardeşlerim, Asya İli’nde çektiğimiz sıkıntılardan habersiz kalmanızı istemiyoruz. Dayanabileceğimizden çok ağır bir yük altındaydık. Öyle ki, yaşamaktan bile umudumuzu kesmiştik. Ölüme mahkûm olduğumuzu içimizde hissettik. Ama bu, kendimize değil, ölüleri dirilten Tanrı’ya güvenmemiz için oldu. Tanrı bizi böylesine

[1004] Mezmurlar 12:1

büyük bir ölüm tehlikesinden kurtardı; daha da kurtaracaktır. Umudumuzu O'na bağladık. Siz de dualarınızla bize yardım ettikçe, bizi yine kurtaracaktır. Öyle ki, birçok kişinin dualarıyla bize sağlanan lütuftan ötürü birçoklarının ağzından bizim için şükranlar sunulsun."[1005]

"O zaman Göklerin Egemenliği, kandillerini alıp güveyi karşılamaya çıkan on kıza benzeyecek. Bunların beşi akıllı, beşi akılsızdı. Akılsızlar yanlarına kandillerini aldılar, ama yağ almadılar. Akıllılar ise, kandilleriyle birlikte kaplar içinde yağ da aldılar. Güvey gecikince hepsini uyku bastı, dalıp uyudular. Gece yarısı bir ses yankılandı: 'İşte güvey geliyor, onu karşılamaya çıkın!' Bunun üzerine kızların hepsi kalkıp kandillerini tazelediler. Akılsızlar akıllılara, 'Kandillerimiz sönüyor, bize yağ verin!' dediler. Akıllılar, 'Olmaz! Hem bize hem size yetmeyebilir. En iyisi satıcılara gidin, kendinize yağ alın' dediler. Ne var ki, onlar yağ satın almaya giderlerken güvey geldi. Hazırlıklı olan kızlar, onunla birlikte düğün şölenine girdiler ve kapı kapandı. Daha sonra gelen öbür kızlar, 'Efendimiz, efendimiz, aç kapıyı bize!' dediler. Güvey ise, 'Size doğrusunu söyleyeyim, sizi tanımıyorum' dedi. Bu nedenle uyanık kalın; çünkü o günü ve o saati bilemezsiniz."[1006]

Diyakoz: "Bize acı ey Tanrı, yüce merhametin uyarınca. Sana yalvarıyoruz; bizi duy ve bize acı."

Okuyucu: "Rab, merhamet eyle (3 kez)."

Diyakoz: "Yine Tanrı'nın burada hazır bulunan kullarının (isimleri) merhamet bulması, yaşamı, esenliği, sağlığı, kurtuluşu, ziyaret edilmesi, günahlarının bağışlanması için ve isteyerek ve istemeyerek işledikleri her günahın affedilmesi için dua ediyoruz."

"Rab, merhamet eyle." (3 kez)

Papaz: "Çünkü sen ey Tanrı, merhametlisin ve insan soyunu seversin ve Sana yücelik sunarız: Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar."

Okuyucu: "Âmin."

Diyakoz: "Rabb'e dua edelim."

Okuyucu: "Rab, merhamet eyle."

Beşinci yağlama ve papaz beşinci duayı okur:

[1005] 2. Korintliler 1:8-11.

[1006] Matta 25:1-13.

“Tanrımız Rab, cezalandıran ve sonra yine iyileştiren, yoksulu topraktan kaldıran ve fakiri tezek yığınından yükselten, yetimlerin Babası, fırtınada savrulmuşların sığınağı ve hastaların hekimi, acı duymadan sakatlıklarımızı taşıyan ve hastalıklarımızı alan, yumuşak ve merhametli, günahları göz ardı eden ve adaletsizlikleri kaldıran, yardım konusunda aceleci ve öfkelenmede yavaş olan. Sen ki öğrencilerinin üzerine üfleyip şöyle dedin: ‘Kutsal Ruh’u alın. Kimin günahlarını bağışlarsanız; onlara bağışlanmış olacak’. Sen ki günahkârların tövbesini kabul edersin ve çok ağır günahları bağışlama yetkisine sahipsin. Sen ki uzun zamandır rahatsızlıkla ve uzun süreli hastalıkla yaşamakta olanlara şifa bağışlayansın. Sen ki pek çok günaha dolanmış ve zevk tutkuları içinde debelenen ben düşkün, günahlı ve değersiz kulunu kutsal ve pek yüce Papazlık rütbesine çağırdın. Meleklerin eğilmeyi arzu ettikleri yere, Kutsalların Kutsalına, perdeli bölüme girmeye ve Rab Tanrı’nın İncil sesini duymaya ve kutsal sununun varlığını kendi gözlerimle görmeye ve tanrısal ve kutsal ayinde sevinç duymaya davet ettin. Sen ki beni kutsal Gizemlerini kutlamaya ve günahlarımız ve halkın tarafından bilgisizlikle işlenen günahlar için armağanlar ve kurbanlar sunmaya ve akıl sahibi koyun sürün adına aracılık etmeye layık kıldın ki insanlık için olan yüce ve sözle betimlenmez sevgin aracılığınla onların günahlarını silmek istedin. Ey mutlak iyi olan Kral, bu saatte ve bu kutsal günde ve her saatte ve her yerde duama kulak ver ve yalvarışımın sesine dikkat et. Kullarına günahlarının ve isteyerek ve istemeyerek işledikleri hatalarının affını bağışlayarak ve onların tedavisi mümkün olmayan yaralarını ve her tür hastalık ve rahatsızlıklarını iyileştirerek bedensel ve ruhsal rahatsızlığa sahip kullarına şifa ver. Onlara ruhsal şifa ver; Sen ki Petrus’un kaynanasına dokundun ve ateş onu terk etti ve o ayağa kalkıp Sana hizmet etmeye başladı. Efendi, her acıyı dindir ve iyileştir ve bol olan acıma ve merhamet eylemlerini hatırla. İnsanın düşüncesinin gençliğinden beri sürekli kötülüğe eğilimli olduğunu ve yeryüzünde günahsız kimsenin bulunmadığını hatırla; çünkü yalnız Sen günahsızsın, geldin ve insan soyunu kurtarıp bizleri düşmana kölelikten özgür kıldın; çünkü kullarını yargılarsan, lekesiz kimse bulunmayacaktır; ancak savunma yapacak bir şey bulamayacağından her ağız kapatılacaktır; çünkü tüm doğruluğumuz, Senin huzurunda parçalanmış bir bez parçası gibidir. Bu nedenle gençliğimizin günahını hatırlama Rab; çünkü Sen ümitsizlerin ümidi ve emek sarf edip suçlarla yüklü olanların huzurusun ve Sana yücelik sunarız; başlangıcı olmayan Baban ve tamamen kutsal, iyi ve yaşam veren Ruhun ile birlikte; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Okuyucu: “Âmin.”

Altıncı papaz:

“Acı bana ey Tanrı, yüce merhametin uyarınca. Temiz bir yürek yarat, Yeniden kararlı bir ruh var et içimde.”[1007]

“Ruh’un ürünüyse sevgi, sevinç, esenlik, sabır, şefkat, iyilik, bağlılık, yumuşak huyluluk ve özdenetimdir. Bu tür nitelikleri yasaklayan yasa yoktur. Mesih İsa’ya ait olanlar, benliği, tutku ve arzularıyla birlikte çarmıha germişlerdir. Ruh sayesinde yaşıyorsak, Ruh’un izinde yürüyelim. Boş yere övünen, birbirine meydan okuyan, birbirini kıskanan kişiler olmayalım. Kardeşler, eğer biri suç işlerken yakalanırsa, ruhsal olan sizler, böyle birini yumuşak ruhla yola getirin. Siz de ayartılmamak için kendinizi kollayın. Birbirinizin ağır yükünü taşıyın, böylece Mesih’in Yasası’nı yerine getirirsiniz.”[1008]

“İsa oradan ayrılıp Sur ve Sayda bölgesine geçti. O yöreden Kenanlı bir kadın İsa’ya gelip, ‘Ya Rab, ey Davut Oğlu, halime acı! Kızım cine tutuldu, çok kötü durumda’ diye feryat etti. İsa kadına hiçbir karşılık vermedi. Öğrencileri yaklaşıp, ‘Sal şunu, gitsin!’ diye rica ettiler. ‘Arkamızdan bağırıp duruyor.’ İsa, ‘Ben yalnız İsrail halkının kaybolmuş koyunlarına gönderildim’ diye yanıtladı. Kadın ise yaklaşıp, ‘Ya Rab, bana yardım et!’ diyerek O’nun önünde yere kapandı. İsa ona, ‘Çocukların ekmeğini alıp köpeklere atmak doğru değildir’ dedi. Kadın, ‘Haklısın, ya Rab’ dedi. ‘Ama köpekler de efendilerinin sofrasından düşen kırıntıları yer.’ O zaman İsa ona şu karşılığı verdi: ‘Ey kadın, imanın büyük! Dilediğin gibi olsun.’ Ve kadının kızı o saatte iyileşti.”[1009]

Diyakoz: “Bize acı ey Tanrı, yüce merhametin uyarınca. Sana yalvarıyoruz; bizi duy ve bize acı.”

Okuyucu: “Rab, merhamet eyle” (3 kez).

Diyakoz: “Yine Tanrı’nın burada hazır bulunan kullarının (isimleri) merhamet bulması, yaşamı, esenliği, sağlığı, kurtuluşu, ziyaret edilmesi, günahlarının bağışlanması için ve isteyerek ve istemeyerek işledikleri her günahın affedilmesi için dua ediyoruz.”

“Rab, merhamet eyle” (3 kez).

[1007] Mezmurlar 51:10

[1008] Galatyalılar 5:22-26; 6:1-2.

[1009] Matta 15:21-28.

Papaz: “Çünkü sen ey Tanrı, merhametlisin ve insan soyunu seversin ve Sana yücelik sunarız: Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Okuyucu: “Âmin.”

Diyakoz: “Rabb’e dua edelim.”

Okuyucu: “Rab, merhamet eyle.”

Altıncı yağlama ve papaz altıncı duayı okur:

“Sana şükrediyoruz iyi olan ve insanlığı seven ve ruhlarımızın ve bedenlerimizin hekimi olan Tanrımız Rab; Sen ki hastalıklarımızı acı çekmeden taşırsın. Senin yaralarınla şifa bulduk. Yolunu kaybetmiş koyunu aramaya gelmiş olan iyi çoban, cesareti olmayanlara teselli ve ezilmiş olanlara yaşam vermek için gelmişsin. Sen ki on iki yıldır bir kan hastalığı yaşayan kadının akıntısını iyileştirdin, Kenanlı kadının kızını zalim iblisten kurtarıp iyileştirdin, iki borçlunun borçlarını ödedin ve günahkâr kadına af bağışladın, felçli adama günahlarının affı sayesinde şifa bahşettin. Vergi görevlisini tek bir sözle akladın ve haydutu son iman ikrarıyla kabul ettin, dünyanın günahlarını aldın ve çarmıha çiviledin. Sana dua edip yalvarıyoruz: sevgi dolu iyiliğinle kullarının kötülüklerini ve günahlarını çöz, bağışla, affet ey Tanrı; kullarının isteyerek ve istemeyerek, bilerek ve bilmeyerek, aşırılık ve itaatsizlikle, gece ve gündüz işlediği suçları bağışla. Bir papazın veya anne ya da babanın laneti altındalarsa, gözlerini eğlendirdilerse, koku duyularına yenildilerse, dokunuşla ayartıldılar veya tat aracılığıyla zina yaptılarsa veya bedenin ve ruhun herhangi bir hareketiyle Senin isteğinden ve kutsallığından ayrı düştülerse. Onların veya bizim işlediğimiz ne günah varsa bağışla; çünkü Sen, ey Tanrı, iyisin ve kötülüğü hatırlamazsın ve insanlığı seversin. Onların kirli bir yaşama düşmelerine veya yıkım yollarına sapmalarına izin verme. Evet, Efendi ve Rab, bir günahkâr olan bana şu anda kulların adına kulak ver. Ey Tanrı, kötülüğü hatırlamadığın için, onların tüm suçlarını mazur gör, onları sonsuz cezadan kurtar. Tüm uzuvlarını ve düşüncelerini kayranla güvende kılarak ağızlarını Senin övgünle doldur. Adını yüceltmeleri için dudaklarını aç, Senin emirlerini yerine getirmeleri için onların ellerini uzat, ayaklarını İncilinin yoluna yönelt; çünkü Sen, kutsal Elçilerin aracılığıyla şöyle deyip emretmiş olan Tanrımızsın: ‘Yeryüzünde ne bağlarsanız, gökte de bağlanmış olacak ve yeryüzünde ne çözerseniz, gökte de çözülmüş olacak’. Yine: ‘Kimin günahlarını bağışlarsanız, bağışlanmış olur. Kimin günahlarını bağışlamazsanız da bağışlanmamış kalır’. Ölüm saatinde ruhunun acısı içinde Hezekias’a kulak verdiğin ve onun dileğini göz ardı etmediğin gibi Sana

yalvardığım için şu anda ben düşkün, günahlı ve değersiz kuluna da kulak ver; çünkü Sen, Rab İsa Mesih, yedi kez düşenleri iyiliğin ve insanlık için olan sevginle bağışlamayı emretmiş olansın ve kötü eylemlerimizi cezalandırmaktan vazgeçer ve yolunu şaşırmışların dönüşünden sevinç duyarsın; çünkü yüceliğin nasılsa merhametin de öyledir ve Sana yücelik sunarız. Başlangıcı olmayan Baban ve tamamen kutsal, iyi ve yaşam veren Ruhun ile birlikte; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

"Ey Rab, öfkeyle azarlama beni, gazapla yola getirme. Lütfet bana, ya RAB, bitkinim."[1010]

"Size yalvarırız, kardeşler, boş gezenleri uyarın, yüreksizleri cesaretlendirin, güçsüzlere destek olun, herkese karşı sabırlı olun. Sakın kimse kötülüğe kötülükle karşılık vermesin. Birbiriniz ve bütün insanlar için her zaman iyiliği amaç edinin. Her zaman sevinin. Sürekli dua edin. Her durumda şükredin; çünkü Tanrı'nın Mesih İsa'da sizin için istediği budur. Ruh'u söndürmeyin. Peygamberlik sözlerini küçümsemeyin. Her şeyi sınayın, iyi olana sımsıkı tutunun. Her çeşit kötülükten kaçının. Esenlik kaynağı olan Tanrı'nın kendisi sizi tümüyle kutsal kılsın. Ruhunuz, canınız ve bedeniniz Rabbimiz İsa Mesih'in gelişinde eksiksiz ve kusursuz olmak üzere korunsun."[1011]

"İsa oradan geçerken, vergi toplama yerinde oturan birini gördü. Matta adındaki bu adama, 'Ardımdan gel' dedi. Adam da kalkıp İsa'nın ardından gitti. Sonra İsa, Matta'nın evinde sofrada otururken, birçok vergi görevlisiyle günahkâr gelip O'nunla ve öğrencileriyle birlikte sofraya oturdu. Bunu gören Ferisiler, İsa'nın öğrencilerine, 'Sizin öğretmeniniz neden vergi görevlileri ve günahkârlarla birlikte yemek yiyor?' diye sordular. İsa bunu duyunca şöyle dedi: Sağlamların değil, hastaların hekime ihtiyacı var. Gidin de, 'Ben kurban değil, merhamet isterim' sözünün anlamını öğrenin; çünkü ben doğru kişileri değil, günahkârları çağırmaya geldim."[1012]

Diyakoz: "Bize acı ey Tanrı, yüce merhametin uyarınca. Sana yalvarıyoruz; bizi duy ve bize acı."

Okuyucu: "Rab, merhamet eyle"(3 kez).

[1010] Mezmurlar 6:1-2.

[1011] 1.Selanikliler 5:14-23.

[1012] Matta 9:9-13.

Diyakoz: “Yine Tanrı’nın burada hazır bulunan kullarının (isimleri) merhamet bulması, yaşamı, esenliği, sağlığı, kurtuluşu, ziyaret edilmesi, günahlarının bağışlanması için ve isteyerek ve istemeyerek işledikleri her günahın affedilmesi için dua ediyoruz.”

“Rab, merhamet eyle” (3 kez).

Papaz: “Çünkü sen ey Tanrı, merhametlisin ve insan soyunu seversin ve Sana yücelik sunarız: Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar.”

Okuyucu: “Âmin.”

Diyakoz: “Rabb’e dua edelim.”

Okuyucu: “Rab, merhamet eyle.”

Yedinci yağlama ve papaz yedinci duayı okur:

“Tanrım, ruhlarımızın ve bedenlerimizin hekimi, kronik hastalıklara şifa veren ve insanlar arasındaki her tür hastalığı ve rahatsızlığı iyileştiren Tanrımız Rab; Sen ki herkesin kurtulmasını ve gerçeğin bilgisine erişmesini istersin. Günahkârların ölmesini değil, tövbe edip yaşamasını arzu edersin; çünkü Eski Antlaşma’da günahkârlar, Davud ve Ninevalılar ve onlardan önce ve sonra gelenler için tövbeyi tesis etmiş olan Sen’din Rab. Ama beden aldıktan sonraki kurtarışın sırasında da doğruları değil; vergi görevlisi, fahişe, haydut ve tövbe sayesinde kabul ettiğin büyük imansız ve işkenceci Pavlus gibi günahkârları tövbeye çağırdın. Seni üç kez yadsımış olan Elçin ve önder Petrus’u tövbesi aracılığıyla geri aldın, kabul ettin ve ona şu sözü verdin: “Sen Petrus’sun ve Kilisemi bu kaya üzerine inşa edeceğim ve Ölüler Ülkesi onu alt edemeyecek. Ve sana Göklerin Krallığının anahtarlarını vereceğim”. Bu nedenle, iyi Efendi, insanlığı seven, bizler de sadık vaatlerinle uyum içinde emin olarak bu saatte Sana dua edip yalvarıyoruz: Yakarışımızı dinle ve onu Sana sunulmuş buhur gibi kabul et ve kullarını ziyarete gel. Sözle, eylemle veya düşünceyle, gece veya gündüz günah işledilerse, bir Papazın lanetine uğradılarsa, kendilerini mahkûm ettilerse, bir lanet yüzünden acılanıp yemin ettilerse; Sana dua edip yalvarıyoruz: ey Tanrı, hatalarını, günahlarını ve onlar tarafından bilinçli bir şekilde veya bilgisizlikle işlenmiş olan her şeyi hoş görüp onları çöz, bağışla ve affet. Eğer bir bedene sahip oldukları ve dünyada yaşadıkları için veya Şeytanın eylemi aracılığıyla herhangi bir şekilde Senin emirlerine karşı geldilerse; ey Tanrı, iyi olduğundan ve insanlığı sevdiğinden onları affet; çünkü yaşayıp da günah işlemeyecek olan yoktur; çünkü yalnız Sen günahsızsın. Doğruluğun sonsuza kadar süren doğruluktur ve sözün gerçektir; çünkü insanlığı yok olması için değil, emirlerine bağlı kalıp çürümez

yaşamı miras edinmesi için yarattın. Ve Sana yücelik sunarız; başlangıcı olmayan Baban ve tamamen kutsal, iyi ve yaşam veren Ruhun ile birlikte; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

Sonra kutsal yağ sürülenler papazların arasına gelirler; eğer ayakta durabilecek durumdalarsa ayakta dururlar veya bir sandalyede otururlar. Eğer kalkacak durumda değillerse yataklarında kalırlar. En yaşlı papaz İncil'i alıp onların başları üzerine koyar. Papazlar ellerini İncil'in üzerine koyarlar. Birincil papaz şu duayı yüksek sesle okur:

"Kutsal Kral, şefkatli ve pek merhametli Rab İsa Mesih, yaşayan Tanrı'nın Oğlu ve Sözü, günahkârların ölmesini değil, kötü yollarından dönüp yaşamasını isteyen; günahlar içinde Sana yaklaşmış ve bizim aracılığımızla Senden günahların affını isteyen bu kişilerin başları üzerine günahlı elimi ben koymuyorum. Ama Sen, bu töreni benimle kutlayan kardeşlerimin, kullarının başı üzerinde tuttuğu bu kutsal İncil'deki kudretli ve güçlü elini uzat. Onlarla birlikte yalvarıyorum ve kötülüğü hatırlamayan ve insanlığa yönelik merhametli sevgini diliyorum. Ey Kurtarıcımız Tanrı, tövbe ettiği zaman Peygamberin Natan aracılığıyla David'e günahlarının affını bağışlamış olan ve Manasse'nin tövbe duasını kabul etmiş olan Sen, günahları için pişmanlık duyan bu kullarını da insanlık için her zamanki sevginle kabul edip onların tüm hatalarını görmezden gel; çünkü Sen yetmiş kez günaha düşmüş olanları affetmemizi emretmiş olan Tanrımızsın; çünkü yüceliğin nasılsa merhametin de öyledir. Ve tüm yücelik, onur ve tapınma Sana aittir; başlangıcı olmayan Baban ve tamamen kutsal Ruhun ile birlikte; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar. Âmin."

Kutsal yağ ile yağlananlar başları üzerinden İncil indirilir ve onu öperler. Papaz onları kutlar.

Diyakoz: "Bize acı ey Tanrı, yüce merhametin uyarınca. Sana yalvarıyoruz; bizi duy ve bize acı."

Okuyucu: "Rab, merhamet eyle" (3 Kez).

Diyakoz: "Yine Tanrı'nın burada hazır bulunan kullarının (isimleri) merhamet bulması, yaşamı, esenliği, sağlığı, kurtuluşu, ziyaret edilmesi, günahlarının bağışlanması için ve isteyerek ve istemeyerek işledikleri her günahın affedilmesi için dua ediyoruz."

"Rab, merhamet eyle." (3 Kez)

Papaz: "Çünkü sen ey Tanrı, merhametlisin ve insan soyunu seversin ve Sana yücelik sunarız: Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a; şimdi, her zaman ve sonsuza kadar."

Okuyucu: “Âmin.”

Daha sonra aşağıdaki cümleler okunur. Bu esnada orada bulunanalar da İncil’i öpebilir ve yağlanabilirler.

“Şifa kaynağına sahip, para istemeyen kutsallar, sonsuz kaynak olan Kurtarıcımızdan gelen en yüce armağanlara layık kılındığınız için isteyen herkese şifa bağışlayın; çünkü Rab şevkte Elçilere eşit olan sizlere şöyle diyor: ‘İşte, size kirli ruhlara karşı yetki verdim; onları kovma ve her hastalıkla rahatsızlığı iyileştirme yetkisi’. Bu nedenle, O’nun emirlerine uygun bir yaşam sürdüğünüz için; karşılıksız aldınız ve ruhlarımızın ve bedenlerimizin acılarını ve tutkularını iyileştirerek karşılıksız verin.”

“Ey tamamen lekesiz olan, korkunç kötülüklerin bize yaptığı saldırılara bir son vererek ve bizleri her acıdan özgür kılarak sana yalvaranların yakarışlarına dikkat et; çünkü tek güvenli ve emin çıpamız olarak sen varsın ve senin koruyuculuğunu kazandık. Sana yalvaran bizler, Kraliçe Hanımefendi, utandırılmayalım. Sana imanla şöyle diyenlerin yalvarışına koş: Selam, Kraliçe Hanımefendi; herkesin yardımı, sevinci ve korunması ve ruhlarımızın kurtuluşu.”

Papaz: “Galile’nin Kana köyündeki varlığıyla evliliği şereflendiren gerçek Tanrımız Mesih; tamamen kutsal annesinin, kutsal ve şanlı ve övgüye layık elçilerinin, kutsal ve Tanrı tarafından taçlanmış ve elçilere denk Konstantin ve Helen’in, kutsal ve yüce şehit Prokopios’un ve de tüm kutsal erenlerin duaları aracılığıyla, iyi ve sevgi dolu Rabbimiz olarak bize merhamet etsin ve bizi kurtarsın.”

Koro: “Âmin.”

Kutsal yağla yağlananlar secde ederler ve şöyle derler:

“Kutsal peder, bir günahkâr olan beni kutsayın ve bağışlayın” (3 kez).

Ve son olarak şunları derler:

“Kutsal pederlerimizin duaları aracılığıyla Tanrımız Rab İsa Mesih bize acısın ve bizi kurtarsın.”[1013]

[1013] Timotey, *Trebnik*, 103-150.

SONUÇ

Makedon Ortodoks Kilisesi 2022 yılına kadar otosefalliğini almamış olsa da kendini otosefal bir kilise, yani tam bağımsız kilise olarak tanıtmaktaydı. Fakat şu anda böyle bir tanımlamaya gerek kalmamıştır. Makedon Ortodoks Kilisesi; İstanbul Patrikhanesi, Sırp Ortodoks Kilisesi, Yunan Ortodoks Kilisesi ve Bulgar Ortodoks Kilisesi tarafından 2022 yılının ilk yarısında tanınmış ve otosefal bir kilise olmuştur.

Çalışmamızda Makedon Ortodoks Kilisesi'nin tarihi, günümüzdeki durumu ve yapısı hakkında bilgi sunmanın yanı sıra asıl konumuz olan sakramentler üzerinde ağırlıklı olarak durulmuştur. Makedon Ortodoks Kilisesi'nde sakramentlerin kişiye birtakım lütuf ve armağanlar verdiğine inanılmaktadır. Bu anlamda kişi üzerinde bıraktığı izler çerçevesinde vaftiz, konfirmasyon ve rahip takdisi sakramentleri sadece bir kez uygulanır ve tekrarlanmaz. Evharistiya, günah itirafı, evlilik ve hastaları yağlama sakramentleri ise tekrarlanabilir. Zorunluluk açısından bakıldığında, vaftiz, konfirmasyon, evharistiya, günah itirafı ve hastaları yağlama sakramentleri zorunlu; rahip takdisi ve evlilik kişinin isteğine bırakılmış ve zorunlu olmayan sakramentlerdir. Fakat tüm sakramentler vaftiz sakramentiyle anlamlı ve geçerli sayıldığı için vaftiz olmayanlar için diğer sakramentler herhangi bir anlam taşımaz.

Hıristiyanlığa girişi ifade eden vaftiz sakramenti için Makedon Ortodoks Kilisesi'nde, kutsal suyla yıkama anlamına gelen "kırştenie" (крштение) kelimesi kullanılmaktadır. Vaftiz yeniden doğuş veya manevi doğum anlamına gelmekte ve Hıristiyanlığa girişi, asli günahın ve vaftizden önceki tüm günahların bağışlanmasını, Mesih ve kiliseyle birleşmeyi sağlamaktadır. Makedon Ortodoks Kilisesi eski geleneği muhafaza ettiğini ve adayı/bebeği vaftiz ederken suya tamamen daldırarak yapılan vaftizin en doğru uygulama olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte, günümüzde bebeklerin vaftizi esnasında suya tamamen daldırmadan, sağ eliyle avucuna aldığı suyu başı üzerine dökerek çocuğun tamamen veya büyük bir bölümünün ıslanması şeklinde uygulanmaktadır. Yetişkinler, özel vaftiz havuzlarının bulunmaması sebebiyle, başlarına su serperek vaftiz yapılmaktadır.

Vaftizi uygulama yetkisi papazdadır; papazın olmadığı durumlarda çocuğun ölme riski varsa ve vaftizin nasıl yapılacağı biliniyorsa doğum esnasındaysa ebeler, değilse sıradan bir inanan da bu sakramenti icra edebilir. Çocuk sağ kalır da ölmezse papaz vaftizden sonra okunması gereken duaları okur ve konfirmasyon sakramentini de gerçekleştirerek

vaftizi tamamlar. Makedon Ortodoks Kilisesi vaftiz ve konfirmasyonu peşpeşe uygulamaktadır.

Zamansal olarak, genellikle, annenin de bu ayinde bulunmak istemesi sebebiyle kırk gün sonunda kiliseye müracat edilir. Papazla beraber bir gün belirlenir ve bebek vaftiz edilir. Fakat vaftizin, insanların izinli olmaları sebebiyle pazar günü veya önemli dinî günlerde yapılması papaz tarafından tavsiye edilir.

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde vaftiz anne-babasına çok önem verilir. Fakat bugünkü uygulamalara baktığımızda vaftiz anne-babasına düşen görev ve sorumluluklar gerçek anlamını yitirmiştir ve bir nevi formalite olarak yaşatılmaktadır. Bunun sebebi, ailelerin ve vaftiz anne-babalarının bu görevin sorumluluklarını genel olarak bilmemeleridir. Bu sebeple insanlar çocuklarına vaftiz anne-babası seçerken kilisenin yararını düşünmek yerine, daha ziyade ekonomik durumu iyi olanları tercih etmektedirler. Vaftiz anne-babası seçilirken kilisenin herhangi bir müdahalesi olmamakta, aileler tamamen kendi istediklerini seçmektedirler.

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde vaftiz edilenlerin kaydedilmesi de son derece önemli görülmüştür. Kiliselerde kayıt tutulmasının haricinde vaftiz olan çocuğa vaftiz belgesi verilmektedir. Bu belgeyi ailesi saklar; çünkü bu belge çocuğun vaftiz olduğunun ve kiliseye kaydedildiğinin delilidir. Bu belge kaybolursa, kiliseye gidip talep edilir ve aynı belge tekrar alınabilir. Kilise, bu belge olmadan nikâh töreni yapmamaktadır. Ayrıca papazlar, belgesi olmayanların, yani vaftiz olmayanların cenaze merasimlerini de icra etmemektedirler.

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre, evharistiya sakramenti Tanrı'nın bir sofrasıdır. İsa Mesih bu sofrada kendini inananlar için kansız bir kurban olarak gerçek bir yiyecek ve içecek şeklinde sunmuştur. Aynı şekilde kendini kurban etmesi haç üzerinde de devam eder. Dünyanın kurtuluşu ve her türlü günahın temizliği için kendini bir kuzu olarak sunmuş ve kendi onurlu kanını akıtmıştır.

Bugünkü uygulamada evharistiya sakramentini sadece piskoposlar ve papazlar icra edebilirler. Diyakozlar onun uygulanması esnasında sadece liturjinin belirli kurallarına riayet ederek yardımcı olabilirler. Evharistiya kiliseyi sembolize eder ve onun üyelerini birleştirir; ayrıca onları hayatla besler. Bu sebeple evhristiya ayini bir topluluk, bir birlik ve birbirine bağlılık sakramentidir.

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre evharistiya, Mesih'in Havarilerle birlikte yediği son akşam yemeğinin anısına ve Mesih'le birleşmek niyetiyle kutlanır. Evharistiya ayininde yer alan ekmeğin Oğul İsa Mesih'in gerçek bedenine, şarabın ise gerçek kanına dönüştüğüne inanılmaktadır. Makedon Ortodoks Kilisesi inananların yılda en az dört kez, özellikle oruç zamanlarında bu sakramente katılmalarını tavsiye etmektedir. Evharistiya sakramenti kilisede ve kilisenin üyesi olan tüm cemaate uygulanır. Bireyler üzerinde tek tek veya bazı bireylere özel olarak uygulanmaz.

Evharistiya sakramentine katılıp kutsal armağanları almak isteyenlerin onun için hazırlanması gerekir. Bu hazırlık çerçevesinde günah itirafında bulunup, kurallara uygun bir şekilde evharistiya sakramentine katılan kişinin tüm günahlarından temizlendiğine inanılmaktadır. Hatta vaftizden sonra işlemiş olduğu günahları bile temizlenir. İsa Mesih'in bedeni ve kanı vaftiz olan ve Kutsal Ruh'un mührü ile mühürlenmiş olan herkes için gıdadır. Bu sebeple inananların bunun farkında olmaları ve hiçbir durumda evharistiyaya gelmemezlik yapmamaları gerekli görülmüştür.

Genel olarak Ortodoks Kiliselerinde evharistiya ayinine yılda dört kez katılım istenmektedir. Kilise papazlarıyla yapmış olduğunuz görüşmelerde Makedon Ortodoks Kilisesi'nde yılda bir kez Evharistiya ayinine katılmanın bir gelenek haline geldiği dile getirilmiştir. Evharistiya ayinine bir hazırlık olarak uygulanan günah itirafı sakramenti de yılda bir kez uygulanmaya başlanmıştır. Hatta günah itirafının bazen daha da seyrek uygulandığı ifade edilmektedir.

Vaftiz ve evharistiya sakramentinden sonraki sakramentler diğer sakramentler başlığı altında incelenmiştir. Diğer sakramentler içerisinde ilki konfirmasyondur. Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre ikinci sakrament konfirmasyondur ve vaftizden hemen sonra yapılır. Vaftizin hemen akabinde uygulanan konfirmasyon gerek uygulamadaki sadelik gerekse dualardaki manaları açısından tamamlayıcı bir sakrament niteliği taşımaktadır. Konfirmasyonun vaftizden hemen sonra uygulanması; vaftizin, vaftiz olan kişiye Ruh'u verdiği, konfirmasyonun ise bu kişiyi tam olarak Ruh ile doldurduğu inancına dayanmaktadır. Konfirmasyon sakramentipapaz tarafından yerine getirilir. Konfirmasyon veya diğer bir deyişle güçlendirme, vaftiz edilen kimsenin takdis edilmiş bir yağ ile vücudunun çeşitli yerlerinin yağlanmasıdır. Genel olarak Hıristiyanlar konfirmasyon ile kişinin Kutsal Ruh tarafından mühürlendiğine inanmaktadırlar. Konfirmasyon sakramenti için bir başpiskopos tarafından takdis edilmiş yağ kullanılmaktadır. Bu yağı

takdis etmek sadece başpiskoposa aittir. Yağı konfirmasyon esnasında kullanma yetkisi ise, piskoposa ve papaza verilmiştir.

Makedon Ortodoks Kilisesi'de günah itirafı için tövbe ve pişmanlık anlamına gelen "pokayanie" (покајание) kelimesi kullanılmaktadır. Günah itirafı aslında vaftize geri dönmek, ikinci lütuf, vicdanı temizlemek, yeni bir hayata başlayacağına söz vermek, önceki günahların tersine iyi işler yaparak Tanrı ile barışmaktır. Makedon Ortodoks Kilise'sinde inananların günah itirafına genellikle yılda bir kez, hatta bazen daha da seyrek başvurdukları ifade edilmektedir. Günah itirafı sakramenti papazın karşısında ve kimsenin olmadığı zaman kilisenin tam ortasında gerçekleştirilmektedir. Makedon Ortodoks Kilisesi'nde inananlar her ne kadar günah itirafının öneminin ve onun ruhun kurtuluşu için gerekliliğinin farkında olsalar da bunu hayatlarının son günlerine kadar ertelemektedirler. Böyle davranan kişilerin bu tavırları sebebiyle kutsal kurtuluş hakkını kaybetme konusunda risk aldıkları ifade edilmektedir. Ayrıca günümüzde öneminin tam olarak bilinmemesi sebebiyle, bu sakramente katılanların sayısının çok azaldığı söylenmektedir. Bugün Makedon Ortodoks Kilisesi'nde günah itirafını genellikle yılda bir kez, hatta bazen daha da seyrek gerçekleştirilmektedir.

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde nikâh sakramentini piskopos veya papazlar uygular. Diyakoz veya laikler bu sakremanti uygulayamaz. Rahip sadece kendi görevli olduğu bölge sınırları içerisine evliliği kutsayabilir. Evlenecek iki kişinin de veya en azından birinin onun bölgesinde olması gerekir. Her evlilik kutsamasında en az bir erkek ve bir kadın şahit bulunması; şahitlerin olgun yaşta ve Ortodoks Kilisesi mensubu olması gerekir. Ayrıca, nikâhın herkes tarafından bilinir olması, kilisenin belirlediği bir zamanda, kilisede ve belli başlı kurallara riayet edilerek yapılması, kilisedeki evli/nikâhlı çiftler kitabına kayıt edilmesi gerekir. Evlenecek olanların Makedon Ortodoks Kilisesi'ne mensup olmaları istenmektedir, farklı mezhep ve dinlere ait kişilerle evlenmelerine izin verilmemektedir. Fakat yine de kişiler dış evlilik yapacaklarsa, kendi dinlerinden taviz vermemeleri ve çocuklarını kendi dinlerine göre eğitmeleri istenmektedir. Makedon Ortodoks Kilisesi'nde boşanma iki durumda olur; biri ölüm diğeri de ayrılık ile son bulan boşanmadır. Ayrılık ile son bulan boşanmanın temel gerekçesi zinadır. Fakat günümüzde boşanma için pek çok ilave sebep eklenmiştir.

Makedon Ortodoks Kilisesi'ne göre rahip takdisi aslında din adamlarının tayini ve görevlendirilmesine yönelik bir sakramenttir. Makedon Ortodoks Kilisesi'nde rahip

takdisinde diyakozluk (gakon), papazlık (pop) ve piskoposluk (piskopos) makamlarına gelecekler takdis edilmektedir. Rahiplik statülerinden birine atanmak için aranan bazı şartlar vardır. Bunlar; Ortodoks kilisesinin üyesi olmak, iyi bir karaktere ve iyi insani ilişkilere sahip olmak, ruhî ve fizikî anlamda sağlıklı olmak, Tanrı'yı sevmek ve görevi hakkıyla icra edebilmek için herhangi bir fiziki engeli olmamak şeklinde sıralanabilir. Ayrıca, alacağı rahiplik statüsü için belirlenmiş asgari yaşı doldurmuş olması gerekir. Mesela diyakozluk için en az yirmi beş, rahiplik için en az otuz, piskoposluk için de en az otuz üç yaşını doldurmuş olmak gerekir. Bir kilisede ihtiyaç olduğu takdirde istisnai olarak yirmi beş yaşını doldurmuş olanlar da rahiplik statüsüne atanabilirler. Atanacağı rahiplik statüsüne uygun bir eğitim almış olması gerekir. Ayrıca her bir rahiplik derecesinin kendine has kıyafetleri bulunur. Bunlar sakrament esnasında rahiplik adayına giydirilir. Rahip takdisi, kişiye ekmek ve şarabı Mesih'in bedeni ve kanına dönüştürme ve günahları affetme yetkisi verir. Bu sakramenti yönetme yetkisi piskoposa aittir.

Makedon Ortodoks Kilisesi'nde hastaları yağlama sakramenti günümüzde genellikle yedi papaz, yedi olmadığı durumlarda üç papaz tarafından uygulanmaktadır. Üç papaz da olmadığı durumlarda tek papaz bu sakramenti icra edebilir. İhtiyaç durumunda, bilhassa evde uygulamak gerektiğinde, çoğunlukla tek bir papazın katılımıyla icra edilmektedir. Papaz havarilerin yazmış oldukları mektuplardan yedi duayı ve İncil'in yedi bölümünden okuması gerekenlerin hepsini okur. Okunan her bir İncil bölümü sonrasında papaz hastayı yağlayarak bu sakramenti uygular. Hastaları yağlama sakramenti, hasta bir Hıristiyanın alnı, burun deliklerini, yanakları, ağzı, göğsü ve elleri her iki tarafının kutsanmış yağ ile yağlanmasıdır. Bu sakramentte, hastaların acılarının dinmesi, günahlarının affedilmesi ve hastanın hastalıktan kurtulması için dua edilir. Günümüzde Makedon Ortodoks Kilisesi teorik olarak Katolik Kilisesi'ni ölüm döşeğinde bu sakramenti uygulamış olmasından dolayı eleştirmektedir. Fakat yapmış olduğumuz görüşmelerde günümüzde Makedon Ortodoks Kilisesi'nin de Katolik Kilisesi'yle benzer bir uygulamayı yaptığı ifade edilmiştir. Seyrek de olasa hasta olup şifa bulmak için de bu sakrament uygulanmaktadır.

KAYNAKÇA

Açkovska, Violeta. "Asnomska Makedoniya i Crkovnoto Praşanye (1943-1945)". *Ogledalo* 8/9 (2017).

Afanasiev, Nikolay. *Gospodovata Trpeza*. Kumanovo: Kumanovsko - Osogovska Eparhiya, 2014.

Agatangel, Gospodin. *Crkovno Pravo, (Prv, Opşt Del)*. Skopye: Makedonska Pravoslavna Bogosloviya Sveti Kliment Ohridski, 2004.

Agatangel, Gospodin. *Pokayanie, İspoved, Priçest*. Veles: Povardarska Eparhiya Pri Makedonska Pravoslavna Crkva, ts.

Agatangel, Gospodin. *Sveta Tayna Priçest*. çev. Jaklina Trayçev. Skopye: Gakoniya, 2002.

Aguş, Muhamed. *Bulgar Ortodoks Kilisesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2002.

Akişin, Sergey. "İstorisko - Liturgiçeskie Aspekti Tainstv Krşteniya i Miropomazanya". *Cinodalnaya Bibliysko - Bogoslovskaya Komisiya*.

Antoniy, Mitropolit. *İspoved*. Varşava: Sinodalnaya Tipografiya, 1928.

Atanasovski, Aleksandar. "Ohridskata Arhiepiskopiya vo XIV Vek". *Godişen Zbornik (Filozofski Fakultet)* 18 (2012).

Ataşalan, Zeynel Abidin. *Tevrat, İnciller ve Kuran-ı Kerim'e Göre Aile Kavramı*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2008.

Aydın, Mehmet. *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*. Konya: Din Bilimleri Yayınları, 2005.

Aydın, Mehmet. *Din Fenomeni*. Konya: Din Bilimleri Yayınları, 1995.

Aydın, Mehmet. "Hırıstiyanlık (V. Mâbed ve İbadet)". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 17/348-358. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998.

Aydın, Mehmet Akif. "Dinlerde ve Bazı Kültürlerde Aile Yapısı". *Din ve Hayat Dergisi* 12 (2011).

Bahçekapili, Nedim. "İslam ve Kilise Hukuku Açısından Aile ve Evlilik". *İslam Araştırmaları Dergisi* I (Berlin 2008).

Belçovski, Yovan. "Hronoloşki Spisok na Poglavarite na Ohridskata Arhiepiskopiya - Patriyarşiya". *Godişen Zbornik, Bogoslovski Fakultet Sveti Kiliment Ohridski* 8 (2002).

Betinski, Eftim. *Lyubovta Kon Boga i Bozyata Lyubov Ohrid, 2004*. Ohrid: Mitropolit Debarsko Kiçevski, 2004.

Borisov, Deyan. "Makedonskata Pravoslavna Crkva - Ohridska Arhiepiskopiya". *Ogledalo* 8/9 (2017).

Brayçiç, Rudolf. *Temelne Misli o Sakramentima*. Zagreb: Filozofsko - Teoloşki İnstitut Yayınları, 1970.

Cepreganov, Todor vd. "The Macedonian Orthodoks Church". *Eastern Christianity And Politics in Twenty - First Century*. Routledge, 2014.

Chulev, Basil. *Macedonian Autocephalous Apostolic Church (Tracing the Origins of the First Christian Community in Europe)*. Skopye, 2017.

Cirimotik, Antun. *Vistinska Lyubov*. çev. Dimitri Koçovski. Ohrid: İris, 2006.

Çayli, Murat. "Orta Çağ'da Doğu ve Batı'daki Din ve Devlet İlişkilerinin Karşılaştırılmasına Bir Örnek: Charlemagne ve Sultan Tuğrul Dönemleri". *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 14/1 (2019).

Çepov, Kiril. *Sozdavanyeto na Makedonskata Drzava i Poyavata na Makedonskoto Crkovno Praşanye 1943-1946 Godina*. Skopye: Sv.Kiril ve Metodiy, Yüksek Lisans, 2018.
Damaskin, Yoann. *Toçno İzlozenie na Pravoslavnata Vyera*. çev. Velimira Vasileva. Sofya: Tilia, 1996.
Danilo, Episkop. "Mistagoşki Znaçay Svete Tayne Evharistiye". *Svete Tayne i Zivot Parohiye*. Beograd: Pravoslavlje, 1981.
Demirci, Kürşat. *Bir Hırıstiyan Mezhebi Olarak Ortodoksluğun Teolojisi*. İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2005.
Dimevski, Slavko. *Borbata za Avtokefalnost na Pravoslavnite Crkvi vo Evropa Sozdadeni vo XX Vek*. Skopye: Fakultet "Sv. Kliment Ohridski", 1979.
Dimitrovski, Tomislav (ed.). *Crkvi i Manastri vo Makedoniya*. Skopye: Trimaks, 2012.
Dodevska, Anica. *Vodiç Niz Svetite Tayni*. Bitola: Sv. Jovan Bogoslov, 2006.
Durak, Nihat. *Süryani Ortodoks Kilisesi'nde İbadet*. Rağbet Yayınları, 2011.
Erbaş, Ali. *Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)*. Nun Yayıncılık, 1998.
Erdem, Mustafa. "Hıristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34/1 (1995), 133-154.
Erginer, Gürbüz. *Kurban (Kurbanın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.
Ferguson, Everett - Greer, Rowan A. "Encyclopedia of Early Christianity". *Schism*. United States of America, 2004.
Fundulis, Yoanis. *Liturgika I (Uvod u Svetu Bogosluzenye)*. çev. Kosta Simiç. Kralyevo: İnterklima-Grafika, 2004.
Girevski, Aco. "Misiyata na Sveştenikot Denes". *Godişen Zbornik, Bogoslovski Fakultet Sveti Kliment Ohridski*, 5-6 (2000 1999).
Girevski, Aco. "Pedeset Godini Vozobnovena Makedonskata Pravoslavna Crkva - Ohridska Arhiepsikopiya". *İstoriya* 1 (2016 2015), 381-400.
Girevski, Aco. "Pokayanieto vo Knizevnosta". *Godişen Zbornik, Bogoslovski Fakultet Sveti Kiliment Ohridski* 21-22 (2016 2015).
Girevski, Aco. "Za İstoriyata na Makedonskata Pravoslavna Crkva- Ohridsak Arhiepiskopiya",. *Godişen Zbornik, Bogoslovski Fakultet Sveti Kliment Ohridski*, 18 (2012).
Gondikakis, Arhimandrit Vasiliy. *Svetata Liturgiya*. çev. Protoyerey Mitre Popovski. Ohrid: Kaneo, 2002.
Gonov, İliya. "Pouka Na Svetite Otci za Brakot". *Troiçnik* 50 (Aralık 2017), 42-44.
Grumbarova, Olivera. *Pravoslaven Pogled na Svetata Tayna Elenosveştenie*. Skopje, Yüksek Lisans Tezi, ts.
Güç, Ahmet. *Dinlerde Mabed ve İbadet*. Düşünce Kitabevi, 2011.
Gündüz, Şinasi (ed.). *Yaşayan Dünya Dinleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
Gürkan, Salime Leyla. "Vaftiz". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 42/424-426. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
Hacısalihoğlu, Mehmet. "Makedonya". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 27/437-444. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003.
Hacivasilev, Mile. *Bibliyata za Brakot i Semeystvoto*. Skopye: Praven Fakultet-Bogoslovski Fakultet Sv. Kliment Ohridski, 1998.
Harman, Ömer Faruk. "Hıristiyanlıkta Kadın Algısı". *Kuran ve Kadın Sempozyumu*.

Harman, Ömer Faruk. "Konsil". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. C. 26. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2002.
Hrizostom, Episkop Ziçki. *Çinovnik (Arhiyereyskog Sveştenoslujenya)*. Kralyevo: Manastir Ziça, 2006.
İannitto, P. Luigi. *Hıristiyan Dininin Esasları*. İstanbul: Kazancı Matbaacılık Sanayi, 1982.
İlarion, İeromonah (Alfeev). *Tainstvo Veri*. Moskva- Klin: Bratstva Svyatitelya Tihona Yayınları, 1996.
İlievski, Borçe. "Analiza i Sogleduvanye na Komisiyata za Verski Praşanya na CR Makedoniya za Priznavanyeto na Avtokefalnost na MPC vo Sedumdesetite Godini od XX Vek". *İstoriya* 1 (2016 2015).
İlievski, Borçe. *Makedonsko -Srpskite Crkovni Odnosi 1944-1970*. Skopye: Univerzitet Sv. Kiril i Metodiy, 2011.
İlievski, Borçe. "Ulogata na Topliçkiot Episkop Dositey vo Rasreşuvanye na Makedonsko Crkovno Praşanye 1951-1958 Godina: Prilog Kon Biografiyata na Poglavarot na MPC po Povod !10 Godini od Raganyeto". *Glasnik* 1 (2016).
İlievski, Gone. *Avtokefalnosta na Makedonskata Pravoslavna Crkva*. Skopye: Nova Makedoniya, 1972.
İnbaşı, Mehmet. "Üsküp". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 42/377-381. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
İnokantiye, Episkopos. *Zaşto Hrişçani Praznuyu Nedelyu a ne Subotu*. çev. Anat Longinov. Skopye: Biblioteka Hrişçanskog Dela, 1940.
İoanikiy, Mitropolit. *Pokayanie i İspoved*. Sliven: Slivenska Mitropoliya, 1998.
İoanikiy, Mitropolit. *Za Dostoynoto Priemane na Svetoto Priçestie Spored Sv.Otci*. Sliven: Pokrov Bogorodiçen, 2001.
Karakuş, Nadir. "Abbasî Halîfesi ve Frenk Hükümdarı Büyük Karl İlişkisi". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/32 (2017), 463-486.
Karpat, H.Kemal. "Balkanlar". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 5/25-32. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1992.
Katar, Mehmet. "Hıristiyan Bayramları Üzerine Bir Çalışma". *Dini Araştırmalar* 3/9 (2001).
Katar, Mehmet. *Hıristiyanlıkta Paskalya*. Ankara, 2003.
Kavasila, Nikola. *Tolkuvanye na Svetata Liturgiya*. çev. Mitropolit Timotey. Ohrid: Kaneo, 2008.
Kipriyan, Arhimandrit. *Evharistiya*. çev. Nikola Hristovski. Ohrid: İris, 2013.
Kiral, Bilgen. "Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Döküman Analizi". *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/15 (2020), 170-189.
Krstev, Emil. *Hristiyanski Pogled Na Brakot*. Skopje: Sveti Kliment Ohridski, Yüksek Lisans, 1998.
Küçük, Abdurrahman vd. *Dinler Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi, 4. bsk., 2014.
Küçük, Abdurrahman. *Ermeni Kilisesi ve Türkler*. Ankara: Ocak Yayınları, 1997.
Kyraev, Andrey. *Nema Spasenie Nadvor od Crkvata*. çev. Dimçe Gorgioski. Ohrid: Kaneo, 2006.
Malcolm, Derek. *Ahlak Kutsal Kitap'a Göre Etik*. çev. Turgay Üçal. İstanbul: Babylon Kitaplığı, 2. Basım, 2003.
Mayendorf, Con. *Vizantiysko Bogoslovlye*. Kraguyevac: Kalenik, 1985.
Michel, Thomas. *Hıristiyan Tanrı Bilimine Giriş*. İstanbul: Orhan Basımevi, 1992.
Mihail, Arhiepiskop. *Naşeto Sveto Pravoslavie*. Skopye: MPC Yayınları, 1996.

Milan, Lazar. *Crkvata i Sektite*. çev. Stoyçe Ristovski. Skopye: Gakoniya, 1999.
Milaş, Nikodim. *Pravoslavno Crkovno Pravo*. Beograd: İstina, 2004.
Mirkovik, Lazar. *Pravoslavna Liturgika*. çev. Deyan Borisov - Mitre Poposki. Ohrid: Kaneo, 2004.
Mirkovik, Lazar. *Pravoslavna Liturgika (Sveti Tayni i Molitvosloviya)*. çev. Deyan Borisov. Ohrid: Kaneo, 2002.
Mitrevski, Trayan. *Pravoslanvo Primanye na Sveta Priçesna*. Skopye: Prosveta, 1989.
Mogilovski, Başpiskopos. "Pravoslaven Brak za Poçetnici". *Sveta Tayna Brak*. Ştip: Bregalniçka Mitropoliya, 2010.
Moskovski, Filared vd. *Spasenye Kroz Brak i Porodicu*. Nikşiç: Svetigora Yayınları, 2002.
Mulev, Yani. "Eleosveştenie". *Pravoslavna Svetlina, Povardarska eparhiya na Makedonskata Pravoslavna Crkva, Veles* 32 (2014).
Naniç, Mirko İ. *Pokayanie Put Spasenya*. Şid: Srbska Pravoslavna Zayednica Şid, 1999.
Nedevski, Vlado. "Vostanovuvanye na Svetata Tayna Evharistiya vo Konteks na Yudeyskata Tradiciya". *Godişen Zbornik, Bogoslovski Fakultet Sveti Kiliment Ohridski* 18 (2012), 127-141.
Nesimi, Qani. *Ortodoks Arnavutlar*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2011.
Nikçeviç, Vesna. *Pravoslavni Brak i Porodica "Sveta Tayna Ljubavi"*. Cetinje: Svetigora Yayınları, 1995.
Nikolay Dmitriyeviç, Uspenski. *Anafora (Pokuşay İstoriysko - Liturgiçke Analize)*. çev. Kseniya Konçareviç. Vrşaç, 2002.
Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri. çev. Dominik Pamir. İstanbul: Yaylacık Matbaacılık, 2000.
Pançovski, Fil.İv. *Etika Hrişçanske Lyubavi*. çev. Miodrag M. Mihayloviç. Niş, 1973.
Papp, Sandor. "Slovakya". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. C. 37. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009.
Paqarizi, Sead. "Balkanlarda Ortodoks Kiliseler". *Balkan Araştırmaları Dergisi* 1/2 (Bursa 2010).
Pavel, Episkop. *Od Kupelot Do Grobot*. çev. Olivera Pavlovik. Bitola: Mitropilitska Biblioteka Sv. Yovan Bogoslov, 2006.
Pavle, Patriyarh. *Da Nam Budu Yasnia - Neka Pitayus Naşe Vere - I*. Beograd, 1998.
Perevski, Koce. *Pokayanie i İspoved*. Skopye, Yüksek Lisans, ts.
Perik, Miodar. "İstorisko - Pravnite Aspekti na Odnosite Pomegu Srpskata Pravoslavna Crkva i Makedonskata Pravoslavna Crkva". çev. Gligor Stoykovski. *Misla*.
Petrovski, Petar M. *Kumstvoto vo Crkvata*. Skopye: Makedonika, 2016.
Popoviç, Radomir. *Bogoslovlye*. Beograd: Pravoslavni Bogoslovski Fakultet u Beogradu, 1998.
Popoviça, Yustina. *Dogmatike Pravoslavne Crkve*. Beograd, 1978.
Prodiç, Slobodan. *Tumaçenye Pravoslaven Bogosluzenya*. Novi Sad: Dobrotolyublye Knyizara Prota Vasa, 2001.
Redzepi, Nasir. *Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003.
Ristevski, Lyupço. *Priznavanyeto Avtokefalnost na Makedonskata Pravsolavna Crkva Kako Praşanye na Makedonskiot Nacionalen İdentitet*. Skopye: Etno Antropo Zum, 2016.
Rruga, İlir. "Aziz Pavlus'un Seyahatleri Çerçevesinde Arnavutların Hıristiyanlıkla İlk Temasları Konusundaki İddiaların Değerlendirilmesi". *Amasya İlahiyat Dergisi*.

Saneva, Suzana. *Liturgisko Kanpnski Pogled na Sveta Tayna Krştenie*. Skopje: Sveti Kliment Ohridski, Yüksek Lisans, ts.
Sarıkçıoğlu, Ekrem. *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*. Fakülte Kitabevi, 4. Basım, 2002.
Seggie, Fatma Nevra - Bayyurt Yasemin (ed.). *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2017.
Seyfeli, Canan. *Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2015.
Simeon, Arhiepiskop - Monsabra, Zena Luya. *Pouka o Cveştenstvu i Sveşteniçko Dostoyanstvo*. Skopye: Hrişçanskog Dela, 1940.
Stankovska, Lyubica. "Kon Praşanyata za Vtorata Klimentova Crkva vo Ohrid". *Glasnik* 1 (2016), 97-110.
Stanoloye, Dimitriye. *Pravoslavna Dogmatika III*. çev. Episkop Mitrofan. Sremski Karlovci, 1997.
Stefanovski, Spase. *Patot do Veçniot Zivot*. Ohrid: İris, 2003.
Svetogorec, Eromonah Grigoriy. *Tolkuvanje na Svetata Liturgiya*. çev. Katerina Velyanovska. Skopye: Biblioteka Kluç, 2008.
Şimşek, Hasan - Yıldırım, Ali. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, 2013.
Şmeman, Aleksandar. *Evharistisko Bogoslovie*. çev. Nikola Hristovski. Ohrid: İris, 2014.
Şmeman, Aleksandar. *Liturgiya i Zivot*. çev. Slave Proykovski. Skopje: Mitropoliya Prespansko - Pelagonska, 1994.
Şugayev, İliya. "Koy E Glava Na Semeystvoto". *Sveta Tayna Brak*. Ştip: Bregalniçka Mitropoliya, 2010.
Takovski, Spase. *Pokayanieto i İspovedta vo Minatoto i Sovremenata Praktika*. Skopye, 1999.
Tarakçı, Muhammet. *Protestanlıkta Sakramentler*. Bursa: Emin Yayınları, 2013.
Tasevski, Nikola. *Hristos Vistinska Misiya*. Üsküp: Goce Delçev, 1999.
Tekindal, Melike - Arsu, Şerife Uğuz. "Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme". *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 30.
Tenekedziev, Lyubomir. *Tayinstvoto Brak*. Sofiya: Dobrotolyubie Yayınları, 2009.
Timotey, Mitropolit. *Sluzebnik (Veçerna, ytrena i Liturgiya na Cv. Jovan Zlatoust)*. Ohrid, 2005.
Timotey, Mitropolit. *Trebnik*. Skopye: İris, 1997.
Tomaçoviç, Mirko. *Tayna İstoçnika Novoga Zivota*. Beograd: Pravoslavni Bogoslovski Fakultet, 2001.
Troiçki, Sergeye. *Hristiyanska Filozofiya Braka*. Beograd: Gece Kona, 1934.
Tümer, Günay. *"Günümüzde Doğu Hıristiyanlığı" Asrımızda Hıristiyan-Müslüman Münasebetleri*. İstanbul: İlmî Neşriyat, 1993.
Tümer, Günay. "Âyin". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 4/248-250. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.
Ünal, Asife. "Hıristiyanlıkta Evlilik Anlayışı ve Evlenme Törenleri". *Dinlerde Nikâh*. 279-307. İstanbul: İSAV, 2012.
Ünal, Asife. *Dinler Tarihi Araştırmaları III*. "Hıristiyanlık'ta Kadın ve Aile Anlayışına Genel Bir Bakış". *Dinler Tarihi Derneği Yayınları*.
Vorobyov, İgumen Nikon. *So Trpenie Spasuvayte gi Svoite Duşi*. çev. Aleksandar Bojinovski. Struga: İris, 2011.

Weaver, George. *Hristiyan Evi*. çev. Hande Taylan. İstanbul: Gerçeğe Doğru Kitapları, 2014.
Yadsıman, Hakkı Şah. "Pavlus'un Evlilik Hakkındaki Görüşü". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2001).
Yosif, Mitropolit G. "Proglasuvanyeto na Avtokefalnosta na Makedonskata Pravoslavna Crkva na Tretiot Makedonski Crkoven Sobor (Ohrid, 17-19 Yuli 1967)". *Ogledalo* 8/9 (2017).
Yovan (Ziziulas), Mitropolit Pergemski. "Sveta Tayna İspoved". *Tavor* 16 (2018), 32-42.
Yovanovski, Timotej. *Krştenie Gospodovo*. çev. Yovan Belçovski. Ohrid: Kaneo, 2001.
Zaykovski, Dragan. "Po Povod 250 Godini od Ukinuvanyeto na Ohridskata Arhiepiskopiya (1707-2017) i 50 Godini od Proglasuvanyeto na Avtokefalna Makedonska Pravoslavna Crkva (1917-2017)". *Ogledalo* 8/9 (2017).
Zaykovski, Dragan. "Po Povod 1100 Godini od Ukinuvanjetona Sveti Kliment Ohridski". *Glasnik* 1 (2016).
Zizyulas, Yovan. *Eklisioloşke Teme*. çev. S. Yakşiç. Novi Sad: Beseda, 2001.
Zlatoust, Aziz Yovan. *"O Braçnoy Ljubavi" Pravoslavni Brak i Porodica*. çev. Vesna Nikçevik. Cetinje: Svetigora Yayınları, ts.
"Biblioteka Svetosavlja". Erişim 05 Temmuz 2022. https://svetosavlje.org/biblioteka-index/#pdfbiblioteka
"Istorija na Makedonskata Pravoslavna Crkva". Erişim 04 Temmuz 2022. http://www.mpc.org.mk/mpc/istorija.asp
"Kratok istorijat na crkovnoto prashanje vo R. Makedonija". Erişim 05 Temmuz 2022. http://www.mpc.org.mk/mpc/kratokistorijat.asp
"Велики Четврток-Василиева Литургија и Освет на Светото Миро". Erişim 05 Temmuz 2022. https://www.bregalnickaeparhija.org.mk/index.php/82-2010-01-15-21-45/2010-01-15-21-513/1581-2021-08-02-12-32-111
Нова Македонија. "Дали МПЦ сама ќе вари свето миро?" Erişim 05 Temmuz 2022. https://www.novamakedonija.com.mk/makedonija/дали-мпц-сама-ќе-вари-свето-миро/
Religija. "За Велики Четврток се што треба да знаете". Erişim 05 Temmuz 2022. http://religija.mk/za-veliki-chetvrtok-se-shto-treba-da-znaete/
Religija. "По повеќе од 20 години МПЦ повторно ќе вари свето миро". Erişim 05 Temmuz 2022. https://religija.mk/po-poveke-od-20-godini-mpc-povtorno-ke-vari-sveto-miro/
"Серадосно благовестие од Цариград: Вселенската Патријаршија ја призна нашата древна и возобновена Охридска Архиепископија за канонска". Erişim 05 Temmuz 2022. https://bigorski.org.mk/vesti/nastani/seradosno-blagovestie-od-carigrad-vselenskata-patrijarshija-ja-prizna-nashata-drevna-i-vozobnovena-ohridska-arhiepiskopija-za-kanonska/

EKLER

Ek 1

Ek 2

Ek 3

МАКЕДОНСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА
ОХРИДСКА АРХИЕПИСКОПИЈА

Свидетелство за света тајна крштение

Број на протоколот _____ Отр. _____ год.

_____
/име и презиме на крстеното-крстената/

роден/а на _____ година во _____

Општина _____ Епархија _____

од родители:

татко _____ мајка _____

Светата Тајна Крштение го извршил _____

_____ на ден _____ година

во храмот _____ во _____

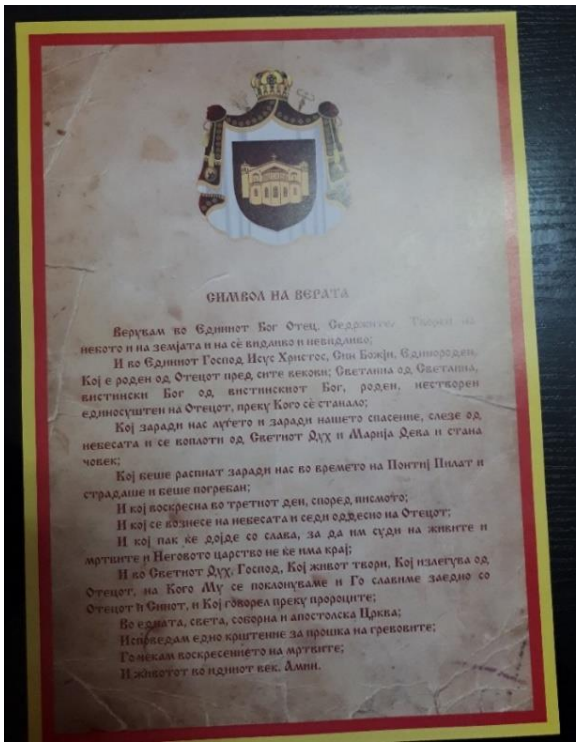
Кум/а _____ од _____

Парохиски свештеник:

_____ година _____

_____

Ek 4

СИМВОЛ НА ВЕРАТА

Верувам во Единиот Бог Отец, Седржителот, Творецот на
небото и на земјата и на сè видливо и невидливо;
И во Единиот Господ Исус Христос, Син Божји, Единороден,
Кој е роден од Отецот пред сите векови; Светлина од Светлина,
вистински Бог од вистинскиот Бог, роден, нестворен
единосушten на Отецот, преку Кого сè стана;
Кој заради нас луѓето и заради нашето спасение, слезе од
небесата и се воплоти од Светиот Дух и Марија Дева и стана
човек;
Кој беше распнат заради нас во времето на Понтиј Пилат и
страдаше и беше погребан;
И кој воскресна во третиот ден, според писмото;
И кој се вознесе на небесата и седи оддесно на Отецот;
И кој пак ќе дојде со слава, за да им суди на живите и
мртвите и Неговото царство не ќе нема крај;
И во Светиот Дух, Господ, Кој живот твори, Кој излегува од
Отецот, на Кого Му се поклонуваме и Го славиме заедно со
Отецот и Синот, и Кој говорел преку пророците;
Во една, света, соборна и апостолска Црква;
Исповедам едно крштение за прошка на гревовите;
Го чекам воскресението на мртвите;
И животот во идниот век. Амин.

Ek 5

Ek 6

БЛАГОДАТІЮ ПРЕСВАТАГО И ЖИВОТВОРЯЩАГО ДУХА ОСВЯТИСЯ
СЕЙ АНТИМИНСЪ ЄЖЕ ЄСТЬ СВЯЩЕННАЯ ТРАПЕЗА РАДИ ПРИЧАЩЕНІЯ
ОСВЯЩЕНІЕ СЕГО АНТИМИНСА СОВЕРШИЛЪ
ВЪ ЦРКВИ
ГОДА

Ek 7

Ek 8

Ek 9

Ek 10

natural
Sea Sponge
• Натуральная Губка
• Φυσικό Σφουγγάρι Θαλάσσης

Ek 11

Ek 12

Ek 13

Ek 14

Ek 15

Ek 16

Ek 17

Ek 18

Ek 19

Ek 20

Ek 21

Ek 22

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı	Şenol		Amedov
Doğum Yeri ve Yılı			
Bildiği Yabancı Diller	Sırpça, Makedonca, Rusça		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2001	2005	Balıkesir İmam Hatip Lisesi
Lisans	2005	2009	U.Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	2009	2011	Uludağ Ünivesitesi - Dinler Tarihi (alan)
Doktora	2011	…….	Uludağ Ünivesitesi - Dinler Tarihi (alan)
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı ve Görevi
1.	2014	2019	Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Dinler Tarihi bölümü– Öğretim Görevlisi)
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar	İrfan Okulu Projesi – Balkanlarda İslam (Sunum - 2018)		
Yayınlar:	Makaleler: Makedon Ortodoks Kilisesi Tarihi, (Balkan Araştırmalar Dergisi, Yıl 2014,Sayı 1) Mukatil b.Süleyman'ın Tefsirinde Hz.İsa'nın Vefatı Meselesi, (Eskişehir Osmangazi Üniveristesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 2016, Sayı 4) Kitap Bölümü: Meşhur Müfessirler ve Örnek Metinler I, "Mukâtil b. Süleyman ve Hz. İsa'nın Vefatı Meselesi" Grafiker Yayınları, Ankara 2019, ss. 37-41. Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi, "Sarvodaya Movement" İstanbul, 2020, (Ed: Süleyman Turan, Emine Battal)		

Diğer:	Sempozyum Bildirileri: "Osmanlı'dan Günümüze Ohri ve Ohri Kilisesi" ASEAD I. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu: 20-21 Mayıs 2017 Saraybosna-Bosna Hersek. "Bağımsızlığından Günümüze Kadar Makedonya'da Müslümanlar ile Hıristiyanlar Arasındaki İletişim" I.Uluslararası Din ve İnsan Sempozyumu "Din, Dil ve İletişim". 10-12 Ekim 2019 Eskişehir. Meşhur Müfessirler ve Örnek Metinler I, "Mukâtil b. Süleyman ve Hz. İsa'nın Vefatı Meselesi" Grafiker Yayınları, Ankara 2019, ss. 37-41.
İletişim (e-posta):	
Tarih: 30.06.2022 İmza: Adı-Soyadı: **Şenol AMEDOV**	